

Teléfonos:
981 844 800
981 849 960
Fax, 981 844 008

Praza de Galicia, s/n
15930 BOIRO (A Coruña)
correo e: concello@boiro.org
paxina web: www.boiro.org

N.º R. E. L. 01150119

CONCELLO DE BOIRO

Exp.ref. 119.12-T.A.

Asunto: COMUNICACIÓN DE PUBLICACIÓN E SOLICITUDE DE AVALIACIÓN DE RESULTADOS POLA USC.

D. Juan José Dieste Ortigueira, en calidade de Alcalde-Presidente do Concello de Boiro;

EXPÓN:

O Concello de Boiro ten asinado coa USC varios convenios e contratos para a execución de diversos traballos no complexo arqueolóxico dos castros de Neixón, que de seguida enumeramos:

1-Convenio de colaboración entre o Concello de Boiro e a Universidade de Santiago de Compostela, para a realización dunha escavación, campo de traballo e posta en valor do Castro Grande de Neixón. Campaña 2007, ao amparo do artigo 83 da Lei 6/2011, asinado con data 18 de xuño de 2007.

2-Convenio específico de colaboración entre a Universidade de Santiago de Compostela e o Concello de Boiro, co obxecto de realizar os traballos técnicos precisos para a execución do campo de traballo de temática arqueolóxica; asinado con data 13 de febreiro de 2009.

3-Contrato administrativo de servizos para a execución dunha intervención arqueolóxica nos castros de Neixón, asinado con data 6 de xullo de 2010.

4-Contrato administrativo de servizos para a execución dunha intervención patrimonial no complexo arqueolóxico de Neixón: sondaxes e labores de restauración no complexo arqueolóxico dos castros de Neixón. Campaña 2011, asinado con data 5 de abril de 2011.

Que segundo os mesmos, e respecto da cláusulas de *Confidencialidade da Información e dos Resultados e Dereitos de Propiedade*, comunica a intención, salvo contraindicación expresa, da publicación dos resultados, concretamente dos informes e / ou memorias técnicas respectivas (INFORME FINAL) dos citados convenios e contratos a través da plataforma dixital www.centroarqueoloxicodobarbanza.org.

Asemade, e en virtude da cláusula sétima do convenio do ano 2009, e da mesma nos contratos administrativos dos anos 2010 e 2011, onde se recolle que o CONCELLO deberá solicita-la autorización á USC se desexa que a mesma apareza como

Teléfonos:
981 844 800
981 849 960
Fax, 981 844 008

Praza de Galicia, s/n
15930 BOIRO (A Coruña)
correo e: correo@boiro.org
páxina web: www.boiro.org

Nº R. E. L. 01150119

CONCELLO DE BOIRO

avaliadora dos estudos realizados nos anos 2009 a 2011; polo que se procede a sollicitala.

Boiro, 18 de abril de 2012.

Asdo Juan José Dieste Ortigueira
Alcalde-Presidente do Concello de Boiro.

Universidade de Santiago de Compostela
VICERREITORÍA DE INVESTIGACIÓN E INNOVACIÓN
Oficina de Investigación Tecnolóxica
Edificio CACTUS Edif. CACTUS. Campus Vida.
15782 Santiago de Compostela.

Att.: Alcalde-Presidente
Concello de Boiro
Praza de Galicia, s/n.
15930 Boiro (A Coruña).

Asunto: Declaración de Autorización

Santiago de Compostela, 11/06/2012

Tal e como solicitaron, achegamos a declaración asinada polo Vicerreitor de Investigación e Innovación da USC de autorización da publicación duns documentos a través da plataforma dixital www.centroarqueoloxico.dobarbanza.org.gal

Saúdos cordiais.

Atentamente,

Eva Fabeiro Buceta
Área de Xestión e Valorización da I+D

D. Francisco González García, Vicerreitor de Investigación e Innovación da Universidade de Santiago de Compostela (USC)

EXPON:

Que mediante escrito de 30 de abril de 2012 o Concello de Boiro solicitou a esta Universidade autorización para a publicación dos informes e/ou memorias técnicas dos convenios e contratos asinados entre o mencionado Concello e a USC que a continuación se relacionan:

- Convenio de Colaboración asinado o 18 de xuño de 2007 para a realización dunha escavación, campo de traballo e posta en valor do Castro Grande de Neixón. Campaña 2007.
- Convenio Específico de Colaboración asinado o 13 de febreiro de 2009 co obxecto de realizar os traballos técnicos precisos para a execución do campo de traballo de temática arqueolóxica.
- Contrato administrativo de servizos asinado o 6 de xullo de 2010 para a execución dunha intervención arqueolóxica nos Castros de Neixón.
- Contrato administrativo de servizos asinado o 5 de abril de 2011 para a execución dunha intervención patrimonial no complexo arqueolóxico de Neixón: sondaxes e labores de restauración no complexo arqueolóxico dos castros de Neixón. Campaña 2011.

E DECLARA:

Que a Comisión de Actividades e Servizos de I+D, reunida en sesión ordinaria do 24 de maio de 2012, acordou **AUTORIZAR** ao Concello de Boiro a publicar os informes correspondentes aos convenios e contratos citados a través da plataforma dixital www.centroarqueoloxicodobarbanza.org.

E para que conste aos efectos oportunos, firmo en Santiago de Compostela a 8 de xuño de 2012

Escavación arqueolóxica no Castro Grande de Neixón (Boiro, A Coruña). Campaña 2007. Memoria Técnica.

Director do Laboratorio <i>Felipe Criado Boado</i>	Dirección Científica <i>Xurxo M. Ayán Vila</i>	Dirección da Actuación <i>Leonardo González Pérez</i>
Santiago, 06/03/2012	Santiago, 06/03/2012	Santiago, 06/03/2012

Laboratorio de Patrimonio, Paleoambiente e Paisaxe
Instituto de Investigacións Tecnolóxicas

Unidade Asociada ao CSIC a través do Instituto de Estudos Galegos Padre Sarmiento

Táboa de contido

Táboa de contido	2
Ficha Técnica	5
Resumo	6
1. Resumo	6
2. Palabras chave	8
Plantexamentos e obxectivos	9
1. Problemática arqueolóxica	9
1.1. Descrición e caracterización do xacemento	9
1.2. Contexto de partida da campaña de 2007	11
1.3. Hipótese de traballo	36
2. Problemática patrimonial	37
3. Fundamentación do proxecto e campo de traballo no Castro Grande de Neixón	38
3.1 A difusión e divulgación do coñecemento arqueolóxico	38
3.2 Potencialidade dun campo de traballo en Arqueoloxía	39
4. Balance e perspectivas do campo de traballo de Neixón (2003-2007)	41
4.1.O contexto de partida: a excepcionalidade dun espazo multidimensional	41
4.2.A estratexia de traballo: unha arqueoloxía crítica, reflexiva e multivocal	43
4.3.A ferramenta para a Xestión Integral do Patrimonio: o campo de traballo internacional	44
4.4.Os resultados: a propia práctica arqueolóxica como recurso turístico potencial	46
5. Obxectivos da intervención	47
5.1. Obxectivos do campo de traballo en Arqueoloxía	47
5.2. Obxectivos da intervención arqueolóxica	50
Metodoloxía e Plano de Traballo	51
1. Metodoloxía	51
1.1. Estratexia de rexistro.....	51
1.2. Estratexia para a toma de mostras.....	51
2. Actuacións e Fases de Traballo.....	52
2.1. Actuacións e Fases de Traballo	52
2.2. Procesado e xestión preliminares da información	53
2.3. Emisión de informes e outros documentos técnicos	53

Actuación 3: San Vicente de Cespón coma contexto do Neixón medieval (séculos XII-XV). Sociedade, economía e poderes medievais.	55
1. Introducción	55
2. Poderes medievais e territorio en San Vicente de Cespón (séculos XII-XIV)	57
3. San Vicente de Cespón nos séculos XIV e-XV: Economía e Feudalismo con vencillos composteláns	62
4. Historia e Mentalidade: A Revolta Irmandiña en San Vicente de Cespón (1467-1468)	68
5. Conclusión	71
6. Apéndice: Documentación medieval	72
Actuación 4: Unha freguesía galega na Idade moderna: S. Vicente de Cespón nos séculos XVI-XVIII.	92
1. Introducción	92
2. Home, Historia, Espazo e Economía en San Vicente de Cespón nos séculos XVI e XVII.	93
3. Economía e Poboación. A Freguesía de San Vicente de Cespón á luz do catastro de Ensenada (1743).....	101
4. Conclusións	105
5. Apéndice: Documentación moderna.....	105
Actuación 5: Análises antracolóxicas de mostras das campañas 2005 e 2006	121
1. Introducción á antracoloxía.....	121
2. Metodoloxía	122
3. Análise bioxeográfica	123
4. Material analizado e resultados	124
5. Paisaxe e xestión do entorno	129
6. Prácticas de xestión forestal	131
7. Síntese dos resultados	135
Actuación 6: Datacións radiocarbónicas e análises antracolóxicas	137
Actuación 9: Escavación arqueolóxica	138
1. Escavación arqueolóxica: ampliación dos sectores 01 e 02.....	138
1.1. Sector 01	138
1.2. Sector 02	146
2. Estudos e analíticas complementarias	154
Análise preliminar do material arqueolóxico recuperado	156
1. Síntese do material cerámico exhumado	156
1.1. Cerámica castrexa	156
1.2. Material de importación púnico.....	159

1.3. Cerámica romana	161
2. Síntese do material lítico	162
3. Restos metálicos	164
Resumo e hipótese xeral	165
Bibliografía	166
Láminas	180
Inventario de materiais arqueolóxicos	182

FICHA TÉCNICA

Escavación arqueolóxica no Castro Grande de Neixón (Boiro, A Coruña)

Ámbito Xeográfico: Concello de Boiro (A Coruña)

Programa: Campo de traballo arqueolóxico no Castro Grande de Neixón (Boiro, A Coruña)

Liña de Traballo: Posta en valor do Patrimonio

Financiación: Concello de Boiro e Consellería de Familia, Xuventude, Deporte e Voluntariado. Importe anualidade: 63.655 euros. euros.

Código de proxecto: 07R11

Período de realización: 1 de xullo ao 1 de agosto

Equipo de Traballo:

Investigador Responsable /
Dirección:

Felipe Criado Boado

Director / Responsable da
actuación:

Leonardo González Pérez

Axudante de Dirección:

Xurxo M. Ayán Vila

Equipo Técnico:

Álvaro Arizaga Castro

Xan Santos Maneiro

Xosé Moledo Santiago

Víctor Bejega García

Eduardo González Gómez de
Agüero

Jesús Pablo Baamonde Díaz

Alejandro Laíño Piñeiro

Debuxo Arqueolóxico:

Anxo Rodríguez Paz

Vídeo:

Xosé Moledo Santiago

RESUMO

1. Resumo

A actuación arqueolóxica recollida na presente memoria xurdiu como consecuencia directa da proposta do Excmo. Concello de Boiro para organizar por quinto ano consecutivo un campo de traballo no conxunto arqueolóxico de *Os Castros de O Neixón*, emprazado en terreos de titularidade municipal. Esta iniciativa encauzouse mediante a renovación dun convenio entre a citada institución e a *Vicepresidencia da Igualdade e do Benestar da Xunta de Galicia*, co gallo de incluír este campo de traballo de temática arqueolóxica na oferta xeral da *Campaña Verán 2007* contando co asesoramento técnico do *Laboratorio de Arqueoloxía do Instituto de Estudos Galegos Padre Sarmiento (CSIC-XuGa)*.

Neste marco xeral, a actividade defínese coma *un campo de traballo de ámbito internacional e modalidade arqueolóxica (Aula de Arqueoloxía)*. *Intervención arqueolóxica: escavación e consolidación das ruínas e restos exhumados, no castro do Neixón, para a súa revalorización como recurso cultural, promovendo a creación dunha aula de arqueoloxía e posibilitando visitas culturais ás ruínas (www.rix.org) a levar a cabo en dúas quincenas consecutivas (16-30 de xullo e 1-15 de agosto de 2006)*.

Con esta iniciativa, as institucións implicadas procuran continuar coa potenciación e posta en valor deste espazo arqueolóxico, recuperado recentemente coa rehabilitación das estruturas exhumadas en *O Castro Pequeno* (Álvarez *et al.*, 2005), a construción do *Centro Arqueolóxico do Barbanza* (Lomba, 2005) e maila realización en 2003, 2004, 2005 e 2006 do campo de traballo arqueolóxico no *Castro Grande do Neixón* (Ayán *et al.* 2005; Ayán *et al.* 2005a; Ayán *et al.*, 2007). Neste senso, o campo de traballo concebiuse como verdadeiro eixo vertebrador dunha estratexia de promoción do turismo cultural e do desenvolvemento sostible desta zona de Boiro, que busca converter este espazo arqueolóxico en polo de atracción turística e referente do Patrimonio Cultural da bisbarra do Barbanza (Bóveda, 2005).

Neste contexto, cobra senso o desenvolvemento desta actuación arqueolóxica, concebida coma un primeiro paso na recuperación, dentro da área arqueolóxica citada, do xacemento de *O Castro Grande*, no que se teñen levado a cabo nos tres últimos decenios sondaxes arqueolóxicas en diferentes zonas da súa croa. Asemade, cómpre sulñar o alto grao de alteración que presenta este xacemento, afectado pola apertura de pistas e diferentes labores de recheo e aterrazamento.

Con este obxectivo xenérico, e seguindo a liña marcada nos catro anos anteriores, a actuación aquí resumida implicaba o desenvolvemento de cinco tipos de actividades:

- **Adecuación:** como actuación preliminar levouse a cabo, baixo control arqueolóxico, o desbroce da superficie que ocupa a croa do castro, para seguidamente iniciar os traballos de consolidación, sinalización e posta en valor dos restos asoellados.
- **Documentación:** para a campaña deste ano plantexouse a realización de estudos monográficos que revirtan no coñecemento integral da Punta de Neixón, tais coma o baldeirado sistemático de fontes documentais medievais e modernas referidas á parroquia de S. Vincenzo de Cespón, a recolleita e análise sistemática da talasonimia, o estudo dos cambios na arquitectura doméstica tradicional nas aldeas da parroquia ou unha investigación etnoarqueolóxica sobre a explotación tradicional dos recursos marisqueiros.
- **Investigación:** a este nivel, a finalidade primordial é a caracterización formal do xacemento de *O Castro Grande* para tentar contextualizar os datos dos que dispomos na actualidade e esbozar un modelo interpretativo sobre o xurdimento, evolución, cronoloxía e funcionalidade deste poboado fortificado, así como a interrelación deste xacemento co veciño *Castro Pequeno*, de cronoloxía aparentemente máis temperá. A este respecto, plantexamos-la continuación e ampliación da escavación en área dos sectores 01 e 02.
- **Formación e divulgación:** o campo de traballo preséntase coma o marco máis axeitado para encetar un labor de difusión durante a duración do mesmo, concebindo o xacemento coma un espazo social aberto ao público, con visitas guiadas polos participantes que amosarán a problemática da Arqueoloxía como disciplina, o traballo de campo, etc...
- **Consolidación de estruturas:** como apuntamos anteriormente, o obxectivo prioritario desta campaña concrétase na elaboración dun proxecto de consolidación e posta en valor que permita abrir ao público os sectores escavados e incardinalos -cunha sinaléctica actualizada a nivel de contidos- no roteiro deseñado polo Centro Arqueolóxico de Barbanza.

Os resultados desta campaña de 2007 foron xa parcialmente publicados nas seguintes referencias bibliográficas:

- González Ruibal, A.; Rodríguez Martínez, R. M^a. e Ayán Vila, X. M. **2010**. Encounters in the Ditch: Ritual and the Middle Ground in an Iron Age hillfort in Galicia (Spain). *Bolletino di Archeologia on Line. Volume speciale A/A6/3Roma 2008. International Congress of Classical Archaeology. Meetings between Cultures in the Ancient Mediterranean*: 25-30.
- González Ruibal, A.; Rodríguez Martínez, R. y Ayán Vila, X. M. **2010**. Buscando a los púnicos en el Noroeste. *Mainake*, XXXII(I): 577-600. Málaga.
- Bejega García, V.; González Gómez de Agüero, E.; Ayán Vila, X. M. et al. **2010**. "Paisaje, Arqueología y Sociedad: experiencias arqueomalacológicas en el campo de trabajo de los castros de Neixón

(Boiro, A Coruña) (2005-2008)". En E. González Gómez de Agüero; Bejega García, V.; Fernández Rodríguez, C. e N. Fuertes Prieto (eds.): *1ª Reunión de Arqueomalacología de la Península Ibérica. Férvedes*, 6: 9-16. Vilalba.

- Ayán, X., Mañana, P. e Blanco, R. (eds.). **2009**. *Archaeotecture: Second Floor*. 33-40. British Archaeological Reports International Series 1971. Oxford: Archaeopress.
- González Pérez, L. e Ayán Vila, X. M. **2009**. Escavación do Castro Grande de Neixón (Boiro, A Coruña). En Varela Campos, P. (coord.): *Actuacións arqueolóxicas. Ano 2007* : 44-5. Santiago: Xunta de Galicia.

2. Palabras chave

Campo de traballo, escavación arqueolóxica, castro, Idade do Ferro, Arqueoloxía da Paisaxe, Posta en Valor do Patrimonio, Divulgación e Difusión.

PLANTEXAMENTOS E OBXECTIVOS

1. Problemática arqueolóxica

1.1. Descrición e caracterización do xacemento

O xacemento de *O Castro Grande* de *O Neixón* localízase na parroquia de S. Vicente de Cespón (Boiro, A Coruña) na área setentrional dunha pequena península coñecida como *Punta de O Neixón* que se presenta coma un fito visual na paisaxe conformada pola pequena baía de Beluso. Este emprazamento costeiro (10 m.s.n.m.) condicionou no momento da súa construción tanto a morfoloxía do xacemento como a disposición do sistema defensivo **[Lámina 1]**.

A planimetría de detalle e o modelo dixital do terreo realizados por nós nas campañas precedentes amosan unha meirande complexidade estrutural do xacemento, como así o rexistraron no seu día os arqueólogos da empresa *Terra Arqueos S. L.* -encargados do proxecto de adecuación de *O Castro Pequeno*- na súa fotointerpretación da fotografía aérea do voo americano (Álvarez et al. 2005: 96) **[Lámina 2]**. En liñas xerais, o castro presenta un recinto de planta lixeiramente oval cun diámetro de 95 m no eixo N-S e duns 105 m no eixo E-W, defendido por un parapeto de terra que acada na cara N-NW unha altura máxima de 7 m e unha anchura duns 5 m. O foxo perimetral disposto ao pé desta estrutura atópase moi alterado, sobre toda na zona noroccidental, xa que por el decorría un antigo camiño de carro que en dirección S-N conducía ao *Castro Pequeno de O Neixón*.

Segundo a descrición feita por F. Bouza Brey e F. López Cuevillas e (1926-1927: 76-8) na década de 1920 aínda se conservaban restos dun socalco de xisto que sustentaba o parapeto térreo da croa e que foi utilizado como canteira polos veciños da aldea de Nine para ergueren muros de cachotería. Asemade, no croquis feito por estes investigadores déixase constancia da existencia dun segundo parapeto de 7 m de alto e 2 de anchura que protexe a cara occidental do castro e vai diminuindo de potencia cara ao S e mailo E até desaparecer por completo no NE.

A zona chaira que se estende entrámbolosdous castros cara ao SE, e actualmente ocupada por un piñeiral, podería ter conformado un segundo recinto anexo á croa. Por outra banda, é bastante probable que un dos accesos á croa se ubicase no SW, onde se localiza unha clara fenda no parapeto que parece ter sido reaproveitada polo camiño antigo empregado para acceder á acrópole polos veciños que tiñan alí propiedades.

Á súa vez, a zona na que se empraza o sector 02 correspóndese con outro rebaixe no parapeto da muralla que se reflicte claramente na reconstrución 3D. Por outra banda, nesta área documentamos un primeiro nivel de ocupación prerromano (s. IV a. C.) que semella estenderse pola zona na que se levantaría a

posteriori o recinto amurallado. A este respecto, cremos que no momento de construción do castro aillase toda a Punta polo N mediante o levantamento dunha muralla E-W que, de costa a costa, impide o acceso a toda a península. Esta circunstancia permítenos plantexa-la hipótese de que todo o espazo (Castro Grande, terraza e Castro Pequeno) estivese ocupado, se ben segmentado en diferentes áreas adicadas a diferentes usos.

No tocante á historia das investigacións sobre *O Castro Grande* (Ayán 2005a) cómpre subliñar que a primeira intervención arqueolóxica desenvolta foi levada a cabo por F. López Cuevillas e F. Bouza Brey en 1925 mediante a apertura de *duas zaxas esporatorias, atopando soilo cachotes imitantes ós da superficie, moitas tégulas e poucos anacos cerámicos cáseque todos feitos a mau, lisos e de tipo castrexo e soilo un, de coor avermellado, sen polido nen barniz, con siñas da roda do oleiro* (1926: 78). A localización en superficie de anacos de muíños circulares e de tégulas e ímbrices, así como a morfoloxía totalmente artificializada do xacemento, levou a estes autores a esboza-la hipótese de que se trataba dun poboado de nova pranta, *dunha citania con elementos de romanización*, froito do traslado de poboación de *O Castro Pequeno* nun momento impreciso da 2ª Idade do Ferro.

Posteriormente, na década de 1970, F. Acuña Castroviejo, cun equipo formado por membros do Departamento de Arqueoloxía da Universidade de Santiago, realizou sucesivas campañas anuais de escavacións na área arqueolóxica de *Os Castros de O Neixón*. Dos resultados destas intervencións unicamente coñecemos unha breve síntese da escavación de 1973 en *O Castro Pequeno* (Acuña Castroviejo 1976), mentres que da escavación realizada en *O Castro Grande* só documentamos unha referencia indirecta na obra de síntese de J. Naveiro sobre o comercio en Galicia na Antigüidade: [en *O Castro Grande*] *los vertidos de ánfora son absolutamente dominantes, habiéndose localizado extensas capas de tiestos que superan en casos los 40 cm de potencia (información inédita de F. Acuña sobre la campaña de 1976)* (Naveiro 1991: 151, np. 5).

Esta referencia probablemente se refira á cata aberta na zona oriental da croa, ao pé do parapeto (sector 04 plantexado para esta campaña de 2005) que aínda se conserva na actualidade. Esta cata complementábase cunha serie de cuadrículas Wheeler abertas no SE, onde se localizara unha estrutura circular de pedra con abundante material cerámico, sobre todo ánfora e algún fragmento de *Sigillata Hispánica* (Naveiro 1991: 240).

Nesta ampliación das escavacións cara á *O Castro Grande* puido incidi-lo desenvolvemento do proxecto de estudo sistemático da romanización e dos contactos comerciais na ría de Arousa, marco no que tamén se levaron a cabo campañas de escavación no xacemento de As Torres de Oeste en Catoira (Balil 1971, 1977; Romaní 1974).

Do material ergolóxico documentado nestas intervencións unicamente contamos con estudos centrados na análise formal da cerámica exhumada (Rey 1990-91, 1996; Rey e Soto 2002). Estes traballos poñen de manifesto o notable avance tecnolóxico e grao de especialización (pastas cerámicas mellor depuradas

e de texturas máis finas) acadado na cadea operativa cerámica polos habitantes de *O Castro Grande*, xacemento senlleiro dentro da alcumada área alfareira das Rías Baixas. Asemade, J. Rey contextualiza o Castro Grande na 2ª Idade do Ferro pola aparición de xerras tipo Toralla, bordos ensanchados tipo Cíes ou pezas singulares tipo Recarea (Rey Castiñeira 1990-1991: 156; 1992: 204). As recentes escavacións, como veremos, demostraron claramente esta hipótese da que, segundo parece, discrepaba o seu escavador en 1976, que situaba o Castro Grande de Neixón no cambio de era.

Neste debate cronolóxico na longa duración, incidiría á súa vez a investigación de J. Naveiro sobre os materiais anfóricos en castros do litoral galego, co gallo de acadar unha visión global sobre o comercio antigo no NW (Naveiro 1991). No seo deste proxecto procedeu ao estudo dos materiais romanos exhumados en 1976 no Castro Grande de Neixón, reactualizando o coñecemento que até daquela se tiña tamén sobre outros xacementos da ría de Arousa como Torres de Oeste (Naveiro 2004).

Segundo este autor existen grandes concentracións de ánforas, cun predominio case absoluto de pezas da forma *Haltern 70* e algún exemplar de ánfora de salgado bética da forma IIb de Beltrán (Naveiro 1985: nº 44-49; Naveiro e Caamaño 1992: n.p. 3) o que situaría o principal nivel de ocupación do xacemento cara á primeira metade do s. I d. C. (Naveiro 1986).

Na década de 1980 e comezos dos anos 90, o arqueólogo A. Concheiro Coello levou a cabo sondaxes valorativas na cara E do parapeto da muralla que circunda a croa (que permitiron documentar a existencia dun paramento de pedra no interior do parapeto) así coma noutras áreas do interior do recinto fortificado.

Finalmente, os traballos de adecuación da área arqueolóxica de *Os Castros de O Neixón* desenvolto por *Terra Arqueos S.L.* en 2000 e 2001 tamén contribuíron a unha mellor caracterización do xacemento de *O Castro Grande*, levándose a cabo sondaxes na zona occidental da croa (Álvarez et al. 2005).

1.2. Contexto de partida da campaña de 2007

1.2.1. Hipótese de Traballo: Microhistoria da Punta de Neixón a partir da investigación básica desenvolta dende 2003

Na orixe: un espazo natural

Dende tempo inmemorial, no fondo da enseada de Rianxo, ao oeste da desembocadura dos ríos Grande e Beluso, nun espazo relativamente tranquilo, atópase a Punta de Neixón. Este elemento orográfico adéntrase no mar a modo de esporón, e presenta unha morfloxía en planta relativamente suave, que tan só se interrompe nos saíntes rochosos do extremo.

Cara ao ano 1000 a. C. este peculiar cabo era un espazo deshabitado, unha área natural sometida á acción erosiva da natureza. De lonxe, desprovista da vexetación que inzaba os fondos de val naquela época, presentábase coma unha mole rochosa, de natureza metamórfica. O xisto reflectía a luz do sol que cubría a

Punta dende o abrente deica ao solpor, xa que estaba perfectamente orientada ao mediodía. Unicamente no extremo (outra vez no extremo), onde se xuntan auga e rocha polo devalar lene das mareas, agroma o material ígneo, o granito e maila pegmatita, que lle confiren unha meirande dureza aos procesos mariños.

Malia diso, o bater secular da auga do mar, o que chamamos meteorización mecánica, debullaba a liña de costa, dando lugar á aparición, sobre todo na vertente SO, de bloques angulosos e cantos aos pés dos cantís, que se desprendían da rocha seguindo a liña de fracturas dominantes.

Seguimos maxinando a Punta de Neixón naqueles tempos no que aínda era un espazo virxe, non alterado pola man do home. Porque temos que pensar que a acción antrópica é moi importante e débese considerar coma unha grande modificadora da paisaxe, tanto na liña de costa, coma nas vertentes.

Cómpre situa-la antropización deste espazo nun período de cambio sustancial na paisaxe, na sociedade e no territorio de Galicia, como é a época de conformación da paisaxe fortificada, é dicir, o nacemento dunha arquitectura habitacional e monumental: os castros. As comunidades humanas do Barbanza, artífices da arte rupestre no II Milenio a. C. e dunha puxante metalurxia do bronce teñen que axeitarse a novos cambios estruturais, comezando polo clima. Deste xeito, consúmase o paso do período *Subboreal* ao período *Subatlántico* (aínda vixente), subindo lixeiramente as temperaturas e a humidade. Este novo marco conlevou a consolidación dunha nova vexetación, exemplificada no que aínda hoxe coñecemos como *bosque autóctono* que daquela ocupou amplas superficies. O bosque gañaba terreo.

Nestes séculos de transición (X-VIII a. C.) constátase o espallamento da agricultura vencellada a unha ampla reforestación que precuraba a apertura de novas terras de labor. Crecemento demográfico, produtividade agraria, cambio climático, novas relacións comerciais marítimas, foron todos procesos coetáneos ao nacemento dos poboados fortificados no NW da Península Ibérica. Será agora cando o home comece a altera-la Punta de Neixón, coa construción no seu extremo do Castro Pequeno.

Cinco preguntas sobre O Castro Pequeno de Neixón

A acción antrópica modifica e transforma as ladeiras deste esporón mediante dúas vías principais: por un lado, realiza unha laboura de cantería, substraendo a rocha que aflora para uso na construción, e por outro traslada solo, cambiando do seu lugar de orixe, posiblemente fóra do castro, polas características morfosedimentarias que presenta, e transportando este material até a área do Castro Pequeno. Ao mesmo tempo tamén se fai uso do material tamaño grava e canto que se localiza sobre a plataforma litoral e nalgunhas das praias de gravas e cantos do sector. A materia prima que aporta o medio, úsase de forma indiscriminada, provocando posiblemente o primeiro impacto antrópico intensivo sobre as vertentes e a conseguinte modificación da paisaxe costeira.

Aos procesos naturais –mariños e continentais- úneselle agora a interacción do ser humano co medio. A construción do Castro Pequeno conleva efectos drásticos

como a destrución das cristas rocosas, unha fonda modificación do solo, un inxente movemento e transporte de material. Asemade tráese material alóctono para a realización de murallas e foxos e amortízanse os blocos desprendidos dos cantís para os zócalos e paredes das vivendas.

Estes cambios na paisaxe de Neixón tradúcense nunha nova configuración do espazo vivido, que xera unha transformación directa da paisaxe e provoca sinais materiais, que chegan até a paisaxe actual, e que son o resultado do impacto antrópico sobre este medio. Un impacto que é consecuencia directa dun perfecto coñecemento das áreas de extracción de materiais e das zonas de captación de recursos. Se atendemos ao pouco que sabemos das escavacións no Castro Pequeno, este poboado pasou por diferentes fases habitacionais, nas que a unhas cabanas circulares erguidas con materiais perecedoiros seguíronlle outras con zócalo de pedra e paredes de pallabarro. Como material asociado apareceron evidencias dunha importante actividade metalúrxica de bronce, dunha práctica marisqueira de carácter sistemático, así como muíños naviformes e ornamentos de influencia centroeuropea e mediterránea.

Estas manifestacións materiais poñen en riba da mesa unha serie de preguntas que tentan amplia-lo noso coñecemento dese impacto antrópico sobre o medio, do que implicou na paisaxe e no territorio o Castro Pequeno:

- *Pregunta 1:* Se a punta é rochosa, de onde veu a terra para face-lo parapeto?
- *Pregunta 2:* Cales eran as áreas de extracción de material pétreo para a construción dos zócalos das casas e dos úteis líticos?
- *Pregunta 3:* Cales eran os recursos marisqueiros dispoñibles?
- *Pregunta 4:* Onde extraían o cobre e o estaño para face-lo bronce?

A estratexia de investigación interdisciplinar desenvolta polo noso equipo de traballo tentou reconstruí-la área de captación de recursos deste primeiro asentamento –aplicando o modelo chantado pola Arqueoloxía funcionalista no seu día- aplicando análises edafolóxicas, xeomorfolóxicas, paleometalúrxicas, malacolóxicas... que forneceron datos para comezar a responder ás citadas preguntas.

Primeira resposta: a comunidade castrexa do Castro Pequeno tivo que fornecerse de materiais sedimentarios para ergue-lo parapeto procedentes dunha área na que existisen aportes desa natureza. En toda a Punta non se observan cantís de orixe sedimentaria, a excepción do localizado entre o antigo porto de Vidres e a desembocadura do río Beluso. Desenvólvese, sobre rocha de natureza metamórfica, un depósito coluvial, que está recheando unha pequena valgada, no que tan só se diferencia un nivel basal, que corta o substrato, composto por gravas e cantos subredondeados de seixo e xisto, dispostos coa orientación da pendente, e sobre éste un material sen estrutura definida de cores amarelas e roxizas e natureza areo-limosa, no que se misturan abundantes gravas heteroxéneas tanto en natureza coma en forma. Ademais, neste sector non se atoparon exemplos similares, o que parece reflectir que este sexa unha acumulación moi puntual, na

que a parte máis masiva do depósito, resposte a unha orixe controlada pola actividade antrópica, máis que a procesos naturais -continentais ou litorais.

Segunda resposta: o material pétreo empregado nos zócalos das cabanas correspondentes a unha hipotética segunda fase de ocupación do Castro Pequeno proveñen da extracción directa do sustrato de pegmatita e xisto da Punta e dos blocos existentes nas calas da vertente SO. Por outra banda, semella evidente que o granito de máis calidade empregado para a fabricación dos muíños naviformes tamén procedeu dunha zona allea á Punta de Neixón. Neste senso, a información fornecida por habitantes das aldeas de Vidres e Nine permitíronnos saber que o material construtivo empregado nas casas tradicionais procedía efectivamente das calas e praias de Neixón, a onde ían eles mesmos de pequenos, a recolle-los bloques de xisto desprendidos dos cantís, mentres que o granito empregado nos esquinais ou en casas de meirande capacidade económica procedía de canteiras foráneas coma a de Confurco (parroquia de Macenda, ao NW de Cespón).

Terceira resposta: a publicación das escavacións de López Cuevillas e Bouza Brey (1926) no Castro Pequeno recolle o achado dun concheiro de 2 m de potencia no acumado por eles nivel B, no que se identificaron restos de malacofauna: capas horizontais de ostras (*Ostrea edulis*), pequenas cantidades de ameixas e berberechos (*Tapes decussatus* e *Cerastoderma edule*). Asemade, o nivel C forneceu outro concheiro de metro e medio de espesor no que dominaban os bígáros (*Littorina littorea*), estando presentes de novo as ameixas, unhas poucas ostras e restos de *Dossinia exoleta* (almejón redondo). No acondicionamento da zona en 2001 pola empresa Terra Arqueos tamén se documentaron restos descontextualizados de lapa (*Patella Vulgata*) (Álvarez et al. 2005: 102).

A localización por nós dun concheiro no foxo vencellado á entrada SE do Castro Grande e datable entre os séculos IV-II a. C. permitiu documentar unha presenza diferenciada entre as especies que conforman os niveis de cunchas, puidendo establecer unha primeira tentativa de composición conforme aos parámetros que a continuación se sinalan (Fernández e Bejega 2005: 47-48):

- Presenza moi abundante: *Ostrea edulis* (ostra), *Mytilus edulis* (mexilón) e *Littorina littorea* (bígáro ou caramuxo).
- Presenza abundante: *Tapes decussatus* (ameixa fina), *Ensis sp.* / *Solen marginatus* (navalla / longueirón).
- Pouco abundante: *Patella sp.* (lapas) e *Cerastoderma edule* (berberecho).
- Anecdótica: *Pecten máximus* (vieira) e *Thais haemastoma* (púrpura).

En primeiro lugar, resulta evidente que en ámbolos dous castros predominan tanto as ostras coma os bígáros, mentres que no concheiro do Castro Grande aparece de xeito sobranceiro o mexilón. En segundo lugar, os moluscos recolectados vánse ver influídos pola propia morfoloxía do tramo de costa mariña inmediato aos castros. A Punta de Neixón presenta unha morfoloxía rochosa, con zonas de doado acceso para a recolección e pouco batidas polo mar, o que favorece, por exemplo, a presenza de mexilóns e bígáros. Tamén cómpre subliñala existencia de pequenas praias nas que se localizan os hábitats de ameixas, ostras e navallas. A presenza de *púrpura*, aínda que sexa cun valor anecdótico,

pon de relevo a meirande temperatura da auga con relación á actualidade, o que ten levado a que hoxendía non se atope presente esta especie no Noroeste.

A enquisa etnográfica e a observación das prácticas marisqueiras na actualidade constatan o potencial do extremo da Punta como área de extracción de mexilón e bígaro no pasado, mentres que as praias da *Posta Nova* e a *Posta Vella* resultan ser zonas óptimas para a recollida de ameixa. A enseada W é unha das zonas de meirande produtividade de ostra de toda a Ría de Arousa (Meijide Pardo 1969).

Cuarta resposta: a intervención arqueolóxica de 1925 no Castro Pequeno permitira documentar un molde de fundición de machados de tubo, así coma unha serie de elementos metálicos de bronce coma un brazaletes, unha fíbula de pé recto, unha conreira ou un colgante bipenne, así como restos de fundición (Cuevillas e Bouza Brey 1926-27: 6, 33) o que levou a seus escavadores a falar dun obradoiro metalúrxico importante. Posteriormente as escavacións da década de 1970 completaron o panorama coa aparición de restos de crisois de fundición, un machado de tope de dous aneis e anacos dun posible caldeiro de bronce (Acuña Castroviejo 1977: 250). Outro arco de fíbula adscribible aos séculos VI-V. a. C. foi atopado na limpeza e reexcavación de 2001 (Álvarez et al. 2005: 103, lám. 7).

Os estudos tipolóxicos destas pezas nunca foron acompañados de análises arqueolóxicas que precurasen saber se os minerais empregados nesa metalurxia local eran de orixe alóctona ou procedían do contorno inmediato do Castro Pequeno. A nosa investigación etnoarqueolóxica desenvolta nesta campaña de 2006 permitiu localizar un xacemento de estaño, na ladeira E de Vidres e na praia anexa, que fora sistematicamente explotado a finais dos anos 1940 e durante a década dos anos 50. Asemade contamos con referencias sobre o achado de muros de cachotería e abundante cantidade de escoura nas cercanías do Castro Grande.

Se ubicamos na cartografía estas áreas potenciais de captación de recursos do Castro Pequeno (o que os arqueólogos funcionalistas anglosaxóns denominaban o *Site Catchment Analysis*) vemos claramente que se ubican nun radio que non chega aos 2 km de distancia. Se a iso lle unimos a proximidade a mananciais de auga e a doada defensibilidade do extremo da Punta de Neixón, temos un panorama que nos explica o óptimo emprazamento do Castro Pequeno e as posibles causas da súa elección como espazo habitacional.

A este respecto, a análise locacional desenvolta trala campaña de 2004 (Fábrega et al. 2005) amósanos a singularidade do emprazamento do Castro Pequeno en comparanza co modelo xeral para estes poboados fortificados ao longo da 1ª Idade do Ferro. Neste senso, a súa situación fai que teña unha prominencia negativa con respecto ao seu entorno inmediato, que está situado a unha altura media superior ao castro (concretamente isto é ben visible no caso do solar que ocupa o Castro Grande, xusto diante do Pequeno e todo el a cota máis elevada). A visibilidade dende o Castro Pequeno está claramente centrada no entorno inmediato, marítimo e litoral. A visibilidade a longa distancia é moderada e moi dispersa sobre a superficie terrestre, mentres que cara ao mar non é posible visibilizar máis alá da parte media da ría de Arousa debido á existencia de entrantes

e saíntes, concretamente do istmo de Cabo de Cruz, que representa unha barreira visual insalvable.

O entorno do poboado está formado maioritariamente por terreos profundos de boas condicións para o cultivo intensivo, o tipo de solos que na península de Barbanza se atopan nas zonas litorais entre a serra e a ría. A accesibilidade a estes terreos é moderadamente boa, malia que no entorno de 15 minutos atopamos unha menor porcentaxe destes terreos que no de 30 minutos, o que nos indica que non existe unha prioridade clara por eses terreos, xa que son máis asequibles consorte nos alonxamos do castro.

Até o momento estamos a tratar dun espazo, dunha cartografía, duns puntos marcados nun mapa; pero como somos arqueólogos teremos que dar conta da súa evolución ao longo do tempo, da súa orixe, e tentar dar resposta á:

- *Pregunta 5:* cando se construiu o Castro Pequeno de Neixón?

Antes de tentar respostar cómpre recordar que a historiografía tradicional define este xacemento coma un dos castros máis antigos de Galicia, coma un castro da transición Bronce Final-1ª Idade do Ferro, cunha orixe no século VII a. C. e un desenvolvemento pleno ao longo do século VI a. C. (López Cuevillas e Bouza Brey, 1926; Calo e Sierra, 1983: 35) (Rey, 1992: 168).

Quinta resposta: a escandalosa ausencia de datos publicados conleva, entre outras consecuencias, á reafirmación da idea de que se trata dun poboado que afunde as súas raíces no Bronce Final Atlántico e que, despois, entra no circuito comercial mediterráneo en época temperá, debido ao achado dun suposto *aryballos* fenicio (fotografía en Calo 1993: 57). No tocante ao primeiro punto, é certo que algúns dos obxectos de bronce atopados, como a fíbula de pé recto ou o molde para fundir machados de talón nos remiten a esa tradición artesá que, por outra banda, vemos que continúa ao longo da 1ª Idade do Ferro. A ausencia de datacións radiométricas impide concretizar máis esta cuestión. Con todo, polos perfís e datos publicados por Bouza Brey e López Cuevillas (1926-1927) e Acuña Castroviejo (1976) podemos identificar unha sucesión de alomenos tres niveis de ocupación ao longo dos cales se produce un paso da arquitectura doméstica erguida en materiais perecedoiros a unha última fase na que se artella todo un espazo doméstico formado por cabanas circulares con zócalo de cachotería, fogar central e cuberta de colmo.

No referido aos contactos mediterráneos, o *aryballos* documentado retrotráese a unha época máis serodia que a proposta orixinariamente, correspondéndose co control púnico do comercio co Atlántico, a partires do século V a. C. en adiante (Feugère, 1989: 31; Suárez e Fariña, 1990; Calo, 1993: 57; González Ruibal, 2004: 299).

Finalmente, os seus escavadores consideraron O Castro Pequeno como un poboado abandonado a finais da 1ª Idade do Ferro, aspecto éste que plantexa numerosas dúbidas hoxendía. De feito, os perfís das intervencións antigas amosan unha actividade de inutilización do paramento murario da muralla, espazo que se amortiza *a posteriori* como área de verquedoiro con dous concheros sucesivos (González Ruibal, 2003: 207). Asemade, na limpeza e reescavación de 2001

recollerónse incluso anacos de tégula romana¹ no sector escavado na década de 1970.

Se ben resulta probable un abandono como espazo habitacional permanente do Castro Pequeno cara ao século V-IV a. C. esta hipótese comeza a clarexarse cos descubrimentos das escavacións arqueolóxicas desenvoltas por nós no Castro Grande, que nos remiten a un proceso de fonda transformación, a unha monumentalización total de toda a Punta de Neixón na transición entre a 1ª e a 2ª Idade do Ferro. Será agora cando se constrúa o recinto coñecido como Castro Grande.

Tres preguntas sobre O Castro Grande de Neixón

No tocante á historia das investigacións sobre *O Castro Grande* (Ayán 2005a) cómpre subliñar que a primeira intervención arqueolóxica desenvolta foi levada a cabo por F. López Cuevillas e F. Bouza Brey en 1925 mediante a apertura de *duas zanzas esporatorias, atopando soilo cachotes imitantes ós da superficie, moitas tégulas e poucos anacos cerámicos cáseque todos feitos a mau, lisos e de tipo castrexo e soilo un, de coor avermellado, sen polido nen barniz, con siñas da roda do oleiro* (1926: 78). A localización en superficie de anacos de muíños circulares e de tégulas e ímbrices, así como a morfoloxía totalmente artificializada do xacemento, levou a estes autores a esboza-la hipótese de que se trataba dun poboado de nova pranta, *dunha citania con elementos de romanización*, froito do traslado de poboación de *O Castro Pequeno* nun momento impreciso da 2ª Idade do Ferro.

Posteriormente, na década de 1970, F. Acuña Castroviejo, cun equipo formado por membros do Departamento de Arqueoloxía da Universidade de Santiago, realizou sucesivas campañas anuais de escavacións na área arqueolóxica de *Os Castros de O Neixón*. Dos resultados destas intervencións unicamente coñecemos unha breve síntese da escavación de 1973 en *O Castro Pequeno* (Acuña Castroviejo 1976), mentres que da escavación realizada en *O Castro Grande* só documentamos unha referencia indirecta na obra de síntese de J. Naveiro sobre o comercio en Galicia na Antigüidade: [en *O Castro Grande*] *los vertidos de ánfora son absolutamente dominantes, habiéndose localizado extensas capas de tiestos que superan en casos los 40 cm de potencia (información inédita de F. Acuña sobre la campaña de 1976)* (Naveiro 1991: 151, n.p. 5).

Dende aquela consagráronse dous tópicos: 1. que o Castro Grande estivo habitado cara ao cambio de era e 2. que foi o resultado do traslado de poboación do Castro Pequeno. Este proceso de cambio de emprazamento é xa un clásico na bibliografía, aínda que nunca foi demostrado. Como xa apuntara Arias Vilas (1987: 10): *El Castro de O Neixón Grande, vendría a substituír, en una estratigrafía horizontal, al llamado Neixón Pequeno (con claros indicios de contactos*

---

¹ Comentario persoal do arqueólogo L. F. López González (*Terra Arqueos S.L.*).

comerciales más antiguos), aunque existen escasos datos de hallazgos materiales que documentan aquella sustitución.

Este panorama obrígonos a plantexar dúas preguntas que aínda seguen, despois de catro campañas de escavación, encabezando o noso proxecto de investigación:

Pregunta 1: por que hai dous castros un á beira do outro?

Pregunta 2: que pasa na Punta de Neixón entre o século V a. C. e o cambio de era?

Pregunta 3: que é o Castro Grande?

As campañas desenvoltas entre 2003 e 2006 permitiránnos plantexar aquí unha resposta conxunta a estas tres cuestións. Comecemos polo principio.

A área arqueolóxica da Punta de Neixón é realmente un espazo practicamente excepcional na Idade do Ferro galega. A cercanía extrema entre dous xacementos castrexos repítese en casos contados no NW; paralelos significativos serían os poboados de Retén e Iria en Padrón, o Castro e mailo Castriño de Bendoiro, así coma Pena Grande e o Castro Pequeno, os catro na terra do Deza (González Ruibal, 2003: 252-3). Sen embargo, estes xacementos nunca foron escavados, a diferenza do Castro Pequeno e mailo Castro Grande de Neixón.

A análise locacional desenvolta trala campaña de 2004 aporta xa algunhas das claves deste nevo emprazamento cara ao interior da Punta de Neixón (Fábrega *et al.*, 2005). O Castro Grande sitúase no outeiro que se atopa na parte central do istmo. A súa posición é máis destacada sobre o nivel do mar (30 metros na súa cota máis elevada) e tamén sobre o seu entorno máis inmediato. Ao igual que dende o Castro Pequeno, a visibilidade está centrada na franxa marítima e litoral, aínda que neste caso melloran as condicións de visibilidade sobre os terreos situados nas inmediacións. En todo caso a visibilidade do Castro Grande é aditiva con respecto ao Castro Pequeno, é dicir, que practicamente todo o espazo visible dende o Castro Pequeno o é tamén dende o Grande. E aínda máis: este incremento da visibilidade a longa distancia permite que dende o Castro Grande se acceda, alomenos potencialmente, a visualiza-lo emprazamento de tres castros agochados ao Pequeno que, por estrutura e posición, poden adscribirse ao mesmo momento de uso do Castro Grande: trátase dos castros de Garitas e Puta Ostreira, e mailo castro dos Bufos na Illa de Arousa.

Dende este novo poboado o acceso ao entorno prodúcese con meirande facilidade, xa que ocupa unha posición dominante sobre os terreos do entorno, o que fai que as pendentes sexan suaves cara ao interior. Se dende o Castro Pequeno accedemos en 15 minutos a apenas 25 Ha dos terreos máis axeitados para un cultivo intensivo, dende o Grande fácemolo a unhas 60 Ha. Mentres o entorno terrestre é pouco visible dende o Castro Pequeno, dende o Grande se acentúa, posibilitando o control sobre os terreos óptimos para un cultivo intensivo cerealista situados nas súas inmediacións.

Por outra banda, O Castro Grande atópase mais cerca da área tradicional de extracción de estaño na zona (estudada nesta campaña de 2006) ubicada ao NE do xacemento, na caída da aldea de Vidres cara ao mar.

Finalmente, dende o punto de vista locacional, o emprazamento do Castro Grande resulta máis aberto, mais equilibrado entre a terra e o mar, e moito menos restrinxido polas condicións da topografía. Á súa vez todo ese espazo é modificado totalmente, con movementos inxentes de terra que non só afectan á erección do parapeto N senón a toda a zona, coa escavación de foxos e aterraxamentos en dirección S cara ao Castro Pequeno.

En definitiva, todos estes factores remiten a un lugar fortificado que incrementa a súa posición estratéxica, a visibilidade con outros poboados castrexos e se aproxima ás terras de meirande potencialidade agrícola así coma aos recursos mineiros dispoñíbeis. Datos todos que poden ser tratados como evidencias dun triple proceso: incremento demográfico, meirande integración no territorio, desenvolvemento da agricultura e consolidación dunha sociedade campesiña. Tendencias que *a priori* se enmarcan perfectamente na Fase II da Idade do Ferro galaica (séculos IV-II a. C.).

Esta adscripción cronolóxica fora plantexada xa no seu día pola profesora J. Rey nos seus estudos da cerámica exhumada no Castro Grande na intervención de 1976) e nos que documenta restos de xerras tipo Toralla, bordos ensanchados tipo Cíes ou pezas singulares tipo Recarea (Rey Castiñeira, 1990-1991: 156; 1992: 204).

As nosas intervencións no recinto superior do Castro Grande viñeron a corroborar esta hipótese e encadra-lo nacemento dese novo espazo cara ao século IV a.C. (agardando datacións radiométricas). Temos así unha secuencia de ocupación da Punta de Neixón que abrangue toda a Idade do Ferro e que impide soste un plantexamento de abandono dramático do Castro Pequeno e de reemprazo polo Castro Grande. Neste punto, aplicando criterios deterministas, a variable demográfica pode ser útil para comprender a necesidade de acadar unha meirande superficie de asentamento, dada a insuficiente área habitacional do Castro Pequeno. Aínda así, cremos que este proceso é moito máis complexo, como complexo é o proceso construtivo que remata co aillamento de toda a Punta de Neixón, gracias ao erguemento de dous parapetos que dende ámbalasdúas liñas de costa conectan coa muralla N, como xa se apuntara no ano 2001 (Álvarez *et al.*, 2005: 97).

Polo tanto, obsérvase unha monumentalización de todo ese espazo na 2ª Idade do Ferro definíndose unha área fortificada na que se identifican tres zonas: o recinto superior do Castro Grande, unha terraza meridional e o Castro Pequeno. Será nese momento cando o sistema defensivo do poboado primixenio, carente xa de funcionalidade, sexa amortizado como verquedoiro como así se comproba na documentación fornecida pola escavación de 1925 (López Cuevillas e Bouza Brey, 1926-27). Outra cousa é que se abandone totalmente como espazo habitacional, feito que semella poñer de manifesto a datación probable do *aryballos* alí atopado (século IV a. C.) coetáneo dalgúns dos materiais púnicos rexistrados por nós no recinto superior do Castro Grande, espazo do que nos imos ocupar deseguido.

Un espazo monumental da 2ª Idade do Ferro: o recinto superior do Castro Grande

O recinto superior do Castro Grande foi erguido *ex novo* cara aos séculos V-IV a. C. (en agarda das datacións radiométricas) seguindo un programa arquitectónico perfectamente definido. Deste xeito, a *croa* rodeouse dun foso perimetral de natureza monumental que no tramo escavado devala entre os 2.80 m e os 3 m de profundidade. No SE habilitouse un acceso definido por unha interrupción no foxo, como queda posto de manifesto trala ampliación do sector 02 levada a cabo na presente campaña. Orixinalmente o sistema defensivo completábase cunha empalizada de madeira de carballo, que posteriormente sería substituída pola construción dun parapeto de terra, axustado tamén á porta de entrada.

(a) O acceso SE: función e sentido dunha forma arquitectónica

A aproximación arqueolóxica tradicional á arquitectura dos poboados fortificados castrexos centrouse en estudos de carácter formalista e tipoloxizante na liña da escola histórico-cultural alemá. Esta perspectiva descriptivista, a pesar do relativo e tardío impacto da Arqueoloxía funcionalista na década de 1980, mantense en parte vixente até a actualidade. Neste contexto, os accesos ao interior do recinto habitacional dos castros foron obxecto de atención xa nas prospeccións sistemáticas levadas a cabo polo Seminario de Estudos Galegos pasando posteriormente a formar parte como campo específico nas fichas de inventario e catalogación manexadas dende os anos 70. Neste senso elaboráronse sucesivas tipoloxías de entrada a partir dos datos procedentes da práctica prospectiva e da revisión da fotografía aérea de diversos xacementos castrexos (Rey Castiñeira, 1984; Romero Masiá, 1984-85).

O panorama completaríaase coa escavación de entradas monumentais en castros, todos eles adscribíbles ap cambio de era, como a porta SE do recinto superior do castro de Elviña, a entrada ao castro da Graña, os accesos aos dous recintos do *oppidum* de San Cibrán de Lás, a entrada ao barrio escavado de Santa Trega, ou de época posterior coma o acceso ao castro da Torre (Courel) ou a porta do poboado galaicorromano de Viladonga, por poñermos algúns exemplos. Coñecemos, polo tanto, diferentes tipos de acceso, ben estudados dende o punto de vista formal, pero sobre cuxa función e sentido apenas se ten matinado deica este momento. Este é un tema que entronca coa natureza do debate científico existente na actualidade, ancorado na problemática da natureza guerreira ou non das comunidades castrexas. Algúns autores negan o carácter bélico destas sociedades e rexeitan, consecuentemente, a funcionalidade eminentemente defensiva para estas estruturas monumentais, como foxos, parapetos e murallas (Calo, 1993: 97-102; Bello e Peña, 1995: 162-3).

Na nosa opinión, resulta obvio que a arquitectura é unha tecnoloxía de construción da realidade, unha ferramenta que xenera cultura material, xenerando uns dispositivos de carácter polisémico, multidimensionais e multifuncionais (Ayán, 2003). A muralla do Castro Grande de Neixón (como a de calquer poboado fortificado) é o resultado da axencia social, dun esforzo colectivo, realizado para erixir un espazo monumental, social e simbólico. Esta arquitectura serviría, por

suposto, de sistema defensivo, de protección do recinto, pero á súa vez delimita o espazo para a acción social, devén un mecanismo de cohesión social, convértese nunha ferramenta de control e coerción da propia comunidade e constitúe un elemento monumental, creado para ver e ser visto, concebido como unha materialización do prestixio do poboado de cara ao exterior.

Pero este espazo monumental, multifuncional, posuía un sentido específico, relacionado co patrón de racionalidade dos habitantes do Castro Grande de Neixón. O acceso ao recinto abriuse no SE, realizándose unha entrada de carácter monumental, cinguida por dous tramos de foxo de sección en V e uns 3 m de profundidade. Estes foxos foron colmatados rapidamente polo que a finais do século II a. C. probablemente se atoparían selados. Este proceso de recheo intencional poñémolo en relación co peche de toda a punta de Neixón ao longo da 2ª Idade do Ferro, cando se constrúen dous parapetos a xeito de apéndice dende ámbalas dúas liñas de costa, uníndose ao monumental parapeto septentrional. Atopariámonos polo tanto cunha serie de depósitos adscribíbles á Fase II do mundo castrexo (séculos IV-II a. C.), perfectamente selados, o que explica que se teñan conservado os materiais e mailo contexto de deposición, sen sufrí-las posteriores alteracións que afectaron ao resto do recinto con sucesivas remodelacións.

Tanto o depósito cerámico coma o concheiro localizados no interior do tramo de foxo 1 foron o resultado dunha acción intencional levada a cabo a pé de foxo, dende fóra do recinto superior. Este indicio supón unha evidencia máis para plantexa-la utilización da terraza ubicada entre castros coma verdadeiro espazo habitacional durante a 2ª Idade do Ferro. Por outra banda, a orientación da porta correspóndese, en liña recta, coa zona de fondeadeiro tradicional até época recente na Punta de Neixón (o *Porto do Castro* mencionado na documentación medieval).

O contexto estratigráfico dos materiais, o seu estado de conservación e a súa propia calidade son indicios, á súa vez, de deposicións intencionais. Exemplos paradigmáticos deste uso son a rasqueta de ferro e maila botella cerámica aparecidas no recheo do tramo de foxo 2. Ámbolosdous utensilios apareceron aillados, sen ningún material asociado na unidade estratigráfica en que se recolleron. A isto cómpre vencella-la cantidade e calidade de materiais de importación púnicos: imitación dunha botella púnica, tres *askós* ebusitanos, óla e urna íbero-púnica, fragmentos de tres ánforas *Mañá A4*, anacos dun *kálathos*, fragmentos de *pithoi*... todos eles localizados no concheiro, no depósito cerámico e no interior do foxo 02, amosan a incidencia deste tráfico comercial e a súa presenza cotiá neste enclave, cunha posición estratéxica no comercio a longa distancia, actuando como referente na paisaxe púnica recreado nas Rías Baixas na Fase II da *cultura castrexa* (González Ruibal, 2004: 296-99; 2006).

Á súa vez, o recheo do foxo 1 (en parte xa publicado, véxase Ayán et al. 2005: 188-92) deparou a localización do citado depósito cerámico conformado na súa meirande parte por xerras tipo Toralla, destinadas ao servizo e consumo de bebidas alcohólicas, así como pezas vencelladas á actividade metalúrxica do

bronce (fíbula, crisois de fundición, escouras) e restos dun esqueleto de cánido, resultado dun claro depósito intencional.

A conxunción de todas estas evidencias lévanos a plantexa-la utilización desta entrada e, por extensión, de todo o recinto superior do Castro Grande, coma un espazo social de carácter ritual. De todos é coñecido o carácter simbólico dos accesos aos poboados e mailas cidades na Protohistoria europea e a época clásica (Parker Pearson, 1999). Estes espazos de carácter liminar (orientados ao nacemento do sol, auténtica metáfora da reprodución da vida e do corpo social) eran sancionados simbolicamente coa erección de elementos de carácter apotropaico, como as coñecidas estatuas de guerreiro galaicos, algúns deles localizados *in situ* ou *in loco*, vencellados ás portas dalgúns castros (Bettencourt, 2003). Nesta liña, un mínimo percorrido polo panorama da prehistoria Recente e maila Protohistoria europea apórtanos numerosos paralelos sobre a utilización destes tramos de foxo relacionados co acceso a recintos monumentais (Hingley, 1990; Hill 1996). Así pois, por exemplo, no Neolítico e a Idade do Bronce estes recintos foron empregados de maneira recorrente en actos sociais de carácter ritual nos que se levaban a cabo deposicións de carácter votivo de materiais vencellados ao mundo doméstico, á vida cotiá desas comunidades² (Owok, 2005; McFadyen, 2006). A este respecto, a cultura material preséntase coma unha ferramenta máis para a construción da realidade social, como se ten constatado no mundo atlántico e centroeuropeo, mediante a utilización polas elites guerreiras de cultura material alóctona (cerámica grega, fenicia e cartaxinesa) coma elementos de prestixio, vencellada a rituais e banquetes nos que se consumían bebidas alcohólicas (Arnold, 1999).

A localización de todos estes materiais púnicos na entrada SE, así coma o posible enterramento dunn can e maila deposición votiva de elementos de cultura material de carácter excepcional (enmague de hasta de cérvido, rasqueta de ferro, ampolla cerámica, fíbula de bronce) remítenos a un uso ritual desta arquitectura que delimita o recinto superior do Castro Grande.

(b) Sobre a funcionalidade do recinto superior: as foxas de almacenaxe

A croa do Castro Grande obedece a unha programación arquitectónica perfectamente preestablecida. Así pois, o levantamento planimétrico amosa claramente como os constructores castrexos tomaron coma eixo vertebrador de todo ese espazo un conxunto de afloramentos de pegmatita ubicados no centro N do recinto. Estes rochedos foron complementados cunha serie de grandes bloques do mesmo material, ubicados alí intencionadamente (algúns presentan incluso pequenos calzos na base) definindo un espazo arquitecturizado de forma circular.

O recinto quedaría defendido nun primeiro momento por un foxo monumental e por unha empalizada de madeira, accedéndose ao seu interior pola entrada SE.

---

² Un bo exemplo disto semella se-lo recheo da gabiá 01, na que rexistramos depósitos puntuais de anacos de múñños barquiformes como único material arqueolóxico asociado.

Esta fase primixenia de ocupación detéctase precisamente na área vencellada ao citado acceso suroriental. A camada UENEI02032 correspóndese co primeiro nivel de uso de ese espazo, sobre o que posteriormente se ergue o parapeto de terra e unha segunda entrada remodelada.

Cando se está utilizando ese espazo, xa se comeza a amortizar o foxo, ao longo do século III a. C., o que nos leva a pensar que a finais do século II a. C. estaría completamente colmatado, perdendo calquer tipo de funcionalidade defensiva. Deste xeito, o tramo do foxo 01 presenta na base un depósito de recheo intencional de grandes bloques de xisto, sobre o que se guindaron sucesivos niveis de cunchas, conformando un basureiro que semella ter sido formado por aportes ao pé do foxo, ao carón da entrada. Entre os séculos IV e II a. C. o recheo completouse coa formación dun verquedoiro cerámico, no que aparecen misturados materiais púnicos con cerámicas indíxenas. Pola súa banda, o tramo do foxo 02 que cingue a entrada polo N, presenta tamén un proceso de colmatación rápido e homoxéneo. Cremos que este rápido proceso de clausura do foxo pode poñerse en relación coa remodelación do sistema defensivo que conlevou a ampliación do parapeto N. Esta obra pechou toda a Punta de Neixón e impediu o acceso dende terra, circunstancia que deixaría sen utilidade defensiva ao primixenio foxo perimetral do recinto da *croa*.

A escavación de 2006 completa a nosa visión sobre este recinto superior no período que devala entre os séculos IV-II a. C. Deste xeito contamos cunha coherencia absoluta entre a cronoloxía relativa fornecida polos depósitos de recheo dos foxos e os materiais exhumados no nivel de ocupación antigo rexistrado no sector 02, dentro do recinto. Chegados a este punto: que defendía ese foxo mentres estivo en activo como elemento defensivo? Un espazo habitacional ou outro tipo de espazo?

O conxunto de foxas escavadas no xabre documentadas no interior do recinto, vencelladas á entrada SE, preséntase coma unha proba contundente da súa utilización, ou alomenos da utilización desa zona en concreto, como área colectiva de almacenamento de produtos excedentarios³. A súa morfoloxía, así como a localización no seu interior de carbóns, sementes, e de restos de revestimento de arxila nalgunhas delas deixa bastante clara a súa funcionalidade como silos ou dispositivos de almacenaxe. Doutra banda, trátase de contextos pechados nos que tamén puidemos documentar anacos de muíños de granito naviformes amortizados, cerámica castrexa con restos de fulixe, un pequeno botado de conchas e significativos anacos de cerámica doméstica púnica, con paralelos en Cerdeña, Ibiza, a costa sur peninsular e no xacemento de A Lanzada.

Se no interior dos foxos atopamos cerámica púnica de carácter ritual, nas foxas do interior documentamos cerámica púnica de uso común vencellada a actividades de carácter doméstico. Toda unha diferenciación espacial a ter en conta.

---

³ As sementes e carbóns documentados no interior das foxas serán estudadas pola antracóloga María Martín Seijo da Universidade de Santiago de Compostela.

Este complexo de almacenaxe semella obedecer a unha tradición construtiva que probablemente se remonte aos silos característicos das aldeas abertas do Bronce Final no S de Galicia (Lima e Prieto, 2002) e no Norde de Portugal (Jorge, 1988, Bettencourt, 2000). Este desenvolvemento da agricultura ao longo dese período favoreceu o proceso e sedentarización das comunidades no Ferro I e xerou unha tendencia crecente ao acumulación de excedente, culminada na 2ª Idade do Ferro.

A complexidade social e económica da Idade do Ferro no contexto peninsular e atlántico ten o seu reflexo nas prácticas agrícolas e nos dispositivos de almacenamento que aparecen agora en áreas especializadas que deben ter como finalidade protexer e asegura-los produtos excedentarios. Estas *storage pits* inzan os poboados fortificados británicos e irlandeses, polo que contamos con numerosos exemplos, entre os que destaca o xacemento de *Danebury*, cunha zona central con foxas e silos dunha grande capacidade de almacenaxe (Cunliffe, 2004: 45, fig. 43). Outro exemplo é o conxunto de foxas de almacenaxe documentado en *Conderton Camp* vencelladas espacialmente ao parapeto e mailo acceso ao interior do recinto (Dyer, 2003: 58-9, figs. 37-38). Noutros casos aparece dentro do recinto fortificado un amplo conxunto de graneiros entre a casas e o sistema defensivo, como no coñecido caso galés de *Moel and Gaer* (Dyer, 2003: 34, fig. 22; Champion et al., 1991: 369, fig.. 9.11) que levou a un sector da investigación a suxerir que unha das principais funcións deste tipo de asentamentos fortificados puido ter sido o almacenamento de gran (Cunliffe, 1978: 268).

Igualmente, os silos forman parte, ao igual que as casas-almacéns e os celeiros, dos sistemas comunitarios de almacenamento que se estenden durante a primeira Idade do Ferro en zonas mediterráneas da Península Ibérica (Buxó, 1997: 253). Se ben estes campos de silos se atopan fóra dos poboados, perto dos campos de cultivo e dos cursos fluviais, no NW peninsular, pola contra, as estruturas de almacenamento de carácter colectivo rexistradas deica o momento ubícanse dentro do espazo fortificado. A este respecto, exemplos (coetáneos do recinto superior do Castro Grande) da presenza de dispositivos para o almacenamento de cereal son as evidencias exhumadas en Castrovite cunha terraza específica con estruturas de amacenaxe e procesado, numerosos muíños e cereal carbonizado (González Ruibal e Carballo Arceo, 2001) e no castro das Lias (López e Alvarez, 2000). Neste último xacemento, no recinto superior, apareceron silos formados por entramados vexetais revestidos de arxila, así como outros contedores aillados por pavimentos de arxila, táboas e corcho.

Nun momento de expansión económica como foron os séculos V e IV a. C., o incremento do excedentes orixinou a necesidade de crear instalacións específicas para o intercambio e mailo comercio en determinados xacementos que actuarían como verdadeiros lugares centrais de agregación; na opinión de A. González Ruibal, sitios como Castrovite ou Lias cumprirían esta función de almacenaxe e redistribución para un determinado territorio político (González Ruibal, 2003: 258-60). Coma no caso de *Danebury*, habería que maxinar estes sitios como lugares centrais nos que se levarían a cabo decote actividades fundamentais para a

reproducción social e biolóxica dunha comunidade dispersa no territorio. Asemade, no caso de Castrovite esta faceta se incrementaría polo seu posible papel como redistribuidor de materiais alóctonos de importación procedentes do comercio púnico dende a costa.

Partindo do rexistro exhumado nestas últimas campañas, e tendo en conta os precedentes citados así como o contexto xeral da Idade do Ferro atlántica e peninsular, cremos que o recinto superior de O Castro Grande, alomenos na súa primeira e máis antiga fase de ocupación, non serviu de marco para actividades domésticas, senón coma un espazo de agregación social sancionado simbolicamente mediante depósitos votivos e rituais vencellados co acceso SE. Fundamentan esta hipótese, ademais, os seguintes feitos contatados arqueoloxicamente:

- No interior da *croa* apenas existe potencia estratigráfica, e os restos de arquitectura doméstica son adscribibles á época baixoimperial romana, asentando sobre un nivel fundacional prerromano apenas conservado. Contando coa grande cantidade de sondaxes precedentes e coa ampla superficie escavada dende 2003 en tres áreas diferentes do interior deste recinto, podemos afirmar que non existen evidencias sobre un uso habitacional deste espazo en época prerromana.
- Por outra banda, destaca a presenza de abundantes mans de moer e muíños naviformes nas áreas intervidas, sobre todo nos sectores 01 e 04, onde aparecen misturados cos materiais asociados ao nivel de uso de época romana. Así por exemplo, na presente campaña de 2006 recolléronse entre os sectores 01, 02 e 03 un total de 18 muíños naviformes que nos remiten ao desenvolvemento de actividades de procesado de cereal, pero non asociadas a estruturas domésticas.
- A circunstancia de non ter atopado un espazo doméstico arquitecturizado en pedra no interior da *croa*, adscribible á Fase II da *cultura castrexa*, é algo totalmente excepcional nun castro deste porte no marco das Rías Baixas. Así pois, o veciño castro de O Achadizo (Cabo de Cruz) forneceu unha secuencia ocupacional ampla cunha arquitectura doméstica en pedra de carácter monumental, como así acontece tamén no castro de Baroña (Porto do Son). A construción dámbolosdous poboados fortificados foi coetánea ao erguemento do recinto superior do Castro Grande.

A este respecto, cabe plantexa-la posibilidade de que existise unha compartimentación da Punta de Neixón na 2ª Idade do Ferro artellada en diferentes áreas funcionais; deste xeito, o primixenio recinto non serviu de marco para actividades non estrictamente domésticas, estendéndose o caserío pola terraza existente entre o Castro Grande e o Castro Pequeno.

Asemade, resulta suxerente ver neste recinto monumental da *croa* un exemplo máis dos escenarios arquitectónicos que se foron xenerando no seo das comunidades castrexas do NW dende a 1ª Idade do Ferro. Así pois, por exemplo, o recinto superior da acrópole do castro asturiano de Chao Sanmartín deparou un espazo de carácter cultural, arquitecturizado e cuxa entrada foi sancionada

simbolicamente co depósito votivo dun cráneo humano (probablemente de muller) (Villa e Cabo, 2003). Outro exemplo constitúeo o xa citado recinto superior do castro de As Laidas (Ourense), no que se documentou un monumental conxunto de silos e estruturas de almacenamento de cereal de carácter comunal (López e Alvarez, 2000). Nestes exemplos podemos ve-lo antecedente probable deses recintos ubicados no alto dos grandes castros da Fase III como Monte Mozinho, San Cibrán de Lás ou Coaña, os cales non foron utilizados como espazo habitacional, senón como espazo de carácter social, relixioso e comunitario.

Visto o panorama, cabería preguntarse: a que se debe a importancia e complexización acadada por este espazo da Punta de Neixón entre os séculos IV-II a. C.? Grazas ás campañas de 2005 e 2006 sabemos que probablemente o estaño e o comercio púnico teñan bastante que ver con este fenómeno.

De feito, este proceso de acondicionamento de toda a Punta de Neixón coincide cronoloxicamente cunha dinámica histórica da que comezamos a ter notables evidencias no Castro Grande: o impacto do comercio púnico nesta zona da costa galega, entre os séculos IV e II a. C. Así pois, a calidade e variedade dos produtos de importación púnicos (imitacións indíxenas de ungüentarios, varios *askós* ebusitano, óla e urna íbero-púnica, fragmentos de tres ánforas Mañá A4 e dun *kálathos*) localizados no cuncheiro, no verquedoiro cerámico e no interior do foxo 02, amosan a incidencia deste tráfico comercial e a súa presenza cotiá neste enclave. Confírmase así a tendencia testemuñada nas campañas de 2004 e 2005, polo cal semella que o Castro Grande de Neixón se presenta coma un enclave comercial importante na longa duración, cunha semellanza máis que notoria co xacemento paradigmático de A Lanzada. Este xacemento, asentado nun emprazamento semellante ao Neixón, presenta unha cantidade importante de importacións mediterráneas dende o s. V a. C., especialmente ánfora *Mañá-Pascual A4* procedente da área gaditana, o que salienta a súa posición estratéxica no comercio a longa distancia e o seu papel como referente na *paisaxe púnica* recreada nas Rías Baixas na Fase II da cultura castrexa (González Ruibal, 2004: 296-99).

A este respecto, o achádego do *aryballos* fenicio no Castro Pequeno nas escavacións da década de 1970, non resulta nada anecdótico nin excepcional se o contextualizamos co panorama que agora presenta *O Castro Grande*, erguido probablemente no século V a. C. e cunha cantidade realmente senlleira de materiais púnicos que chegan até época serodia (borde de Mañá C2a). A importancia deste enclave comercial, cos seus fondeadeiros e capacidade portuaria, pode explica-la monumentalidade que progresivamente acada o poboado ao longo da Fase II. Os novos datos parecen dar á volta a hipótese que plantexaba fundamentalmente J. Naveiro, quen consideraba que Neixón ou Baroña, antes do cambio de era, probablemente tivesen unha participación máis pasiva no tráfico (Naveiro, 1991: 151).

Vindeiras campañas permitirán saber se na terraza entre o Castro Grande e o Castro Pequeno se atopa un recinto habitacional ao xeito do sector exterior de A Lanzada (González Ruibal, 2004: 39-42), verdadeiro lugar de intercambio, auténtica

comunidade de paso, posible *emporía* onde intractuaron as comunidades indíxenas e os comerciantes mediterráneos. As comunidades castrexas da costa incorporarían paseniñamente a cultura mterial alóctona ás prácticas sociais cotiás. E, neste senso, as imitacións indíxenas de ungüentarios púnicos documentadas no foxo e nunha foxa de almacenaxe do recinto superior, ou a calidade técnica da metalurxia do ferro (véxase o caso da rasqueta analisada) son boa proba deste proceso.

O impacto da romanización

Na fase III da *cultura castrexa* (sécalos II-I d. C.) o recinto superior do Castro Grande semella sufrir unha fonda remodelación; péchase o antigo acceso SE e se colmata definitivamente o foxo defensivo. Estes cambios na morfoloxía do espazo coinciden co impacto comercial romano previo á conquista; os navegantes latinos e tardopúnicos do sur peninsular serán os sucesores daqueles coñecidos mercaderes gaditanos de antano. Como evidencia deste comercio co Mediterráneo (séculos II-I a. C.) a escavación de 2005 aportounos nun estrato removido do sector 04, un fragmento de *cerámica campaniense tipo A*⁴, evidencia temperá deste proceso.

En liñas xerais, o rexistro arqueolóxico exhumado no Castro Grande adscribible a época romana caracterízase pola presenza de abundante material cerámico, sobre todo anfórico, que ven corroborar as pautas xerais identificadas para esta zona da Galicia costeira (Balil 1971, 1977; Naveiro 1991; Fernández Pintos, 2001; Naveiro, 2001). Como xa apuntara J. Naveiro, no seu estudo dos materiais romanos exhumados en 1976 no Castro Grande de Neixón, existían no recinto superior grandes concentracións de ánforas, cun predominio case absoluto de pezas da forma *Haltern 70* e algún exemplar de ánfora de salgado bética da forma IIb de Beltrán (Naveiro, 1985: n.º 44-49; Naveiro e Caamaño, 1992: n.p. 3) o que situaría o principal nivel de ocupación do xacemento en época romana cara á primeira metade do s. I d. C. (Naveiro, 1986).

Cremos que o material recollido nesa campaña correspóndese coas cuadrículas Wheeler abertas no que despois foi o noso sector 02. Aquí vemos unha correspondencia perfecta entre aqueles materiais e os documentados por nós nos depósitos de derrubo de estruturas, no derrubo da cara interna do muro de contención do parapeto, todos eles niveis que selan os niveis de ocupación prerromanos.

A abundancia de materiais romanos dáse tamén no sector 01, no sector 04 e no sector 03, este último aberto en 2004 e que aportou un 90 % de material anfórico entre todos os restos cerámicos recollidos. En liñas xerais, na fase de ocupación romana en todo o recinto, en época antpimperial, predomina o tipo de ánfora bética *Haltern 70*, documentándose tamén restos de ánforas *Beltrán IIb*,

---

⁴ Exportada dende a área do Golfo de Nápoles dende finais do século III a.C. Existen exemplares da forma 36 de Lamboglia en Santa Trega (primeira metade do século II a. C.) e Elviña (segunda metade do século II a. C.) (Naviero, 1991: 27).

Dressel 2-4, anacos de ánforas *Lomba do Canho*, cerámica cincenta fina bracarense e *sigillatas hispánicas*⁵ *Drag. 15-17*. Estes materiais remítennos a un nivel de ocupación do século I d. C. do que non quedan restos. Un último momento de ocupación si que deixou, pola contra, unha fonda pegada no recinto superior, conservándose restos de estruturas domésticas de cachotería nos sectores 01 e 02 (con muíños circulares, tégula...) e dunha posible área artesanal no sector 04. Permiten datar este nivel exemplares de *Terra Sigillata Hispánica tardía*⁶, *Terra Sigillata Focense*, ánfora palestiniiana, cerámica pintada (procedente de Clunia) e cerámica común do século III d. C., entre outros materiais cerámicos.

Polo tanto, constátase unha continuidade baixo a romanización da funcionalidade comercial do asentamento, vencellado á ruta de acceso ao interior de Galicia constituída polo, daquela navegable, río Ulla. Neste período o castro parece formar parte da rede de control desa ruta, na que se integran outros castros como o de Alobre e o das Torres do Oeste (Naveiro, 2004: 71-9).

A paisaxe da ría de Arousa transfórmase nesta época; a enseada de Abanqueiro semella albergar explotacións de salazón; pequenos *vici* espállanse polos fértiles vales que ocupan o espazo entre a serra de Barbanza e a ría; colonos latinos aséntanse no país. Cando o Castro Grande funciona como porto, *Ursus*, un cidadán romano da outra beira, na actual parroquia de Taragoña, ergue unha lápida en recordo de amigos queridos. A escritura, a arte romana, a epigrafía, a cerámica de luxo, o viño, o aceite transforman a vida cotiá das antigas comunidades indíxenas.

O nivel de ocupación tardorromano (séculos III-IV d. C.) do Castro Grande, con arquitectura doméstica adosada á antiga muralla, dáse en diferentes xacementos castrexos de Galicia, como S. Cibrán de Lás (López González *et al.*, 2004), Elviña (López Gómez, 1994) ou Vilela (López González *et al.*, en prensa), mais neste caso concreto garda máis relación con outros asentamentos emprazados na costa das Rías Baixas que presentan unha mesma evolución, destacando, de novo, A Lanzada, no que na campaña de 1974 se documentaran *sigillatas hispánicas tardías* con decoracións de círculos concéntricos, idénticas ás documentadas por nós no sector 01 (Fariña Busto, 1975). Estes materiais asóciense a unha arquitectura de muros de mampostería, superposta a estruturas anteriores, que definen estruturas oblongas de carácter doméstico, ás que se asocian áreas de actividade ao ar libre con pavimentos, tal como acontece no xacemento boirense.

En definitiva, o Castro Grande de Neixón estivo integrado nos circuitos comerciais a lona distancia dende os séculos V-IV a. C. até incluso despois da desaparición do Imperio Romano. Mil anos de comercio. Neste senso, a romanización conlevou unha consolidación do papel do poboado fortificado como

---

⁵ Como acontece no resto de xacementos litorais onde se localizou este tipo de cerámica, a inmensa maioría das pezas atribúense a alfares rioxanos, máis concretamente ao centro produtor de *Tritium Magalum* (Naviero, 1991: 35).

⁶ Segundo Naveiro a meirande parte da produción de *TSHT* debe datarse no século IV d. C., acadando a primeira metade do século V d. C. (Naveiro, 1991: 47).

receptor de produtos e centro redistribuidor, que viña dado polas súas excelentes condicións como porto natural.

O monte de *Neyxon*

O devir histórico dos castros de Neixón non remata na Idade Antiga. A axitación do mercadeo cos fenicios, a algarabía do poboamento e o devir da vida cotiá deron paso a unha funcionalidade moito máis silenciosa, moito máis agochada na paisaxe. Abandonado definitivamente como espazo habitacional e comercial, a Punta de Neixón pasa paseniñamente a formar parte do espazo agrario das comunidades campesiñas cristiáns altomedievais, durante o proceso de conformación da parroquia de San Vicente de Cespón. Pero non só iso, xunto cos diversos xacementos arqueolóxicos situados na zona de San Vicente de Cespón, os castros de Neixón convértense en marcas mentais perfectamente asumidas polo habitante medieval do entorno e plasmadas nos textos.

Até a Idade Media non temos constancia de que ninguén escribise nada sobre a Punta de Neixón; nin aparecía citada nas fontes clásicas ni atopamos referencias no *Parrochiale Suevum*. Pero este baldeiro remata no século XII. De feito, o topónimo Neixón –de etimoloxía complexa- é un dos máis antigos, e aparece por vez primeira mencionado na doazón de 1165 do monxe Pelagio Guntádiz ao mosteiro de Toxosoutos, especificando a concesión do espazo *ex aqua de Doavria usque ad cautum Nini et usque ad Neyxon per suos terminos antiquos*. A referencia a este camiño do couto de Nine até Neixón *per suos terminos antiquos* amosa claramente a monumentalización do sistema defensivo dos Castros de Neixón, ruínas arqueolóxicas que eran tomadas como fito na paisaxe e como referente topolóxico e xeográfico.

O proceso de artellamento territorial que tivo lugar entre os séculos VIII-X consolida definitivamente a ocupación dos vales en Galicia. Nesta dinámica os castros que non continúan habitados pasan a seren referentes territoriais na periferias dos novos núcleos de poboación: as *villae* e as *ecclesiae*. Neste período aparece definida unha organización comarcal e eclesiástica que, recollendo ás veces nomes xentilicios (Prestamarcos-Postmarcos), toma como referentes de demarcación fundamentalmente os ríos, os montes e os vestixios do poboamento castrexo, perceptibles claramente para a sociedade campesiña altomedieval.

Constátase a escala de Galicia a existencia dunha paisaxe antiga fosilizada, na que manteñen a súa importancia os ríos, as vías de comunicación tradicionais os castros e túmulos megalíticos. As *villae* desta época, co seu territorio acotado por marcos ou referencias físicas, así como ruínas arqueolóxicas como castros, monumentos megalíticos ou miliarios romanos (Andrade 1996: 279-80) acabarán converténdose nas parroquias galegas. A partir do século XII, os castros non habitados xa desaparecen da documentación como referencias territoriais, pasando a formar parte da periferia do espazo explotable, a desapareceren da consciencia histórica dunhas comunidades rurais que elaboran unha cartografía mítica na que os castros pasan a ser espazos de culto aos santos ou espazos habitados por *mouros*.

Os Castros de Neixón, dentro da parroquia plenomedieval de *Sispalone*, pasa a ser un área non habitacional, un espazo periférico, escasamente produtivo dende o punto de vista agrario, pero do que se extraen notables recursos: leña, toxo, pedra, pesca, marisco. Dentro da configuración do sistema económico parroquial as prácticas consuetudinarias consagran este espazo coma un espazo comunal, do común, potencialmente explotable polas unidades familiares da parroquia, polas casas con *porta aberta e fume*. O antigo Neixón pasa a converterse no *monte de Neixón*.

Pero a vertente mariña deste monte fará deste espazo, ao longo do Antigo Rexime, nun fondeadeiro natural importante da flota pesqueira de Cespón (o porto de Vidres, substituto do medieval Porto do Castro) e nunha zona de extracción de marisco, importante, contando con varios viveiros de ostra (citados no Catastro de Ensenada⁷). No século XVIII comezan as iniciativas de explotación sistemática desta riqueza ostreira de Cespón, Abanqueiro e a ría de Arousa en xeral, como así o recollía o ilustrado Joseph Cornide na súa *Descripción de la costa de Galicia, ríos que desembocan en ella, sus puertos, cabos y ensenadas; con una noticia de los peces que la frecuentan, y de las redes y artes con que sus naturales se ejercitan en la pesca* (inédito, circa 1780) (González Pérez, 2003: 63):

La villa de Rianjo está asentada en la Ribera oriental de la ya dicha Ría de su nombre, que es de las más tranquilas, y abunda de los pescados más delicados de todo el Reino, su sardina, aunque no grande es la de mejor gusto de toda esta costa, y sus ostras que toman el nombre del puerto de Abanqueiro, que cae enfrente de Rianjo, no solo son celebradas por Molina, sino que lo fueron en tiempos antiguos y hoy se aprecian mucho por su tamaño y buen gusto.

Los matriculados de Rianjo usan frecuentemente de las redes sardineras, pero también suelen formar cuatro o cinco sacadas que manejan con veinte lanchas y tres dornas, y los puertecitos de Aguerríos, Comba y Abanqueiro sobre la misma concha siguen el mismo ejemplo con tres sacadas y once lanchas, dedicándose todos igualmente a la pesca de besugos, butraces, mújiles, jurelos, etc. que venden a tragineros que los conducen a Santiago y a otros pueblos interiores del Reino.

Todos los de la Concha de Rianjo que a marea baja queda en gran parte descubierta desean se establezca otra armazón de arroaces, como la que va propuesta para el río Ulla.

A Punta de Neixón pasa a converterse nun referente da enseada de Rianxo, nun espazo de explotación económica mariña para as confrarías desa localidade. Os vellos topónimos da *Posta Nova* e da *Posta Vella*, referidos ás dúas pequenas calas ubicadas ao pé do Castro Pequeno, no SW da Punta de Neixón, remiten á explotación pesqueira desa zona, xa que neses sitios se empregaba a arte do aparello. Seguindo a Abuin e Losada (1993): *O aparello era toda unha simboloxía*

---

⁷ Arquivo Histórico Universitario. Catastro de Ensenada. San Vicente de Cespón. *Interrogatorio General*.

de arte mariñeira. Tiña as súas postas ou zonas fecundas onde se podía lanzar con posibilidades de éxito. As postas eran disputas constantes. Os patróns das lanchas avisábanse de taberna en taberna da posta que iban coller ó día seguinte, pero se non había acordo saíase a 'regateo a remo ou a vela e o primeiro en chegar collía a posta'. Había postas en Punta Neixón, Iñobre, O Rosario en Taragoña, Portomouro, Agallóns, A Pontella, O Bodeón, Aqueiros, Areabasta... Para o aparello iban dous barcos, un 'a lancha do aparello', e outro 'a enviada'. Na primeira iban oito ou dez homes, e na segunda catro ou cinco. A enviada enchíase de peixe e volvía a terra para vender mentras a do aparello quedaba noutra lance. O aparello traballábase desde o barco e desde terra. As veces viñan das aldeas para axudar a 'turrar' e dábaselle algún peixe.

Pero a comezos do século XX esta percepción meramente economicista da Punta de Neixón comezará a cambiar.

Os Castros de Neixón no século XX

As dúas primeiras décadas do século pasado servirán de marco para un redescubrimento da Punta de Neixón, primeiro como espazo de lecer, e segundo, como espazo arqueolóxico. No tocante ao primeiro aspecto, contamos cun acontecemento da historia local que, cremos, tería unha fonda repercusión no futuro. Referímonos á homenaxe organizada polo Partido Conservador de Rianxo, xunto con outras entidades, en honra de Castelao para celebrar o seu éxito na súa exposición artística no salón Iturrioz de Madrid no ano 1912. Castelao daquela colaboraba no semanario conservador *El Barbero Municipal*, dirixido por Arcos Moldes, e cabeceira anticaciquil que denunciaba a práctica política de Manuel Viturro, secretario liberal da Deputación Provincial de A Coruña (Dourado Deira, 2001).

Este primeiro éxito artístico de Castelao levaría á súa contratación para deseñalo cartaz promocional das festas do Apóstolo e a facerse un nome como debuxante en Galicia. Neste contexto, a homenaxe rianxeira consistiu, casualmente nun xantar campestre na Punta de Neixón (Axeitos, 2000: 8; Calvo Ces, 2001; Dourado Deira, 2002). Na crónica do *Barbero Municipal* (número 99, 1 de xuño de 1912) vemos perfectamente reflexado, nun estilo decimonónico, o xurdimento de prácticas propias da burguesía urbá que son emuladas polas clases altas dunha pequena vila como Rianxo. Esta pseudourbanidade, que se separa do común dos *rudos campesiños*, incluía excursións polo rural e merendas campestres en zonas consideradas como espazos naturais privilexiados. Así era vista a Punta de Neixón por este snobismo vilego rianxeiro da época:

En extremo simpática fue la fiesta que aquí se celebró el viernes de la pasada semana para honrar al gran caricaturista Castelao, á Daniel como familiarmente en Rianjo se le llama.

Cierto es que en ella no hubo el aparato y corrección propios de la solemnidad académica, ni se pareció siquiera á banquete de diputado, con discursos hueros, sesudos, que tanto daño hacen después de comer; allí sólo reinaron la cordialidad y la

alegría y, sobre todo, un inmenso cariño hacia el famoso artista que ya se ha hecho popular en toda España.

Acompañados de dos distinguidos hijos de Santiago, el simpatiquísimo y excelente fotógrafo Enrique Guerra y el notable pintor Ernesto Carrero, llegaron á Rianjo; el mismo día á las diez de la mañana, muchos padroneses que fueron recibidos con bombas, á pesar de haberlas prohibido el alcalde.

Todos, en unión de numerosas personas de la villa y de las parroquias vecinas después de ir á casa del agasajado á felicitarle, partimos con él y con su padre en dirección al muelle, en donde nos embarcamos con rumbo á una de las próximas playas de Cespón.

La mañana estaba espléndida. El sol, que hacía varios días 'brillaba por su ausencia', lucía como nunca, cual si también quisiera tomar parte en el regocijo, y nos acariciaba con sus rayos tibios. Una suave brisa rizaba ligeramente la mar e impelía con majestad las embarcaciones. Llegamos.

Una vez en tierra nos dedicamos á buscar sitio donde reposar agradablemente, encontrando un delicioso pinar, de fresca y mullida alfombra, en la que cada cual acomodóse a su placer.

Pronto el apetito despertado por los aires marítimos, hízose general, y dio principio el campestre, pero sabroso yantar [...]

Conmovido por las muestras de simpatía de que era objeto, aunque con el gracejo que en todas ocasiones se distingue, contestó Castelao agradeciendo profundamente el agasajo que, con gran modestia, calificó de inmerecido, puesto que él no sólo no era un diputado que viniese á traernos la ventura, sino que nada de provecho había alcanzado para su querido pueblo, ni siquiera una triste carretera; pero, como replicó muy bien el Sr. Carballido, Castelao puede estar orgulloso de su triunfo, que su soberano talento da más gloria á su patria que muchos personajes y personajillos políticos que consiguen caminos, canales y pantanos.

Después de explicar en breves frases su labor como caricaturista, diciendo que si había intentado el poner de relieve los vicios y defectos de una raza era con la idea de perfeccionarla, terminó Castelao su brillante peroración con un saludo á los compatriotas ausentes. Una estruendosa salva de aplausos y vivas entusiastas á Castelao y á Rianjo pusieron fin a los discursos.

Con ánimo de dar mayor variedad y encanto á la fiesta, decidimos inmediatamente ir a tomar el café á Taragoña.

Al efecto, nos embarcamos de nuevo y, á los pocos instantes, tocábamos en la orilla opuesta, emprendiendo seguidamente el camino de la aldea

En el café que en ella establecido tiene D. José Brea Cespón y que más parece de ciudad que de villorrio, por lo bien que está montado, paladeamos la sabrosa bebida.

Luego, como la tarde estaba ya muy avanzada, abandonamos la risueña aldea, siendo saludados, al pasar con dirección al embarcadero, con vivas y aclamaciones por las gentes que se hallaban dedicadas á las faenas del campo.

¡Hermoso espectáculo el de aquellos rudos campesinos, expoliados por hombres sin entrañas, agitando entusiasmados sus sombreros y dando estentóreos vivas á Castela y á Rianjo ¡Por sus agrestes almas también había cruzado una ráfaga de arte!

A esta consideración de espazo natural, de lecer, uniríase pola mesma época, a súa conversión en xacemento arqueolóxico, no marco dos epígonos da Arqueoloxía rexionalista. A este respecto, entre 1885 e 1916 as investigacións sobre o pasado antigo e prehistórico de Galicia incardináronse na inercia xeral seguida pola historiografía española do momento (Ayán Vila, e.p.). De acordo con Ranke, a ferramenta privilexiada para acceder ao pasado era o documento (xa sexa un manuscrito, un numisma, unha medalla ou un epígrafe) polo que as Ciencias Históricas deberían botar man da Diplomática, a Numismática e maila Epigrafía, para a transcripción e interpretación deses restos pretéritos.

Se ao predominio desta tendencia positivista lle unimos o fracaso da introdución da Arqueoloxía Prehistórica en Galicia, a continuidade do enfoque anticuarista e a precariedade infraestructural da investigación⁸, comprenderemos o tipo de práctica historiográfica desenvolvida nestes anos, marcada pola pervivencia da erudición coma única ferramenta xeradora de coñecemento.

Esta Historia erudita tería como máximo representante a Antonio López Ferreiro, promotor da revista *Galicia Histórica* (1901-1903) e autor da monumental Historia de la S.A.M. Iglesia de Santiago (1898-1909). Nesta liña tamén se encadran autores como Bernardo Barreiro, director de *Galicia Diplomática* (1882-1885, 1888-1890 y 1893-94), J. Villa-amil y Castro (López García, 2003) e o grupo da Comisión Provincial de Monumentos de Orense dirixido polo presbítero Marcelo Macías.

Como saber vencellado a esta Historia erudita desenvólvese a Arqueoloxía rexionalista, concebida coma unha contribución á reconstrución do pasado histórico da patria galega, mediante a reivindicación da civilización céltica atlántica, superadora do salvaxismo natural das sociedades humanas primitivas anteriores. Estas poboacións arianas conformarían a esencia da nacionalidade e a etnia galegas, deixando a súa pegada indeleble na toponimia, o folklore, a organización do territorio, a arquitectura vernácula e, evidentemente, nas ruínas arqueolóxicas.

Durante esta fase marcada polo rexionalismo cultural e político, non se documenta en Galicia unha práctica arqueolóxica de campo materializada en escavacións promovidas polas institucións. Dentro deste marco, os castros como obxectos de estudo seguían sendo tratados como monumentos célticos, dos que se descoñecía practicamente todo. As sondaxes pioneiras de Villa-amil y Castro en

---

⁸ O difícil acceso a Bibliotecas, a ausencia de institucións oficiais que apoiem a investigación, a inexistencia dunha Facultade de Historia son algúns dos factores que explican este continuismo e esta precariedade da investigación. X. R. Barreiro Fernández sintetiza maxistralmente as consecuencias destes condicionantes: *Esta especie de soedade intelectual explica o escaso avance da historia galega, a reiteración dos temas, a fixación en cuestións que nos parecen menores e incluso ridículas e, sobre todo, a falla de alento renovador. A historia galega presenta unha especie de estrutural anemia* (Barreiro Fernández, 1993: 193).

Mondoñedo (Villa-amil y Castro, 1887, 1888) ou de F. Maciñeira en castros de Ortegal (Armada Pita, 2003: 37-8) apenas tiveran trascendencia e repercusión publicística, polo que para a erudición galega rexionalista, os castros seguían sendo practicamente descoñecidos a comezos do século XX. Neste senso, a apertura de infraestruturas viarias, e non a inqueda científica, suporá en moitos casos, o descubrimento de restos arquitectónicos vencellados aos castros nas décadas de 1900 e 1910.

Así por exemplo, a reutilización simbólica destes recintos coma espazos rituais propios da relixiosidade popular, conlevou a apertura de pistas de acceso aos recintos principais dalgúns castros senlleiros sobre os que se erixiran capelas adicadas a advocacións de grande devoción popular. Este foi o caso do castro de Troña (Mondariz, Pontevedra) no cal se descubriron en 1900 na súa parte NW os primeiros muros de estruturas circulares como consecuencia da ampliación da pista de acceso á capela do Dulce Nombre *abriéndose algunas habitaciones y hallándose en ellas piezas cerámicas, entre las cuales sobresale un ánfora entera, o poco menos, que se guarda en el Museo de Pontevedra* (Pericot e Cuevillas 1931: 8).

A mesma curiosidade despertaron outros achados casuais, moitos deles analizados pola Sociedad Arqueológica de Pontevedra. Esta entidade, ao igual que o *Centre Excursionista de Catalunya*⁹ (1890) potenciou a investigación arqueolóxica, levando a cabo exploracións de prospección e escavacións en xacementos da provincia de Pontevedra. Nos arquivos da Sociedad, conservados no Museo de Pontevedra, e por referencias de Filgueira Valverde coñecemos as escavacións realizadas nas necrópoles de Tomeza e Bouza (Mourete) en 1895, en Salcedo en 1897, e en castros coma o de San Porfins (1896), o do Viso, San Cristóbal e Vistalegre (o castro de Alobe) en Vilagarcía (1905);. Asemade, supervisábanse os achados e restos exhumados fortuitamente como a necrópole de Toiriz, explorada polo párroco don Francisco Tallón en 1898 (Filgueira Valverde 1948: 38-41).

Estas *exploraciones arqueológicas* seguiráanse facendo en Galicia nos anos 10-20, por eruditos e asociacións locais, por individuos sen formación propiamente arqueolóxica, correspondentes dalgunha das Academias que prospectaban zonas que coincidían cos seus lugares de veraneo. Dentro deste contexto cómpre enmarca-lo labor na zona do Barbanza de Fernández Gil y Casal, quen documentou restos de *antiguas viviendas circulares ibéricas* trala realización dunhas obras na península de Cabo de Cruz (Boiro, A Coruña) (Fernández Gil y Casal, 1916: 32) e concheiros e pavimentos no castro de San Cristovo en Vilagarcía de Arousa (Fernández Gil y Casal, 1916: 38). O labor erudito de Fernández Gil y Casal, correspondente da Real Academia da Historia, foi o causante directo da localización de vestixios prehistóricos na Punta de Neixón. O concheiro por el documentado complementaba aos atopados noutros poboados

---

⁹ Esta entidade foi a promotora da actividade arqueolóxica en Catalunya deica a profesionalización da disciplina en 1915 coa creación do *Servei d'Excavacions Arqueològiques* dirixido por Pere Bosch Gimpera (Cortadilla, 1997: 276).

fortificados da ría de Arousa. As súas exploracións supuxeron o inicio do estudo arqueolóxico propiamente dito dos castros de Neixón como xacementos arqueolóxicos, tarefa á que vai conferir método e rigor a práctica arqueolóxica do Seminario de Estudos Galegos da man de López Cuevillas e Bouza Brey.

O interese amosado por estes dous mestres da Arqueoloxía galeguista veu dado polo coñecemento da ría de Arousa por parte de F. Bouza Brey, polos traballos previos de Fernández Gil y Casal e probablemente polas referencias fornecidas por Castelao, quen coñecía os restos de primeira man, nas súas visitas a Cespón nas que incluso debuxou cruceiros que incluíría na súa obra *As cruces de pedra na Galiza*. Como sinala Brea Brei (2001: 85): *en 'Cousas' agroman, senlleiras, as vidas das xentes de Rianxo, a silueta lanzal das xentes de Rianxo, a silueta lanzal da igrexa de Santa Columba, o paseo da Ribeira, o Campo das festas, as aldeas da redonda, as romarías de San Pedro de Vilas e San Ramón. Todas identificadas a través da fiestra da Ría, na referencia ás tradicións orais que traen as cousas dos tempos dos avós e bisavós, actualizando a pobreza e a ilusión, o traballo e a esperanza no espacio mítico rianxeiro. Trátase de fotos en cor sepia, gardadas na gabela da memoria, con nomes e apelidos, en espazos recoñecibles, con dramas individuais que se tornan colectivos en boca do pobo.*

Sen dúbida, Castelao tivo bastante que ver co vencellamento entre a Punta de Neixón e maila *Xeración Nós*. Neste senso, non é casual a presenza en Rianxo dun dos membros daquel grupo ourensán de intelectuais galeguistas, Arturo Noguero Buján quen viviu cinco anos na vila de Rianxo (1928-1932) exercendo de Secretario do Concello, por influencias do propio pai de Castelao (González Pérez, 2001; Borobó 2001; Pousa Antelo, 2002; Costa Redil, 2003: 43-6). Arturo Noguero, asasinado en Ferrol en xullo do 36, deixa testemuñas do seu paso pola vila rianxeira en dous traballos publicados na revista *Nós* en 1929: un artigo titulado *Vilas Galegas: Rianxo* (número 63 15 de marzo de 1929) e outro titulado *Romances da Calima Rianxeira* (número 64, 15 de abril de 1929).

Outro membro da *Xeración Nós*, o xeógrafo Otero Pedrayo, coñecía ao detalle a parroquia de Cespón, como consecuencia tamén do seu seguimento no seu día dos traballos de Bouza Brey e López Cuevillas en Neixón. Coñecida é a anécdota que segue: *Co gallo dun funeral celebrado na vila natal de Castelao, pouco despois do seu falecemento en Buenos Aires, acudiu Otero Pedrayo e deu mostrar do entusiasmo e emotividade que causaba nel a presenza daquel mundo arousán. Conta Borobó que don Ramón lle anunciou, de xeito premonitorio, que o ilustre xornalista acabaría por residir na outra banda do mar, na fermosísima atalaia natural que é Trevonzos, en terras da parroquia boirense de Cespón.* (Anónimo, 1999: 112).

Neste primeiro terzo de século XX vemos como a enseada de Rianxo¹⁰ participa da transición entre a Arqueoloxía rexionalista e a arqueoloxía científica galeguista do Seminario de Estudos Galegos. Os castros eran vistos, antes de

---

¹⁰ A ligazón da Punta de Neixón con Rianxo levou incluso a E. Carré Aldao a incluí-los castros de Neixón no capítulo adicado ao concello de Boiro na *Geografía General del Reino de Galicia* (Carré 1980: 792-4).

1923, como referentes da paisaxe cultural galega, como restos materiais da nacionalidade galega, na liña romántica de Pondal. Un bo exemplo disto é o poema conservado do poeta de Taragoña Xosé M. Brea Segade, escrito en plena guerra de Marrocos en 1921 sobre o Castro Barbudo, veciño da Punta de Neixón (Brea Rei, 1999: xlv):

Ao Castro Barbudo

*Alegre corpudo castro,
nun tempo campo de loita,
en donde de Breogán
os netos molime cortan;
onde cantan as albercas
i a perdiz tremando voa.*

*iCanto me acordas Barbudo!,
iouh, castro, canto me acordas!
lonxe da terra querida
que ten o alcume de 'groria'.*

En 1925 Bouza Brey e López Cuevillas fan entrar aos Castros de Neixón na literatura científica galega e no discurso sobre a Protohistoria europea atlántica, cun traballo metódico e rigoroso, pero que tamén soubo trasladar a poesía dun espazo fermoso, rexistrando para a posteridade relatos populares de inconmesurable beleza coma a lenda da Parteira de Nine. Pero esa xa é outra historia, da que xa nos temos ocupado noutro lugar (Ayán, 2005b).

1.3. Hipótese de traballo

A priori cremos que se pode plantexar como hipótese de traballo realista a posibilidade de que *O Castro Grande* sexa un deses castros *costeiros* – emprazados en illas, pequenas penínsulas ou promontorios- que inzan o litoral das *Rías Baixas* e se desenvolven notablemente na 2ª Idade do Ferro a instancias dos contactos cos comerciantes mediterráneos. Este proceso, que se daría entre o século IV a.C. -med./fin. século II a. C caracterizaríase nidiamente (Naveiro, 1991: 149-51) polo control púnico do tráfico atlántico a través de elementos gaditanos, levándose a cabo intercambios puntuais (vaixelas finas e outros produtos de luxo), pero con certa regularidade, nas zonas costeiras máis accesibles e tramos inferiores dos ríos máis importantes.

A este respecto, *O Castro Grande* presenta un emprazamento óptimo, con potenciais zonas para fondeadeiro e embarcadoiro, e fontes e arrosos próximos para o suministro de auga. Segundo J. Naveiro, non se pode determinar con claridade a funcionalidade dalgúns destes castros *marítimos* xa que puideron ser

portos de apoio da navegación de cabotaxe ou verdadeiros e activos portos comerciais imbricados no intercambio e redistribución tanto do excedentes comarcais como dos produtos foráneos. En verbas do autor citado: *Otros castros con capacidade portuaria, como Neixón o Baroña, muestran productos de importación desde esta fase temprana, s. IV-II a. C., pero sus características – marcado contexto indígena- y situación, parecen indicar una participación más pasiva en el tráfico. La función portuaria de estos asentamientos queda confirmada durante los s. I a. C y I d. C., por los importantes depósitos de ánforas localizados en los suelos de ocupación de los mismos yacimientos* (Naveiro, 1991: 151).

Dentro deste contexto, *O Castro Grande* semella formar parte dun amplo conxunto de castros prerromanos das *Rías Baixas* que xurden nesa fase media do castrexo e que se abandonan ou –como parece ser o caso- se transforman en asentamentos doutro tipo ao longo do cambio de era. Este proceso explicaría o último nivel de ocupación aparentemente documentado nas intervencións dos 70 así como o impacto romanizador na cultura material exhumada.

Quedaría por discernir a verdadeira cronoloxía¹¹ do asentamento, concreta-la súa funcionalidade así como a relación existente co *Castro Pequeno*, xa que non resulta doado pensar que ese espazo abandonado como lugar de habitación non fose amortizado dalgún xeito durante a ocupación do poboado fortificado de *O Castro Grande*.

2. Problemática patrimonial

A meirande parte das actuacións que se levaron a cabo non implicaron problemas prácticos relevantes. Unicamente cómpre considerar neste senso aqueles traballos que supuxeron movemento de terras. O problema máis relevante, o da evacuación de escombros, foi solventado sen problemas. A este respecto, o desprazamento de terras procedentes das sondaxes e a retirada de escombres fíxose seguindo a dinámica establecida na campaña de 2003, coa axuda de medios mecánicos proporcionados polo concello de Boiro, accedendo ao xacemento polo camiño de entrada. A terra e pedras sacadas da escavación foron reaproveitadas para a realización de diferentes obras do Concello de Boiro.

Por outra banda, cómpre subliña-lo feito de que a Punta de Neixón non só constitúe unha área arqueolóxica, senón que se presenta coma un espazo no que conflúen diferentes variables:

---

¹¹ No mesmo contexto xeográfico contamos co xacemento de *O Achadizo* (Boiro, A Coruña), castro próximo a *Neixón Grande* que foi escavado recentemente por A. Concheiro, fornecendo unha serie de datacións radiocarbónicas que amosan unha longa perduración deste asentamento (Rubinos *et al.*, 1999). De feito, o principal nivel de ocupación documentábase entre os séculos VII-II a. C. (calibrado). Tendo en conta a proximidade espacial, as coincidencias no emprazamento e aparentemente na cultura material, non é improbable inferir -partindo desta analoxía- que *O Castro Grande* poida obedecer aos mesmos parámetros no tocante á súa evolución como poboado. Para contrastar esta hipótese plantexaremos unha sistemática toma de mostras para datacións radiocarbónicas na intervención a desenvolver neste proxecto.

- En primeiro lugar, segue sendo unha área de captación de recursos xa que na Punta se levan a cabo actividades de pesca e marisqueo.
- Doutra volta, constitúe un espazo social para a comunidade local, servindo de área recreativa e de marco para a realización doutro tipo de actividades como pode se-la Romaría de Neixón a comezos de agosto.
- Finalmente, Os Castros de Neixón consolidouse coma un recurso turístico que atrae a numerosas persoas nos meses de verán.

Esta triple circunstancia condicionou positivamente a natureza deste proxecto arqueolóxico, xa que no enfoque asumido polo noso equipo tivemos en conta a necesidade de artellar unha estratexia de traballo que se amoldase ás características que posúen os Castros de Neixón como recurso patrimonial. Neste senso, o equipo arqueolóxico levou a cabo, parellamente á escavación, labores de divulgación, destinados a satisfacer as demandas dos visitantes que acodían á Punta de Neixón durante a realización desta campaña arqueolóxica.

Asemade, coordinámo-lo noso traballo en todo momento coas instancias implicadas na protección e xestión dos xacementos, nomeadamente o Centro Arqueolóxico de Barbanza e a Concellaría de Cultura do Concello de Boiro.

3. Fundamentación do proxecto e campo de traballo no Castro Grande de Neixón

3.1 A difusión e divulgación do coñecemento arqueolóxico

Este proxecto materializa a perspectiva arqueolóxica asumida pola noso Laboratorio, levando á práctica unha estratexia de investigación que defende o artellamento de proxectos arqueolóxicos plantexados como programas de Xestión Integral do Patrimonio, nos que o coñecemento xerado pola disciplina arqueolóxica revirta na sociedade mediante a súa revalorización e divulgación (Criado, 1996, 1996a; Criado e González 1994; González 2000, 2000a).

Dende esta óptica, a Arqueoloxía vén sendo unha disciplina, unha práctica social no presente, que tenta interpretar, a través dos vestixios da cultura material, os procesos socioculturais de construción da realidade no pasado. Estes restos materiais son pisadas do pasado (registro arqueolóxico) e bens culturais que cómpre xestionar hoxendía (Patrimonio Cultural). O papel dos arqueólogos no contexto actual de mercantilización das reliquias do pasado (Industria Cultural) é dotar de sentido histórico e significado ao obxecto arqueolóxico-reliquia-producto para así xerar coñecemento e satisfacer as demandas sociais sobre o Patrimonio Cultural: *construír, reconstruír e deconstruír-la memoria social a través do Patrimonio Cultural* (Criado, 2001; 2002).

Cómpre destacar que a Arqueoloxía tradicional apenas tratou o problema da difusión social do coñecemento histórico. Deste xeito, por exemplo, as intervencións en xacementos arqueolóxicos limitáronse ao desenvolvemento de campañas de escavación, cuns resultados –raramente publicados– que só

trascenderon en círculos de especialistas e profesionais. Polo tanto, convértense en proxectos subsidiarios á propia sociedade que paradoxicamente é o axente que os financia na meirande parte das ocasións.

Esta circunstancia pódese relacionar cunha perspectiva excesivamente academicista que obvia a natureza e función social dunha disciplina humanística como é a Arqueoloxía. Todo isto explica que se teña marxinado -de maneira inconsciente a miúdo- o traballo co produto sociocultural da investigación arqueolóxica por antonomasia: o Patrimonio Arqueolóxico. Este enfoque ten sido predominante na investigación protohistórica no noso país, limitando considerablemente a rendabilización en termos patrimoniais da información aportada polas intervencións arqueolóxicas en castros. Aínda que contamos cun bo número de xacementos que foron obxecto de escavacións en área, apenas se avanzaron iniciativas que incidan na posta en valor e difusión deste tipo de poboados fortificados.

Tentando superar esta inercia, e partindo dos presupostos subliñados e de experiencias de posta en valor precedentes levadas adiante polo noso equipo de traballo (Bóveda, 2002; Ayán *et al.* 2002) encetamos agora unha intervención arqueolóxica *dura* como é unha escavación en área, nun xacemento protohistórico emblemático, no marco dun proxecto de campo de traballo, eminentemente formativo e divulgativo.

Dentro deste contexto, para nós a área arqueolóxica de *O Neixón* é un monumento do pasado con grande significación social no presente, un elemento representativo dentro da paisaxe cultural da ría de Arousa e un atractivo turístico cun valor patrimonial incrementado pola construción ao seu pé do *Centro Arqueolóxico do Barbanza*. Esta triple circunstancia conleva un enorme potencial para plantexar un campo de traballo con xoves como marco ideal para encetar un proxecto arqueolóxico de intervención amplo na procura de dotar de sentido histórico, valorar e divulgar este emblemático xacemento arqueolóxico (Criado 2005).

3.2 Potencialidade dun campo de traballo en Arqueoloxía

En Galicia contamos con recentes experiencias de campos de traballo de temática arqueolóxica, como o proxecto de rendabilización socio-cultural de *Penedos do Castro* no concello de Nogueira de Ramuín ou o levado a cabo no Castro das Hortas nas Illas Cíes, ámbolosdous executados pola empresa *Anthropos* cuns resultados excelentes como o amosan as enquisas de avaliación dos participantes (García Valdeiras, 2003). Estas iniciativas inciden nunha liña compartida por numerosos profesionais arqueólogos como é a implicación activa en proxectos arqueolóxicos que revirtan no desenvolvemento local e na concienciación dos diferentes sectores poboacionais encol da necesidade de coñecer, protexer e divulga-lo Patrimonio Cultural.

Para acadar estes obxectivos, a animación sociocultural presentáse coma unha ferramenta perfectamente axeitada. De feito, considérase coma un estímulo mental, físico, emotivo, que nun intre determinado incentiva ás persoas a iniciar

unha mancha de experiencias que lles permiten expandirse, expresa-la súa personalidade e desenvolver un sentimento de pertenza a unha comunidade ou grupo, sobre o que exercer certa influencia. Neste eido desenvolveríase a experiencia a levar a cabo na nosa proposta para campos de traballo.

Procúrase descubrir en grupo verdadeiros intereses, necesidades e problemas do entorno físico, social e cultural (o desenvolvemento como fenómeno de interdependencia), como punto de partida para unha transformación de valores, actitudes e comportamentos que impiden unha convivencia intercultural nunha sociedade en continuo conflito multicultural. Queremos crear espazos abertos ao diálogo, á tolerancia, á creatividade individual e colectiva aproveitando o sentido lúdico do traballo voluntario no encontro entre as diferencias individuais e culturais.

Sendo os Campos de Traballo un lugar de formación a través do ambiente e o Patrimonio Cultural, no que conviven individuos de diferentes lugares para mellora-la forma actual de enfoca-la visión da vida en común de tódalas razas, sexos, relixións, filosofías, etc., propoñemos un campo de traballo de Arqueoloxía no que tódalas actividades estean dirixidas á cooperación. Partindo da idea de que a cooperación non significa que todos sexamos iguais, que ninguén destaque en nada e que todos fagámo-lo mesmo, senón que polo contrario na raigame mesma da cooperación está a diversidade, o respecto pola diferenza..., cada persoa pode fornece-la súa especificidade e o resto enriquecerse dela.

Como sinalabamos anteriormente, a Arqueoloxía vén sendo aquela disciplina da investigación histórica que se encarga de estudar e interpreta-lo valor e sentido que posúen as pegadas que as sociedades do pasado levan deixado no medio. Hoxe a Arqueoloxía achéganos a outros modos de vida distintos aos nosos actuais. Desde ela trátase de coñece-lo xeito de vida de sociedades coutros medios e formas de produción económica e outros tipos de organización social distintas ás actuais do mundo occidental.

Deste xeito, aínda que poida parecer insignificante, pois as sociedades que estuda a Arqueoloxía son sociedades xa desaparecidas, resulta de grande interese hoxendía xa que permite relativiza-lo modo de vida presente e facer pensar ao individuo de hoxe que o seu xeito de vida non é, nin o único, nin o mellor dos posibles senón que, máis alá de el e aínda antes, houbo outros modos moi distintos que permitiron o desenvolvemento da Humanidade.

Perante o etnocentrismo dominante en moitos sectores da sociedade occidental, fronte á intolerancia cultural e social, de costas ao individualismo imperante, o discurso arqueolóxico, organizado e ilustrado ós cidadáns, permite achegarnos a aqueles homes e mulleres que sendo humanos coma nós, desenvolveron a súa Humanidade baixo xeitos de vida distintos ó noso. Ao achegármonos a outros homes do pasado achégasenos tamén a outros homes e modos de vida presentes distintos ó noso.

Dende esta óptica, non procuramos levar adiante un proxecto de escavación arqueolóxica convencional, senón amosar dentro do campo de traballo, o proceso de investigación do pasado, as técnicas e metodoloxía de intervención sobre os seus restos materiais, recuperar unha reliquia do pasado nun espazo social e

cultural no presente exposto ás experiencias e interpretacións persoais tanto dos participantes como dos visitantes (Bóveda, 2005).

4. Balance e perspectivas do campo de traballo de Neixón (2003-2007)

O noso proxecto abrangue unha reflexión técnica sobre os procesos de recuperación e valorización dos recursos arqueolóxicos castrexos no NW peninsular que conduzan á súa maximización como bens culturais e recursos turísticos (VV.AA. 2006). Neste contexto, a experiencia do proxecto executado na área arqueolóxica de Os Castros de Neixón¹² dende 2003 polo Laboratorio de Arqueoloxía da Paisaxe do Instituto de Estudos Galegos (CSIC-XuGa) pode fornecer un modelo aplicable a outros xacementos castrexos que participen de semellantes contextos socioeconómicos.

4.1. O contexto de partida: a excepcionalidade dun espazo multidimensional

Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña) presentan un enorme potencial xa que permiten analizar e amosar ao público a evolución histórica da ría de Arousa, dende a Prehistoria deica á actualidade, a unha escala microespacial, asequible e comprensible para o público en xeral. Neste senso, nos castros de Neixón se pode segui-la conformación dunha paisaxe cultural ao longo de tres mil anos, transformando a man do home un espazo natural, virxe, e convertíndoo nun espazo construído culturalmente (Ayán, 2005).

A este respecto, Os Castros de Neixón son un espazo multidimensional, que ten moitas facianas, no que conflúen diferentes experiencias, percepcións do presente e interpretacións do pasado:

1. Mito historiográfico da Arqueoloxía galeguista: as intervencións de Bouza Brey e López Cuevillas no Castro Pequeno de Neixón en 1925 (Bouza Brey e López Cuevillas, 1926-1927) foron, por unha banda, as primeiras escavacións de carácter científico feitas no noso país e, por outra banda, constituíron un auténtico referente fundacional para a Arqueoloxía galeguista, sentando as bases da interpretación celtista do pasado protohistórico de Galicia (Ayán, 2005a).
2. Xacemento arqueolóxico representativo da Protohistoria e Historia Antiga de Galicia: Os castros de Neixón estiveron habitados ao longo de 1500 anos, o que permite amosa-la evolución da cultura castrexa e o impacto da romanización, entre os séculos VIII a. C. e IV d.C. Nesta ampla ocupación, este espazo foi un enclave comercial e metalúrxico importantísimo dende época prehistórica e un punto clave nas relacións entre a cultura castrexa

¹² Para un seguimento do proxecto dos Castros de Neixón véxase o blog www.neixon.blogspot.com

atlántica e o mundo mediterráneo (Acuña, 1976; Ayán et. al., 2007). Neste senso, é un xacemento clave para entender a chegada dos comerciantes cartaxineses a Galicia e a súa influencia na cultura material castrexa.

3. Espazo económico: Os Castros de Neixón, dentro da parroquia plenomedieval de Sispalone, pasa a ser un área non habitacional, un espazo periférico, escasamente produtivo dende o punto de vista agrario, pero do que se extraen notables recursos: leña, toxo, pedra, pesca, marisco. Dentro da configuración do sistema económico parroquial as prácticas consuetudinarias consagran este espazo coma un espazo comunal, potencialmente explotable polas unidades familiares da parroquia, polas casas con porta aberta e fume. O antigo Neixón pasa a converterse no monte de Neyxon. Pero a vertente mariña deste monte fará deste espazo, ao longo do Antigo Rexime, un fondeadeiro natural importante da flota pesqueira de Cespón (o porto de Vidres) e unha zona de extracción de marisco, importante, contando con varios viveiros de ostra. A Punta de Neixón pasa a converterse nun referente da enseada de Rianxo, nun espazo de explotación económica mariña para as confrarías desa localidade. Á súa vez, cómpre remarcar a potencialidade mineralóxica e metalúrxica da zona, un aspecto xeolóxico que condicionou o devalar histórico da Punta de Neixón. A este respecto, a zona mineira máis cercana concrétase en Vidres, a escasos metros do Castro Grande, na que se desenvolveu unha explotación de estaño na postguerra (anos 40 e 50) da que se conservan numerosos restos (a estudar dende o punto de vista da Arqueoloxía industrial) e, o que é máis importante, abundantes testemuños de xente que traballou alí.
4. Espazo para actividades ilícitas: Os Castros de Neixón foron utilizados nas últimas décadas como fondeadeiro para o contrabando de tabaco e como área de almacenamento, conservándose na actualidade unha grande cantidade de pequenos búnkers subterráneos. Queda hoxendía moita xente viva que é testemuña oral desa actividade tan importante no devalar histórico da ría de Arousa. Asemade, a reconversión do sector cara ao narcotráfico tamén incidiu na reutilización dos Castros de Neixón nas décadas de 1980 e 1990. Todos estes factores fan de Neixón un enclave importante neste tipo de actividade ilegal. Neste senso, constitúe unha dimensión máis deste espazo plurifuncional que debe ser estudada e amosada ao público para levar a cabo unha lectura integral da evolución histórica deste espazo.
5. Espazo simbólico: o papel de resto material dun pasado pagán fixo que moitos castros en Galicia non só estivesen adicados a actividades económicas de distinto tipo, senón que tamén fosen empregados, tanto pola Igrexa oficial como pola cultura popular, como escenarios simbólicos. De aí que se constrúisen capelas nos cumios dos castros, e se celebren romarías, procesións e cerimoniais de carácter relixioso sobre bastantes destes asentamentos protohistóricos. Un exemplo claro disto último é a romaría do Neixón que se celebra ao pé do parapeto do Castro Grande a

comezos do mes de agosto (Ayán e Arizaga, 2005). A festa xurdiu no ano 1978 cando, trala construción dun campo de fútbol na zona, os parroquiáns de Cespón, e sobre todo, do lugar de Nine, tomaron a iniciativa de celebraren a romería o primeiro fin de semana do mes de agosto. Actualmente a Romaría de Neixón constitúe un referente no calendario festivo do verán en toda a península de Barbanza: acode toda a xente da parroquia e parte doutras parroquias de lonxanos puntos da bisbarra, así coma unha grande cantidade de turistas.

6. Espazo para a recuperación da memoria histórica: Neixón foi un espazo-referente para a Arqueoloxía galeguista e para a propia Xeración Nós. Xa en 1912 fora o escenario dunha homenaxe brindada pola poboación de Rianxo a Castelao para celebra-lo seu éxito como debuxante en Madrid. Á súa vez, o interese amosado pola Arqueoloxía galeguista veu dado polo coñecemento da ría de Arousa por parte de F. Bouza Brey, e probablemente polas referencias fornecidas por Castelao, quen coñecía os restos de primeira man, nas súas visitas a Cespón nas que incluso debuxou cruceiros que incluíría na súa obra *As cruces de pedra na Galiza*. Sen dúbida, Castelao tivo bastante que ver co vencellamento entre a Punta de Neixón e maila Xeración Nós. Neste senso, non é casual a presenza en Rianxo dun dos membros daquel grupo ourensán de intelectuais galeguistas, Arturo Noguero Buján quen viviu cinco anos na vila de Rianxo (1928-1932) exercendo de Secretario do Concello, e que foi asasinado en Ferrol en 1936. Outro membro da Xeración Nós, o xeógrafo Otero Pedrayo, coñecía ao detalle a parroquia de Cespón, como consecuencia tamén do seu seguimento no seu día dos traballos de Bouza Brey e López Cuevillas en Neixón. Dous rapaces da bisbarra van contribuír tamén ao coñecemento arqueolóxico de Neixón e de Barbanza nosa nos 20 colaborando activamente con López Cuevillas e Bouza Brey. Trátase de José Otero Espasandín e Ramón Martínez López, insignes galeguistas que tiveron que sufrí-la inxustiza do exilio para salva-las súas vidas.

4.2. A estratexia de traballo: unha arqueoloxía crítica, reflexiva e multivocal

Neixón é unha paisaxe construída mediante diferentes procesos cognitivos e sociais, un lugar significativamente constituído, pensado coma un imaxinario espacializado mediante redes de representacións historicamente constituídas, que remiten a realidades híbridas e múltiples do pasado (Criado, 1993; Tilley, 1994; Whitridge, 2004).

O contexto do noso proxecto é, polo tanto, un xacemento multidimensional, poliédrico, no que conflúen diferentes interpretacións e intereses, ás veces compatibles, ás veces antitéticos e contradictorios. Para tratar con este lugar, esta realidade presente, cargada de pasado, de sentido e proxectada ao futuro, non podemos caer no autoritarismo academicista que sanciona a Arqueoloxía como unha disciplina científica, garante da única verdade positiva. A multivocalidade dos

Castros de Neixón debe ser respectada e analisada por unha práctica arqueolóxica que devale cara á un método reflexivo, autocrítico e relativista (Hodder, 2000; Chadwick, 2003). A escavación arqueolóxica xenera un rexistro (que non é un documento que remita ao verdadeiro pasado) dentro dun particular contexto de produción de coñecemento. As certezas da nosa investigación poden devir dúbidas perante a crítica verquida polos diferentes axentes que conflúen no campo de traballo: a comunidade local, os voluntarios, especialistas con diferentes formacións e tradicións investigadoras. Asemade, a presentación dos resultados (na exposición do Centro Arqueolóxico, nas publicacións, na sinalética da área arqueolóxica) debe estar aberta ao público a que vai dirixida, que tamén contribúe a nosa comprensión da área arqueolóxica (Bartu, 2000).

Neste senso, as realidades que conforman Neixón poden ser abordadas metodoloxicamente dende a *multi-sited ethnography* proposta nos últimos tempos por un sector da Antropoloxía social e maila Arqueoloxía post-procesual (Marcus, 1995: 105; Bartu, 2000: 103-4) e dende a Etnoarqueoloxía que bebe directamente da teoría poscolonial (González Ruibal, 2003: 13-6; 2006: 42-8). Dende estes presupostos, a interacción coa comunidade local preséntase coma un factor chave para desenvolver unha Arqueoloxía crítica (Fernández, 2006) que maximice o potencial do contexto de traballo e permita re-pensalo coma un contexto vivo e non un simple fósil do pasado.

4.3. A ferramenta para a Xestión Integral do Patrimonio: o campo de traballo internacional

A utilización de actividades de tempo libre orientadas ao traballo voluntario conta cunha longa tradición dende hai décadas en toda Europa. O seu alto compoñente didáctico, o grao de compromiso dos xoves nos proxectos de actuación e a súa positiva influencia nas comunidades locais de acollida son todos factores que garanten, a priori, o éxito destas iniciativas, aplicadas ao eido da Xestión do Patrimonio Cultural. No noso contexto, cómpre remarca-la experiencia de longa duración do Campo de traballo arqueolóxico da Serra da Aboboreira, dirixido por Víctor Oliveira Jorge ao longo da década de 1980 (Jorge, 1988). A aplicación deste modelo en Galicia veu da man da empresa privada Anthropos S.L. coa organización de campos de traballo en Penedos do Castro (Nogueira de Ramuín, Ourense) e as Illas Cíes (Vigo, Pontevedra) (García, 2003).

No ano 2003, o Excmo. Concello de Boiro e mailo LAr do IEGPS (CSIC-XuGa) plantexaron á Xunta de Galicia a realización dun campo de traballo interautonómico que permitise manter actividade arqueolóxica ná área dos Castros de Neixón nos meses de verán e contribuír tanto á recuperación patrimonial da zona como ao deseño de contidos do Centro Arqueolóxico do Barbanza, aberto ao público en 2002. Polo tanto, o proxecto tiña que facer fronte a unha triple demanda institucional e solventar obxectivos tanto de investigación básica como de investigación aplicada:

- Por unha banda, a Dirección Xeral de Xuventude incluía o campo de traballo de Neixón dentro da súa oferta pública da campaña de verán. Este factor

esixía o deseño dun programa de traballo interdisciplinar que contase cun equipo conxunto de arqueólogos e de monitores de tempo libre. Este amplo equipo garantía unha oferta de actividades que encherían de contido ao traballo voluntario.

- Por outra banda, o Excmo. Concello de Boiro precuraba a consolidación dun recurso turístico mediante a posta en valor integral da área arqueolóxica de Neixón.
- Asemade, como arqueólogos dunha institución pública tiñámo-la obriga ética, legal e profesional de xerar coñecemento científico e poñelo a disposición da sociedade, dacordo cos parámetros establecidos pola Dirección Xeral de Patrimonio Cultural da Xunta de Galiza, entidade que concede o permiso de escavacións e segue o proxecto.

A esta triple demanda profesional cómpre engadi-las expectativas da propia comunidade local e dos propios voluntarios do campo de traballo, principais activos do proxecto arqueolóxico dos Castros de Neixón. Como xa nos temos ocupado amplamente noutro lugar da experiencia do noso campo de traballo (Ayán *et. al.*, 2007) aquí unicamente sintetizarémo-lo programa de actividades desenvolto por nós para tentar acadar-los obxectivos anteditos.

Nós tentamos converte-lo campo de traballo nunha actividade integral que permita ao grupo de voluntarios coñecer-la realidade galega a partir dunha serie de visitas a paisaxes culturais seguindo unha secuencia que parte do contorno inmediato do xacemento, da parroquia de Cespón e da ría de Arousa para chegar a elementos senlleiros do Patrimonio Arqueolóxico e Etnográfico de Galicia (Castromao, San Cibrán de Lás, Compostela, arte rupestre de Campo Lameiro...). Esta actividade de promoción do Turismo cultural complementábase cunha ampla formación arqueolóxica que fai fincapé no papel da disciplina como técnica de Xestión Integral do Patrimonio, cunha vertente aplicada ao desenvolvemento local. Deste xeito, os voluntarios decátanse do verdadeiro sentido social do seu labor científico. Porque tódalas actividades formativas que realizan van encamiñadas á xeración de novo coñecemento científico sobre os Castros de Neixón: sistematización de mostras malacolóxicas, seminarios de xeomorfoloxía, tratamento da cultura material, debuxo arqueolóxico, paleometalurxia, etnoarqueoloxía, topografía, enquisa etnográfica, arqueoloxía experimental... Un amplo equipo de especialistas dirixen estas actividades formativas xenerando o rexistro básico, os alicerces da serie de publicacións científicas e do deseño da exposición permanente sobre as escavacións arqueolóxicas ubicada no Centro Arqueolóxico de Barbanza.

O noso programa científico tenta concilia-la investigación básica maila investigación aplicada, converténdose o campo de traballo nun obradoiro de experimentación de Didáctica da Arqueoloxía, contrastando en campo as distintas perspectivas válidas para a divulgación e a difusión do coñecemento arqueolóxico con grupos de persoas sen formación previa en Arqueoloxía.

Todo este traballo desenvolto ao longo dun mes (do 15 de xullo ao 15 de agosto) contribúe á propia visibilización do proxecto, incrementando o potencial do

xacemento como referente identitario para a comunidade local e como recurso turístico visitable durante a época de meirande actividade turística en Boiro. A este respecto, os castros de Neixón non son só un fermoso espazo natural, senón que atraen a numerosos visitantes como paisaxe cultural e como espazo arqueolóxico aberto no cal se pode ve-la practica arqueolóxica en vivo, ter un contacto físico, material, tanxible co pasado.

4.4. Os resultados: a propia práctica arqueolóxica como recurso turístico potencial

Malia que os Castros de Neixón se integraron na fase final do proxecto Castrenor, cremos que pode fornecer ideas e propostas aplicables a todos eses proxectos que se están desenvolvendo en pequenos castros galaico-minhotos (véxase VV.AA., 2006). Unha valoración sintética do acadado até o momento dende o ano 2003 pode resumirse nos seguintes puntos:

- O número de visitantes á área arqueolóxica da Punta de Neixón e mailo Centro Arqueolóxico de Barbanza incrementouse notablemente dende que hai unha actividade arqueolóxica continuada grazas ao campo de traballo (Lomba, 2005: 366).
- O traballo coa comunidade local no eido do proxecto reorientou unha inicial relación negativa da parroquia con respecto á área arqueolóxica, debido a problemas legais ao producirse a expropiación por parte do Concello de Boiro. O cambio de actitude exemplifícase na recente creación da Asociación de Veciños Neixón da parroquia de Cespón¹³ que pretende, entre outras angueiras, potencia-la divulgación do Patrimonio Cultural da zona.
- O éxito do campo de traballo (tanto en Cíes coma en Neixón) como ferramenta útil para o desenvolvemento local a partir da Xestión Integral do Patrimonio levou á Dirección Xeral de Xuventude a amplia-la oferta destas actividades no conxunto de Galicia, coa apertura de novos campos de traballo noutros castros. Estes proxectos son decididamente apoiados polas corporacións locais, debido ao seu éxito na promoción turística e cultural dos Concellos.
- O proxecto contribúe a asenta-lo papel do Centro Arqueolóxico de Barbanza (Barbeito, 2006) como eixo vertebrador da oferta de Turismo Cultural de toda a península do Barbanza, unha das áreas máis dinámicas dende o punto de vista socioeconómico do litoral galego.
- O campo de traballo intégrase na oferta cultural do Concello de Boiro, participando nun proxecto cultural marco, compartindo un enfoque común materializado noutras iniciativas como a celebración de actos da Semana da Ciencia do CSIC, na organización dunha Semana das Culturas no verán, en publicacións adicadas á promoción de novos valores, no proxecto Leña

---

¹³ <http://www.boirocidadan.net/asociacions/somos/6/asociacion-de-vecinos-neixon-de-cespon>

Verde¹⁴ dirixido dende o Centro Social de Boiro, na actividades de asociacións culturais veciñais, etc...

- O apoio interinstitucional garante a continuidade do proxecto. A súa rendibilidade sociocultural é toda unha garantía para a súa permanencia, á marxe das conxunturas e cambios políticos que, ás veces, supoñen o remate inesperado de interesantes iniciativas de recuperación do Patrimonio arqueolóxico.
- O proxecto amosa claramente a rendibilidade en termos científicos do traballo cos voluntarios e maila comunidade local, xerándose un rexistro arqueolóxico de calidade, utilizado en numerosos congresos, artigos, monografías e publicacións científicas (Ayán, 2005; Ayán *et. al.*, 2007).
- A estabilidade acadada no proxecto, o citado apoio institucional e a súa visibilidade científica (coa colaboración de diferentes Universidades e equipos de investigación, coordinados polo CSIC) abre á porta á chegada de financiamento externo por parte de entidades privadas e empresas significativas da zona, incrementando a capacidade de autoxestión e autosustentabilidade do proxecto.

En definitiva, cómpre subliñar que os tres principais activos dun proxecto destas características son a interdisciplinariedade, o traballo dos voluntarios e maila implicación da comunidade local. Estes tres chanzos asentán un proxecto científico que, malia ter sido deseñado dende arriba, dende o eido institucional, acadou adentrarse na realidade social, económica, cultural e simbólica na que se insire a área arqueolóxica de Neixón. Unha boa lección, a ter tida en conta polos xestores do Patrimonio Cultural e da potencialidade turística dos noso países irmáns.

5. Obxectivos da intervención

5.1. Obxectivos do campo de traballo en Arqueoloxía

Dende o noso punto de vista, a participación nun campo de traballo en Arqueoloxía debe implicar máis beneficios á comunidade que os derivados directamente do traballo dos participantes. A investigación e maila xestión arqueolóxica xeran unha serie de coñecementos e novos puntos de vista dende os que comprende-lo pasado e incluso o presente que poden poñerse en coñecemento da sociedade. Os campos de traballo desta xorne poden axudar neste senso.

Pretendemos posibilitar que os participantes teñan un certo coñecemento dos problemas que necesita resolve-la investigación e maila Xestión do Patrimonio Arqueolóxico, que consideren a xestión dos bens arqueolóxicos coma unha posibilidade de desenvolvemento non só cultural, senón económica e social. De

---

¹⁴ <http://www.todofume.com/>

xeito parello, dende o coñecemento doutras formas pretéritas de aproveitamento do medio e convivencia social como o vivido polas comunidades da Idade do Ferro do NW, podemos fornecer novos puntos de vista dende os que valora-lo noso marco social e ambiental actual cun meirande grao de relatividade, así como ofrecer novas chaves para a lectura activa das paisaxes humanizadas.

Concretamos a continuación estes obxectivos xenéricos.

5.1.1. Arqueolóxicos

A finalidade sobranceira é que mentres os participantes no Campo cumpren os obxectivos seguintes, poidamos ao longo deste proxecto escavar primeiro e consolidar despois os restos existentes no xacemento para transformar a área arqueolóxica de O Neixón nun espazo non só visitable (que en certa medida xa o é) senón que dote de sentido co seu rexistro arqueolóxico á aula didáctica emprazada ao seu carón.

- Considera-lo Patrimonio Arqueolóxico coma medio para o coñecemento do pasado e mailo presente, así como da rede de relacións entre home e medio, e entre home e cultura.
- Ser conscientes de que cada parcela de coñecemento arqueolóxico é útil na medida na que poidamos integrar na globalidade de cada cultura deica o presente.
- Ter coñecemento dos anceios e métodos do coñecemento arqueolóxicos hoxendía: os plantexamentos hipotéticos como guía da investigación.
- Contempla-la escavación como ferramenta de contrastación dos suliñados plantexamentos hipotéticos.
- Tomar contacto con técnicas sinxelas de escavación, conservación e rexistro de materiais.
- Valora-lo obxecto arqueolóxico como integrante dun contexto cultural máis amplo, ao non poderen explicarse axeitadamente como obxecto aillado.
- Na mesma liña, considerar que os xacementos arqueolóxicos só se poden explicar e comprender axeitadamente como integrantes dun máis amplo contexto espacial, a paisaxe na que se emprazan.

5.1.2. Extraarqueolóxicos

O propósito dunha experiencia deste estilo vén sendo incrementa-la comprensión e convivencia intercultural combinando reflexión e acción na práctica diaria para traballar contra a xenofobia, o racismo e maila exclusión, tentando incentiva-lo respecto por, para e co outro/a.

Deste xeito procúrase acada-los seguintes obxectivos xerais vencellados intimamente coa natureza dos campos de traballo:

- Supera-los estereotipos, os prexuízos e evita-la discriminación que exercemos sobre persoas diferentes a nós.
- Provocar un clima axeitado para que se inicie un proceso de coñecemento e confianza no que se profundizará ao longo de todo o campo de traballo.

- Posibilitar unha experiencia de ocio e tempo libre plenamente gratificante e motivadora.
- Fomenta-la adquisición de novos coñecementos e destrezas no que se refire ao medio ambiente e o Patrimonio Cultural, o entorno natural e rural, desenvolvendo actividades máis respectuosas e coherentes co medio.
- Potencia-la participación, a cooperación e maila sociabilidade como valores persoais básicos da convivencia na vertebración dunha sociedade máis xusta e solidaria.
- Primar actividades que só sexan posibles dende o traballo en grupo e maila cooperación.
- Crear espazos abertos ao diálogo e convivencia, a través de dinámicas que favorezan a expresión e comunicación grupal.
- Evitar actividades que se contrapoñan ao espírito de non violencia e de cooperación característicos dos campos de traballo: actitudes autoritarias, connotacións belicistas ou agresivas, exercicio de actividades competitivas, etc.
- Favorece-la coeducación, a aprendizaxe intelectual e todas aquelas propostas que supoñan a superación de calquera forma de marxinação.
- Estimula-la creatividade, a expresión nas súas múltiples formas e técnicas de traballo manual como recursos básicos de desenvolvemento e satisfacción persoal nos/as participantes.
- Promover situacións de aprendizaxe de técnicas e habilidades artesanais, especialmente as que poidan adquirirse directamente das xentes do ámbito rural e dos/as propios/as participantes.
- Anima-las propostas que supoñan experiencias de carácter artístico ou de recoñecemento do valor estético das cousas.
- Valora-lo que os/as participantes sexan capaces de facer coas súas propias mans e co seu esforzo.
- Promover iniciativas que supoñan a libre expresión dos/as participantes: corporal, música, plástica, gráfica ou audiovisual.
- Volver dotar de significado á paisaxe, facendo unha lectura activa dos seus atributos.
- Aprender a considera-la paisaxe como contedor e expresión da cultura, e do home, o seu protagonista.
- Ve-la paisaxe coma unha realidade global, non limitada a aqueles elementos de meirande valor estético ou natural; a paisaxe como totalidade do espazo (urbán, rural, inculto...)
- Concebi-las culturas como realidade anterior e allea ás fronteiras actuais.
- Considera-la historia como un conxunto de culturas en comunicación, non de realidades separadas e independentes.
- Obter unha visión non evolucionista nin liñal das culturas.
- Esixencia de descompartimenta-los diferentes episodios prehistóricos e históricos.

- Valora-lo Patrimonio Arqueolóxico coma un potencial factor de desenvolvemento económico e cultural.
- Coñece-los rasgos principais das condicións de conservación e ameazas que soportan a cotío os elementos do Patrimonio Arqueolóxico galego.
- Pensar no Patrimonio Arqueolóxico como nun recurso que nos pertence a todos, o coidado e promoción do cal todos debemos ser garantes.
- Enxuíza-la nosa actitude cara o medio a partires do coñecemento de formas de aproveitamento e percepción do medio distintas ás actuais.
- Os participantes deberán considera-lo medio natural coma o conxunto de toda a superficie terrestre, e non só aquelas parcelas acotadas para a súa conservación e visita (parques, espazos protexidos).

5.2. Obxectivos da intervención arqueolóxica

Pode falarse de tres grupos de obxectivos esenciais, relativos aos diferentes tipos de traballos que se van desenvolver, adecuación, documentación e investigación:

- **Adecuación:** a finalidade é desenvolver unha serie de traballos que permitan continua-la sucesión de intervencións iniciadas en pasadas anualidades, de cara a mellora-la aparencia do xacemento e a facilitar a súa visita por parte do público en xeral. Búscase mellora-la accesibilidade e mobilidade polo interior do xacemento, ampliando e renovando a roza da vexetación, comenzando a habilitar un novo e mellor acceso e actualizando a sinalética cos novos datos fornecidos polas últimas campañas de escavación.
- **Documentación:** cómpre proceder a unha documentación exhaustiva da morfoloxía do xacemento para tentar maximiza-la información que agocha a Punta de Neixón, aplicando un enfoque interdisciplinar que dea boa conta da multidimensionalidade deste espazo de interese xeolóxico, económico, edafolóxico, histórico...
- **Investigación:** o terceiro punto importante é continuar cos traballos que de inmediato permitan amplia-lo número e variedade de argumentos expositivos e visitables do xacemento, isto é, amplia-la superficie de estruturas escavadas e consolidadas, de xeito que se poida palia-la imaxe aparentemente descontextualizada que ofrece agora mesmo *O Castro Grande de O Neixón*. Para isto, e partindo dos resultados das campañas de escavación desenvolvidas en 2003, 2004, 2005 e 2006 propónse a ampliación da escavación nos sectores 01 e 02.

METODOLOXÍA E PLANO DE TRABALLO

1. Metodoloxía

1.1. Estratexia de rexistro

Os principios xerais do proceso de escavación, así coma o sistema de rexistro e documentación da información, seguiron o modelo desenvolvido en C. Parcerro, F. Méndez e R. Blanco: *El registro de la información en intervenciones arqueológicas*. Col. CAPA, 9. Santiago de Compostela: LAFC, Universidade de Santiago. 1999.

1.2. Estratexia para a toma de mostras

1.2.1. De Sedimentos (UEs)

Contemplamos a realización, parellamente á escavación arqueolóxica, de diferentes analíticas coa finalidade de realizar unha reconstrución paleoambiental do ecosistema existente no período de ocupación do poboado.

A estratexia de muestreo estivo condicionada pola evolución da propia escavación, o potencial informativo dos restos e os criterios seguidos polo equipo de especialistas en Paleoambiente que levarán a cabo o estudo. Con todo, plantexamos como actuacións ineludíbeis, alomenos, a toma de columnas polínicas nos perfís do parapeto e do recheo do foxo defensivo, e a análise de fosfatos no interior dos solos de ocupación que configuran o espazo doméstico da Fase II, para amplia-lo noso coñecemento sobre a funcionalidade desa área habitacional e maila identificación de áreas de actividade. Finalmente estas analíticas non puideron realizarse pola falla de presuposto e os impagos do Excmo. Concello de Boiro.

1.2.2. De Malacofauna

Por outra banda, a sistematización de mostras malacolóxicas do cuncheiro exhumado en 2004 e 2005 levouse a cabo seguindo os criterios metodolóxicos establecidos polo equipo da Universidade de León dirixido polo Prof. Dr. Carlos Fernández Rodríguez (Fernández 2005). Asemade, as mostras ictiolóxicas, malacolóxicas e paleontolóxicas desta campaña de 2007 foron sistematizaas por este equipo de traballo. Sen embargo, os resultados non puideron ser incluídos na presente memoria técnica pola premura na entrega da presente memoria técnica, dacordo coa resolución da DXPC.

1.2.3. De Cultura Material (PZs)

A metodoloxía utilizada seguiu as convencións desenvoltas nunha publicación do Laboratorio de Arqueoloxía da Paisaxe do IEGPS: I. Cobas, M.P. Prieto (1998):

Criterios y convenciones para la gestión y el tratamiento de la cultura material mueble. CAPA 7. USC: Santiago de Compostela.

2. Actuacións e Fases de Traballo

2.1. Actuacións e Fases de Traballo

A campaña levouse a cabo en dúas fases ben diferenciadas:

2.1.1. Actuación previa: control arqueolóxico da roza do Castro Grande de Neixón

A roza foi realizada no prazo dunha semana (**1-7 de xullo de 2007**) por persoal de Medio Ambiente e Portección civil adscrito ao Concello de Boiro mediante medios manuais; en ningún caso se empregou maquinaria pesada que puidese deteriorar o xacemento. A broza resultante foi trasladada cara ao exterior do castro con tractores provistos de remolque, colaborando os propios paisanos das aldeas cercanas que seguen explotando o monte de Neixón para elaborar estrume e mailo batume.

2.1.2. Escavación arqueolóxica: ampliación dos sectores 01 e 02

Como apuntabamos no proxecto arqueolóxico previo, nesta campaña de 2007, centramos a nosa intervención no **mes de xullo** nos seguintes sectores, como traballo vencellado directamente aos labores de consolidación e posta en valor conseguintes [**Lámina 3**]:

1. **Ampliación cara ao W do sector 01:** coa finalidade de contextualizar mellor as construcións exhumadas en 2003 e 2004, para a súa posta en valor, escavamos 7 cuadrículas de 4 x 4 m, correspondentes ás UR2298, UR2299, UR2198, UR2199, UR2099, UR1902 e UR2002 [**Lámina 11**]. En total a superficie da área intervida abrangue uns 112 m²
2. **Ampliación cara ao S do sector 02:** coa finalidade de exhumar a continuación do tramo de foxo 02 con vistas á súa posta en valor, escavamos as seguintes UR, acadando unha superficie total de 368 m²: UR821, UR822, UR823, UR824, UR825, UR826, UR921, UR922, UR923, UR924, UR925, UR926, UR1021, UR1022, UR1023, UR1024, UR1025, UR1026, UR1122, UR1123, UR1124, UR1125 e UR1126 [**Lámina 4**].

2.1.3. Traballos de consolidación das estruturas do Castro Grande

A finalización das escavacións nos sectores 01 e 02 e a limpeza e acondicionamento destes espazos levados a cabo na primeira quincena do campo de traballo arqueolóxico dos Castros de Neixón (15-30 de xullo de 2007) forneceron unhas condicións óptimas para levar a cabo a nosa proposta de consolidación e posta en valor das estruturas exhumadas. Este proxecto de consolidación foi outro proxecto específico, polo que se remitirá memoria técnica aparte á DXPC.

2.2. Procesado e xestión preliminares da información

2.2.1. Revisión e verificación do rexistro

A información rexistrada durante o proceso da intervención foi verificada e contrastada ao longo da mesma, co obxecto de corrixir erros, completa-la información rexistrada, etc. Isto refírese tanto á información textual (fichas de rexistro) como á gráfica (planimetrías, prantas, seccións e fotografías).

Co obxecto de face-la información manexable e propiciar unha conservación máis manexable e duradeira, dixitalizaráse a totalidade da información rexistrada en campo. A información textual incorporaráse a unha base de datos informatizada, baseada no programa SIA+, cuxa estrutura e funcionamento se detalla en C. González Pérez: *SIA+: manual de usuario*. Col. CAPA, 3. Santiago de Compostela: LAFC, Universidade de Santiago. 1997. Por outra banda, a información gráfica, tanto debuxo como fotografía, trataráse dixitalmente para facela manexable dende soportes informáticos. En concreto, as prantas, seccións e planimetrías serán dixitalizadas en formato vectorial (CAD) e a fotografía almacenarase en formatos estándar (TIFF o JPG).

2.2.2. Tratamento básico da Cultura Material e mostras

Dacordo coa lexislación vixente en materia arqueolóxica (Decreto 199/1997 do 10 de xullo), o material foi debidamente siglado e clasificado en relación ao seu contexto deposicional e cultural; para a memoria será correctamente inventariado, aportando a documentación escrita e gráfica que permita o seu axeitado tratamento museográfico.

Este plano de traballo concretouse na realización cos participantes do campo de traballo das seguintes tarefas, que compoñen o tratamento mínimo do material:

- *Limpeza*: lavado do material que non teña problemas de estabilidade física.
- *Siglado*: co código correspondente segundo inventario da intervención.
- *Inventario*: mínimo con información descritiva sobre cada peza e o seu contexto arqueolóxico.
- *Rexistro gráfico*: por medio de fotografía e debuxo, daqueles materiais que se consideren máis relevantes ou representativos, en función das súas características formais e dos seus contextos de recuperación.
- *Embalaxe*: embolsado e empaquetado de forma que se garanta provisionalmente a conservación do material arqueolóxico.

2.3. Emisión de informes e outros documentos técnicos

O proxecto adaptarase á normativa vixente sobre actuacións arqueolóxicas (Decreto 199/97 do 10 de xullo), que obriga a notificar á Dirección Xeral de Patrimonio Cultural as datas de inicio e fin da actuación, así como a emitir alomenos os seguintes documentos que dean conta das incidencias e resultado da actuación:

- O precedente *Informe Valorativo*, que detalla un avance dos resultados da actuación arqueolóxica, coa descrición dos traballos, documentación gráfica, así como a relación de personal técnico que participou, cunha proposta da seguinte actuación, co obxecto de que a DXPC emita a resolución oportuna.
- A presente *Memoria Técnica* na que se describe e interpretan os resultados da intervención, reflexando todo o proceso de traballo, coa documentación gráfica necesaria.

ACTUACIÓN 3: SAN VICENZO DE CESPÓN COMA CONTEXTO DO NEIXÓN MEDIEVAL (SÉCULOS XII- XV). SOCIEDADE, ECONOMÍA E PODERES MEDIEVAIS.

Xosé Manoel Sánchez Sánchez

Arquivo-Biblioteca da Catedral de Santiago

Tras os rasgos da paisaxe, das ferramentas e das máquinas, tras os escritos aparentemente máis fríos e as institucións aparentemente máis completamente afastadas de quen as estableceron, é aos homes a quen a historia quere atrapar.

Marc Bloch

1. Introducción

Catro son os vectores que entrecruzaremos para acadar unha visión global do devir da freguesía de Cespón ao longo da Idade Media; catro liñas que se mesturan aportando diferentes visións para ofrecernos una boa e completa panorámica. Por unha banda, a Historia, con maiúsculas, a *historia rerum gestarum* dos clásicos, os acontecementos e fitos fundamentais que salpican os séculos de vida de Cespón. En segundo lugar, o Poder, ou mellor dito, poderes; os poderes feudais que actúan no entorno da freguesía, xa sexan nobiliarios, coma o grupo familiar dos Traba, ou eclesiásticos, caso do mosteiro de Toxosoutos ou do potente señorío arcebispal. Todo isto sobre un terceiro aspecto: o territorio, a súa organización e, con el, a configuración da paisaxe medieval e a súa percepción por parte dos seus habitantes. E, finalmente, como derivado da propia presenza do home sobre o territorio e da súa traxectoria histórica e as pegadas que deixa, o cuarto fundamento: a mentalidade. Unha mentalidade que, no caso de San Vicenzo de Cespón se nos revela, principalmente nas devocións da freguesía e, xa no baixo medievo, na expansión temporal do ideario irmandiño.

Considerando brevemente as fontes do noso estudo, a documentación relativa á freguesía de Cespón ao longo do medievo resulta bastante ampla, tomando coma abano cronolóxico principal os séculos XII-XV. Tal amplitude responde a tres aspectos que deixaron unha importante pegada textual: a presenza do mosteiro de San Xusto de Toxosoutos coma propietario no entorno da freguesía; a actividade de compra e venda de propiedades en Santa Baia de Boiro e San Vicenzo de Cespón desenvolta nos séculos XIV e XV por Pedro Leiteiro, membro da burguesía compostelá; e a integración de determinados espazos e posesións no seo dunha tenza da Igrexa de Santiago.

Figura 4: Declaración de testemuñas dun documento baixomedieval referido a Cespón (ACS).

Dita información atópase, fundamentalmente, no Arquivo da Catedral de Santiago, completada coas referencias existentes na Historia Compostelá e, especialmente, no Tombo de Toxosoutos. A isto se engaden ademais informacións puntuais coma as do libro de notas do concello de Rianxo.

Unha presenza relativamente abundante de San Vicenzo de Cespón nas fontes medievais que nos permitirá reconstruír a súa historia e o seu devir.

Fontes:

Arquivo da Catedral de Santiago:

ACS, 69, legajo 1 nº 1. Casas y tenencias.

ACS, 69, legajo 1 nº 2. Casas y tenencias.

ACS, 69, legajo 1 nº 3. Casas y tenencias.

ACS, 69, legajo 1 nº 4. Casas y tenencias.

ACS, CF 31. Tumbo C.

ACS, CF 16. Tumbo III de Tenencias.

ACS, LD. Colección López Ferreiro.

ACS, S 13. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 14 Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 15. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 16. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 17. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 18. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 19. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 20. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

ACS, S 21. Colección de Documentos Seltos, Documentos particulares.

2. Poderes medievais e territorio en San Vincenzo de Cespón (séculos XII-XIV)

Se ben a documentación refírese a San Vincenzo de Cespón, coma entidade propia, dende o século XII, as inferencias que podemos realizar nos conducen a un momento moi anterior. É certo que non podemos facer afirmacións rotundas pola falla de documentación, pero si intuír determinados feitos. Situámonos na segunda metade do século X, con boa parte de Europa sufrindo as embestidas dos pobos e expedicións viquingas que asolaban as costas e saqueaban os territorios. Tras unha serie de incursións normandas, no ano 968 chega á aínda *Gallæcia* unha expedición danesa verdadeiramente importante, integrada, en cifras de P. Dozy, por 8.000 homes e baixo as ordes de Gundræd (Dozy, 1987: 46). Tal invasión asolou diversas zonas da costa, sen apenas oposición, até chegar no 970 a Compostela¹⁵, defendida por Sisnando; unhas correrías que continúan até que abandonan *Gallæcia* no 971. A Crónica de Iria afirma que os normandos entraron pola ría de Padrón e que *por toda terra roubaron omes et molleses, et poinan fogo e destrouiron a terra ata Conpostella* (Souto Cabo, 2001).

Se facemos referencia a tales acontecementos é porque cabe a posibilidade de que, nestas razzias polas rías, os viquingos asolasen parte da zona do Barbanza. En alusión a estes feitos, López Ferreiro, tomando as consideracións do P. Yepes na súa crónica xeral de San Bieito, establece a existencia dun convento feminino en Boiro, Santo Estevo de Boiro¹⁶, convento que Manuel Lucas afirma de advocación a Santa Baia (Lucas Álvarez, 1999: 12). Seguindo a crónica, o mosteiro tería sido atacado cara a 968 e destruído, tras o cal o territorio quedou case que abandonado.

Con posterioridade, contra o ano 990, coas invasións xa rematadas, o mosteiro foi refundado, pero coma masculino, e anexado a San Paio de Antealtares polo perigo que supuña a proximidade da costa. Buscábase unha institución máis forte que puidese implicar unha maior axuda en caso dun novo ataque (Lucas Álvarez 1999: 12). Pero non só o pequeno cenobio foi integrado en San Paio, senón tamén tódalas súas posesións.

Así, por unha banda, o entorno de Boiro, e San Vincenzo de Cespón aínda que fose de lonxe, presenciaron as incursións viquingas do século X, e, por outra, cabe a posibilidade de que o eido de influencia do mosteiro estivese nas súas propias inmediacións, con algunha relación co propio Cespón.

É a partires do século XII cando se concreta a presenza de San Vincenzo nas fontes medievais remontando a primeira mención a Cespón como tal, co topónimo *Sancti Vicentii de Sispalona*, á Historia Compostelá. Nela se recolle a doazón que a monarquía fai á Igrexa de Santiago, en abril de 1112, de tódalas herdades

¹⁵ A Historia Compostelá sitúao no propio 968. Encol da cuestión cronolóxica véxase Dozy, 1987: 47.

¹⁶ En López Ferreiro 1898: 37. O autor toma a información do Padre Yepes: *Cronica General de San Benito*, IV: 55.

reguengas que posuía na freguesía¹⁷; neste contexto se fai tamén referencia a un topónimo que será moi salientado e con ampla presenza na documentación baixomedieval: Sandrenzo¹⁸.

O devir histórico da freguesía, así coma a súa configuración territorial e percepción por parte dos seus habitantes, non poden ser comprendidas, nestes séculos plenomedievais, sen atender á actuación dos poderes feudais e a súa presenza no entorno; neste caso actúa principalmente o mosteiro de San Xusto de Toxosoutos, coma poder eclesiástico, e o grupo familiar dos Traba, coma poder nobiliario, aínda que de maneira menos destacada.

A expansión do mosteiro de Toxosoutos en San Vicenzo de Cespón e as súas inmediacións non se pode interpretar por si mesma, senón dentro dunha tendencia máis xeral no devir da institución monástica. Tal feito se atopa dacabalo entre dous momentos fundamentais para o mosteiro: por unha banda, o lapso de tempo entre 1135 e 1149 en que Toxosoutos encomeza a afianzar o seu dominio; e por outra, un período de crecemento do dominio monástico apoiado sobre unha sólida política de adquisición de propiedades, entre os anos 1150 e 1179¹⁹.

A chegada dos monxes ao mosteiro prodúcese no ano 1129, cunha sanción rexia de Afonso VII en 1135. Dende aquí o cenobio desenvolveu en diversos momentos unha política expansiva que tivo entre outras consecuencias un asentamento no territorio do Barbanza; neste senso debemos de sinalar, de xeito especialmente destacado, o abaciato de don Pedro Muñiz, entre 1149 e 1156, así como, partindo desta base, algúns abades posteriores, coma Pedro II, entre os anos 1166 a 1212 (Pérez Rodríguez, 2002: 40). No marco de tal expansión, dacabalo entre os séculos XII e XIII, o espazo que circundaba o mosteiro constituíu o núcleo fundamental do dominio da institución, seguindo o eixo do río Tambre e da ría de Noia e co límite, ao sur, da ría de Arousa (Pérez Rodríguez 2002: 39). É neste contexto, máis próximo a Toxosoutos, onde se insire o asentamento na península do Barbanza e o que dá orixe e explica a presenza do poder monástico na freguesía durante boa parte da Idade Media, dende o século XII.

A consecuencia máis directa en Cespón foi que diversas propiedades pasaron a mans do mosteiro, integrando o patrimonio monástico nos séculos XII e XIII. Dende un punto de vista cronolóxico a primeira preseza do mosteiro de Toxosoutos en San Vicenzo de Cespón está ben documentada, e inserida nese primeiro momento de afianzamento do dominio monástico: trátase da venda, de 6 de maio de 1140, realizada por de Ledengunda Afonso e os seus fillos ao mosteiro

---

¹⁷ HC, I, LXX.

¹⁸ HC, I, LXX. Posteriormente, dende a segunda metade do século XIII, Sandrenzo aparece definido coma unha herdade en posesión do cabaleiro e nobre Xoán Eanes Mariño e que sería doada ao mosteiro de San Xusto Toxosoutos en 1271. Unha herdade que con anterioridade tiña pertencido a Fernando Pérez de *Eyra* e súa dona Marina Iohannis. TT, doc. 58, p. 108.

¹⁹ Adquisicións realizadas fundamentalmente por medio de doazóns e compras.

Tal período se enmarca nunha fase de crecemento máis ampla entre 1150 e 1219 (Pérez Rodríguez, 2002: 24-5).

das súas posesións nas vilas ou herdades de Sar e Deira²⁰, denominando a freguesía coma *Sancti Vicencii de Sespaone*²¹.

Tal presenza se mantén ao longo do medievo e se prolonga até a modernidade e, na toponimia, até a actualidade. Diversas fontes modernas e contemporáneas remiten á existencia na freguesía dun priorado dos monxes bieitos de Sobrado, que deixaría coma pegada unha *casa del priorato*, con capela, presente nas fontes do século XIX (Madoz, 1986: 368; Carré Aldao, 1980: 548) e que hoxe en día aínda se conserva, xa en mans privadas. Tal priorado, na súa orixe, non era outro que o do mosteiro de Toxosoutos, institución que, no século XV, pasa a integrarse no mosteiro de Sobrado; o priorado era de Sobrado na Idade Moderna²², pero non na Idade Media, onde a institución monástica predominante na freguesía de San Vicente de Cespón é Toxosoutos²³.

Dende o punto de vista das institucións eclesiásticas a presenza de Toxosoutos non é a única nin a máis antiga, senón que outras dúas están tamén presentes no entorno, aínda que con menor forza. Por unha banda o mosteiro compostelán de San Paio de Antealtares, só que de maneira indirecta. En Santa Baia de Boiro existira xa aquel mosteiro feminino altomedieval destruído pola invasión normanda do ano 968, refundado e que pasou a depender de San Paio. A finais do medievo, cara a 1498, Antealtares pasa a integrarse en San Martiño, e tal anexión conleva a absorción igualmente dos mosteiros menores e priorados que del dependían, entre os cales podemos incluír este de Santa Baia (Lucas Álvarez, 1999: 12).

E, coma segunda institución, a Igrexa de Santiago posuía tamén certos intereses no entorno de San Vincenzo. Está documentada a doazón da condessa Sancha González á institución compostelá, realizada entre os anos 20 e 50 do século XII, de *portione mea ecclesie Sancti Vicentii de Sespaom*²⁴: o dereito de presentación [**Apéndice 1: documento 1**]. O documento presenta problemas coa data, xa que na copia que se conserva no Tombo C do Arquivo da Catedral de Santiago non queda claro se foi feito na era de 1166 ou 1196, o que nos levaría ás datas de 1128 ou 1158. Atopamos unha *comitissa Sancia Gundisalvi* coma outorgante dunha escritura ao mosteiro de Lourenzá en 1134 (Rodríguez e Rei, 1992: 156, doc. 116) que casa perfectamente coa referencia da doazón de Cespón, aínda que nada podemos afirmar con seguridade. En calquer caso as

---

²⁰ *Et in territorio Pistomarchos erga aulam Sancti Vincencii de Sespaone vendo vobis et dono ab integro porcionem meam integram tam de avolencia quomodo de ganancia in villas et hereditatibus Saa et Danaria quicquid in eas habeo.* TT, doc. 292, p. 303.

²¹ *Et in territorio Pistomarchos erga aulam Sancti Vincencii de Sespaone vendo vobis et dono ab integro porcionem meam integram tam de avolencia quomodo de ganancia in villas et hereditatibus Saa et Danaria quicquid in eas habeo.*

²² De feito a igrexa parroquial, cara a 1742, era aínda de presentación do mosteiro de Sobrado. ACS, IG 279, fol. 75vº.

²³ De aí a presenza no Tombo de Toxosoutos da documentación relativa á freguesía.

²⁴ ACS, CF 31, fol. 182 rº. Tombo C.

conclusións que podemos sacar non se ven invalidadas pola indefinición concreta da cronoloxía.

Na Galicia medieval, especialmente dende os séculos XI-XII, os dereitos de presentación sobre unha igrexa (é dicir, de presentar un candidato cando esta vacase) e patronato, de percepción de parte das rendas, actúan coma uns bens máis, eido susceptible de fragmentarse en múltiples porcións sometidas a compravenda. É por iso polo que nos atopamos tamén coa doazón de diversas porcentaxes sobre a igrexa de San Vicenzo ao mosteiro do Toxosoutos. Iso responde ao feito de que a igrexa donada, a *ecclesia* medieval obxecto de tales contratos, non era simplemente un templo, senón ademais unha serie de explotacións circundantes sobre as que se cobra unha renda: é dicir, unha unidade de explotación e obtención de recursos (Pérez Rodríguez 2002: 69), xa fose en metálico ou especie.

As posesións da Igrexa de Santiago, vense incrementadas un século máis tarde, en 1246, cando mercan a outra Sancha González as herdades que posuía en Nine, integrado na freguesía de Cespón²⁵ **[Apéndice 1: documento 2]**.

O poder eclesiástico coma terratenente se asenta perfectamente en San Vicenzo xa dende o século XII, materializado no mosteiro de San Xusto de Toxosoutos, en primeiro termo, e na Igrexa de Santiago e San Paio de Antealtares de xeito secundario. Tales posesións implicarían para as institucións correspondentes, especialmente para San Xusto, unha relativamente importante inxección de rendas, mercede ao aforamento das terras, así como ao asentamento en zona costeira dos centros eclesiásticos.

Pero non só é o señorío eclesiástico o que ten presenza en Cespón dende maneira temperá; outro dos poderes máis destacados da Galicia do século XII se vencella tamén ao territorio: o grupo familiar dos Traba. Grandes señores da Galicia plenomedieval, co seu momento de apoxeo no século XII con figuras coma Pedro Fróilaz ou Fernando Pérez, os Traba posuían amplas posesións por todo o reino así coma una enorme influencia. No caso de San Vicenzo de Cespón podemos documentar a posesión de porcentaxes da presentación na igrexa parroquial cara a mediados ou segunda metade da centuria. Será finalmente o mosteiro de Toxosoutos o que se faga con tales dereitos, xa que en 22 de febreiro de 1177 a condessa dona Sancha Fernández de Traba lle doa a sexta parte que posuía²⁶ e pouco despois, o 19 de novembro, é Tareixa Fernández de Traba a que a doa a súa porcentaxe ao mosteiro²⁷.

Co paso do tempo, no avance do medievo, a presenza que se reforza no entorno de San Vicenzo é a do mosteiro de San Xusto de Toxosoutos. No século XIII a institución se fai coa propiedade de novas entidades en San Vicenzo, de xeito

---

²⁵ *In Nyny, in filigresia Sancti Vicentii de Sospoa*. ACS, CF 31, fol. 182 rº. Tombo C.

²⁶ TT, doc. 675, p. 610.

²⁷ TT, doc. 676, p. 611.

que nos anos 40 mercan diversas herdades na vila de Lamas, freguesía de Cespón²⁸.

Cara á baixa Idade Media, ao longo dos séculos XIV e XV, mantéñese a imaxe do mosteiro asentado en Cespón e as súas inmediacións. O 26 de marzal de 1405, nun documento realizado en Saar, na propia freguesía (Sánchez Sánchez, 2002: 429, doc. 8), o mosteiro afora parte das súas propiedades en San Vicenzo, neste caso *o casal de Treytes de Susao, et o casal de Treytes de Jusao*²⁹, ao escudeiro Afonso García. Pouco despois, en 1457, Lopo de Montouto, abade de San Xusto, se despraza até a freguesía de San Vicenzo no marco dun preito pola propiedade dunha casa en Pazos; tratábase dun *paaço tellado* que tiña usurpado Fenán Martins d'Aro³⁰. E, por outra banda, no libro de notas do notario Álvaro Pérez, faise referencia á posesión de dous casares en Ferreiros, *que soían ser tres*, coas súas viñas e herdades³¹; ademais do cal a institución monástica posuía a metade do dereito de presentación do beneficio de San Vicenzo de Cespón, sendo a outra metade do mosteiro de San Paio³². Como vemos un relativamente amplo abano de espazos dominados na freguesía, que eran principalmente aforados e rendaban para San Xusto.

Pero, cara á finais do medievo a Igrexa de Santiago aumenta o seu protagonismo. No século XV, o asentamento de Toxosoutos era considerable e, en Cespón, chocaba en certo xeito coa expansión que a Igrexa de Santiago estaba experimentando na zona a través da tenza³³ do couto de Santa Baia de Boiro, na cal se integraban certos dereitos en San Vicenzo.

Neste marco da tenza, ao teenceiro da igrexa compostelá lle correspondían dous bois cada sete anos, un a entregar polo mosteiro de San Paio de Antealtares e outro polo de San Xusto de Toxosoutos. Pero o seu cobro non sempre debía de resultar sinxelo, de xeito que, no tomo de tenzas, se estipula que se os abades respectivos non quixesen facer fronte ao pago o Cabido ou o teenceiro terían dereito a pignorar un determinado espazo ou propiedade *por lo boy de San Justo, enna granja de Saar, que esta enna flegresia de San Viçenço de Sespoon, que he do dito moesteiro*³⁴. O pago de ditos bois non se deixa á libre disposición dos pagadores, senón que *han de seer dos mellores que ouver ennas ditas flegresias*³⁵.

²⁸ TT, docs. 680-683, pp. 614-617.

²⁹ O actual Treites (Sánchez Sánchez, 2002: 431, doc. 8).

³⁰ LN, doc. 135, p. 170.

³¹ LN, docs. 152-153, p. 177.

³² LN, docs. 170, p. 185.

³³ O concepto *tenza* implica un conxunto de propiedades da Igrexa de Santiago que conformaban unha unidade, da cal era subastado o arrendamento e posteriormente, aforada en partes polo arrendatario. Unha importante forma de obtención de recursos para a igrexa compostelá especialmente na baixa Idade Media (Pérez Rodríguez, 1996: 205).

³⁴ ACS, CF 16, fol. 107vº.

³⁵ ACS, CF 16, fol. 107vº.

Unha serie de poderes feudais, monásticos, catedralicios e nobiliarios, que conflúen e se imbrican no devir da sociedade e economía de San Vincenzo de Cespón dende o século XII até o final da Idade Media.

3. San Vincenzo de Cespón nos séculos XIV e-XV: Economía e Feudalismo con vencellos composteláns

Na baixa Idade Media, especialmente no século XV, refórzase o vencello documental da freguesía de Cespón coa Igrexa de Santiago, de xeito que é no Arquivo da Catedral onde atopamos un maior continxente de fontes. Tal aspecto non é gratuito; San Vincenzo de Cespón pertencía neste intre, dende un punto de vista eclesiástico, ao arquiprestádego de Postmarcos e este á diocese compostelá. Coma recoñecemento e contribución eclesiástica a freguesía pagaba 15.000 maravedís en concepto de dezmo, recollidos no Libro do Subsidio da igrexa de Santiago³⁶. Se consideramos o conxunto das cifras que, de maneira proporcional á entidade, pagaba cada unha das freguesías, cara a finais do século XV, nos atopamos con que de 57 que integraban o arquiprestádego unicamente unha superaba a San Vincenzo. Santiago da Pobra tributaba 26.000 maravedís, á que xa lle segue Cespón (Vázquez Bertomeu, 2003: 68-9); implica isto unha importante entidade económica e productiva no marco de Postmarcos.

Non sempre era sinxelo reunir tal cifra e cumprir coa contribución; en 1457 Lopo de Carnota le publicamente unha disposición na que, en relación con esta exacción, o deán de Compostela se reclama o pago de *os moravedis que lle devian*³⁷.

Por outra banda, coa doazón do mercador compostelán Pedro Leiteiro de diversas propiedades no entorno de Boiro, e xunto con diversas adquisicións por parte da institución, se constituíu na Igrexa de Santiago a tenza do couto de Santa Baia de Boiro; nela varios espazos se situaban en San Vincenzo de Cespón, principalmente en Fontecova e Sandrenzo³⁸. Derivado de tal posesión e integración atopamos unha serie de tributos que, na segunda metade do século XV, se pagaban á igrexa compostelá ou ao teenceiro que tivese arrendada dita tenza. Eran, sobre todo, rendas de subarrendamento de propiedades, coma os 14 maravedís anuais que pagaba Fernán Martínez por unha herdade en Sandrenzo ou a renda en especie de pan e viño que pagaba Álvaro do Allo por unha viña e unhas leiras³⁹. Pero hai outro tipo de contribución de carácter ben distinto: é o denominado trigo coresmal, que pagaban os veciños da freguesía. Trátase dunha exacción anual, definida na documentación coma "un dereito", que consistía no pago dunha serie de cuncas de trigo por ano á Igrexa de Santiago; podemos

³⁶ ACS, CF 36, fol. 6rº. (Vázquez Bertomeu, 2003: 68-9).

³⁷ LN, doc. 143, p. 174.

³⁸ Grazas a isto atopamos multitude de documentos integrados nos fondos composteláns, coma Casas e Tenzas, así coma nos Tombo de Tenzas.

³⁹ ACS, CF 16, fol. 107rº. AD, doc. 10.

interpretar tal dereito coma un dereito propio do feudalismo, de recoñecemento de señorío e, pola parte señorial, de apropiación de recursos. As cuncas nas que se pagaba posuían unha medida determinada, pero cando á altura de 1464 se perdeu esa medida, se optou por impor un pago equivalente de dous diñeiros por cunca⁴⁰. O pago era de 60 cuncas en Cespón, 60 en Comba, 20 en Sandrenzo e 60 en Valmaior⁴¹.

A tal influencia debemos de engadir o feito de que tamén a igrexa compostelá fora adquirindo certas posesións no entorno. Na primeira metade de 1435 posuía un quinto do dereito de presentación da igrexa de San Vincenzo, tal e como se recolle no *Tumbo Vermello* de don Lope de Mendoza⁴².

O poder da Igrexa compostelá actuaba coma o que era: un poder feudal. Pero este é un intre no que o feudalismo estaba a trocar xa as súas características e mutaba cara á modernidade. Entre outros aspectos, ábrese paso na sociedade a burguesía coma grupo social potente actuando dende as cidades; un grupo adicado a actividades mercantís, bancarias ou comerciais, por exemplo, pero que agora reinveste os ingresos en propiedades rurais. Tales consideracións podemos facelas extensivas a boa parte da Europa Occidental baixomedieval. É así como chega até nós, até o devir medieval de Cespón, outro personaxe destacado da súa historia: o mercader compostelán Pedro Leiteiro.

Pedro Leiteiro foi un cambiador de Santiago, localizado dacabalo entre os séculos XIV e XV que desenvolveu precisamente a teorización que rematamos de expoñer: un mercader inviste a súa pequena fortuna, emanada do comercio, en posesións e terras. San Vincenzo de Cespón e o conxunto do entorno de Boiro son uns dos espazos xeográficos onde tal inversión se produce.

Entra así no xogo outro poder que até este momento non tiña acadado un lugar na sociedade medieval, aínda que se configuraba xa dende o século XII: a burguesía. Engádese, en Cespón, á presenza da Igrexa de Santiago e do mosteiro de Toxosoutos coma referentes fundamentais. A actividade de Pedro Leiteiro derivou en 92 documentos que se conservan na Colección de Documentos Soltos do Arquivo da Catedral de Santiago; tal conxunto está integrado fundamentalmente por transaccións de propiedades no Barbanza, principalmente en San Vincenzo de Cespón e Santa Baia de Boiro. Compras, vendas, intercambios, cesións e non só iso, senón algúns preitos que derivan da súa condición de propietario.

Ten, todo isto, máis importancia da que poida parecer, xa que, mercede a tal bagaxe documental, podemos coñecer algúns aspectos da historia de Cespón con maior profundidade. Especialmente o que se refire ao eido económico, que entrecruza en si mesmo diversos intereses que explican o asentamento de certos poderes no entorno.

Resulta de especial utilidade a declaración de testemuñas, en 15 de xaneiro de 1430, no preito que Pedro Leiteiro mantén con varios veciños de Cespón pola

⁴⁰ ACS, CF 16, fol. 106vº. AD, doc. 10.

⁴¹ ACS, CF 16, fol. 106vº-107rº. AD, doc. 10.

⁴² TV, fol. 69rº.

posesión e utilización de diversos lugares na freguesía⁴³ [Apéndice 1: documento 4]. Ao fío das declaracións se fai referencia a actividades hortofrutícolas e á produción económica no entorno, o que nos posibilita unha interpretación e caracterización do eido productivo e económico. Dende o punto de vista dos cultivos e produtos de recolección, son dúas as referencias principais: a castaña e a vide. Varias das testemuñas certifican a dedicación á recolección de castañas de diversos espazos e a presenza de castiñeiros en Sandrenzo e Fontecova. De feito, unha das razóns do preito era que desfroitaban os castiñeiros de Pedro Leiteiro sen permiso⁴⁴.

Non é unha referencia única; un século antes, en 29 de marzal de 1346, se emite outra declaración sobre outro preito, na que se fai referencia a os *castineiros dos pousados como vam a o muro travesso, a qual herdade he enna frigrisya de Sam Vizenço de Sespoo*⁴⁵.

Así, tal actividade recolectora se remonta ao século XIV e, seguramente, é moi anterior. A produción de castañas amósase coma fundamental na dieta medieval en determinados eidos. Considerando o conxunto de propiedades e o espazo de dominio do mosteiro de Toxosoutos, a castaña ocupa o segundo lugar dos cultivos non cerealeiros ou de vide, por detrás do cultivo da maceira (Pérez Rodríguez, 2002: 52). Entroncaría perfectamente coa presenza de castiñeiros e produción de castañas en Cespón; idea desta importancia dánola o feito de que foi unha explotación ilícita deste produto nas súas propiedades, cunha recolección sen permiso, o que levou a Pedro Leiteiro a interpoñer un preito xa no século XV, momento en que o aproveitamento deste recurso se mantiña en toda auge.

Os castiñeiros eran, ademais, un ben susceptible de venda; non a propiedade sobre a que se asentaban, senón as propias árbores. Pedro Leiteiro merca, en 16 de maio de 1438, parte dos castiñeiros que Roi de Maio posuía en Fontecova⁴⁶. Tal transacción non fai referencia á herdade, casal ou cortiña, senón aos castiñeiros en si; é dicir, esta adquisición pode orientarse cara a dous obxectivos: a produción de castañas, ou a produción de madeira. Amósansenos, así, dous dos produtos destacados no Cespón medieval.

A importancia do castiñeiro no entorno quedou ben patente na documentación. Nunha declaración de bens en Fontecova, de 22 de xaneiro de 1445, refírense unha grande cantidade de espazos rurais, coma agras ou

---

⁴³ ACS, S 13/48. AD, doc. 4. Pedro Leiteiro non tiña inconveniente en empregar tódolos medios ao seu alcance para defender os seus dereitos. De feito incluso se chega a emitir unha carta de excomunión, datada en 2 de febreiro de 1437, para aqueles que non declarasen cales eran as casas e herdades que a el lle pertencían en Santa Baia e arredores. ACS, 164 Boiro, fol. [19]rº.

⁴⁴ ACS, S 13/48. AD, doc. 4.

⁴⁵ ACS, S 13/10.

⁴⁶ ACS, 69, legajo 1 nº 2, fol. 140vº-141rº.

herdades, nas que o castiñeiro era a árbore frutal principal, individualizadas ademais na declaración, o que indica unha certa consideración⁴⁷.

Xunto co castiñeiro, aínda que con menor entidade, documéntase tamén unha certa presenza de nogueiras e de figueiras, tamén en Fonte Cova⁴⁸, o cal amosa unha certa diversidade productiva e recolectora na economía de Cespón.

Trala castaña atopamos referencias tamén á presenza de vide, outro dos produtos destacados da economía galega medieval. Atopamos *a vynna que lavra agora Fernan de Castro*, unha referencia a *as vinas de çima* en 1430⁴⁹ e a presenza de viñas en Sandrenzo, na herdade da Regenga en 1464⁵⁰ **[Apéndice 1: documento 11]**. Algúns dos foros realizados en época baixomedieval establecían os pagos en porcentaxes do viño que se producise na leira, herdade ou viña, coma a leira de viña que Pedro Leiteiro merca de Juan Alvarote e o seu irmán sita en Sandrenzo, en 14 de abril de 1432, e que tiña aforada Xoan de Ruíz⁵¹. Non moito despois, en 2 de novembro de 1440 Fernán Alvarote afora do propio Pedro Leiteiro unha viña en Fontecova; resulta neste caso curiosa a renda imposta, xa que podía ser o tercio do viño que se producise nela ou pagala en uva, en cantidade dunha cesta⁵².

Fóra da actividade frutícola, no cultivo cerealeiro, podemos fixar o trigo coma o cultivo principal⁵³. É isto, baixo o noso punto de vista, o que leva á igrexa compostelá a solicitar a renda do trigo coresmal, do cal en toda a freguesía se pagaban até 240 cuncas de grao; o feito de que á altura de 1464 o pago fose un equivalente en metálico non responde a que a produción caíse, senón ao feito de que perderan a medida pola cal se medía a exacción⁵⁴. Por outra banda, no caso do pago da renda pola herdade da Reguenga, en Sandrenzo, este era dun cuarto do pan que se producise nelas, o que tamén as vencella ao cultivo cerealeiro, salientándose ademais na documentación a calidade destas leiras da herdade, que *son das mellores et en boos lugares*⁵⁵.

Así, a produción económica debeu de ser relativamente diversificada, o mesmo que a paisaxe medieval do entorno. En canto a especies de certa consideración, na documentación se recolle a presenza non só de castiñeiros ou nogueiras, senón tamén de salgueiros. No acordo de Pedro Leiteiro con Roi Maio e Fernán Alvarote, en 3 de novembro de 1440, no conxunto das propiedades e

⁴⁷ ACS, 69, legajo 1 nº 3, fols. 391rº-392rº. AD, doc. 9.

⁴⁸ Documentamos *onde mora Fernan Alvarote huna nogeyra, e mays a figeyra que esta a porta donde mora Fernan Alvarote*. ACS, 69, legajo 1 nº 3, fol. 392rº. AD, doc. 9.

⁴⁹ ACS, S 13/48. AD, doc. 4.

⁵⁰ ACS, CF 16, fol. 107rº. AD, doc. 10.

⁵¹ *A qual dita leyra de vina que vos asy vendemos de nos tinna et ten aforada para senpre o dito Juan de Ruis et sua moller et suas vozes, por lo quarto do vino que Deus en ela der*. ACS, 69, legajo 1 nº 2, fol. 137vº.

⁵² ACS, 69, legajo 1 nº 2, fol. 143rº.

⁵³ ACS, CF 16, fol. 106vº. AD, doc. 10.

⁵⁴ *Et a medida da cunca por que se pagava soya estar enno dito couto, et era d'arameo, et perdeuse, et agora os que son obrigados de pagar o dito trigo estan en custume de pagar por cada cunca dous dineiros*. ACS, CF 16, fol. 106vº. AD, doc. 10.

⁵⁵ ACS, CF 16, fol. 107rº. AD, doc. 10.

posesións en e no entorno de San Vicenzo de Cespón obxecto do acordo, se fai unha referencia explícita aos *salgeyros que eu, o dito Pero Leyteyro, conprey*⁵⁶ [Apéndice 1: documento 8] unha compra que se tiña producido en 24 de agosto de 1439 e na cal tamén se especificaba a presenza de salgueiros, concretamente en Fontecova⁵⁷. Na segunda metade do século XV tales árbores se integran na tenza do couto de Santa Baia da Igrexa de Santiago, xunto con outras propiedades de Pedro Leiteiro en Cespón⁵⁸.

Máis aló da produción e recolección de alimento tamén debeu de ser relativamente destacada a produción madeireira, aínda que a pequena escala, algo co que debemos de relacionar a consideración de determinadas especies, coma os salgueiros ou especialmente os castiñeiros. O preito interposto por Pedro Leiteiro fai tamén referencia á tala de árbores de maneira ilegal e ao comercio da madeira acadada; Xoan Alvarote, neste sentido, declara que *talavan et cortavan dos castynneyros et arvores deste casal, et que fazyan madeyras et sacavan et as vendyan*⁵⁹, o mesmo que Fernán de Alvarote, que *vyra teer et tallar et cortar [...] moytos castynneyros et madeyras, et vender et defroytar*⁶⁰.

Como derradeira referencia económica é probable que existise tamén unha certa actividade gandeira, aínda que as testemuñas documentais con que nos atopamos son exiguas. Unicamente temos localizada unha corte, pertencente a Fernán Alvarote cara a 1464 e situada no camiño que ía de Sandrenzo cara á Santa Baia, xunto á súa casa⁶¹. Así, tal práctica gandeira se reduciría a un eido de subsistencia, sen unha maior dedicación comercial [Apéndice 1: documento 11].

Toda unha serie de comportamentos, eidos económicos e asentamento de poderes que teñen a súa materialización sobre un espazo xeográfico moi concreto; un espazo que se vai configurando a medida que avanza os séculos e que, cos elementos do rexistro arqueolóxico coma fitos importantes, tamén se desenvolve dende o punto de vista da organización do territorio. Podemos, así, facer algunhas consideracións encol da distribución territorial de San Vicenzo cara á baixa Idade Media, tomando como tal a ordenación de espazos de habitación e espazos de cultivo, xunto cos topónimos e microtopónimos identificables con espazos xeográficos concretos ou con elementos máis ou menos urbanos, coma poden ser fontes comunais.

Neste senso o tipo de documentación que se conserva encol de Cespón beneficia unha introducción no tema, xa que se trata de documentos centrados na posesión de propiedades e espazos na freguesía, de xeito que, coas delimitacións dos mesmos, se ofrecen multitude de referencias territoriais.

Coma punto de partida, podemos establecer que os núcleos máis densamente poboados, tendo en conta que nos estamos a referir a núcleos rurais, eran Comba,

---

⁵⁶ ACS, S 13/48. AD, doc. 4.

⁵⁷ ACS, 69, legajo 1 nº 2, fol. 138vº-139rº.

⁵⁸ ACS, CF 16, fol. 125rº. AD, doc. 11.

⁵⁹ ACS, S 13/48. AD, doc. 4.

⁶⁰ ACS, S 13/48. AD, doc. 4.

⁶¹ ACS, CF 16, fol. 124vº. AD, doc. 11.

Cespón e Valmaior. Son tales enclaves os que a documentación da segunda metade do século XV caracteriza coma *aldeia*, mentres que outros coma Sandrenzo son simplemente referidos co topónimo⁶². Precisamente no entorno de tales centros se ubicarían as explotacións circundantes de árbores frutais ou gando. Teñamos en conta que o feito de denominalos aldeia non implica unha existencia unicamente de espazos de habitación, senón que estarían alternados con pequenas explotacións agrícolas, coma leiras, herdades ou cortiñas; a configuración do poboamento e do territorio de San Vincenzo ven marcada fundamentalmente pola existencia de núcleos de produción de carácter rural, sen chegar a configurar un centro denso e urbano de poboación.

Abondaban no entorno as pequenas unidades de explotación, coma leiras ou agros, empregados na produción hortofrutícola. Temos, así, agros en Vilariño, Fontecova ou Sandrenzo. Debemos de ter en conta o indefinido das entidades, que presentan diversas denominacións (agra, cortiña, herdade, leira) sen coñecer con exactitude a que tipo de espazo fan referencia; aínda así podemos afirmar a orientación rural e de produción das mesmas.

É nestes espazos circundantes onde se sitúa o bosque e sotobosque que rodea os núcleos e onde ten lugar a principal actividade recolectora, salientando os castiñeiros e as castañas.

O conxunto de propiedades e unidades de explotación, aínda que non fosen urbáns, estarían acompañados, na paisaxe medieval, polas casas e vivendas dos propios explotadores. Neste senso, as casas sitas en Fonte Cova son arrendadas por Pedro Leiteiro, verdadeiro terratenente baixomedieval da contorna, a Fernán Alvarote e a súa dona, en 3 de novembro de 1440⁶³ **[Apéndice 1: documento 8]**. Documentábase así unha das fases de poboamento rural nun dos lugares máis presentes na documentación medieval de Cespón, como é Fontecova.

Coma vencello dos núcleos e da propia habitación do entorno, nas fontes medievais tamén localizamos algún lugar que nos remite a unha vida común da freguesía. Nunha declaración de límites de 1445 atopamos referido o Porto da Lavandeira⁶⁴, que, dende o noso punto de vista, fai referencia a unha actividade comunal de lavado, se ben tamén se pode referir ao paxaro do mesmo nome **[Apéndice 1: documento 9]**.

Os diversos núcleos estaban tamén vertebrados por múltiples regatos canalizados cara fontes, documentándose na información examinada nove fontes na freguesía: fonte contra o río, fonte de Pero Olló, fonte de Vilariño, fonte de Brizán, fonte de Fernande, fonte de Tosar, fonte Armiña, fonte de Sapos, fonte de Cornoa. É bastante probable que tales fontes estivesen relativamente ben comunicadas cos lugares de habitación permitindo o acceso á auga.

---

⁶² ACS, CF 16, fol. 107rº. AD, doc. 10.

⁶³ ACS, 69, legajo 1 nº 2, fol. 142rº-143vº.

⁶⁴ ACS, 69, legajo 1 nº 3, fol. 392rº. AD, doc. 9.

Así, San Vincenzo de Cespón se amosa, na baixa Idade Media, como unha freguesía de economía diversificada aínda que con predominio da explotación de castañas e vide. Un espazo que cae na área de influencia dalgúns dos principais señoríos do momento, como a Igrexa de Santiago e que, á par, vai configurando a súa morfoloxía coma núcleo.

4. Historia e Mentalidade: A Revolta Irmandiña en San Vincenzo de Cespón (1467-1468)

A historia das ideas non é un mundo en si mesmo, debe abrirse ao mundo global da historia.

Fernand Braudel

O período baixomedieval resulta convulso en toda Europa. Dende 1348 a peste espallouse con rapidez, e a crise económica do século XIV trouxo coma consecuencia unha intensificación nas reclamacións económicas sobre o campesiñado por parte da clase nobiliaria para manter o seu status; reclamacións e prácticas nos límites da legalidade, coma roubos ou rendas abusivas. Ao longo dos séculos XIV e XV proliferan en varios lugares movementos populares de defensa fronte a usos abusivos levados a cabo pola nobreza e poderes feudais. En Galicia, grosso modo, tales prácticas derivaron no levantamento irmandiño, na segunda metade do século XV; un movemento campesiño que buscaba poñer fin a tales prácticas, denominadas *malfeitorías* ou *malos usos*. A mentalidade colectiva, tras un amplo período de crise, estaba tocada: no caso nobiliario pola necesidade de manter a súa preeminencia social nun intre no que os recursos e rendas, en metálico e especie, diminuían; e no caso campesiño polo incremento da presión nobiliaria e o empeoramento das condicións xerais de vida.

As características máis salientadas do movemento irmandiño, desenvolto sobre unha mentalidade xusticeira de rexeitamento das malfeitorías, foron o rápido espallamento, o rexeitamento da autoridade señorial e a violencia coa que se atacaron os símbolos materiais do poder nobiliario: as fortalezas. O ideario que cubría a revolta estaba integrado por tres eidos: paz, seguridade e xustiza (Barros, 2006: 39).

O verdadeiro espallamento da revolta polo territorio galego ten lugar fundamentalmente no ano 1467-1469, e neste contexto a freguesía de Cespón non se mantén á marxe. Un precioso documento nos refire o devir da revolta irmandiña en San Vincenzo: un requirimento realizado en Cespón, a 11 de xaneiro de 1468, por Pedro de Servande, en nome do arcebispo Alonso de Fonseca II, aos veciños da freguesía e cominándoos a que voltasen á obediencia arcebispal e rexeitasen o

levantamento⁶⁵. Un documento conservado, novamente, no Arquivo da Catedral **[Apéndice 1: documento 12]**.

Tal testemuño, combinado con outras referencias, coma o preito Tabera-Fonseca, permítenos coñecer e desenvolver o devir irmandiño en San Vicenzo, aínda que sexa en base a información en certa forma indirectas pero fidediñas.

Sen dúbida, polo que podemos ler no acordo de xaneiro de 1468, os habitantes de San Vicenzo de Cespón seguiron aos sublevados nun primeiro momento da revolta irmandiña, atacando ao prelado compostelán, don Alonso de Fonseca. Por iso o representante arcebispal lles lembra que *ellos e cada uno dellos eran vasallos e suditos de la Iglesia de Santiago e del dicho sennor arçobispo por razón de la dicha su dignidad arçobispal, e fasta aqui vinieran con otros sennores poderosos que los tenían tiranisados e por fuerça contra toda rason e justiçia, faziendolos yr con armas contra la dicha yglesia de Santiago e prelado della*⁶⁶. A revolta tiñase espallado na freguesía xa en 1467, manténdose a loita no entorno de Cespón e Boiro; diversas testemuñas do Pleito Tabera-Fonseca narran a destrución por parte da irmandade do castelo da Lúa, en Taragoña, a carón de Rianxo⁶⁷, en consonancia co rexeitamento e ataque ás fortalezas.

A violencia contra os edificios fortificados, así coma o levantamento irmandiño en xeral, tal e como se produciu en Cespón, trae consigo un compoñente importante dende o punto de vista da mentalidade popular. Por unha banda, existía unha forte concepción de desamparo como consecuencia da libre actuación dende o eido nobiliario que deriva en abusos continuados⁶⁸; e por outra a concepción das fortalezas e castelos coma orixe da violencia e coma agocho dos propios violentos⁶⁹. A contrapartida é a defensa que dende a irmandade se fixo do reguengo e da autoridade rexia. Este é, como dicimos, un factor inserido no eido das mentalidades, e como tal é de longa duración; deste xeito podemos documentalo, *mutatis mutandis*, dende algunha das revoltas urbás galegas do século XII até os levantamentos populares do XV (López Carreira, 2006: 26).

Outro dos mecanismos de defensa que promovía a irmandade era o impago das rendas señoriais agás os foros, como medio de facer fronte ás excesivas reclamacións que sufrían. Tal impago foi tamén practicado polos irmandiños de Cespón, baixo esa conciencia de rexeitamento do abuso; unha das reclamacións do arcebispo era que *le recudisen de aqui adelante con todas las rentas*⁷⁰.

No 11 de xaneiro de 1468 varios representantes da freguesía, en concreto *Fernan Munis et Fernan Romeu de Riba de Mar e Alvaro do Allo e Pero Paes e*

⁶⁵ ACS, LD 19/22, fol. 1rº. AD, doc. 12.

⁶⁶ ACS, LD 19/22, fol. 1rº. AD, doc. 12.

⁶⁷ Por exemplo o rexidor pontevedrés Bartolomé Sigüeiro, o veciño de Nogueira, Jacome Day, ou o mercader Pedro Campixo. PTF, p. 384, 526, 552 e 555.

⁶⁸ Moi claro o expresa o crego Rui Vasques na Crónica de Iria: *levantouse toda a terra con a Santa Irmandade [...] et estoy foi porla maa vivenda dos cabaleiros que non fazian senon furta et roubar*. ACS, CF 22, III, 3.2. (Souto Cabo, 2001: 58).

⁶⁹ De feito a estas ideas aluden con recurrentemente as testemuñas do pleito Tabera-Fonseca (Portela *et al.*, 2004: 54).

⁷⁰ ACS, LD 19/22, fol. 1rº. AD, doc. 12.

*Gomes de Sespoo e Estevo de Nini e Lopo de Sespoo e Juan de Sespoo, moradores en la dicha feligresia de Sant Vicenço*⁷¹, reciben ao enviado do prelado Alonso de Fonseca II, o veciño e xurado da vila de Noia Pedro de Servando. A súa misión era exporlles a situación con total claridade, tentar de cobrar as rendas señoriais e cominalos a que retornasen á obediencia ao arcebispo, rexeitando tanto a calquer outro señor coma o levantamento. É por eso polo que se remarca que *ellos e cada uno dellos eran vasallos e suditos de la iglesia de Santiago e del dicho sennor arçobispo negando a eses outros sennores poderosos que los tenían tiranizados e que os facían yr con armas contra la dicha yglesia de Santiago*⁷² **[Apéndice 1: documento 12]**.

Esta reclamación e tentativa de negociación cos sublevados non resulta nova. A estas alturas do conflito outras freguesías tiñan chegado xa a acordos semellantes con outros legados do arcebispado. En 1467 as freguesías de Camouco, Lubre e Cervás asinan un documento parecido cos representantes do arcebispo e Cabido (Portela Pazos 1957: 51-2). A presión exercida en Cespón produce o efecto desexado e xa no mesmo documento se recolle a volta dos habitantes da freguesía á obediencia compostelá, así coma o preito e homenaxe dos habitantes de San Vincenzo ao arcebispo, declarando *que de aqui adelante no bivirian con otro sennor ni obedeçerian salvo al dicho sennor arçobispo*⁷³.

Atopamos neste documento unha perfecta asunción da vasalaxe medieval. O señor feudal, neste caso a Igrexa de Santiago e mailo seu prelado, comprometéase non só a gardar o seu dereito e a telos coma vasallos sen dar a súa vasalaxe a outro señor algún, senón que os recibe coma vasallos *en garda, proteçion e amparo*, é dicir, implicando unha protección física. E eles, pola súa banda, comprométese a recoñecelo como tal señor e gardarlle fidelidade, cumprindo as súas mandas, e a pagarlle as rendas correspondentes⁷⁴.

Tales recoñecementos teñen a súa importancia. Teñamos en conta que nos movemos nun momento de rebeldía e levantamento contra a autoridade señorial xa dende había algúns anos e de presión e indefensión fronte á nobreza.

Pérdense aquí as referencias que relacionan San Vincenzo de Cespón coa revolta irmandiña, aínda que é de supoñer que, co castelo da Lúa xa derrubado e co retorno á obediencia da prelatura, se pon fin ao episodio. Un enfrontamento no que se entrecruzan, como vimos, factores económicos, sociais e da mentalidade e que, no caso que estamos a analizar, se nos amosan con perfecta claridade, podendo ubicar perfectamente á freguesía no principal conflito da Galicia do século XV.

---

⁷¹ ACS, LD 19/22, fol. 1rº. AD, doc. 12.

⁷² ACS, LD 19/22, fol. 1rº. AD, doc. 12.

⁷³ ACS, LD 19/22, fol. 1vº. AD, doc. 12.

⁷⁴ *Prometian e juravan de le prestar aquella fidelidad e obediencia que devian, asy conmo a su sennor natural, e conplirían sus cartas e mandamientos de su señoría e de aquellos que su poder oviesen e le recudirían con todos los frutos, rentas, reditos e proventos e sennorios de las dichas feligresias.* ACS, LD 19/22, fol. 1rº-vº. AD, doc. 12.

5. Conclusión

Historia, poder, mentalidade e territorio. Catro conceptos que, examinados á luz da documentación medieval e centrados na freguesía de Cespón, se materializan no seu devir ao longo da Idade Media, entre os séculos XII e XV.

Configuramos, así, a visión dunha freguesía con testemuños documentais dende o século XII, na *Historia Compostelá*, aínda que coa posibilidade de ter sufrido xa as invasións normandas do século X. Caracterízase o núcleo, ao longo de todo o medievo, por ter estado nas miras e eido de influencia dos poderes feudais, xa sexan monásticos, catedralicios ou nobiliarios. Dous sobrancean sobre todos eles: o mosteiro de San Xusto de Toxosoutos, nos séculos XII e XIII, Igrexa de Santiago, no XIV e o XV.

San Vicenzo de Cespón entrou no ámbito de expansión de San Xusto, asentado en Galicia dende a primeira metade do século XII, no momento en que comezou a difusión do seu señorío monástico, na segunda metade até o século XIII. Documentábase aquí a obtención de porcentaxes no dereito de presentación sobre o beneficio, a doazón á institución das herdades de Sar e Deira e, xa no XIII, a adquisición de diversas propiedades.

Tamén o Cabido compostelán despregou o seu poder no entorno, especialmente cara ao baixo medievo. Atopamos referencias ao pagamento dunha exacción denominada trigo coresmal, así como a integración de determinadas propiedades nunha das tenzas compostelás, a do couto de Santa Baia de Boiro. Estas posesións, principalmente en Fontecova, foron doadas por Pedro Leiteiro, mercador compostelán que, no século XV, tiña asentado as súas inversións terratenentes nas inmediacións de Boiro. É por iso polo que obtemos tanta información no Arquivo da Catedral e polo que se conservan múltiples referencias nos tomos de tenzas.

Era Cespón unha freguesía cunha economía que nos presenta diversas formas de obtención de recursos. Documentábase unha relativamente importante actividade hortofrutícola, baseada na castaña e cunha ampla difusión dos castiñeiros e, puntualmente nogueiras e figueiras; isto combínase coa explotación da madeira para a venda. Xunto a isto salienta igualmente a explotación de viño. E o conxunto de tales actividades se complementa coa presenza de referencias puntuais á gandería e ao cultivo de trigo.

Todo isto asenta sobre un espazo xeográfico que se configura cara aos séculos XIII e XIV, con zonas máis densamente poboadas –dentro da relativa densidade da freguesía– coma o propio Cespón, Comba e Valmaior, e outras adicadas principalmente á produción e recolección, coma Fontecova, aínda que non exentas de poboamento.

Chega así a evolución de San Vicenzo ao final do medievo, un dos períodos máis convulsos da historia galega marcado pola revolta irmandiña. Un precioso

documento sae ao paso: unha reclamación arcebispal aos habitantes de Cespón. Cara a 1467 a freguesía debeu de seguir aos levantiscos, estando relacionada cecais coa destrución do castelo da Lúa, en Rianxo, e deixando de pagar os impostos ao arcebispo compostelán, Alonso de Fonseca II. Gáñanse con iso, en 1468, a esixencia da prelatura tanto da volta á obediencia como da reanudación dos pagos; unha reclamación que é atendida e recollida no mesmo texto.

Abandona así San Vincenzo de Cespón a Idade Media, co cadencioso devir da existencia, co paso dos anos, dos decenios, dos séculos, pero deixando a súa pegada en pergameos e atados, en foros e vendas, que nos permitiron botar unha nova ollada ao seu pasado medieval.

6. Apéndice: Documentación medieval

Realizamos as transcricións mantendo fielmente as grafías dos textos, pero eliminando as dobres consoantes iniciais e transcribindo por *v* o *u* con valor consonántico. A separación entre folios farase por medio de / e sempre irá indicado entre paréntese o número de folio e o recto ou volto, agás cando o documento conste unicamente dun folio recto. Na documentación de época moderna a transcrición incorpora os tiles correspondentes. Ante ocos se indicará en nota a pé unha aproximación das letras ou palabras que faltan.

SIGLAS E ABREVIATURAS

A.-	Orixinal
C.-	Copia simple
Ed.-	editado en
fol.	folio
r	recto
r-v	recto-volto
Ref.-	referencia en
(sic)	transcrición literal
v	volto

(?)	duda na transcripción
[...]	borroso/ilexible
\ /	palabra/s sobre a liña
***	oco por rotura
[ ]	interpretación de texto que falta
< >	omitido no orixinal

1

1128(¿)⁷⁵, maio, 31. Sl.

Doación da condesa Sancha González á igrexa compostelá de diversas propiedades, entre elas as súas porcións das igrexas de San Vicenzo de Cespón e de San Salvador de Taragoña.

ACS, CF 31, fol. 182r. Tombo C. Pergameo. Latín. Boa conservación.

Quoniam decet vnicumque fidelium saluti anime sue [...]gilare⁷⁶ et ponere ante oculis, mentis sive novissima fuus sin (sic), idcirco ego, comitissa domna Sancia Gundisalvi, timens, ne dies, nostris fur verrat ab amorem omnipotentis Dei et beatissimi Iacobi apostoli, omnium sanctorum et pro remissione peccatorum meorum et anima viri nostri comitis domni F[erdinandus], toto corde facio scriptum firmitatis et cartam testamenti de hereditatibus nostris omnibus quas habeo in terra de Pistomarcis, in locis certis videlicet in Savardes, in Noiam, in Corogido, in Taliar et in Lausamio et de portione mea integra ecclesie Sancti Salvatoris de Taragonis et portione mea ecclesie Santi Vicentii de Sespacom. Et in terra de Ria de Mea integra porcione de Orvom et de Lampredariis, quas de Munione Gelmiriz, cum viro meo comite domno F[erdinandus] ganavi.

Has omnes meas hereditates supranominatas et quicquid in terra illa habere videor, tam ecclesiasticas hereditates quam laycales, cum omnibus bonis suis ac directuris, videlicet cum \h/ominibus et familia atque omni populatione cum piscariis et lampredariis, proficiis et prestationibus, tam intus quam extra, per suos terminos et loca antiqua ab integro offero, dono et concedo gloriosissimo apostolo

⁷⁵ Dubidamos na transcripción entre era de 1166 ou 1196, o que nos levaría ás datas de 1128 ou 1158.

⁷⁶ Dúas ou tres letras.

beato Iacobo, patrono meo, in manu archip[...]⁷⁷, ita ut dominus archiepiscopus habeat medietatem de eis, et unus ex canonicis teneat semper medietatem, ea condicione ut annuatim in festivitate nativitate Sante Marie, pro meo anniversario det canonicis marcham unam argenti.

Hec tantum observato ut in vita mea solummodo canonicus ille qui medietatem illam tenuerit, per consensum et consilium meum cum voluntate domni archiepiscopi teneat et debitum anniversarii sicut(¿) dixi persolvat pro obitum meum, unus de cardinalibus eandem medietate teneat, qui hoc debitum adimpleat et sicut semper hanc medietatem de uno cardinali in alterum transcurrat.

Sive aliqua ecclesiastica secularisve persona, tam mee propinquitatis quam extranee, contra hec meum factum spontaneum ad irrumpendum venire temptaveris, uicunque fuerit sit maledictus et excommunicatus et corpore et a sanguine Domini Nostri Ihesu Christi segregatus, donec ad con dignam satisfactionem venerit in supervi malle solus pariat. Et hec scriptum semper maneat in robore.

Facta serie testamenti II° kalendas iunii, in era M^a C^a LX VI.

Ego iam dicta, in hac testamenti scriptura manus mea (*signo*) qui posit.

Petrus, testis; Pelagius, testis; Iohannis, testis; Nuno Practus, testis; Didacus Ferrarius, testis et cf.; A[...]imo⁷⁸ Petri, cf.

Petrus, abbas scripsit et confirmo.

2

1246, novembro, 19. Sl.

Venda de Sancha González, filla de Rodrigo Páez de Montenegro, ao cóengo compostelán Afonso Eanes, das propiedades que posuía en Avaqueiro e en Nine, freguesía de San Vicenzo de Cespón, así coma na terra de Postmarcos.

ACS, CF 31, fol. 182r-v. Tombo C. Pergameo. Latín. Boa conservación.

(fol. 182r) In omine Domine, amen. Notum sit omnibus quod ego, domna Sancia Roderici, filia quondam domni Roderici Pelagii de Monte Nigro, pro me et

---

⁷⁷ Dúas letras.

⁷⁸ Dúas ou tres letras.

pro voce mea, grato animo et spontanea voluntatem (sic), vendo et firmiter concedo vobis, domno Alfonso Iohannis, primo cum germano meo, compostellano canonico, omnique voci nostre, quantam hereditatem ego, iam dicta Sancia Roderici, halto niranzo, in feligrisia Sancti Christophori de Avanqueyro et in Nyny, in filligresia Sancti Vicentii de Sospooa et in Nenar et in tota terra de Pistomarcis, ubicumque habeo et habere deboo in ipsa terra de Postomarcis ex parte matris mee, domne Sanctie Fernandi, mat[...]⁷⁹ vestre, excepta inde hereditate mea de Ryancho, quam vobis non / (fol. 182v) non (sic) vendo, et vendo in quam propicio mihi a vobis conplacabili (sic) videlicet solidus CCLXX^a legionensem monete, quorum solucionem recognosco cum iam plene h[...]⁸⁰ abhinc igitur supranominatas hereditates, minus inde predicta hereditate de Riancho, vos et vox vestra integre habeatis et pacifice possideatis, cum casis, casalibus, pardiniariis, iuribus, artoribus, possessionibus et omnibus aliis directuris ad prenomintas hereditates pertinentibus, per suos terminos et divisiones antiquas, ubicumque fuerint, et omne velle vestrum de eis in perpetuum faciatis que de precio et de robore apud nos non remansit aliquid persolvendum. Et istam venditionem ego, Fernandum Guntri, scutarius, filius pri[...]⁸¹ Sancie, qui presens sum, concedo ratam et firmam habeo.

Siquis igitur contra hanc venditionem ad dirumpendum venerit quisquis fuerit, pectet vobis vel voci vestre solidus DX^a fortis monete, carta et venditione nichilominus in suo robore permanentibus.

Facta carta XIII kalendas decembris, sub era M^a CC^a LXXX^a III^a.

Ego, iam dicta, in hac carta manus meas, qui presens domnus Iohannis Petri de Rua Nova, nec (sic) justiciarius compostellanus, Iohannis Boneth, petrarius de opera Beati Iacobi, Rodericus Fernandi, tampsor, Martin Martini, dictus levis. Ego Iohanes Pelagii pubicus notarius compostellanus iuratus r[...]⁸² scripsi et confirmo.

3

1346, marzal, 29. [s.l.]

Mediación de Rui Veramo, morador en Santa Baia de Boiro, entre Rui Corna e Fernán Tovia por unha disputa sobre unha heredade en San Vincenzo de Cespón.

A.- ACS, S 13/10. Orixinal. Pergameo, 204x140 mm. Galego. Bastante borrosa a parte superior dereita.

---

⁷⁹ Catro ou cinco letras.

⁸⁰ Tres ou catro letras.

⁸¹ Tres ou catro letras.

⁸² Cinco ou seis letras.

Ref.- SÁNCHEZ SÁNCHEZ, Xosé M., *Estudio histórico y transcripción de los documentos particulares (Carpeta nº 13) del Archivo Capitular de la Catedral de Santiago de Compostela, 1169-1430*, Tese de licenciatura inédita, Santiago de Compostela, 2000, doc. 11.

Era de mill et CCC LXXXIII° anos et quotum, XXVIII dias de março. Sabean todos que eu, Ruy de Veramo escudeiro morador enna frigisya de Santa Vaya de Voyro, home boo, arvidro amigavel, componedor ontre Ruy Corna, morador en Fonte Cova, que he enna frigisya de Sam Vizenço de Sespoo da huna parte, et entre Fernan Tovio, peon do sennor arçibispo, que huun conpromisso feyto por este notario eu asy como home boo arvidro et pello poder que ey et pello dito conpromisso por sentença mando, julgo et d[ig]o et por ben tenno que os ditos Ruy Corna et Fernan Tovio que se amen et se queyram bem et se façam boas obras. Et mando que o dito Fernan Tovio que aia os nove covedos da herdade que conprou do dito Ruy Corna que iazen en diante os castineiros dos pousados como vam a o muro travesso, a qual herdade he enna frigisya de Sam Vizenço de Sespoo, et se o dito Fernan Tovio tem mays en aquela herdade daquela vyna ou en outros lugares quaes quer do dito Ruy Corna que lla entregue ou faça della sua voontade. Et item mando que se o dito Ruy Corna tem herdade do dito Fernan Tovio que lla de et entregue ou faça della sua voontade. Outrosy mando que a herdade que pertence a Dominga Gallo et a Rodrigo Gomes que a partam de por medio, pagando huun a o outro as constas que cada huun tem [...]ado⁸³ enna dita herdade de por medio, et mando que o dito Fernan Tovio que de et page a o dito Ruy Corna constas de huna carta de contomançia et de huun peom, et se mays cartos de contomanzia y ha ontre sy huuns [et] outros que non vallam salvo esta que page o dito Fernan Tovio a o dito Roy Corna.

Et esto mando por sentença asy conmo home boo arvidro et pello poder que ey pello dito conpromisso, et os dineros que cada huun delles ouver de dar a o outro que os page ata Pascoa primeira que vem, et qualquer dos quaes que contra esta sentença veer peyte a a outra parte CC^{os} moravedis, et a sentença fique firme et valla para senpre, et anballas partes que estavan pressentes asy o outorgarom et a overon por firme.

Testemoyas Iohan Vidal carpinteyro, Domingo Tougro, Afonso Rodrigues, morador en Çervea. /

Eu, Iohane Moxe, notario (*signo*)⁸⁴ jurado do conçello de (*signo*) Noya presente fuy a esto et confirmo et meu nome et synal y ponno.

---

⁸³ Dúas ou tres letras.

⁸⁴ Signo no medio do parágrafo.

4

1430, xaneiro, 15. San Vicenzo de Cespón.

Lectura dunha carta de Estevo Fernández, tesoureiro compostelán e xuíz da audiencia arcebispal, en favor de Pedro Leiteiro, no preito que sostiña contra varios vecinos de San Vicenzo de Cespón pola posesión e uso de varios lugares e bens na freguesía. Segue a declaración das diversas testemuñas no preito.

A.- ACS, S 13/48. Orixinal. Pergameo, 500x370 mm. Galego. A tinta moi borrosa; bastantes palabras case ilexibles.

Ref.- SÁNCHEZ SÁNCHEZ, Xosé M., *Estudio histórico y transcripción de los documentos particulares (Carpeta nº 13) del Archivo Capitular de la Catedral de Santiago de Compostela, 1169-1430*, Tese de licenciatura inédita, Santiago de Compostela, 2000, doc. 73.

Enno anno da naçença de Noso Sennor Ihesu Christo da era de mill et quatroçentos et trynta annos, quynçe dias do mes de yaneyro. Sabean todos que en presença de min [...]s⁸⁵ aquy a juso escripto estando en Sam d'Ereço, que he enna frygysya de San Viçenço de Syspoo, entrou huun ome que se chamava por nome Vaasquo, home de Pero Leyteyro, canbeador vesynno da çidade de Santiago [...]⁸⁶ estava por ante min, notaryo, presentou et fezo leer et publycar huna carta de [...]⁸⁷ et de [...]⁸⁸ que el en sua mano traaya escripta en papel et de dentro, en ella, en fondo debayxo paresçya firmada de dous nomes, que huun delles dyzya Estevoo Fernandes, et o outro lohan Domynges, et sobrelas es[...]as⁸⁹ et costas dyta carta huun sello posto sobre çerra vermella da odiençya de noso sennor arçybispo de Santyago don Lopo de Mendoça, que Deus mantena, et segundo que todo esto por la dita carta paresçya seer asy contra do [...]y[...]dos⁹⁰ en ella asy postos. Et daquela dita carta o tenor he este que se sygue:

Estevoo Fernandes, tesoueyro enna yglesya de Santyago et juyz enna audiençya do sennor arçybispo de Santyago, dom Lopo, a vos Pero de Nyne et voso fyllo Pero de Ben et Pero Gomes de Trevonço et Afonso de Castro et Roy de Mayo et lohan Alvarote et Fernan de Castro et vosa madre et Aras Eans et Fernan d'Alvarote et a todos los outros [...]s⁹¹ et provadores, vedrayos et partydores do lugar de Sam d'Erenço et da frygysya de San Viçenço de Syspoo, et a cada huun

⁸⁵ Dúas palabras.

⁸⁶ Unha ou dúas palabras.

⁸⁷ Dúas palabras.

⁸⁸ Unha palabra.

⁸⁹ Cinco letras.

⁹⁰ Tres letras y Unha ou Dúas, respectivamente.

⁹¹ Dúas ou tres letras.

de vos a que esta carta foy mostrada son de saber de que Pero Leyteyro, morador vesyno de Santyago, veo ante min et dysome que el ha et le pertesçee enna lugares (sic) de Sam d'Ereçon et de Fonte Cova çertas herdades, casas, casares et chantados et arvores, et espeçyalmente o agro da Cançella de Mamoas, por parte de Marya Eans et de Fernan Touro⁹², et que vosoutros et alguuns de vos que os tendes ascondydos et negados et los non queredes leixar nen desenbargar nen partyr nen estremar nen meter entre estacas et marcos et devysoes nen le diser d[...]⁹³ de que dello sabedes; et pedyome sobrelo conprymto de dereito, por que vos dygo et mando en veraade de obydyençya et so penna descomoyon, et vos amoesto primeyro se cando terço, dandovos dous dyas por cada huna hamoestaçon, asy que do dya que vos esta carta for mostrada liuda et publycada ou della parte souberades ata seys dyas logo segyntes vos leyxedes et desenbargedes et partades et estremedes et metades entre estacas et marcos et dyuysoos ao dito Pero Leyteiro todas las ditas herdades, casas, casares et chantados et arvores et espeçyalmente o dito agro da Cançella de Mamoas a el pertesçentes ennos ditos lugares de San d'Ereçon et de Fonte Cova et enna dita frygrysya et en seus tryminos por parte dos ditos Marya Eans et Fernan Touro, et le pagedes os novos dellas dos tenpos passados partyndole et estremandole as ditas herdades ben et verdadeyramente et por juramento aos Santos Avangeos. Et por ante notaryo et testemoyas, ou dentro enno dito trymino, vynde ante min dyzer razon dereita porque o asy non deveades fazer, se non, pasado o dito trymino endeante, ponno en vos sentença descomoyon em este presente escripto.

Dada en santiago, quynce dyas do mes de dezembro, anno Domini M^o CCCC XX et nove.

Stepha<n>us thesoreus (sic), lohan Domingues.

Et a dita carta et a dita carta (sic) asy liuda et publycada a os sobreditos en ella contiuidos que presentes estaban conmo o dito Vaasco en nome do dito Pero Leyteyro, el por palabra dyso que frontava et requerya as ditas testemoyas que le amoestrasen (sic) et estremasen et partysen et estacasen et metesen as ditas herdades, casas, casares, viinnas, chantados et arvores ontre marcos et devysoos, que ao dito Pero Leyteyro de dereito pertesçyan en San d'Ereçon et et (sic) en Fonte Cova et ena dita frygrysya et en seus termynos por parte dos ditos Marya Eanes et Fernan Touro, et espeçyalmente enno agro da Cançella de Mamoas que a elles peretensçya ennos sobreditos lugares et cada huun delles, para as fazer logo escuyr, et que dysesen a d[...]⁹⁴ verdade por juramento dos Santos Avangeos, et por vertude da dita carta do dito juyz et fazendo estas ditas testemoyas asy que faryan ben et dereito; et non no querendo asy [...]s⁹⁵ fazer que el protestava de os

---

⁹² Podería tratarse de Fernán Tovio (*vid.* doc. 1), aínda que mal copiado, co *ui* -facendo o u valor de v-coma *ur*.

⁹³ Cinco ou seis letras.

⁹⁴ Dúas ou tres letras.

⁹⁵ Dúas letras.

acusar por la dita carta descomoyon por ante o dito juyz en nome do dito Pero Leyteyro, et desto en conmo o asy dyzya et frontava et requerya as ditas testemoyas que presentes estavan que pedyan a min, notaryo, testemoyas para gardar do dereito do dito Pero Leyteyro.

Et logo as sobre ditas testemoyas que presentes estavan por palabra todas en senbra, estando ajuntadas en huna voz, dyseron que elles que obedyçyan a dita carta do dito sennor et do dito juyz et con toda aquella reverençya que en dereito podyan et devyan et que era logo todas prestes et presentes para fazer o dito juramento et para amostrar et apegar et escuyr as ditas herdades a o dito Pero Leyteyro. Et logo eu, dito notaryo, de meu ofyçyo tomey juramento a os Santos Avangeos segundo forma do dereito as ditas testemoyas que presentes estavan et a cada huna dellas sobre sy, que ellas et cada huna dellas ben et verdadeyramente elles dysesen verdade en feyto das ditas herdades do que soubesen et que vyron et oyron dellas, et ellas asy fezeron logo o dito juramento a os Santos Avangeos, et por lo dito juramento asy feyto et dito elles et cada huun delles dyseron esto que se aquy adeante sygue:

Fernan de Castro, prymeyra testemoya, jurado a os Santos Avangeos, et por lo dito juramento preguntado por las herdades, casas, casares, viinnas et arvores que a o dito Pero Leyteyro de dereito pertesçyan en San d'Ereçon et en Fonte Cova et enno agroo da Cançella de Mamoas et enna frygysya de San Viçenço et en seus tryminos, hamontes et afontes poor parte dos ditos Marya Eanes et Fernan Touro, et logo esta dita testemoya, que presente estava, el dyso que por lo dito juramento que el asy avya feyto que el que oyra dyzer que enno casal que chaman da voz de Pero de N[y]ne, que jaz em Fonte Cova, que el oyra dyzer a seu padre, Aras de Castro, et a outros moytos homes, que se partya asy que facan (sic) del todo quatro quartos, et de huun quarto et meo que o den a Pero de Nyne por seus avoos, et ho outro quarto et meo que o den a Fernan Tovyto et huun quarto que o den a Fernan Lourenço, juyz que [he] de Postomarcos, et que o dito casal que era asy con seus yrmaos herdeyro em Fonte Cova et en seus tryminos, et hamontes et afontes, et mays dyso esta testemoya que a leyra da Cançella de Mamoas que vay topar enna mamoa de Vilarynno et vay ao longo do camino et outro agroo que brytou Pero de Nyne em Tosonelo, et o qual agroo ora lavra et ten et trage Pero de Ben, seu fyllo, et que som deste casal, et mays dyso esta testemoya que en Sorybas que yaz huna tença et enna fonte de Fer[...]do⁹⁶ huna cortynna, et yaz contra ho castro de Fonte Cova et mays a o esqeyro de Cornoa(?) huna tença et que torna a o collo da fonte contra o ryo, et mays ho casal grande da Edra que se parte em terços, et den huun terço ha Gonçalvo de San Viçenço, et os outros dous terços que os den a voz de Fernan Tovyto, et mays todas las arvores de castynneyros et das outras arvores que se partyan et os froytos delles, conmo os outros herdamentos que eran do dito casal et que os cortaron et tallaron et defroytaron Pero de Nyne et seus fyllos et huna vynna que

---

⁹⁶ Dúas ou tres letras.

lavrava o dito Fernan de Castro que dyzya que era toda enteyra de Fernan Tovy, deste cabo o ryo et que ora yaz em Mato; et mays dyso que as outras herdades que as amoestrara et apegara quando conpryse, et agora que de mays que se non acordavan nen sabyan salvo esto que dito el dito avya et que a salvo le fycase despoys do que el acordase de o dyser et declarar et amostrar et apegar a o dito Pero Leyteyro quando et cada que el veese a os ditos lugares et a dita frygysya ou outro em seu nome, et que protestava que por ende el que non caese nen encorrese en escomoyon nen en penna por la dita carta.

Pero de Nyne, segunda testemoya, jurado a os Santos Avangeos et por lo dito juramento preguntado dyso esta dita testemoya que ho casal da voz de Pero de Nyne, que he en Fontecova, da frygysya de San Viçenço, et que se partya asy que den huun quarto et meo ha Marya de Lagoa, sua madre, et outro quarto et meo a Fernan Tovy et huun quarto a Fernan Lourenço de Vereyro, et estes que eran herdeyros em todas las herdades, casas, casares, vynnas, chantados, amontes et afrontes que som en este casal, et voz de Pero de Nyne e Fonte Cova et en seus tryminos, et de mays que o Agro da Cançella conmo yaz agora çementado et outro que yaz en Fraga, que he desta voz, et que o vyra lavrar et teer et husar a sua madre, Marya de Lagoa, et a Iohan Manso; et as outras herdades et casas et casares et vynnas et chantados et arvores que amostrara todas et as apegara quando mester fezesse, que agora que as non poddya apegar por medo que dyso que avya de seus fyllos, et por ende que non caese en escomoyon nen en penna alguna por la dita carta.

Garçya Pryon, terçeyra testemoya, jurado a os Santos Avangeos, et por lo dito juramento preguntado por las sobre ditas herdades, dyso que el que vyra ha Marya Eanes et a seus teedores teer et husar et levar a vynna que ora esta en Fonte Cova chantada et murada que ora lavrava Fernan de Castro et outra que yaçya em Mato, et mays he do casal de Pero de Nyne et que Marya Eanes que avya huun quarto et meo et Pero de Nyne outro quarto et meo, et ho outro quarto que era de Fernan Lourenço do Vereyro, et que era este casal desta voz herdeyro en Fonte Cova et en seus tryminos, amontes et hafontes; et de mays dyzya que el por lo juramento que feçera que non sabya.

Iohan Alvarote, quarta testemoya, jurado a os Santos Avangeos et por lo dito juramento preguntado en razon das sobre ditas herdades, dyso esta dita testemoya por la dita jura que vyra a Marya Eanes et a seus tendores teer et lavrar et levar et husar et posuyr a vynna que ora esta en Fonte Cova que yaz [a p]ar do ryo et que a lavra Fernan de Castro, et que huun agroo que ten Pero de Ben que o brytou Pero de Nyne et seus fillos, et que talavan et cortavan dos castynneyros et arvores deste casal, et que fazyan madeyras et sa[c]avan et as vendyan, et que do mays que non sabya.

Roy do Mayo, qynta testemoya, jurado a os Santos Avangeos, et por la dita jura preguntado sobre los ditos herdamentos, dyso esta dita testemoya que el que vyra a Marya Eanes et a seus te[ndores] teer et lavrar et husar huna vynna que yaz

deste cabo o ryo de Fonte Cova et que a lavra agora Fernan de Castro, et outra herdade et agra que foy vynna que jaz en Mato de aquele cabo o ryo, et mays huun agroo que brytou Pero de Nyne et seus fyllos, et ha Fernan Lourenço por la voz do casal de Pero de Nyne et teer et husar et coller et defoytar, et de mays non sabya.

Afonso do Moynno, sesta testemoya, jurado a os Santos Avangeos et por la dita juramento (sic) preguntado por las sobre ditos herdamentos, dyso esta dita testemoya que el que oyra dyzer a Pero de Nyne, seu padre, que o agroo da Cançella de Mamoas que o vyra lavrar a lohan Marcos Manso et ha sua madre do dito Pero de Nyne, Marya de Lagea, conmo el yaz da Morroça de yunto con a cançela et conmo yaz yunto con o caminno de Longo et vay topar enna Pedra do Agro, que roçou Aras de Velles, et de aly que vay topar a çyma do monte por cabo da Pedra da Nay, et que era todo deste casal et que asy o partyan o dito agro. Et outrosy que oyra dyzer o dito Afonso do Moynno ao dito Pero de Nyne, seu padre, que o dito Fernan Tovyto que era herdeiro enno dito casal de Aras Eanes Corna en Fonte Cova por huna voz et outra et enna voz de Pero de Nyne por outra voz, et que tynna huna tença por lo casal de Aras Eanes enna testa do Agro de Mamoas, conmo yaz de longo et segundo que yaz o camino sobre la fonte de Pero Olló, et vay topar enno paramo de Vylarynno. Et outrosy dyso mays esta testemoya que o casal de Aras Eanes que a meadade del que era et yaz contra huso que he da voz de Aras Eanes des contra o camino et des contra çyma o monte que a outra meadade del que he da voz de Pero de Nyne de seu casal, segundo que esta este casal agora levantado et entre paredes, con suas prazas et quynteyros, et segundo que esta agora en Fonte Cova et yaz yunto con a vynna que lavra agora Fernan de Castro, et dyso esta testemoya que veese o dito Pero Leyteyro a os lugares et le amoostrarya os ditos herdamentos, et por la yura que fezera de mays non sabya, saluo esto que dito avya.

Gomes de Vyallo, setyma testemoya, yurado a os Santos Avangeos, et por lo dito juramento preguntado por los ditos herdamentos, dyso esta dita testemoya que el que oyra dyzer que Fernan Tovyto et sua moller que avyan huna leyra em gamcas et que ya topar de huun cabo a cançella et do outro enna mamoa, et que oyra dyzer que a tevera et husara Fernan Tovyto, et que avya et era herdeyro en Fontecova et en seus tryminos et en San d'Ereçon et que asy o el oyra, de mays que non sabya.

Pero Gomes de Trevonço, oytava testemoya, yurado a os Santos Avangeos, et por lo dito juramento, preguntado sobre las ditas herdades, dyso esta dita testemoya, por la yura que fe[ze]ra que el que oyra dyzer a Fernan Touyo que era herdeyro enno lugar, et ele et sua moller que teve[...]a⁹⁷ vyra teer huna leyra que dyzen Mamoas et que vay topar de huun cabo a cançella et do outro

---

⁹⁷ Dúas ou tres letras ao final dunha palabra e outras dúas ou tres ao comezo da seguinte.

enna mamoa, et que os vira teer et husar en Fonte [C]ova asy conmo herdeyro o dito Fernan Tovyto, et dello mays non sabya.

Aras Eanes, novena testemoya, yurado a os Santos Avangeos et por lo dito juramento preguntado, dyso esta dita testemoya que el que oyra dyser que Fernan Touyo que era herdeyro enno lugar de Fonte Cova et en seus tryminos, hamontes et afontes et con todos os chantados da voz do dito casal de Pero de Nyne, et que vyra lavrar a Pero de Nyne et agora a Pero de Ben, seu fyllo, huun agroo que brycaran desta voz, et que vyra a Fernan de Castro lavrar huna vynna em Fonte Cova, et outra que yaz en Mato, et que dello mays non sabya.

Afonso de Castro, dezena testemoya, yurado a os Santos Avangeos et por lo dito juramento preguntado, dyso esta dita testemoya que el oyra dyzer que Fernan Tovyto que era herdeyro enno lugar de Fonte Cova, enno casal de Pero de Nyne et en todas las suas herdades, casas, casares et vynnas et chantados, amontes et afontes et en seus tryminos, que o dito casal de dereito pertesçya em Fonte Cova, et que vyra hy lavrar huna vynna a Fernan de Castro et a Pero de Nyne huun agroo, et que o lavrava agora Pero de Ben, et que vyra hy tallar moytos castynneyros et arvores et defroytar ata aquy a Pero de Nyne et a seus fyllos, et que por la yura que fezera que dello mays non sabya, salvo esto que dito avya.

Fernan d'Alvarote, onçena testemoya, yurado a os Santos Avangeos, et por lo dito juramento preguntado por los ditos herdamentos en çyma contyudos dyso esta dita testemoya que por la yura que fezera que el que oyra dyzer que Pero de Nyne que brycara huun agroo enno casal que chaman de Pero de Nyne, et que era herdeyro en duas herdades et casas et casares et vynnas et chantados, amontes et afontes enno casal de Pero de Nyne en Fonte Cova et em seus tryminos, et que los vyra teer et tallar et cortar a o dito Pero de Nyne et [con] seus fyllos hy moytos castynneyros et madeyras, et vender et defroytar, et dello mays non sabya salvo esto que dito avya por la yura que esta testemoya fezera.

Et de todo esto conmo asy pasou et as sobre ditas testemoyas por lo dito juramento dyseron, o dito Vaasquo, ome do dito Pero Leyteyro, pedyo a min, dito notario, testemoya para gardar do dereito do dito Pero Leyteyro.

Testemoyas que a esto foron presentes et vyron yurar as ditas testemoyas Gomes Lourenço do Vereyro, Gonçalvo Grande de Goyaes, Aras de Velles, Lopo de Paços, Roy Gago, Martyn Romeu de San d'Ereçon, Iohan da Sylva, alfayate, et Iohan, fyllo de Afonso Vydal de Paaços, et outros.

Et eu, Rodrigo Rodrygues, escryvan de noso sennor el rey et seu notario publyquo em sua corte et en todos los seus reynos, a esto que dito he, con as ditas testemoyas presente (*signo*) foy et confyrmo et escr<i>vyn, et aquy meu nome et synnal ponno que tal he en testemoyo de verdade.

1432, abril, 14. Sl.

Venda de Juan Alvarote e o seu irmán, G. Peón, a Pedro Leiteiro, mercader compostelán, de unha leira de viña no lugar de Sandrenzo, freguesía de San Vicenzo de Cespón. Unha venda realizada por prezo de trescentos marabedís.

C.- ACS, 69, legajo 1, fol. 137r-138r.

6

1432, abril, 14. Sl.

Venda de Juan Alvarote, veciño de Veramo, do agro que chaman Vilariño, no lugar de Sandrenzo, freguesía de San Vicenzo de Cespón, a Pedro Leiteiro, mercader compostelán, por prezo de cincuenta marabedís.

C.- ACS, 69, legajo 1, fol. 138r-v.

7

1438, maio, 16. Sl.

Venda de Roi de Maio de Sandrenzo e a súa dona a Pedro Leiteiro, mercador compostelán, da metade dos vinteseite castiñeiros que posuían no lugar de Fontecova, xunto con outros castiñeiros en Fonte Abaixo, freguesía de Cespón, todo por prezo de sesenta marabedís.

C.- ACS, 69, legajo 1, fol. 140v-141r.

8

1440, novembro, 3. Pazos (Santa Baia de Boiro).

Acordo entre entre o mercador compostelán Pedro Leiteiro, por unha banda, e Roi Maio e Fernán Alvarote coas súas donas, por outra, encol de diversos bens e propiedades en Porto do Castro, Agro das Mámoas e Fontecova, na freguesía de San Vicenzo de Cespón.

A.- ACS, S 15/66-1º. Orixinal. Pergameo. 395x295 mm.

Era do anno do nacemento de Noso Sennor Ihesu Christo de mill et quatroçentos et coreenta annos, tres dyas do mes de novembro, eno lugar de Paaços do Boyro, fregresia de Santa Vaya do Boyro.

Sabean todos quantos este contrauto viren como esta he aviinça et conposiçon que debe durar et valer para todo senpre ontre min, Pero Leyteiro, mercador vesyno da çidade de Santiago, que faço por min et por todas minnas vozes, da huna parte, et eu, Roy de Mayo de Sandereço, por min et en nome de mina moller, Costança Fernandes, por la qual me obrigo faser et dar outorgamento so a pena a juso contyuda, et eu, Fernan Alvarote, fillo do dito Roy de Mayo, por min et por mina moller, Tarasia Fonso, da outra parte, por los quaes nos obrigamos de dar outorgamento a todo tempo so a pena adyante contyuda. Por quanto avemos et entendemos a aver nos, partes, contenda sobre las herdades brabas et mansas do lugar de Fonte Cova, que he ena freygresia de San Viçenço de Sespoon, de que nos et qada huun de nos dizemos que somos herdeyros por tal de nos partyr de pleitos et contendas viimos a a tal aviinça e conpusisoon adiante contyuda en esta maneyra: que eu o dito Pero Leyteyro et mina moller et mias vozes, avemos de aver sen embargo de vos, os ditos Roy de Mayo et Fernan Alvarote, et vosas molleres et bosas bozes, todas las cortynas et herdades, labradas et brabas et ribeyras, que jazen eno dito lugar de lo porto do castro, como ben o camyno dereyto para Santa Baya por contra fondo ata a brana como vay so o camyno. Item mays as casas et eyra en que vos o dito Fernan Alvarote agora morades, segundo que a dita eyra et cortyna vay de longo segunda van as vinas de çima. Item mays os castyneyros et salgeyros que eu, o dito Pero Leyteyro, conprey a Juan Alvarote et a Garçia Pion et a vos, o dito Roy de Mayo. Item mays o agro das mamoadas, que eu conprey a Juan Alvarote, et a leyra que jaz a par de la cançela de Sandereço, que me perteeçe por Fernan Tobio, et a herdade de Cornoo que foy de Fernan Tobio, que por myn agora trage Gonzalo de Paradela. Item mays çinco oytavos do casal que foy de Pero de Nyne. Iten mays toda a vina que por min trage Fernan de Castro et agora trage Pero de Ben de Sandreço, segundo que jaz so o dito camyno con mays a meatade da bina de sobre la dita eyra, que agora por min trage o dito Fernan Alvarote, que conprey de Juan Alvarote et de Garçia Pion, o qual todo a min perteeçe a min (sic) o dito Pero Leyteyro, por lo casal que foy de Fernan Tobio et de Pero de Nyne por conpras et gaanças et outras razoos.

E das outras herdades brabas et mansas et cortynas et arvores que fican et estan sobre lo dito camyno et destes outro cabo do riio en os termynos de Fonte Cova, que se partam en esta gysa: que eu o dito Pero Leyteyro et mynas boses aja os dous terços entregamente e bos, os ditos Roy de Mayo et Fernan Alvarote, et vosas molleres et vosas vozes, que levedes et ajades a outra terça parte entregamente, con mays o agro da Fonte de Bilarino, que fica con o dito Roy de Mayo et Fernan Alvarote; et se alguas cousas eno dito lugar gaanaremos por qualquer razon des aquí en dyante, que eu, o dito Pero Leyteyro, que page os dous terços de toda custa que custar et aja os dous terços de todos los ditos gaanos e vos, os ditos Roy de Mayo et Fernan Alvarote et vosas molleres et vozes, que pagedes o terço das ditas custas et ajades huun terço dos ditos gaanos,

segundo et ena maneyra que partymos o al; et esto se entenda que a de seer delo Porto de Cornoo, que he eno portelo da agra de Sandreço para Fonte Cova et en todos [os ditos] termynos, amontes et afontes. Item fica mays aos ditos Roy de Mayo et Fernan Alvarote et suas molleres et voces, de melloria, huna cortyna pequena en Camano, posan deytar sen maliçia huun çoramyn de linaça, aqual co[rtyna] esta sobre lo camyno que ven de Sandreço para Fonte Cova por onde ben a agoa, et dali que se torne bia do castyneyro moutyno, et por esta cortyna sobredita fica a o dito Pero Leyteyro todo o alargamento que fe[zer] et alargar o dito Fernan Alvarote ena bina que ten arrendada de min, o dito Pero Leyteyro, eno dito lugar de Fonte Cova.

E esto que dito he, et todas las cousas contyudas en esta aviinça et conposyçon que ontre nos et nosas voces fazemos et outorgamos para senpre, seja firme et balla para todo senpre et jamays. A qual outorgamos nos, as ditas partes, et prometemos todo asy teer et conprir et agoardar et fazer saa et de paz, defendendonos a dereito contra todas las partes contrareas que contra nos foren enas cousas en que asy somos yrmaaos. Et non yremos contra elo nen parte delo en nynguun tenpo que seja so pena de dous mill maravedis desta moeda vella branca, en tres dineyros, que queremos que page a parte de nos que contra elo for ou pasar a parte que lle estiver et o conprir et agoardar, et a pena, paga ou non paga, todavia que este contrauto et aviinça et conposiçon fique firme et valla para todo senpre.

Testemoyas que foron presentes Pero Afonso da Pobla do Dean et Juan Peres, criado de Pero Leyteyro, et seu conpanyero Gonzalo Yanes et outros.

Eu Gomes de Nemancos, notario publico jurado en terra de Postmarcos por lo sennor arçebispo don Lopo, et eglia de Santyago, que a esto presente foy, con as testemoyas, et aquí todo escripvin et meu nome es sygnal pono que tal he.
(Signo)

9

1445, xaneiro, 22. Sl.

Declaración de propiedades e límites en Fontecova, San Vicenzo de Cespón, que tiñan pertencido a Pero de Nine.

C.- ACS, 69, legajo 1 nº 3, fols. 391r-392r.

(Fol. 391r) Anno de mill et quatroçentos e coreenta e çinco anos, XXII dias de janeyro. Estas son as herdades que Alonso de Moyno declara en Fonte Cova e en seus terminos, que se parten os terminos da vila por la moroça de Pero Poldrineiro a dereyto as leyras travesas de Gomesende e conmo ven por las testas das leyras de Coronoo a dereita a pedra que esta na vinna de Avoy que ten Pero de Ben; e daly a dereita a o soolo da fonte de Briçan e daly adreçadamente a a pedra de

Elvira Barata, e da pedra de Elvira Barata a dereito a a pedra gorda e da pedra gorda a dereito a o auteyro soveroso e de aly a dereyto ha agoa do sexo e da agoa do sexo a dereito a lagea de pera escripta, et daly a dereito ao agro de Vilarino, que labrava Pero Gomes, e daly a dereito a pera de Nay, e de pera de Nay a dereito a a moroça de Bouçafría, e daly a dereito a a dita moroça de Pero Poldrin, que esta enas testas das leiras de Gomesende.

Iten estas son as teenças de casal de Pero de Nyne de Fonte Cova que oyan diser que eran suas. Iten a leyra do sebeyro que jaz ena agra de Fonte Cova de Cyma de sobrelo camino, como vay topar a dita leyra segundo que bay a agra topar ena vina dos Alvarotes de longo, e da outra testa vay topar eno castyneyro taral que chaman Brana de Fonte Cova. E dyseron que esta dita leyra que levara huun çaramin de millo. Iten mays outra teença que jaz onde Fernan Alvarote ten a eyra como ven de longo a longo a vina dos Alvarotes, e d'ancho segundo he a casa que esta eno meogo do fieyro das casas en que mora Fernan Alvarote; e esta dita casa do meogo en que entesta a dita leyra he desta voz e casal de Pero de Nyne. Iten a cortynna de Pumar de terças como ven de longo topar ena casa en que mora Fernan Alvarote, e dali vay a so pee ao rio que chaman o porto da labandeyra e jaz de lo/ (fol. 391v) ngo a longo con a vina de Pero Leyteyro, salvo que jazen ontre a dita cortyna e a vina tres margeas da voz das clegas, e a dita cortyna que ven dancho topar afesto onde estaban os casaas das clegas, onde ten Fernan Alvarote a orta a tan longa de huna parte como da outra, que he do dito casal de Pero de Nyne toda. Iten mays o terreyo a que chaman vina vella, que jaz da outra parte o rego, asy como jaz murada e valada, e vay topar de lo rego e vina de Pero Leyteyro ao outeyro da bouça he toda do dito casal, e mays çinco margeas ena teença a que chaman de Sorribas eno medeo da (sic) ditas teenças de Sorribas; e vay de longo das detesta enas erdades de Cornooa e da outra testa vay topar enas herdades de Santiago, que labra Gonzalvo de Paradela. Iten junto con a fonte de Fernande huun tallo a que chaman dos rapazes. Iten mays o agro a que chaman de Tosonelo, desta voz.

Iten mays dyseron os ditos Alonso do Muyno e Fernan de Castro que estos son os castyneyros desta voz: logo o castyneyro nobeo e outro Gonçalvo, que estan junto con a fonte de Tosar, e abaixo outro castyneyro taral a que chamavan do carril, e mays dous nuvios que estaban abaxo ena agra que labra Fernan Alvarote, e mays o castyneyro taral do Sebeyro, e mays adyante para via da Brana outro cova doutro castyneyro verdeal, e mays os tres cartos do castyneyro taral da Brana, e mays o castyneyro mourino de So a Torre, e ontre brabo junto con el, e mays adyante para via da Agra do Sexo dous castyneyros, hun mourino e outro noveo, e mays ena outra touça da alende dous castyneyros noveos e huun mourino, e mays a meatade de outros dous castyneyros taraas. Et mays ena brana de Fonte Cova j[un]to con o rio outro castyneyro verdeal, e mays o castyneyro taral de Fonte Armyna, e mays outros dous castyneyros en / (fol. 392r) [esta](?) junta da vina por onde van a agoa da Fonte Armina ao rio, e mays o castyneyro taral da Bouça, e mays o castyneyro gonçalvo da Bouça e mays o castyneyro noveo do Porto da Labandeyra, e mays o castyneyro taral da mesa, e mays o houtro taral de par dele, que esta para via do porto do castro, e mays outro castyneyto gonçalvo

que estava ao enfesto, junto con o rego da Fonte de Fernande, e mays o castyneyro noveo da Fonte de Fernande, e mays outro mouryno que estava eno rego da Fonte de Sapos, e mays a meatade do castyneyro luzal do ollo da Fonte de Cornooa, e mays onde Fernan Alvarote fez o lagar a maa de çima da cortyna do çidralo outro castyneyro verdeal, e mays contra onde mora Fernan Alvarote huna nogeyra, e mays a figeyra que esta a porta donde mora Fernan Alvarote.

E estas ditas herdaeds \e casas e/ e (sic) arvores son desta voz e casal de Pero de Nyne de Fonte Cova, e hanse de partyr en esta maneyra: çynco oytavos a Pero Leyteyro e tres oytavos a Pero de Ben e Afonso do Muyno.

E esto fezeron os ditos Fernan de Castro e Afonso do Muyno por juramento dos Santos Avangeos por ante min, Gomes de Nemancos, notario, que sabian que era verdade porque o oyan Ares de Castro, padre de Fernan de Castro, e a Maria Domingues, sua moller que foy, e Maria da Lagoa e o dito Afonso de Muyno, que asy llos amostrara seu padre e llas viron teer a o dito seu padre Pero de Nyne e a jurar por suas; e demays que eran herdeyros amontes e afrontes eno brabe con os herdeyros.

Testemoyas que foron presentes Ares Yanes de Sandreço e Pero Franquino e Juan Pascoal, moradores da freygesia de Santa Baya, e outros.

10

1464.

Dereitos que a Igrexa de Santiago posuía en San Vicenzo de Cespón integrados na tenza do couto de Santa Baia de Boiro.

A.- ACS, CF 16, fol. 106v-107r.

(Fol. 106v) Item ha mays et lle perteesçe a a dita teença huna dereita que se chama o trigo cooesmal, o qual se paga en çertas flegresias çircumvesinas do dito couto et en çertos lugares, et pagavase por cuncas. Et a medida da cunca por que se pagava soya estar enno dito couto, et era d'arameo, et perdeuse, et agora os que son obrigados de pagar o dito trigo estan en custume de pagar por cada cunca dous dineiros. Et os lugares que pagan o dito trigo et a contia das cuncas que cada huun paga son os seguintes:

San Viçenço de Sespoo.

Item ha enna flegresia de San Vicenço de Sespoo, enna aldea de Comba, sesenta cuncas. /

(fol. 107r) Item ha enna aldea de Sespoo sasenta cuncas.

Item ha enna aldea de Valdmayor saasenta cuncas.

Item ha en Sendereço sasenta cuncas.

[...]

Item ha mays et lle perteesçe a a dita teença enna flegresia de San Viçenço de Sispoo, enno lugar de San Viçenço de Sispoo, enno lugar de Sendereço çerta herdade, a qual esta entre marcos, et tena en renda Fernan Martines D'Aaron, et paga de cada anno por ela quatorze maravedis a o teençeiro.

[...]

Item perteesçe mays a esta teença de Santa Vaya de Boyro, enna flegresia de San Viçenço de Sispoo, enno lugar de Santdereço, huna vinna que se chama A Regeenga, et mays çertas leyras de herdade enno dito lugar que chaman a As Regeengas; et son das mellores et en boos lugares, que estan enno dito lugar de Senderesço. A vinna esta agora aforada por lo terço en salvo a o Cabildo do vino que Deus en ela der. Et as leyras por lo quarto do pan que en elas Deus der. Et ten agora este foro Alvaro do Allo, morador enno dito lugar de Senderesço.

11

1464.

Posesións de Pedro Leiteiro en San Vicenzo de Cespón integradas na tenza do couto de Santa Baía de Boiro, da Igrexa de Santiago.

A.- ACS, CF 16, fol. CXXIVv-CXXVr.

(Fol. 124v) Recontamento das herdades que Pero Leyteiro ha en Fonte Cova et en Sanderenço, da flegresia de San Viçenço de Sispoo.

Primeiramente toda a vinna que jaz so o caminno que vay de Sandereço para Fonte Cova et para Santa Vaya, segundo que jaz murada et cerrada de pedra, et se estrema contra fondo por lo ribeiro do rego, a qual agora de min ten aforada Pero de Ben de Sandereço. Et ha de dar o terço en salvo, et despoys de meu falesçemento o quarto.

Iten da outra vinna que jaz sobre lo dito caminno et sobre las casas tirando huun quarto que dizen que y ha Santiago do al que fica (sic), ha o dito Pero Leiteiro os dous tercros (sic) por la compra que fezo de lohan Alvarote et de Garcia Peon. Et ha mays o resio donde se desfezo o pardineiro contra Sandereçon et tenna arrendadada Fernan Alvarote. Et ha de dar o terço en salvo et despoys o quarto.

Iten ha mays o dito Pero Leyteiro enteiramente toda a herdade et cortinnas bravas et mansas que se comesçan des lo porto do rego do castro como corren so o dito caminno que ven de Sandereço para Santa Vaya ata a branna. Todo he do dito Pero Leyteiro des lo dito caminno abaixo fasta a dita branna.

Iten ha mays toda a casa et corte que estan en huun fieiro sobre lo dito caminno, en que agora mora o dito Fernan Alvarote con a leyra et cortinna que esta junto con a dita casa, segundo corre des lo caminno a çima. Et se estrema da vina da vina (sic) de çima et vay de longo tanto como as chousas da dita vynna contra Santa Vaya.

Iten ha mays os çinquo oytavos entregamente do casal que foy de Pero de Ayve et de Fernan Tovio; et os tres oytavos son de Pero de Ben et de seu yrmaao.

(fol. 125r) Iten mays todo o agro das mamooas con seus resios que comprou de Iohan Alvarote.

Iten ha mays huna leira a cançela de Sandereço.

Iten mays a herdade de Cornos, que por mi trage Gonzalvo de Paradela.

Iten mays os salgeyros et castineiros que comprou de Garcia Peon et de Roy do Mayo et de Iohan Alvarote en Fonte Cova et seus terminos, todo esto de suso he de Pero Leiteiro enteiramente.

Fonte Cova. Iten todas las outras herdades et cortinas et montes bravos et mansos et arvores que fiquan sobre lo dito caminno, et do outro cabo o rio ennos terminos de Fonte Cova ha de aver o Pero Leiteiro os dous terços entregamente, salvo do agro da fonte de Vilarinno, et Ruy do Mayo et seu fillo Fernan Alvarote outro terço.

Pasou este contracto por Gomes de Nemancos, notario, o anno de mill et quatroçentos et quoreenta annos, a tres dias de novembro.

12

1468, xaneiro, 11. San Vincenzo de Cespón.

Requerimentos realizados polo arcebispo de Santiago don Alonso de Fonseca II aos veciños da fregresía de San Vincenzo de Cespón, así como a os de San Martiño de Oleiros, San Xiao de Artes, Santa María de Xuno, San Pedro de Muros, San Andrés de Cuxe, San Xoan de Macenda, San Sadurniño de Guíar e San Martiño de Miñortos para que volvesen á obediencia do seu señor natural, o arcebispo compostelán, do que eran vasallos, e non seguisen aos sublevados na revolta.

A.- ACS, LD 19/22. Orixinal. Papel. 307x213 mm. Cub. + 4 fols. + 1. Castelán. Bo estado.

Rex.- SÁNCHEZ SÁNCHEZ, Xosé M., *A Colección López Ferreiro do Arquivo-Biblioteca da Catedral de Santiago*, Santiago de Compostela, doc. 269. Inéd. depositado no Arquivo da Catedral de Santiago.

(fol. 1r) En la yglesia de Sant Viçenço de Sespoo, onze dias del mes de enero, anno del nasçimiento d[e Nuestro] Sennor Ihesu Christo de mill e quatroçentos e sasenta e ocho annos. Estando presentes Fernan Munis et Fernan Romeu de Riba de Mar e Alvaro do Allo e Pero Paes e Gomes de Sespoo e Estevo de Nini e Lopo de Sespoo e Juan de Sespoo, moradores en la dicha feligresia de Sant Vicenço. E estando otrosy presentes Juan de Sant Anton, morador en la feligresya de Sant Martino de Leyros, en nome da dita feligresya e das feligresyas de Sant Giau d'Ares et de Santo Esysdio, e Juan Seco, morador en la feligresya de Santa Marina de Juno, en nome da dita feligresya e da feligresya de Sant Pedro de Muro, e en presençia de min, el notario e testigos de yuso escriptos, paresçio ende presente Pedro de Servande, jurado de la villa de Muro e vecino da vila de Noya, criado del muy reverendo in Christo padre e sennor don Alfonso de Fonseca, arçobispo de Santiago; e dixo a los sobredichos que por quanto el tenia poder del dicho sennor arçobispo para recabdar todas e qualesquer rentas pertençentes al dicho sennor por rason de su dignidad e mesa arçobispal, del qual dicho poder mostro vn traslado sygnado de Juan Gomes de Vilaminde, notario de nuestro sennor el Rey e notario, otrosy, de la villa de Noya, segund que por el pareçia, e dicho que en nome do dito sennor arçobispo e por virtud del dicho poder, afrontava e requeria a los sobredichos \que/ presentes estavan, e a los otros absentes moradores de las dichas feligresias, que por quanto ellos e cada uno dellos eran vasallos e suditos de la iglesia de Santiago e del dicho sennor arçobispo por razón de la dicha su dignidad arçobispal, e fasta aqui vinieran con otros sennores poderosos que los tenian tiranisados e por fuerça contra toda rason e justiçia, faziendolos yr con armas contra la dicha yglesia de Santiago e prelado della, cuyos vasallos e subditos er[an], non acatando nin mirando el themor de Dios ni del Santo Apostol, que es defensor patron de las Espannas, que ellos de aqui adelante biviesen e fuesen vasallos de la dicha yglesia de Santiago e del dicho sennor arçobispo, segund eran obligados, e non con outro sennor ninguno, e le recudisen de aqui adelante con todas las rentas, reditos e probentos e dereyturas de las dichas feligresyas, segund que recudieran a sus antecesores; e faziendolo asy que farian bien e aquello que devian et de derecho eran obligados. E lo contrario faziendo que el en el dicho nombre protestava contra ellos e sus bienes, que fuesen obligados a todos dapnos et males que se de aqui pudiesen seguir.

E los sobredichos moradores en las dichas feligresyas, todos juntamente, por sy e por los otros moradores de las dichas feligresyas, porque se obligavan dixieron que ellos eran prestos e les plasia de bevir con la dicha yglesia de Santiago e perlado della, e non con outro sennor ninguno e que de aqui adelante, por agora e de agora por entonçes para syempre, se avyan por vasallos de la dicha yglesias de Santiago e del dicho sennor arçobispo en su nombre; e que prometian e juravan de le prestar aquella fidelidad e obediencia que devian, asy conmo a su sennor natural, e conplirian sus cartas e mandamientos de su señoria e de aquellos que su poder oviesen e le recudirian con todos los / (fol. 1v) frutos, rentas, reditos e proventos e sennorios de las dichas feligresias, segund que mejor e mas conplidamente recudieron a sus antecesores et yglesia de Santiago, e que

de aqui adelante no bivirian con otro sennor ni obedeçerian salvo al dicho sennor arçobispo, et que pedian al dicho Pedro de Servande en el dicho nombre que asy los reçi biere en garda, proteçion e amparo del dicho sennor arçobispo e yglesia de Santiago.

Et el dicho Pedro de Servande en el dicho nombre dixo que asy los reçibio e reçibio por vasallos e servidores del dicho sennor arçobispo e yglesia de Santiago, et que prometia e se obligava e obligo, e fizo juramento e pleito e omenaje, que el dicho sennor arçobispo los non daria a otro sennor ninguno en su tiempo, salvo que syempre fuesen vasallos de la dicha yglesia de Santiago, e eso mesmo les guardaria todas las flanquesas, libertades e esençiones e preheminençias, onrras e fidalguias que ayan e tenan en costumbre. E eso mesmo se obligo de les traer en carta patente del dicho sennor arçobispo en que les fisesee fee e segurase los non dar nin someter a otro sennor, con vn juramento en su anima por el e por sus anteçesores.

Et de como paso los sobredichos dixeron que pedian a min, el dicho notario, e pedieron que ge lo diese sygnado. Et el dicho Pedro de Servande, en el dicho nombre, dixo que de conmo pasava e posesyon que tomava de las dichas feligresyas e de las otras que ally non estaban presentes, que fasia su abto ally asy como cabeça, juntamente con los otros procuradores que ally eran perteneçientes al dicho sennor arçobispo, e rogava e rogo a los presentes que fuesen dello testigos.

Testigos Juan Paris, canonigo de la dicha yglesia de Santiago e Alberte de Vilela, clerigo de la dicha yglesia de Sant Viçenço, e Gomes de Riba de Mar, juyz de Rianjo, e Martino de Mendanna e Martin Sanches e Antonio Gomes e Juan de Cordova e Juan Prontinno e Alfonso Vidal e Martin Patinna e Garcia de Reyno, vesinos de la dicha villa de Noya, e otros.

Eu, Juan Ares de Figueyroa, escripvano de camara del Rey nuestro sennor et seu notario publico enna corte et em todos los seus regnos et sennorios, en huna con os ditos testigos a todo esto que dito he presente fuy et aqui fiz escripvir et aqui meu nome et signo pono (*signo*) en testemoyo de verdade, que tal he.

ACTUACIÓN 4: UNHA FREGUESÍA GALEGA NA IDADE MODERNA: S. VICENZO DE CESPÓN NOS SÉCULOS XVI-XVIII.

María Elena Novás Pérez

(Arquivo-Biblioteca da Catedral de Santiago)

1. Introducción

A evolución de Cespón como núcleo, así como a contextualización de Neixón e o rexistro arqueolóxico do entorno, non cesan na Idade Media, senón que teñen a súa continuidade na Galicia do Antigo Réxime, entre os séculos XVI e XVIII.

Datada neste período atopamos unha relativamente abundante información encol da freguesía, algo atribuíble ao feito de manterse a integración de diversas propiedades de San Vicenzo nunha tenza do Cabido compostelán, en concreto na tenza do couto de Santa Baia de Boiro. A combinación desta información con outra derivada de determinados censos e do Catastro de Ensenada, posibilitan unha interpretación do devir do núcleo na Idade Moderna. É esta documentación a que, dende un punto de vista metodolóxico, nos marcou a estrutura do presente traballo.

Trataremos, así, de continuar un discurso histórico xa considerado até o século XV, dando unidade á historia da freguesía dende a antigüidade até a modernidade e incidindo en aspectos que continúan a seren fundamentais no contexto de Cespón, coma os poderes que actúan no seu territorio, as bases económicas do entorno en canto a explotacións e recursos ou, introducindo un novo aspecto, grazas ao maior número das fontes modernas, unha consideración de San Vicenzo e o entorno neixonense dende un punto de vista demográfico, inserindo os resultados en comportamentos máis xerais.

Poderemos, igualmente, insertar a freguesía de San Vicenzo de Cespón nun dos principais conflitos bélicos e procesos políticos da España do século XVI.

Fontes:

Arquivo da Catedral de Santiago:

ACS, Protocolos notariales.

ACS, IG 277. Visitas arzobispales.

ACS, IG 278. Visitas arzobispales.

ACS, IG 279. Visitas arzobispales.

ACS, IG 280. Visitas arzobispales.
ACS, 69, legajo 1 nº 2. Casas y tenencias.
ACS, 69, legajo 1 nº 3. Casas y tenencias.
ACS, 69, legajo 1 nº 4. Casas y tenencias.
ACS, 70/1. Casas y tenencias.
ACS, 97. Casas y tenencias.
ACS, 101. *Yndice de las parroquias*.
ACS, 168. *Pauta de las thenencias*.
ACS, CF 16. Tumbo III de Tenencias.

2. Home, Historia, Espazo e Economía en San Vincenzo de Cespón nos séculos XVI e XVII.

En San Vincenzo de Cespón, a comezos da Idade Moderna, podemos atopar diversas liñas e eidos que presentan unha continuidade con respecto á evolución da época medieval. Pero para esta etapa a existencia dun maior e máis diverso número de fontes permítennos afondar en aspectos para os que até o de agora non tiñamos información de abondo.

Probablemente é na demografía onde mellor vemos reflexado este cambio. Un dos factores que contribúen a amosar as diferenzas neste campo é o cambio que se reflexa nas preocupacións da Igrexa por ter recollida unha determinada información a partires do Concilio de Trento, que se plasma na conservación de libros de nacementos, bautizados e defunción. Tamén o Estado moderno se preocupa pola realización de censos de poboación de carácter fundamentalmente fiscal.

Posúen tódalas fontes demográficas un importante factor de relatividade, polas posibles ocultacións nas mesmas (Martínez Rodríguez, 1998: 441-2). Aínda así, e con todo o coidado necesario, podemos ofrecer unha serie de cifras significativas do contexto de Cespón.

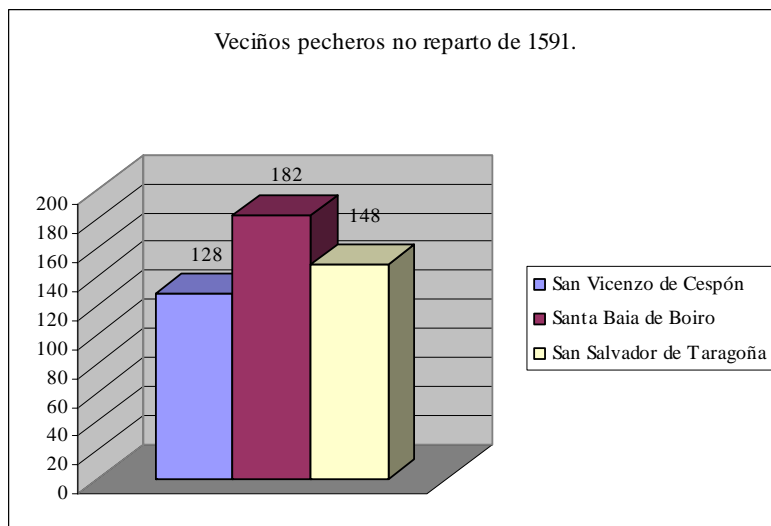
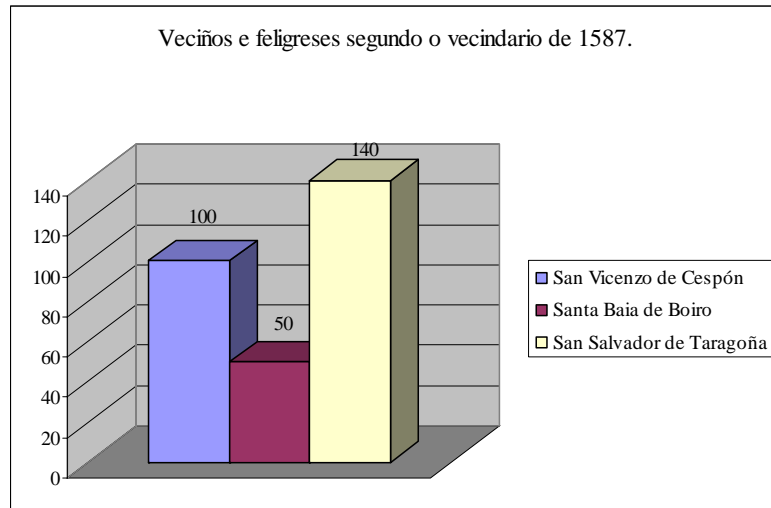
Contamos con tres referencias fundamentais no século XVI. No ano 1567 realízase unha visita arcebispal a San Vincenzo de Cespón, onde a igrexa de Santiago trata de recoller información relativa á freguesía; entre estes datos figura o número de fregueses, que é de 100⁹⁸. Esta cifra verase corroborada por un segundo dato. En 1587 foi elaborado un vecindario, entre diversas circunscricións e freguesías da península, no que se recollían os *vecinos y feligreses que en ellas hay, así pobres, viudas, como ricos* (González, 1829: 319). Este reconto ofrece, no caso de Cespón, o dato de 100 veciños; teñamos en conta que cada veciño non reflexa unha persoa, senón núcleos familiares. Facendo unha comparativa con parroquias próximas, coma Santa Baia de Boiro, con 140 veciños, ou San Salvador

---

⁹⁸ AD, doc. 2. ACS, IG 277, fol. 22v.

de Taragoña, con 50 (González, 1829: 320), podemos ver en Cespón unha parroquia cunha relativamente elevada poboación.

Outro relato ofrécenos datos ben diferentes. O reparto de Millóns, un imposto, de 1591 recolle a tódolos veciños sen excepción agás os pertencentes ao clero regular e secular. Aquí San Vicenzo aparece con 128 veciños; unha cifra moi por debaixo doutras parroquias limítrofes coma son Santa Baia de Boiro con 182 veciños, ou Taragoña con 219 (González, 1827: 39).

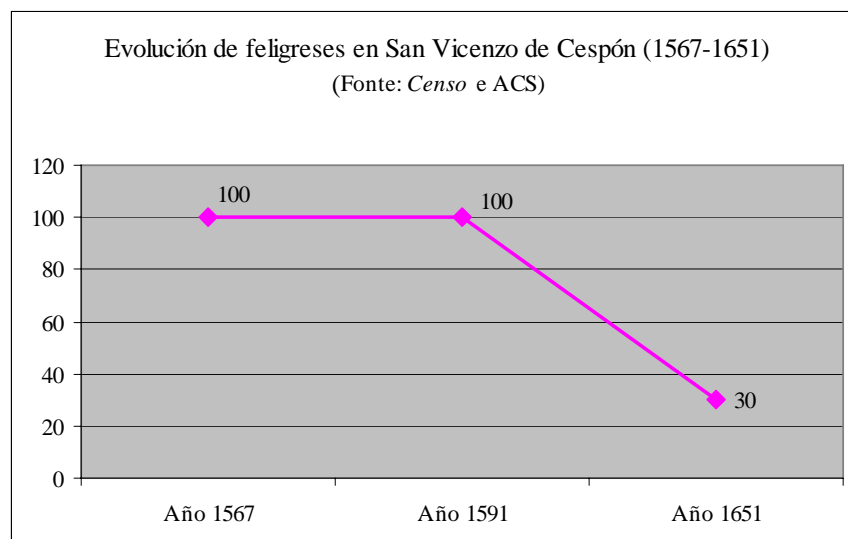
Gráfica 1.

Podemos apreciar que os aumentos de poboación nas distintas freguesías son bastante relevantes para os catro anos de diferenza entre un censo e outro e é aquí onde entran en xogo os factores de ocultación e diferenza de criterios dependendo do obxectivo do censo. Tamén está a variable do termo no que se fai o

reconto: en 1587 fábase de veciños e fregueses e en 1591 de *pecheros*, é dicir, unidades contributivas.

Prodúcese, a nivel xeral, un retroceso a nivel demográfico no reino de Galicia a finais do século XVI e principios do XVII, aínda que non de xeito tan marcado coma ten lugar no reino de Castela en conxunto (Martínez Rodríguez, 1998: 452-3). En moitas ocasións tales descenso, coxunturais, deberónse ás diversas epidemias que asolaron ciclicamente o reino de Galicia e diversos dos seus territorios. Documentábase, neste sentido, unha epidemia que, se ben non hai referencia de afectación en Cespón ou Boiro, si a temos para territorios relativamente próximos, coma Rianxo en 1567; neste caso a zona vese afectada pola chegada da primeira grande vaga de peste (Martínez Rodríguez, 1998: 460)⁹⁹.

Para o século XVII somentes contamos cos datos que aparecen na visita arcebispal feita en 1651. Nesta recóllese o número de fregueses de San Vincenzo de Cespón dando a cifra de 30¹⁰⁰. Pode parecer un dato aíllado, pero poñéndoo en común coas referenzas do século XVI, confírmase, aínda que debemos afirmalo con cautela, que esa tónica xeral de descenso de poboación afectou tamén a Cespón.

Gráfica 2.

Enmárcase así San Vincenzo de Cespón nas liñas xerais de evolución demográfica do Reino de Galicia en xeral nos dous primeiros séculos da modernidade.

⁹⁹ Outras referencias remiten a epidemias en "Santiago y su tierra", coma en 1568 ou 1598.

¹⁰⁰ AD, doc. 5. ACS, IG 278, fol. 14v.

O contexto político e bélico da España e da Europa da segunda metade do século XVI, déixase sentir tamén en San Vicenzo de Cespón e no seu entorno máis próximo, influíndo na vida máis cotiá dos seus habitantes. Trátase dun momento de xogos de poder e relixión, que rematan e alentán diversos conflitos bélicos.

Ao longo do século XVI a posición hexemónica da monarquía española, especialmente dende o punto de vista territorial, derivou en diversos conflitos orientados a manter tal hexemonía. A unión de España con Portugal, e, por outra banda, os conflitos relixiosos do momento e as posturas adoptadas por cada país na defensa das súas crenzas, principalmente protestantes e católicos, daban pé e xustificación para o inicio das hostilidades. É aquí onde se enmarca o conflito entre Inglaterra e España da segunda metade do século, o cal terá unha certa influencia no territorio e entorno de San Vicenzo de Cespón coma zona costeira e punto de posible defensa.

O matrimonio de Felipe II con Isabel de Valois estabiliza os conflitos con Francia, de xeito que á altura dos anos 70 da centuria, o monarca español ten en Inglaterra ao seu principal inimigo, personificado na raíña Isabel Tudor, que tiña rexeitado anteriormente as propostas matrimoniais do rei hispano.

A guerra estala definitivamente en 1585, trala expulsión de Inglaterra do embaixador español e vista a situación de vantaxe que España iba adquirindo nos Países Baixos. Pero a preparación do conflito era xa anterior, cun importante e rápido deterioro da situación; e é esta preparación a que se reflexa na documentación de Cespón.

A importancia e potencia da flota inglesa facía que un ataque por mar fose agardado –xunto coa actividade corsaria posterior de homes coma Francis Drake–, de xeito que a organización das defensas costeiras se fixeron fundamentais. Así, en 24 de maio do 1574, en cumprimento dunha orde real, Xerónimo de Baltanás, coengo da igrexa de Santiago e teenceiro da tenza de Santa Baia de Boiro, na que se integran dende a Idade Media certas propiedades da freguesía de Cespón, fai un reconto das armas e homes para a defensa do territorio ante un eventual ataque. No propio documento se refire perfectamente ao proceso: se escribe *dándoles aviso como la reina de Ynglaterra azía una gruesa armada contra su magestad*¹⁰¹ **[Apéndice 2: documento 3]**.

O contexto xeopolítico do século XVI, marcado pola proliferación de diversas fronteas bélicas, determinou o feito de que o recrutamento voluntario non fora suficiente para abastecer ao exército e fose necesario recurrir ao recrutamento denominado “intermediario”, no cal se recurría á nobreza e aos municipios (Saavedra, 2000: 118). Esta situación manténse até a implantación, en época borbónica, do sistema de reclutamento obrigatorio no século XVIII. A configuración e reunión de pequenas milicias gardacostas, como ésta na que participa Cespón, xunto coa fortificación das cidades e enclaves urbáns, constituíu unha das vías fundamentais de defensa na Galicia do século XVI (Saavedra Vázquez, 1998: 119).

---

¹⁰¹ ACS, 69, legajo 1, nº 3, fol. 324r.

Un terceiro aspecto resulta fundamental, trala poboación e os fitos históricos, para comprender o Cespón do séculos XVI e XVII: a economía da freguesía, que presenta, como veremos, diversas continuidades co momento medieval.

A nivel xeral, a agricultura galega ao longo dos séculos XVI-XVII presenta un carácter de subsistencia, cunha orientación á produción de cereais, castañas e viño (Fernández Cortizo, 1998: 351). As vilas do litoral, polo xeral, presentaban ademais un aproveitamento dos recursos pesqueiros e comerciais, combinándose con determinadas desas comarcas litorais que baseaban a economía no eido agrario (Fernández Cortizo, 1998: 351). Cos datos que manexamos, esta situación parece confirmarse coa información económica referente a San Vicens de Cespón.

As principais referencias que obtemos proceden dos foros e rendas pagados á igrexa de Santiago e consignados na documentación da tenza de Santa Baia de Boiro, na que, igual que no período medieval, se integran propiedades de Fontecova ou Sandrenzo. En toda esta documentación os foros son pagados principalmente en especie, producidas no mesmo espazo obxecto do foro; isto ofrécenos información directa da produción¹⁰². Podemos constatar que era a produción agrícola un dos elementos principais da economía local –algo que se manterá no século XVIII–. A maior parte das propiedades aforadas adícanse á produción cerealeira, tendo no centeo e no trigo os principais cultivos. A modo de exemplo, en 1618, Juan Nieto, Domingo Nieto e Gregorio Loxo, coas súas donas, pagan á igrexa de Santiago por propiedades en Sandrenzo da tenza de Santa Baia, sete ferrados de centeno e unha galiña¹⁰³. Noutra referencia, en 1620, Jacome Neto e a súa dona pagan á igrexa compostelá por foro *por el lugar de Fonte Cova, quarenta y ocho ferrados de centeno y un ferrado de trigo, dos gallinas y un carnero*¹⁰⁴. No índice en que se recolle o asento do documento se especifica tamén que pagaban *el quarto del vino de dos viñas que expresa el foro*¹⁰⁵.

Un apeo do lugar de Fontecova, proporciónanos abundantes datos. Realizado en 1593, recóllense nel as diversas propiedades que dependen da igrexa compostelá, consignando a orientación productiva das mesmas **[Apéndice 2: documento 4]**. Así, a inmensa maioría dos espazos están orientados á *sembradura* medida en *ferrados de pan* que se poden derivar da colleita¹⁰⁶; é o caso do agro da Fonte, agro e heredades de Fonte Armiña ou do agro do Penso¹⁰⁷. De igual xeito, as rendas que cobraba, nos séculos XVI e XVII, a igrexa da freguesía polo arrendamento de certas propiedades que lle pertencían, eran pagadas en centeno

¹⁰² Sendo a poboación galega da idade moderna predominantemente rural, víase case abocada ao límite da subsistencia, cunha importante porcentaxe da produción orientada ao pago de rendas e foros polas propiedades que traballaban, en mans de institucións moito máis poderosas (Fernández Cortizo, 1998: 355).

¹⁰³ ACS, 97, fol. 508r.

¹⁰⁴ ACS, 97, fol. 509r.

¹⁰⁵ ACS, *Casas y tenencias*.

¹⁰⁶ AD, doc. 4. ACS, 69, fol. 451v.

¹⁰⁷ AD, doc. 4. ACS, 69, fol. 451v.

e trigo, información, concretamente, das visitas arcebispais dos anos 1568, con *26 ferrados de zenteno y doze de trigo*¹⁰⁸, e 1651, con *51 ferrados de trigo, 15 de centeno*¹⁰⁹.

Así pois, unha produción agrícola cerealeira que sustenta, en boa medida, a economía de Cespón. Xunto a esta, outra actividade destaca no seo da documentación, aínda que posuamos unha única referencia: a actividade pesqueira. O 24 de decembro de 1576 dous veciños de Cespón, Xoán Gallego e Martiño Deira, asinan un documento de venda con Andrés Díaz de Rubinos y Quiroga, pertencente á igrexa compostelá, no cal se comprometen a entregarlle diversas especies de peixe por un prezo total de 200 reais. As especies que se documentan son moi variadas; destacan especialmente a ostra e o linguado – *grandes y enteros, y no partidos, y bien hescabezados*–, dos que entregarían doce barrís de cada especie¹¹⁰. O encargo se completaba con sardiña, rodaballo, besugo e congrio, aínda que en menor cantidade.

Pola riqueza da información e a particularidade do documento para a historia económica cesponcense de época moderna, incorporamos unha transcripción dos parágrafos máis significativos:

Juan Gallego e Martino Deira, vecinos de la felegresía de San Biçenço de Sespón. [...]

Que los dichos Juan Gallego e Martino Deira tienen de azer al dicho Andrés Díaz de Rubinos y Quiroga treinta barriles de hostra de doze en carga, echos por la marca bieja, de buena hostra, grande y bien sazónada [...] y doze barriles de lenguados grandes, que cada barril tiene de llevar quarenta lenguados bien echos, grandes y enteros, y no partidos, y bien hescabezados y perfeçonados, para que puedan hir a la corte de Su Magestad e a las más donde fuere neçesario.

*Yten más tienen de azer al dicho Andrés Díaz tres barriles de sardina de la marca que llevan los sobredichos Juan Gallego y Martino Deira, que es de ancho vn palmo y dos dedos de ancho y dos palmos de largo. Yten tres barriles de rodaballo y tres de besugos y tres de doradas y dos de congrio; y los dichos barriles tienen de ser por la forma que son de la sardina. Todo el dicho pescado a de ser sardina e todo lo demás descabeche*¹¹¹.

Amósase así unha certa variedade nas capturas e unha orientación comercial, constituíndo o único documento localizado dunha transacción mercantil –sendo os demais foros e rendas–. Esta referencia permítenos sacar a conclusión, a falta de máis testemuñas da época, de que a actividade pesqueira no Cespón moderno, presentaba unha maior orientación cara o comercio, mentres que a agraria

¹⁰⁸ AD, doc. 2 . ACS, IG 277, fol. 23r.

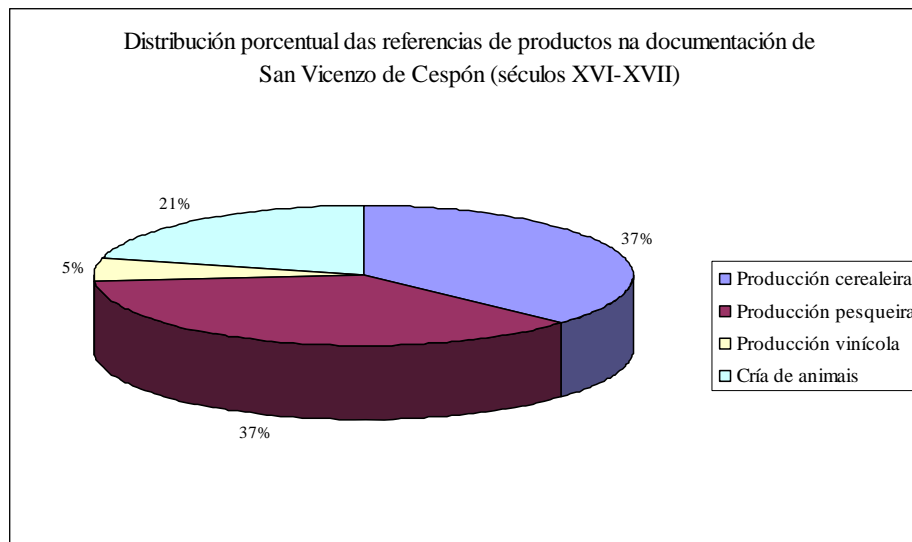
¹⁰⁹ AD, doc. 5. ACS, IG 278, fol. 14r.

¹¹⁰ ACS, P 68, fol. 34bis r.

¹¹¹ ACS, P 68, fol. 34bis r.

destinábbase, fundamentalmente, ao pago de rendas e subsistencia. Eran ambas as actividades principais da economía de San Vicenzo nos séculos XVI e XVII.

Outras referencias menores remiten a actividades económicas secundarias – ou, cando menos, con menor presenza nas fontes documentais–. Algúns dos foros do século XVII incluían nos pagos a determinadas especies domésticas, coma galiñas e un carneiro, pagados cara a 1620¹¹².

Gráfica 3.

Configúrase unha economía local relativamente diversificada –aínda que non atopamos referencia documental algunha á explotación de determinados recursos minerais, como podían ser o estaño e o ferro, ou co tratamento e comercio da madeira, que na Galicia moderna, complementaban as producións locais, orientados, xeralmente, á demanda doméstica e local, e podendo en determinados casos abastecer a mercados de maior entidade¹¹³–.

PRODUCTO	ANO DE REFERENCIA	LUGAR DE REFERENCIA	CONCEPTO
Centeno	1568	San Vicenzo de Cespón (freguesía)	Renda da igrexa parroquial
Trigo	1568	San Vicenzo de Cespón (freguesía)	Renda da igrexa parroquial
Ostra	1576	San Vicenzo de Cespón	Venta do produto
Lenguado	1576	San Vicenzo de Cespón	Venta do produto

¹¹² ACS, 97, fol. 509r.

¹¹³ *Ibidem*, p. 356.

Sardiña	1576	San Vicenzo de Cespón	Venta do produto
Rodaballo	1576	San Vicenzo de Cespón	Venta do produto
Besugo	1576	San Vicenzo de Cespón	Venta do produto
Dourada	1576	San Vicenzo de Cespón	Venta do produto
Congrio	1576	San Vicenzo de Cespón	Venta do produto
Galiñas	1593	Fontecoba	Renda ao deán e Cabido
Centeno	1618	Sandrenzo	Pago de foro
Galiña	1618	Sandrenzo	Pago de foro
Centeno	1620	Fontecoba	Pago de foro
Trigo	1620	Fontecoba	Pago de foro
Galiñas	1620	Fontecoba	Pago de foro
Carneiro	1620	Fontecoba	Pago de foro
Viño	1620	Fontecoba	Pago de foro
Centeno	1652	San Vicenzo de Cespón (freguesía)	Renda da igrexa parroquial
Trigo	1652	San Vicenzo de Cespón (freguesía)	Renda da igrexa parroquial

Táboa 1: Referencias a produtos, na documentación consultada, nos séculos XVI-XVII. Fonte: ACS.

Toda esta economía sustentaba non só o nivel de subsistencia, senón unha serie de pagos e rendas de tipo señorial, procedentes da Idade Media, coa Igrexa de Santiago coma principal poder efectivo no entorno. Esta situación materializábase na figura do teenceiro compostelán, que era o receptor das rendas, ademais dunha das principais autoridades –encargándose, por exemplo e como xa vimos, do reclutamento para a defensa en 1574–.

Sabemos, aínda que o documento orixinal se perdeu, que se pagaba, nun dos foros por Fontecoba de 1620, a luctuosa e parte da laudemio, así coma a comida ao que fora a recoller as rendas, dereitos eminentemente señoriais. Do mesmo xeito, nunha reclamación de 30 de marzal de 1519 do Cabido compostelán á freguesía de Santa Baia de Boiro, coma integrada na tenza do couto Santa Baia, onde se integraban igualmente as propiedades en Cespón, se refire a práctica de entregar un día de malla en concepto de dezmo á igrexa e teenceiro de Santiago. Unha práctica que tamén se realizaría nas propiedades da tenza en San Vicenzo¹¹⁴.

Así pois unha poboación que segue as liñas de evolución xeral, unha economía diversificada coa agricultura e pesca coma actividades fundamentais, e a guerra con Inglaterra coma fito histórico máis destacado nas nosas fontes, baixo

¹¹⁴ ACS, 69, legajo 1 nº 3, fol. 348rº-351rº.

sempre a atenta ollada da Igrexa de Santiago coma poder efectivo, como as características determinantes do Cespón dos séculos XVI e XVII.

3. Economía e Poboación. A Freguesía de San Vicenzo de Cespón á luz do catastro de Ensenada (1743)

O Catastro do Marqués de Ensenada é, con toda probabilidade, unha das principais e máis completas fontes para a España da Idade Moderna e, especialmente para o século XVIII. Trátase dun interrogatorio de 40 preguntas encargado en 1752 e realizado en 1753, co obxectivo de coñecer tódolos datos posibles das circunscricións e freguesías hispanas e proceder a implantar a “Única Contribución” fiscal. Nel se inclúen datos demográficos, territoriais, con descripcións dos límites parroquiais, económicos, recollendo as diversas profesións do entorno e os usos das terras, e sociais, coa presenza de fidalgos e oligarquías, ofrecendo en conxunto unha completa visión das diversas freguesías de mediados do século XVIII¹¹⁵.

A freguesía de Cespón aparece no catastro perfectamente delimitada *territorio y término por lo largo desde Norte a medio día media legua y por lo ancho desde Levante a Poniente, un cuarto de legua, su circunferencia se andará en ora y media y por Levante, confina por la mar, poniente con la feligresía de San Andrés de Cures, Norte la de San Juan de Macenda, media día con la de San Cristóval de Abanqueiro, su figura es cuadrilarga y se compone de diversas casas exparcidas por su estençión y término*¹¹⁶. Unha delimitación que se aproxima moito á actual.

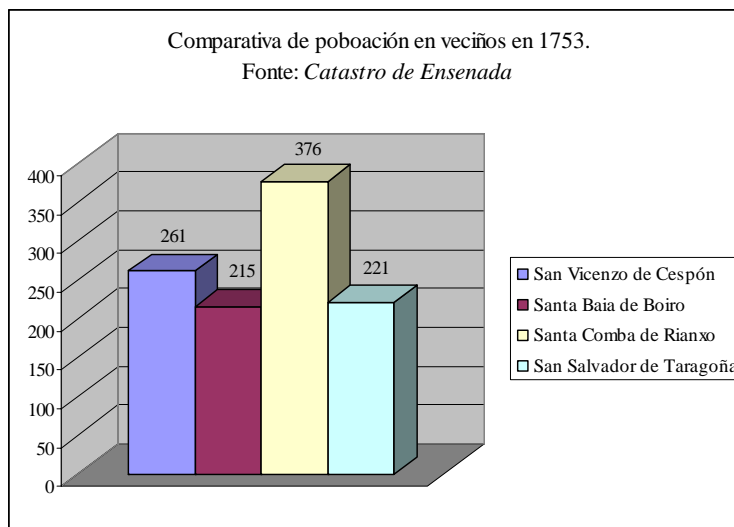
A poboación que se recolle no catastro para a freguesía é de 261 veciños. Manténse así a situación de Cespón entre os núcleos máis relativamente poboados do seu entorno, sendo superado unicamente por Santa Comba de Rianxo, con 376 veciños, pero por riba de Santa Baia de Boiro, con 215, ou Taragoña con 221¹¹⁷.

---

¹¹⁵ Respostas ao catastro que foron recentemente editadas en Agrelo Hermo, 2007.

¹¹⁶ AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fol. 308v.

¹¹⁷ AGS, CE, RG, fols. 173v-174r, 207r e 423r.

Gráfica 4.

Un dos elementos económicos que se refiren no catastro atópase moi relacionado co factor demográfico. A tendencia xeral da poboación galega do século XVIII, seguindo as liñas europeas, é de incremento demográfico xeralizado, vencellado, entre moitos outros factores, ao espallamento de novos cultivos, especialmente o do millo. En Galicia, xoga éste un papel destacado pola mellor adaptación ao clima, converténdose, xunto cos cultivos de centeno e trigo que xa tiñamos documentado nos séculos anteriores, en elemento fundamental da dieta. Combínase todo isto con outros produtos menores xa presentes na economía de Cespón dende a Idade Media, coma a castaña, de xeito que *las especies de frutos que se coxen en las tierras de el término de dicha feligrisía son trigo, zenteno, maíz, vino, lino y castaña*¹¹⁸. A situación dos castiñeiros coma complemento dos cultivos mantén a situación que xa presentaba no século XV, cunha ausencia de recolección para outros froitos: *no ay plantío formal de árboles frutales, a excepción de algunos castaños de dar castaña*¹¹⁹.

O pago de dezmo da igrexa da freguesía, documenta outros produtos, presentes na economía local, e que se empregaban coma medio de pago; é o caso do viño, o liño, a la ou de animais coma o cordeiro¹²⁰. As visitas parroquiais de 1740 confirman, ademais, a persistencia do pago en centeo e trigo das rentas¹²¹; fainos eso pensar nunha orientación do millo cara a alimentación. De calquer xeito, mantense así un abano económico semellante aos séculos XVI e XVII.

¹¹⁸ AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fol. 310r.

¹¹⁹ AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fols. 312v-313r.

¹²⁰ *El diezmo que se paga y cobra, de diez uno de todos los frutos de granos, de las tierras y término de dicha feligrisía como también del vino, lino, lana y corderos.* AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fols. 313v.

¹²¹ AD, doc. 6. ACS, IG 279, fol. 76v.

O predominio das produccions agrarias cerealeiras tradúcese nunha presenza de muíños no entorno, para a produccion de fariña, que, até o de agora, non tiñamos atopado referida na documentación. Concretamente *diez y nueve molinos arineros*¹²² que se ubican en cáseque tódolos lugares da freguesía de Cespón: Sandrenzo (2), Valmaior (2), Comba, Saar, Trebes, Treites, Cespón, Ferreiros (2), Fontecoba, Lamas (2), Louriño e Brea (2). O río de Sandrenzo é o motor principal destes muíños, facendo mover a dez deles; tres se moven coa auga do río de A Brea, dous coa fonte de Trebonzos, outro coa de Termina e outro coa chamada Fonte do Estanque¹²³.

Dous elementos completan esta visión. Documentábase, continuando coa liña xa definida, un relativamente potente cultivo de ostra en viveiro, con 20 propietarios diferentes que se reparten a propiedade doutros tantos viveiros¹²⁴. Xunto co cultivo de ostra, é de 41 o número de mariñeiros matriculados, e 2 embarcacións en posesión dun particular, en concreto Francisco Antonio García Ferraces, escribán de Rianxo.

A actividade pesqueira combínase coa actividade agrícola coma sustento principal da economía do entorno, o mesmo que o resto de actividades documentadas en Cespón, en xeral, coma arrieiros de carbón, xastres, toneleiros, taberneiras, carpinteiros ou zapateiros: *en una lista llevan declarado y regulado a cada uno la utilidad que les produce al año por dicha yndustria o por jornal diario a los que tienen dichos oficios, con adbertencia que quanto a estos trabajan solamente quatro meses del año por ser también labradores*¹²⁵. Enmárcase esta situación na economía de subsistencia e na necesidade de completar os recursos que as actividades principais xeraban. Destacan especialmente, nestas actividades secundarias, os oficios vencellados á industria téxtil local, coma os texedores e os xastres.

---

¹²² AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fol. 314v. Refírese, engadida ao catastro, unha lista dos propietarios e a situación dos muíños. AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fols. 319v-323r.

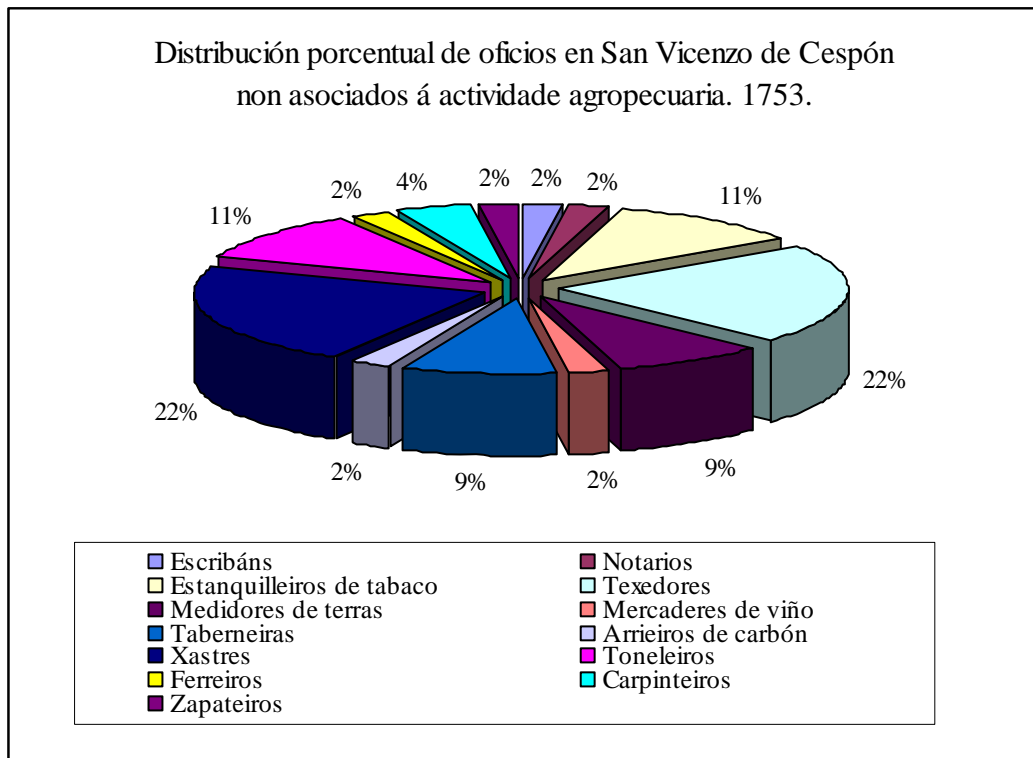
¹²³ AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fols. 319v-323r. Para un recente estudo dos muíños de Boiro véxase López Otero, 2007.

¹²⁴ AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fols. 329v-331r.

¹²⁵ AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fol. 317v.

OFICIO	NÚMERO DE PERSOAS QUE O DESEMPEÑAN
Escribáns	1
Notarios	1
Estanquilleiros de tabaco	5
Texedores	10
Medidores de terras	4
Mercaderes de viño	1
Taberneiras	4
Arrieiros de carbón	1
Xastres	10
Toneleiros	5
Ferreiros	1
Carpinteiros	2
Zapateiros	1

Táboa 2: Oficios documentados en San Vicenzo de Cespón non asociados á agricultura ou pesca en 1753. Fonte Catastro de Ensenada.

Gráfica 5.

Coma dato final, se ben non é unha produción orientada ao comercio, si podemos salienta a presenza dun bosque de carballos e un piñeiral cuxa utilización era unicamente para prover de madeira aos asteleiros reais¹²⁶.

Unha visión ampla da freguesía de San Vicenzo que confirma o mantemento das liñas xa debuxadas para os séculos XVI e XVII, especialmente no eido económico.

4. Conclusións

Tras analizar a documentación destes tres séculos, podemos afirmar que San Vicenzo de Cespón segue as tendencias evolutivas xerais marcadas para a Idade Moderna do Reino de Galicia. Puidemos comprobar cómo a freguesía se mantén dentro dos núcleos relativamente máis poboados do seu entorno nos séculos XVI a XVIII, e presenta un descenso demográfico cara ao século XVII –en consonancia co resto do reino– así como un incremento cara ao XVIII, aínda que con menos datos nas fontes para analisalo en profundidade.

A economía do enclave, ao longo da modernidade, defínese pola actividade agraria coma fundamental, na cal destaca a produción de centeo e trigo coma cultivos máis salientables, cunha presenza do millo xa integrada no mundo agrario cesponcense no século XVIII. O outro chanzo principal da economía moderna é a pesca, materializada no cultivo de ostra ao longo dos tres séculos, e cunha relativa variedade de especies capturadas e orientadas ao comercio –alo menos no século XVI–.

Estes recursos completábanse cunha serie de actividades menores, coma a cría de animais ou, no século XVIII, un abano de oficios secundarios combinados coa laboura agropecuaria.

Destaca especialmente, coma fito histórico, a implicación da freguesía de Cespón na guerra con Inglaterra, na segunda metade do século XVI, de xeito que os habitantes da freguesía foron chamados a presentarse coas súas armas, en 1574, para unha posible defensa da costa do Barbanza.

5. Apéndice: Documentación moderna

1

1503, setembro, 11. Santiago de Compostela.

---

¹²⁶ AHUS, Catastro de Ensenada. Microfilm. Fol. 318r-319v.

Integración na tenza de Santa Baia de Boiro, da Igrexa de Santiago, de determinadas propiedades en San Vincenzo de Cespón que anteriormente pertencían á Tenza Grande.

A.- ACS, CF 16, fol. 106v. Libro III de Tenzas.

Yten a onze días del mes de setembro de mill e quinientos e tres anos, en cabildo, los señores beneficiados, de consentimiento de Fernando de Azebedo, tenençiero de la Tenençia Grande, anexaron a esta tenençia las herdades que la dicha Tenençia Grande tenía en esta feligresía de San Viçenco de Çespón, las cuales se anexaron a la tenençia de Santa Vaya de Boyro.

Presente Gonzalo Péres, tenençiero que la resçebió, la relación de las cuales se fallaron en el capítulo de la dicha Tenençia Grande.

Ésta este dito mes e ano se[...]ado¹²⁷ en el libro del procuratorio.

Francisco(¿) Rodríguez, notario (*rúbrica*).

2

1568.

Visita arcebispal á igrexa e fregresía de San Vincenzo de Cespón.

ACS, IG 277, fol. 22v-23r. Papel.

(Fol. 22v) **San Viçenço de Sespón.**

¹²⁸Tiene esta feligresía çien feligreses. Los frutos se hazen tres partes la una y un diezmo. El retor las dos a la sincura. ¹²⁹/La Retoría\ / (fol. 23r) La Retoría es de presentación del monesterio de San Justo y la sincura es de presentación eclesiástica¹³⁰, en todo tiempo vale al retor su parte 150 ducados; la fábrica tiene de renta 26 ferrados de zenteno y doçe de trigo; ¹³¹tiene una hermita esta filegresía (sic) de San Lázaro.

---

¹²⁷ Dúas letras.

¹²⁸ Na marxe esquerda: *Sin cura*.

¹²⁹ Na marxe esquerda: *Patrón de Alba*.

¹³⁰ Na marxe esquerda: *Presentación*.

¹³¹ Na marxe esquerda: *Presentación*.

3

1574, maio, 24. Santa Baia de Boiro.

O tenceiro da tenza de Santa Baia de Boiro chama a os veciños da circunscrición, na que se atopaba San Vicenzo de Cespón, a acudir con armas a Rianxo ante un posible ataque do exército inglés na costa.

A.- ACS, 69, legajo 1, nº 3, fols. 324r-325v.

(Fol. 324r) En la tenenza e palacio de Paços, que es en el coto de Santa Baya do Boyro, a veynte e quatro días del mes de mayo del año de myll e quinientos e setenta e quatro anos, aziendo audiencia pública el muy magnífico señor Rodrigo Ares de Torás, juez ordinario en el dicho coto e su jurisdicción, por el muy magnífico e muy reverendo señor canónigo Gerónimo de Baltanás, señor y tenençiero en el dicho coto y tenenza por los jueces señores deán y cabyldo de la santa iglesia del señor Santiago, e el dicho señor juez dyxo que por quanto el dicho coto y vasallos del vebían y moraban junto a la rybera de la mar, y hera nescesario que estubiesen aperçivydos con sus armas que tubyesen, y los que no las tubyesen para que las comprasen; e porque él hera ynformado que por su real magestad avya sido ynviada una su real çedula a los señores regente e oydores deste reino de Galicia, dándoles aviso como la reina de Ynglaterra azía una gruesa armada contra su magestad y por [...] ¹³² a este reino azer todo el daño que pudyese, que hiziesen apreçevyr todas las ciudades, vyllas e lugares deste dicho reino para que todos los vecinos y vasallos deste reino estubyesesn apreçevydos e a punto de guerra con sus armas para acudir a las partes donde ubiese la necesidad, cada e quando que fuesen avysados. Y él, por lo que convenia a la administracion de la jurisdicción, e del señor canónigo Baltanás, cuya hera la dicha jurisdicción y tenenza y vien de la república, e por no yncurrir en las penas contenidas en la dicha real çedula de su magestad, y en conplimiento della, luego allí hizo juntar los vecinos y vasallos del dicho coto para les vesitar las armas que tenían para el dicho heffeto, e que estubyesen apunto con ellas quando fuesen llamados; e a los que les faltasen armas mandárselas comprar.

He hizo la dicha vesita y mandato en la forma siguiente. Primeramente:

Juan de Fonteneyze, “el biejo”, una espada y ballesta que dentro de seys días la traya.

---

¹³² Unha palabra.

Juan de Fonteneize, “el moço”, espada y lança que dentro de seys días la traya.

Jácome de Loxo, “el biejo”, una espada y ballesta que dentro de seys días la traya.

Martiño de Loxo, espada y lança que dentro de seys días la traya.

Alonso Álvarez, espada y lança que dentro de seys días la traya.

Pedro de Puñariño, pedrero, espada y lanza que dentro de seys días la traya. / (fol. 324 v)

Juan Sánchez de Brión, espada y lança que dentro de seys días la traya.

Rodrigo Martínez, espada y lança que dentro de seys días la traya delante el dicho señor juez.

Juan Díaz, espada y ballesta que dentro de seis días la traya ante su merced.

Juan de León, espada y lança, que la traya a seys días.

Juan Bo, espada y lança como es moço no los derriba.

Sebastian Bo, espada y lança, que dentro de seis días la traya.

Afonso Tobio, espada y lança, que dentro de seis días la traya ante su merced.

Catadoiro, una lança larga, lo mesmo a seys días.

Sanjuan, espada y lança, que dentro de seys días la traya.

Alberte dos Casas, espada y ballesta, que dentro de seys días traya todo.

Alonso Gómez de Bao, una lança larga, a seys días lo mesmo.

Jácome da Vila, espada y lança, que dentro de seys días la traya ante su merced.

Gregorio Liste, espada y lanza, que dentro de seys días la traya ante su merced.

Gregorio Pascoal, lança larga, que dentro de seys días la traya ante su merced.

Juan d’Outeyral, una lança larga, que dentro de seys días la traya.

Juan de Ynjerto, una lança y espada, que dentro de seys días la traya.

Domingo d'Orille, una lança larga, que dentro de seys días la traya.

Gonzalo Dobrero, espada y lança, que dentro de seys días la traya ante su merced.

Gregorio Tomé, espada y lança, lo mesmo se le manda. / (fol. 325 r)

Fernando de Souto, espada y ballesta, que dentro de seys días se le mandó la traya.

Juan do Río, espada y ballesta, mandósele lo mesmo.

Garçía Lobo, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Fajardo, una lança larga, lo mesmo se le mandó.

Jácome Blanco, lança larga, lo mesmo se le mandó.

Bartolomé Álbarez, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Jácome López, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Afonso López, espada y lança, mandóse que dentro de seis días la traya.

Juan de Ben, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Gregorio Vázquez, çapatero, espada y lança, lo mesmo le mandó.

Bartolomé Tarela, espada y lança, que dentro de seys días la traya.

Jácome Tarela, espada y ballesta, que dentro de seys días la traya.

Bieito Pérez, una lança larga, lo mesmo se le mandó.

Fernando de Nyne, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Estebo de Nyne, espada y lança, que dentro de seys días la traya.

Fernando Figero, una lança larga, lo mesmo se le mandó.

Lorenço Pose, una espada y ballesta, lo mesmo.

Juan Bieito, su hijo, espada y ballesta, lo mesmo se le mandó.

Alberte do Loxo e hijo, espada y lança, lo mesmo.

Bartolomé da Meda, una lança, lo mesmo se le mandó.

Fernando Bo, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Fernando González de [...]mo¹³³, espada y ballesta, lo mesmo se le mandó.

Alonso Vydal, una lança, lo mesmo se le mandó.

Bartolomé Tobio \de Çe[...] ¹³⁴/, una lança y espada, lo mesmo le mandó. /
(fol. 325 v)

Domingo González Holero, espada y lança, lo mesmo le mandó.

Francisco, su hermano, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Francisco d'Ascaray, espada y ballesta, mandósele lo mesmo.

Fernando Bo, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Juan Colaço, *el moço*, espada, mandósele lo mesmo.

Juan de Teira, *el moço*, lança y espada, lo mesmo.

Juan Tarela, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Pedro de Teira, hijo de Fajardo, una lança, lo mesmo.

Gonzalo Garçía, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Juan do Río, hijo de Catalina Alonso, espada y lança, lo mesmo.

Gregorio Golaço, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

Gonzalo Moñiz, espada y lança, lo mesmo se le mandó.

El cual dicho ayuntamiento de los dichos vasallos del dicho coto de Santa Baya do Boyro, el dicho señor juez hizo en la forma susodicha y repartimiento de armas, según va declarado. Y eso mandó, en precio de cada seisientos para reparos de la cassa y palacio de Paços, las compren dentro de seis días primeros seguyentes, e se ayunten e parescan con ellas delante del, y en la dicha tenenzia de Paços, para que la ley se aga e cumpla lo que por <su> magestad les es mandado, e con aplazamiento(ç) e con justicias. E ansi lo probeyó e mando, e firmolo; lo cual yo escrivano publico les notifiqué a todos los sobredichos, de suso nombrados e declarados.

Testigos presentes Vilar e Juan Sánchez, criados del señor canónigo Gerónimo de Baltanás e otros. E yo escrivano doy fe que lo suso dicho pasó ansy.

---

¹³³ Dúas ou tres letras.

¹³⁴ Dúas ou tres letras.

Rodrigo Ares de Torres (*rúbrica*).

Passo ante mí, Rodrigo Fernández, escribano (*rúbrica*).

4

1593, febreiro, 3. Noia.

*Extracto do apeo das propiedades da Igrexa de Santiago, do lugar de Fontecova, en San Vincenzo de Cespón, integradas na tenza de Santa Baia de Boiro*¹³⁵.

A.- ACS, 69, fol. 443v-499r.

(Fol. 443v) Apeo del lugar de Fontecoba, sito en la felegresía de San Viçenço de Sespón, pertheneçientes a la thenençia de Santa Baya de Boiro.

Citación al bachiller Alonso Gómez. En la villa de Noya, a veinte / (fol. 444r) y tres días del mes de febrero de mill y quinientos y nobenta y tres años, yo el dicho escribano y reçetor suso dicho, çité al bachiller Alonso Gómez de Villar de Francos, hijo y heredero que fincó del licenciado Reino, vezino de la dicha villa, para ber hazer el apeo y averiguación del lugar de Fontecoba, casas y heredades del, sito en la feligresía de San Viçenço de Sesión, y lo más a él perteneciente que por parte del dicho cavildo de Santiago se quiere apear en bertud de la dicha mi comisión, que le declare para que si quisiere se alle presente al dicho apeo y averiguación del dicho lugar y ber jurar e rreconoçer los testigos en el presentados, y si quisiere de su información en contrario y presente sus derechos, y diga de su justizia que todo ello estoy presto de se lo recibir y admitir y le señale el dicho lugar de Fontecoba y el coto de Santa Baya de Boiro donde entender e hazer el dicho apeo y averiguación; la qual citación le hize en forma según se requiere como poseedor del dicho lugar y parte ynteresante, en el qual dixo e respondió como / (fol. 444v) uno de tres hijos y herederos que dize fincaron del dicho liçenciado Reino, que no abía lugar ni poda proçeder el dicho apeo del dicho lugar y heredades de Fontecoba por no tener en él como no tenía en él el dicho deán y cavildo ninguna cosa eçepto çierta canón y pensión en cada un año, el qual él como uno de tales tres hijos y herederos del dicho su padre no se la quitaba ni

¹³⁵ Non incluimos o apeo completo pola súa grande extensión e a reiteración nas respostas das testemuñas. Así, recollemos a declaración máis completa e o nome do resto das testemuñas.

perturbaba, y dende agora contradecía el dicho apeo y que en razón del dicho lugar y heredades de Fontecoba con lo a él perteneciente estaba puesto demanda por parte del dicho deán y cabildo contra el dicho licenciado, la qual el dicho deán y cavildo debía seguir e proseguir asta feneçer y acabar el dicho pleito, y que él y los demás hijos y herederos del dicho su padre y el dicho su padre y otros sus antecesores de quien tienen título y causa, señores que fueron y son del dicho lugar y heredades con lo a él perteneciente, todos ellos unos en pos de otros consecutivamente dende uno, diez, / (fol. 445r.) veinte, treinta, cuarenta, çienquenta y más años a esta parte, y de tanto que memoria de hombres no hera en contrario, estaban en quieta y paçífica posesión del dicho lugar de Fontecoba y sus heredades y de poner e quitar casero y labrador en él y gozar e llebar la renta en que lo arrendaban, en bista y consentimiento del dicho deán y cavildo y del canónigo Baltanás, último poseedor que fue de la dicha tenencia de Santa Baya, sin que todos ellos ni ninguno dellos lo contradixesen, y que me pedía e requería que en quanto a este dicho lugar y heredades no me entrometiese a hazer el dicho apeo, pues claramente me constaba estar sobre dello el dicho pleito pendiente en la dicha rreal audiencia, pues a esta ora le notificaba la demanda dello, antes lo rremitiese a la dicha rreal audiencia para que dello se conoçiese. Y lo contrario haziendo que dende allí apelaba de todo lo por mí hecho y proçedido asta agora y que hiziere e proçediere dende aquí adelante para la dicha rreal audiencia; y lo pidió por testimonio y pidió los após/ (fol. 445v) tolos, e para ya mayor abundamiento me requería çitase a los más hijos y herederos del dicho su padre a quien tocaba lo suso dicho y asta en tanto no le parase perjuicio, y protestó usar de su posesión y esto respondió y lo firmó de su nonbre.

Testigos Francisco de los Ríos, criado del dicho deán y Diego Vidal, scrivano del número de la dicha villa, el bachiller Alonso Gómez de Villar de Francos.

Passó ante mi Joan de Faille.

[...] ¹³⁶

Declaración de testigos

Testigo el dicho Joan Gonçález, labrador, vecino del lugar de Fontecoba, felegresía de San Viçenço de Sespón, jurisdicción de la villa de Rianjo, presentado por parte del dicho deán y cavildo de Santiago para el dicho apeo y averiguaçión del dicho lugar de Fontecoba, el qual después de aver jurado y preguntado por mí, el dicho scrivano y rreçetor susodicho, dixo que hes de hedad de treinta años, poco más o menos, y no le tocan ni yncurre en las preguntas generales de la lei que le fueron hechas, y dize el testigo que él sabe muy bien el dicho lugar de Fontecoba de que así se haze / (fol. 451r) este dicho apeo y averiguaçión, porque

---

¹³⁶ Citaciós de testemuñas e xuramentos.

a bibido y bibe en él y lo trae e posee el qual dicho lugar, casas y heredades del y lo más a él anexo e perteneçiente todo enteramente, dize el testigo questá sito e yncluso en la dicha felegresía de San Viçenço de Sespón y dentro de los límites y demarçaciones della, que dize hes jurdiçión de la villa de Rianjo el qual dize el testigo que a tenido y tiene y son suyas, anexas e perteneçientes a él las casas, heredades y propiedades siguientes¹³⁷: primeramente, una casa terrena de fuego en que el testigo dize bibe y mora y más tres casas, cortes¹³⁸ y un cubierto de rrecoger bueis y carros, y más una huerta¹³⁹ questá çerrada y çerrada de por sí de muro y balo alderredor, que será en senbradura asta un ferrado y medio de pan, poco más o menos; y más el agro¹⁴⁰ y heredades de dar pan que se dize da Fonte, que todo él está çerrado de por sí alderredor y anda a coltura y labrança de pan que lleba en senbradura asta diez y ocho ferrados de pan poco más o menos; y más el agro y heredades que se dize da Viña, / (fol. 451v) que también ella anda a coltura y labrança de pan, que todo él está çerrado de por sí alderredor de pared y balo, que será en senbradura otros seis ferrados de pan poco más o menos; y más el agro y herdades que se dize da Fonte Armiña, que también dize anda a coltura y labrança de pan, y todo él está çerrado de por sí de pared y balo alderredor, que llebará en senbradura asta doze ferrados de pan poco más o menos, y en el dicho agro está sita una leira de heredad del lugar que se dize do Pensso que traen Ares do Allo y Alonso Abráldez, que llebará en senbradura dos ferrados de pan, y todo lo demás del dicho agro que serán los dichos doze ferrados en senbradura y un pedaço de monte que en él está metido hes del dicho lugar de Fontecoba, todas las quales dichas heredades de suso declaradas dize el testigo andan a coltura y labrança de pan a una mano y oja del dicho lugar de Fontecoba y a otra mano y oja del dicho lugar dize el testigo tiene y se labran las heredades y propiedades siguientes: dos terçias partes entera/ (fol. 452r) mente del agro que se dize de Riba, que parten y demarcan con heredades del licenciado Reino, vecino de la villa de Noya, difunto, y sus hijos, que todas están metidas dentro de una çerradura y agro que las dichas dos terçias partes enteramente del dicho lugar de Fontecoba son en senbradura asta diez y seis ferrados de pan, que todo el dicho agro anda a coltura y labrança de pan; y más el agro y heredades que se dize de Fontecoba, que andan a coltura y labrança de pan, y todo él está çerrado de por sí alderredor, que será en senbradura seis ferrados de pan, con el monte que está dentro del dicho agro y çerradura, que lo que ansí del se labra serán los dichos seis ferrados de pan y lo demás anda a monte, lo qual parte y demarca con una leira de heredad de los hijos del dicho licenciado Reino que fue de Pedro Alonso de Romay, questá metida dentro del dicho agro y llebará en senbradura un ferrado de pan; y más una leira de heredad que se dize Atallo de Santiago, sita en la agra de Nabareses del lugar de San Dreço que trae e posee Alonso Mariño, vezino del (sic) dicha felegresía / (fol. 452v) de San Viçenço de Sespón, que llebará en senbradura çinco

---

¹³⁷ Á marxe: *Casas*.

¹³⁸ Á marxe: *Cortes*.

¹³⁹ Á marxe: *Huertas*.

¹⁴⁰ Á marxe: *Heredades*.

ferrados de pan, la qual por una parte demarca y parte con el camino rreal que ba de la çidad de Santiago para la villa de la Puebla y de otra parte con heredades de la yglesia de San Viçenço de Sespón, que trae e posee Ares do Allo, y de otra parte con heredades del lugar de San Dreço, que fincó de Pedro de Ben, que posee Bartolomé Muñíz; y más otra leira de heredad que se dize da Fonte dos Sapos que trae e posee el dicho Alonso Mariño, que dize llebará en senbradura un ferrado de pan poco más o menos, que demarca con heredades del lugar de Villamor que trae e posee Alonso Alcalde; y más una leira de heredad questá sita e ynclusa en el agro que se dize de Cornoo, que trae y posee el dicho Alonso Mariño, que por todas partes demarca con heredades de Martín Muñíz y Bartolomé Muñíz, su hermano, vecinos de la dicha felegresía de San Viçenço de Sespón, que llebará en senbradura un ferrado de pan poco más o menos, / (fol. 453r) y por otra parte, parte y demarca con heredades del dicho lugar de Fontecoba, todas las quales dichas heredades de suso declaradas dize el testigo andan a coltura y labrança de pan. Y dize el testigo andan a coltura y labrança de pan (sic).

Y¹⁴¹ dize el testigo quel dicho lugar de Fontecoba tiene y son suyos, propios, anexos e perteneçientes a él el monte que se dize da Fonte Tosal y el monte de Villariño, que están metidos e ynclusos y se parten y demarcan por los límites y demarcaciones siguientes: primeramente comiençan en las heredades del dicho lugar de Fontecoba y de allí ba dar derecho arriba a la cuesta, y de allí buelben abaxo aguas bertientes asta dar en el monte que se dize de Torre, y de allí derecho buelbe dar al puerto que se dize das Bestas y de allí derecho ba topar al otero que se dize de Guillén, y de allí ban dar derecho a un marco questá arriba de la aldea de Trebonço, y de allí derecho ba dar por las piedras que se dizen de Trebonço, y de allí ba dar derecho asta topar / (fol. 454r) en el agro que se dize de Tosobelo, que fincó del dicho liçenciado Reino y hes de los dichos sus hijos, y de allí ba dar derecho a los agros que se dizen do Castro, donde se acaba esta dicha demarcación; todos los quales dichos montes de suso declarados se meten y están ynclusos y metidos dentro de los límites y demarcaciones de suso declarados, sin se meter otra cosa en medio.

Y¹⁴² más dize quel dicho lugar tiene árboles de dar fruto y no dar fruto asta çiento poco más o menos, todas las quales dichas casas, heredades, huerta, montes y árboles de suso declarados, todo ello enteramente según de suso ba declarado, a sido y hes del dicho lugar de Fontecoba, anexo e pertenciente a él y propio suyo todo ello enteramente, y se parte y demarca por los dichos límites y demarcaciones de suso declarados, todo el qual dicho lugar enteramente, con las dichas sus casas, heredades y propiedades y montes y árboles de suso declarados, dize el testigo que sabe y hes berdad / (fol. 454r) que todo ello enteramente a sido y hes propio del dicho deán y cavildo de la dicha santa iglesia de Santiago y de la su tenencia de Santa Baya de Boiro, anexo e pertenciente a

---

¹⁴¹ Á marxe: *Montes*.

¹⁴² Á marxe: *Árboles*.

su mesa capitular, lo qual sabe el testigo ser así porque dize que bio que Jácome Tarela, vezino y poseedor que fue del dicho lugar de Fontecoba, marido que fue de Mayor Xuárez, su madre del testigo, tubo e poseyó el dicho lugar de Fontecoba, casas, heredades, montes y propiedades de suso declaradas, anexas e pertenecientes a él por y en nonbre del dicho deán y cavildo de Santiago y sus teneçieros de la dicha tenençia en su nonbre y como su casero por su fuero del dicho cavildo mucho tiempo y años, e por renta y pensión de treinta y quatro ferrados de pan y dos gallinas cada un año, que por ello siempre el testigo bio, dio y pagó al dicho deán y cavildo y sus teneçieros en su nonbre como tal señor propietario de todo ello, rreconociéndolo por tal asta que dize que podía aber honze años poco más o menos que el dicho Jácome Tarela traspasó en el testigo el derecho del dicho lugar / (fol. 454v) y çerca dello le hizo escritura de traspasaçión por delante Fernán Martínez, scrivano. Y el testigo por bertud de la dicha traspasaçión se entró a poseer y llebar el dicho lugar, y lo tiene, labra e posee dende el dicho tiempo a esta parte asta agora, por y en nonbre del dicho deán y cavildo y como tal su forero, reconociéndolo siempre por tal señor propietario de todo ello y pagándole en cada un año la dicha rrenta e pensión de suso declarada y quel dicho Jácome Tarela de antes le pagaba, y así el testigo siempre en su nonbre, y antes del el dicho Jácome Tarela, lo tubieron e poseyeron, tiene y posee en nonbre y como tales caseros y foreros del dicho deán y cavildo de Santiago. Y así dize el testigo que sabe el dicho lugar según de suso ba declarado ser tal propio enteramente del dicho deán y cavildo de Santiago, anexo e perteneciente a él y el testigo por tal le a y tiene y conoçe y dize que siempre fue y hes abido e tenido y conoçido por tal y nunca dello bio ni oyó decir lo contrario lo qual si fuera o pa/ (fol. 455r) sara el testigo dize no lo dexara de ver y saber y benir a su notiçia por lo que dicho tiene.

Y dize el testgio que bio quel dicho Jácome Tarela y Fernán Tarela y Bartolomé Tarela, sus hermanos tenían y hera suyo propio en el dicho lugar de Fontecoba, fuera de las dichas casas, heredades, propiedades y montes de suso declaradas del dicho deán y cavildo, çiertas heredades y propiedades que se dizen también de Fontecoba, sitas en la dicha aldea de Fontecoba, que parten y demarcan con las de suso declaradas del dicho cavildo, que dezían y se dize hes la terçia parte de la dicha aldea de Fontecoba, los quales dichos Jácome Tarela y Fernán Tarela y Bartolomé Tarela las tubieron y poseyeron y llebaron por tales suyas propias asta que podía aber ocho años, poco más o menos, que las bendieron al bachiller Reino, difunto, vezino de la villa de Noya, el qual dicho bachiller Reino dize el testigo que por la dicha benta se entró en las dichas heredades de Fontecoba, y podía aber los dichos ocho años que las arrendó y dio al testigo en arrendamiento por dezeseis ferrados de pan / (fol. 455v) en cada un año, y el testigo en su nonbre las trae y labra juntamente con el dicho lugar y heredades del dicho cavildo de Santiago, y le paga en cada un año dende el dicho tiempo a esta parte los dichos dez y seis ferrados de pan por razón dellas; y dize el testigo que siendo bibo el dicho bachiller Reino podía aber un año poco más o menos que dixo al testigo quel dicho lugar de Fontecoba, de suso declarado,

perteneçiente al dicho cavildo, tanbién hera suyo con lo demás de suso declarado, que él adquiriera de los dichos Jácome Tarela y sus hermanos, y que no hera del dicho cavildo ni el testigo le reoconociere por tal y que todo él se lo arrendaría, y así dize que lo pretendía llebar todo ello, y el dicho Alonso Mariño trae y posee y lleba las dichas heredades de suso declaradas pertenecientes al dicho lugar del dicho cavildo, por y en nonbre del dicho bachiller Reino, y así mesmo Gregorio Martínez, vezino de Sandreço, trae y posee del dicho lugar del dicho cavildo / (fol. 456r) una leira de heredad en el dicho agro de Fontecoba de suso declarado, que llebará en senbradura seis ferrados de pan, la qual tanbién trae y posee por el dicho liçenciado Reino, siendo perteneçiente al dicho cavildo y del dicho su lugar, y el testigo oyó decir quel dicho liçenciado Reino se entrara en las dichas heredades por arrendamiento que dellas le hiziera el canónigo Baltanás, difunto, en nonbre del dicho cavildo, tenençiero que fue de la dicha tenençia de Santa Baya; y los suso dichos le pagan la rrenta dellas y agora a sus herederos, lo qual así oyo decir por público y notorio.

Y esto que dicho tiene, dize el testigo hes verdad, y lo que sabe e responde del dicho apeo y averiguación; en lo qual, siéndole leydo este su dicho, se afirmó y reteficó y no lo firmo por no saber.

Passó ante mí Joan de Failde.

[...]¹⁴³

(fol. 499r) Yo el dicho Joan de Failde, reçoceptor en la Real Audiencia deste reino de Galizia, scrivano del Rey nuestro señor, doy fee, presente fuy al hazer deste dicho apeo y averiguación de vienes de pedimiento del dicho deán y cavildo de la santa yglesia de Santiago, en virtud de la comisión a mí para ello de su pedimiento de la dicha real audiencia dada, cuyo traslado va por caveça y del dicho su pedimiento lo saqué del oreginal que así ante mí pasó, y va scritto fielmente en ochenta y çinco ojas con ésta. Y en fee dello lo signo e firmo como acostunbro.

En testimonio de verdad (*rúbrica*).

---

¹⁴³ Seguen as declaracións de *Bartolomé de Çan*, *Martín Muñiz*, veciños de San Vicenzo de Cespón, *Bartolomé Tarela*, *Bartolomé Muñiz*, *Jácome López*, *Joan de Bilasoa*, *el Biejo*, veciños de Santa Baia de Boiro, *Fernán Tarela*, de Santo André de Cures, *Estebo de Nine*, *Alonso López*, veciños de Santa Baia de Boiro e *Alonso Mariño* e *Gregorio Martínez*, veciños de San Vicenzo de Cespón.

Visita arcebispal á igrexa e fregresía de San Vincenzo de Cespón.

ACS, IG 278, fol. 14r-v. Papel.

(fol. 14r) **San Biçenzo de Çespón.**

Este beneficio hes de presentación eclesiástica. Allóse por retor del a don Antonio Granze y Sotomayor que los une y administra por su persona. De los frutos se açen tres partes: la una y un dezmero lleba la cura, que baldrá 40 cargas de pan; y las dos lleva la sin cura que al presente es de don Gómez de Figueroa retor de las Cacheyras(?).

La fábrica tiene de renta y propiedad vnas heredades que se arrienda unos años más y otros menos, y al presente rentan 51 ferrados de trigo, 15 de centeno. De alcance de quantas tiene 370 reales.

Mandatos. Mandóse hacer una alba de lienzo con su amito(?) y cordón y el dinero se saque del alcance de la cofradía de Nuestra Señora; mandóse tomar quenta al mayordomo pasado por no poder ser a[...]do de la quarta bacante de la sin/(fol. 14v) cura por bacación de don Antonio Zerra.

Cofradía. Ay una cofradía de Nuestra Señora; no tiene renta ni alcance y por tomar las quantas de más de ocho años por las partes no poder ser avidas se cometieron a el cura.

En esta yglesia ay retablo y ornatos bastantes y la iglesia decente. 30 feligreses.

6

1740-1750.

Visitas arcebispaís á igrexa e fregresía de San Vincenzo de Cespón.

ACS, IG 279, fols. 75r-76v e 93v-94r. Papel.

(fol. 75r) **San Vizente de Zespón, 17.**

En dicho día¹⁴⁴ visité esta Iglesia. El cuerpo está fayado, la Capilla Mayor de bóveda, fáltale buen retablo, el que está ajustado, y para hazerse hes yglesia bastante capaz. Tiene 3 cálizes, viril, yncensario, y nabeta y dos lámparas de plata, ornatos de seda de todos tipos, ropa blanca / (fol. 75v) la suficiente. Tiene de renta 692 ferrados de trigo, 322 ferrados de zenteno, y las sepulturas, y en alcance 4204 reales 13 maravedís.

Cura. Don Andrés Rodríguez Zimanes, desde el año de 25, a presentación de el Monasterio de Sobrado, patrono en los 4 meses; lleba el cura la tercera parte de frutos, lugar de diezmero y los diestros; valele 800 ducados. Las otras 2/3 con lugar de diezmero la lleba el beneficiado simple, que lo hes Don Manuel Joseph Montalvo, residente en Medina del Campo, que le tiene arrendado en 500 ducados. Dícese le presenta también Sobrado. Fuegos 300. Confirmados 762.

Obra pía. La fundada por Theresa López Romay por su testamento, otorgado en 15 de marzo de 566, que dejó abinculada toda su hazienda, y mandó se hiciese una capilla en la Iglesia a San Sebastián, y que se adornase con todos los ornatos necesarios para celebrar y en ella se digeren 2 misas semanales, una rezada, digo cantada, y dos rezadas día de San Sebastián. Lleva los vienes Don Bernardo Cayetano Reyno; no ha cumplido con cosa alguna, hubo pleyto con el motivo de haberse perdido 2 lugares, especialmente hipotecados entre Don Jerónimo de Reino, padre de el actual, y el fiscal ez[...] ¹⁴⁵ de obras pías y por auto dado en 22 de febrero de 707 por el Señor obispo de Pris[...] ¹⁴⁶, se le mandó cumpliese con todo, pagase las misas atrasadas, y las costas, de cuyo auto se apeló al Señor Numpcio adonde se llebó copia de autos. Mandóse al cura hiciese las diligencias posibles, y lo previniese a los Señores prelados que pudiesen remediarlo.

Sacerdote. Don Juan de Caamaño, ordenado año de 15 a título de capellán de San Joseph en Dodro; dejóla, hizo patrimonio en la vacante de el señor Salzedo, tienele muy pingüe, pasalo bien y es confesor.

Don Diego Andrés Caamaño ordenado año de 31 a título de la capellanía arriba dicha, que dejó e hizo patrimonio aprobado por el señor Traba, con el que lo pasa bien.

Don Apolario Ysidoro de Caamaño, ordenado año de 35 a título de dicha capellanía pasalo con dezencia en casa de su padre Don Juan Caamaño que lo hes natural, y parece goza la capellanía.

Don Manuel de Villanueva, ordenado año de 36 a título de capellán de San Joseph en Santa María de Baroñas, arziprestazgo de Entines. Pasalo bien y tiene buen patrimonio.

---

¹⁴⁴ Ainda que poña 17, polas referencias de visitas anteiores é 18 de xuño.

¹⁴⁵ Tres ou catro letras.

¹⁴⁶ Tres ou catro letras.

Cofradías. La de San Roque, y Ángel de la Guardia en una compónese de caridades y petitorio, y en alcance 1479 reales, zera / (fol. 76r) 30 libras. La de el Sacramento y San Vizente en una, componese de caridades y petitorio y en alcance 2315 reales, zera 18 libras. La de la Asunción y Ánimas en una, componese de 7 ferrados de trigo de renta, tres de zenteno y una gallina, caridades y petitorio, y en alqance (sic) 3907 reales 33 maravedies con más 175 reales que en diferentes quantas hay de agravio contra esta cofradía. Mandóse deshacerlos dentro de 20 días y echo se presente para su aprobación.

Mandatos. Los generales y arriba dichos; comboque la feligresía y dispongan se nombre sacristán que cuyde de todo, dando la fábrica alguna parte y otra los feligreses; puede serlo algún maestro de niños y con eso se remedian todos. Permitióse que los que tomasen las dalmáticas en las funciones fúnebres pudiesen llebar quatro cuartos por razón de el trabajo de cada función.

Libros. Bautizados, casados y difuntos están bien.

Estudiantes. Rosendo Ribero; edad 19 años; estudia gramática; buenas costumbres; padres acomodados y tienen 3 hijos.

Joseph Piñeyro, estudia Gramática; hedad 17 años; costumbres buenas; padres acomodados, tienen 3 hijos.

Jerónimo Saabedra; hedad 14 años; estudia Gramática; buenas costumbres; padres acomodados, tienen otros 3 hijos.

Misas. Perpetuas 300; cofradías 39; subpernumerarias ninguna.

[...]

(fol. 93v) **San Vizente de Zespón.**

Cura. Don Juan Ignacio de Lago, presentación de San Justo, diezmos 3ª parte el cura, y 2 el simple, que posee Don Joseph Manuel del Campo, digo Montalvo, vezino de Medina del Campo, cuia presentación no se save, vale 700 ducados.

Cofradías. Una del Santo Ángel y San Roque, caudal mill quinientos diez y ocho reales.

Otra de San Vizente Mártir, caudal mill quatrocientos ochenta y cinco reales.

Otra de la Asumpción y Ánimas renta 7 ferrados de trigo y otro de centeno; caudal 5375 reales.

Capillas ninguna.

Fundación. Theresa López Romay por su testamento mandó se edificase una capilla de San Sebastián y que en ella se / (fol. 94r) dixesen dos misas semanarias, una cantada y dos rezadas al año; no se cumplió, siguió pleito el fiscal contra Don Jerónimo de Reino; salió sentencia contra este, apeló al nuncio, y así se está. Don Bernardo Cayetano de Reino sucesor en los [...] ¹⁴⁷ acudió a Roma el año de 42 y traxo Bula de condonación de las misas atrasadas hasta aquel año, presentada en la visita y se le dieron por cumplidas. Desde entonces asta ahora las cumplió en una hermita de San Sebastián de que certificó el cura y se dice en el auto que respecto falta por hacer la capilla para en ella decir las misas, concurrido el asunto con los papeles que tubiere para S. I. reconocer el pleito y ver si por bia de paz se puede dar fin a él.

Hermita. Una de San Sebastián, patrón el de arriba de [...] ¹⁴⁸.

Clérigos. Don Manuel Jazinto Villanueva, natural y vezino de esta capellanía de San Joseph de Maroñas, confesor.

Don Juan Antonio Maneiro, natural y parroquial de Olbeira en Postomarcos de Abaxo, vezino y vizecura de esta confesión.

Don Apolinario Calamaño, natural y vezino de esta Capellanía de San Joseph en Lestrobe, feligresía de Dodro, tenía ya la licencia limitada y se le rebocó por lo que dice el papel que está con sus notas; es necesario tener presente quando se le despache la Capilla de Lestrobe.

Primeras. Como los diezmos.

Sepulturas. Hay dotadas, las libres de 3 hasta 27 en el coro 4 ducados. / (fol. 94v)

Renta 44 ferrados y 70 concas trigo, arriendo 14, y 6 concas zenteno 22 y 6 concas, memuido, albas y sepulturas.

Caudal. 4254 reales.

---

¹⁴⁷ Palabra de catro letras.

¹⁴⁸ Tres letras.

ACTUACIÓN 5: ANÁLISES ANTRACOLÓXICAS DE MOSTRAS DAS CAMPAÑAS 2005 E 2006

María Martín Seijo

Departamento de Historia I, USC

1. Introducción á antracoloxía

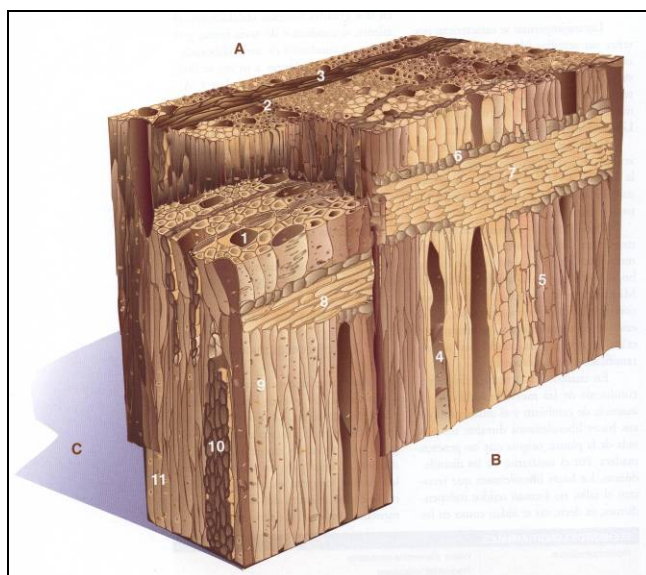
A antracoloxía é unha disciplina arqueolóxica que se integra na área de coñecemento da arqueobotánica, baséase na análise dos carbóns de orixe arqueolóxica, aínda que tamén existe a posibilidade de estudar carbóns de outras procedencias como incendios naturais, depósitos lacustres, turbeiras, etc (Marchesini, Arobba, 2003). A presenza de madeira e carbón nos xacementos arqueolóxicos está estreitamente ligada á actividade humana, en relación con procesos naturais (ramas, restos de poda, etc) que acompañan a ocupación de determinadas zonas, nestos casos estes restos localízanse en depósitos non antropizados con presenza de prantas enteiras ou partes destas. Sen embargo o repertorio líneo máis frecuente nos asentamentos humanos procede de manufacturas e particularmente de restos estruturais de edificacións, de mobiliario doméstico ou de obxectos de uso persoal. Os carbóns proceden xeralmente da combustión do leño utilizado como combustible dos fogares domésticos, en fornos cerámicos ou metalúrxicos, ou de uso ritual.

Na formación da mostra existen factores físicos e culturais que inciden na diferente preservación deste tipo de evidencias arqueolóxicas. O carbón fórmase a partir da descomposición da madeira cando é queimada en ausencia de osíxeno, é posible distinguir diferentes estados que se corresponden coas diferentes temperaturas ás que é sometida a madeira. A carbonización causa toda unha serie de cambios nas propiedades físicas da madeira que axudan a determinar as diferentes especies como son a decoloración, a redución de masa e a contracción dos tecidos. Os carbóns localizados en contextos arqueolóxicos están afectados por problemas tafonómicos que poden afectar á representatividade das diferentes especies (Piqué, 1999), como o proceso de combustión (duración e interrupción da combustión, tipo de estrutura) e as características físico-químicas da madeira (densidade, dureza, compoñentes químicos). Son produto da actividade humana e polo tanto froito dunha selección das especies leñosas existentes nas inmediacións do xacemento. Unha visión máis ampla da vexetación do entorno e das súas transformacións ó longo do tempo debe de ser obtida a partir da análise polínica.

A conservación deste tipo de materiais orgánicos pode ser directa ou indirecta. A primeira é a máis frecuente e implica a conservación da madeira ou carbón no contexto arqueolóxico, mentres que a indirecta sería a partir dunha impronta sobre unha matriz arxilosa ou doutro material á que a materia orgánica se adheriu antes de descompoñerse. As formas máis habituais de conservación directa no rexistro arqueolóxico son a carbonización, a conservación en ambiente húmido, a mineralización e a deshidratación.

2. Metodoloxía

A análise antracolóxica permite unha identificación das especies vexetais ás que pertencen ós carbóns localizados nun xacemento, en base a criterios anatómicos e biométricos. Este método non é destructivo nin require de ningún tipo de tratamento químico do carbón, polo que pode ser utilizado posteriormente para a realización de datacións radiocarbónicas. O obxecto de análise antracolóxica ou xilolóxica é o leño ou xilema que constitúe a estrutura secundaria caracterizada por unha arquitectura microscópica ben definida e diversa segundo a pranta da que provén. Gracias ás paredes extremadamente resistentes (lignificadas) que caracterizan a gran masa de células que compoñen o leño (traqueidas, vasos, fibras, etc) e que son visibles e identificables a pesar de estar os tecidos carbonizados.

Figura 1. Estructura microscópica do xilema das anxiospermas (a partir de García; Guindeo; Peraza; Palacios, 2003). Sección A (transversal): 1. vaso; 2. parénquima lonxitudinal; 3. radio leñoso; Sección B (radial): 4. elemento vascular; 5. parénquima lonxitudinal; 6. células erectas; 7. células procumbentes; 8. radio leñoso; 9. fibrotraqueidas; Sección C (tanxencial): 10. radio leñoso multiseriado; 11. fibrotraqueidas.

O carbón observouse nun microscopio de luz a reflexión Olympus CX-40 con obxectivos 20x, 40x, 100x, 200x e 400x do Departamento de Historia I da Universidade de Santiago de Compostela. Para a determinación realízanse diferentes cortes ó carbón buscando os tres planos anatómicos da madeira: transversal, lonxitudinal tanxencial e lonxitudinal radial. Unha vez observadas as características anatómicas compárase cunha colección actual de referencia e/ou coa bibliografía especializada para realizar a súa identificación, fundamentalmente os atlas de anatomía de madeira de F.H. Schweingruber (1978, 1990), J.G. Hather (2000), García et alii (2003), e co atlas anatómico de carbóns actuais e arqueolóxicos de Vernet et alii (2001).

3. Análise bioxeográfica

O xacemento do Castro de Neixón está na rexión bioxeográfica atlántica ou eurosiberiana da Península Ibérica dentro do piso bioclimático colino ou basal (termotépedo). A rexión eurosiberiana ou atlántica da Península Ibérica caracterízase pola presenza de bosques caducifolios, sendo o xénero *Quercus* o predominante en toda a zona, dende a súa expansión fai uns 10.000 anos (Carrión, 2003), as especies máis habituais o carballo (*Quercus robur*) e o cerqueiro (*Quercus pyrenaica*). No piso colino a vexetación potencial está formada por bosques planocaducifolios e perennifolios relicticos (Costa, Morla, Sáiz, 2001): formacións con carballos como especie predominante, bosques mixtos formados por freixos, tilos, olmeiros, salgueiros, cancereixos e aciñeirais con laureis. A carballeira acidófila con xilbardeira (*Rusco aculeati-Quercetum roboris*) é característica do occidente galego (Rigueiro, 2003), no sector galaico-portugués, preferentemente nos pisos colino e montano (termotépedo e mesotépedos). Neste sector o bidueiro non é unha das especies máis frecuentes, localizándose nos vales.

A influencia mediterránea é notable, aparecendo especies como o loureiro (*Laurus nobilis*), o érbedo (*Arbutus unedo*), a rubia (*Rubia peregrina*), o trobisco (*Daphne gnidium*), a xesta mansa (*Osyris alba*) o a xilbardeira (*Ruscus aculeatus*). Nas zonas máis baixas nos vales dos ríos incorpórase a sobreira (*Quercus suber*), na subasociación *quercetosum suberis*. Nas ribeiras dos cursos de auga as ripisilvas ou bosques de ribeira a especie máis representada son os ameneiros (*Alnus glutinosa*), neste sector son tamén frecuentes o sanguíño (*Frangula alnus*), o salgueiro común (*Salix atrocinerea*) e o sabugueiro (*Sambucus nigra*). No estrato herbáceo, de cobertura elevada, abundan os xeófitos, moitos feitos entre eles.

A vexetación actual no xacemento e os seus arredores está moi alterada e é predominantemente produto da repoboación con especies foráneas, como *Pinus pinaster*, e arbustos relacionados coa degradación da cuberta arbustiva, heliófilas e colonizadoras como *Genista* sp., *Ulex europaeus*, *Rubus* sp., *Hedera helix*, e herbáceas.

4. Material analizado e resultados

O conxunto de mostras de carbón analizadas foron documentadas no sector 02 durante as campañas de escavación dos anos 2005 e 2006, en dous contextos estratigráficos e cronolóxicos ben definidos e coetáneos, correspondentes á Fase II da Cultura Castrexa, entre os séculos IV-II a.C.

- Recheo do interior de dous foxos que definen a entrada SE do recinto (Foxo 01 e 02). Entre os depósitos destaca un concheiro no Foxo 01, con depósitos de recheo ós que se vinculan a maior parte dos carbóns analizados.
- Foxas de almacenamento practicadas no xabre e vencelladas coa entrada SE ao recinto superior do Castro Grande.

Ademais dos fragmentos de carbón recuperados nestas estruturas arqueolóxicas, analizouse tamén unha peza de madeira mineralizada recuperada do interior dun regatón de bronce (PZNEI04/J001) recuperado no recheo do foxo 02 na campaña de 2006. Esta peza apareceu en relación cunha fíbula de longo travesaño sen espira nun contexto dos séculos IV-II a. C.

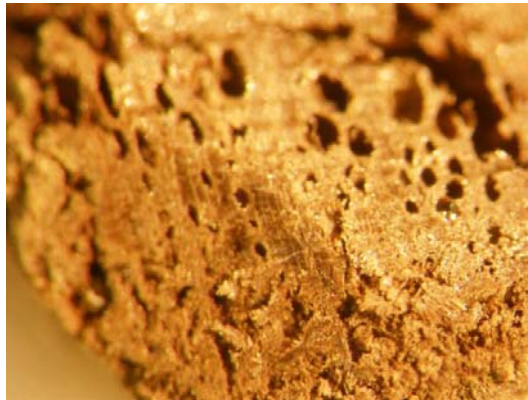

Figura 2. Imaxe do corte transversal do fragmento de madeira mineralizada conservado no interior do regatón de bronce.

O bó estado de conservación da madeira permitiu a identificación da mesma mediante a realización de dous cortes cunha coitela. Estes cortes facilitaron a observación dos diferentes caracteres anatómicos no plano transversal e do lonxitudinal tanxencial, o que permitiu determinar que o fragmento analizado se correspondía cun pequeno anaco de madeira de carballo (*Quercus* sp. caducifolio). O traballo da madeira desta especie é habitual dende a Prehistoria en toda Europa, en primeiro lugar porque é abundante no entorno dende a expansión de *Quercus* a partir do 10.000 BP co óptimo climático e ademais polas propias características desta madeira, moi resistente, que admite ben o pulimento, etc. Existen referencias a fragmentos de madeira de carballo con sinais de ter sido traballados no castro de Cortegada

(Silleda, Pontevedra), Castrovite (A Estrada, Pontevedra), Navás (Nigrán, Pontevedra) e Castrolandín (Cuntis, Pontevedra).

Figura 3. Detalle do plano transversal do fragmento de madeira mineralizada, no que se pode observar o anel de crecemento poroso, no que se aprecian os vasos do leño xove de grandes dimensións, e cómo os vasos adoptan unha disposición dendrítica.

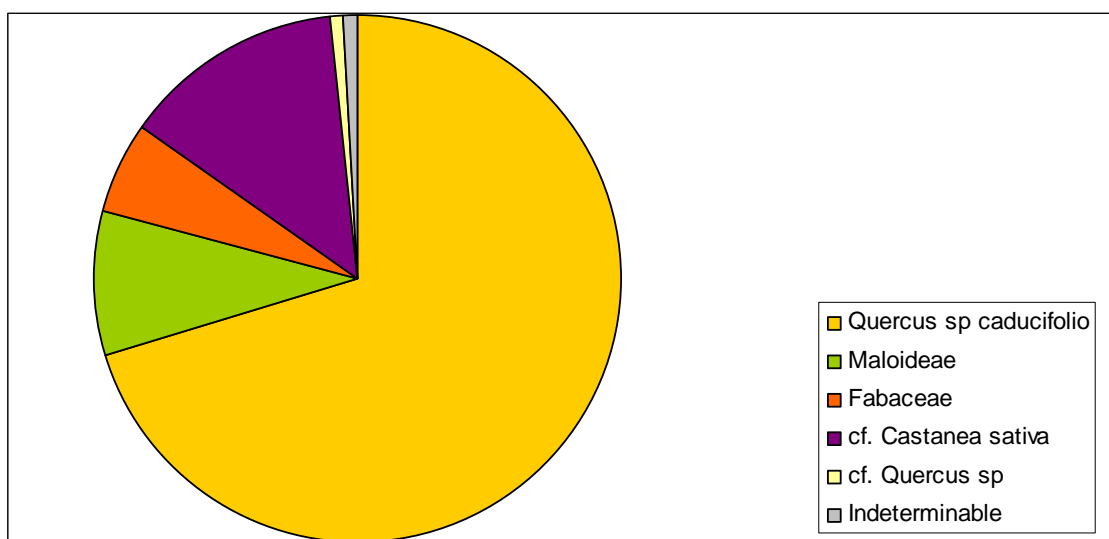
A conservación de pequenos fragmentos de ben madeira mineralizada ben de carbón con evidencias de ter sido traballadas permite obter datos referentes á utilización de determinadas especies para a confección de artefactos en madeira, polo que permite contrastar a existencia dunha selección de determinados taxóns polas súas cualidades, fundamentalmente a flexibilidade, a tenacidade, a resistencia á putrefacción, etc. No Noroeste aínda non temos moitas referencias pero sí podemos observar algunhas características xerais como a utilización de *Corylus avellana* cando é preciso que o artefacto realizado sexa flexible ou de *Quercus* sp. caducifolio cando o que se pretende é obter un obxecto tenaz e resistente.

Con respecto ás mostras de carbón analizadas, éstas foron recollidas individualmente a man durante a campaña de escavación. Este método de recollida é o máis habitual nas intervencións arqueolóxicas pero sen embargo condiciona os resultados das analíticas arqueobotánicas, xa que existe unha selección en campo unicamente dos carbóns de maiores dimensións, excluíndose da mostraxe os fragmentos menores. Isto provoca unha sobrerrepresentación de especies arbóreas fronte ás arbustivas, ou daquelas especies que producen uns carbóns de maiores dimensións ou que son máis resistentes á fragmentación. Condiciona tamén a recollida daqueles carbóns mellor conservados, fronte a aqueles que aparecen dispersos no xacemento, máis rodados e pequenos, pero que ofrecen unha gran variabilidade de especies xa que representan ás diferentes especies leñosas explotadas durante a ocupación do asentamento.

Neste senso, son moi interesantes os carbóns recuperados do foxo, polas peculiares características deposicionais dos sedimentos que colmatan desta estrutura, xa que ademáis de ser un elemento delimitador do poboado convírtese co tempo nun lugar no que son depositados os residuos producidos

polas actividades productivas dos habitantes do castro. A interpretación dos diferentes depósitos de recheo do foxo como unha colmatación intencional e rápida do mesmo poderían estar determinando tamén a escasa variabilidade da mostra por representar unha secuencia temporal limitada e polo tanto os residuos da combustión dun periodo de tempo limitado.

A partir da análise antracolóxica dos carbóns recuperados durante as campañas dos anos 2005 e 2006 identificáronse un número moi limitado de taxóns, catro en total, aínda que están representadas especies tanto do estrato arbóreo como do arbustivo: *Quercus* sp caducifolio e cf. *Castanea sativa* correspondentes co estrato arbóreo, e *Fabaceae* e *Maloideae* co estrato arbustivo.

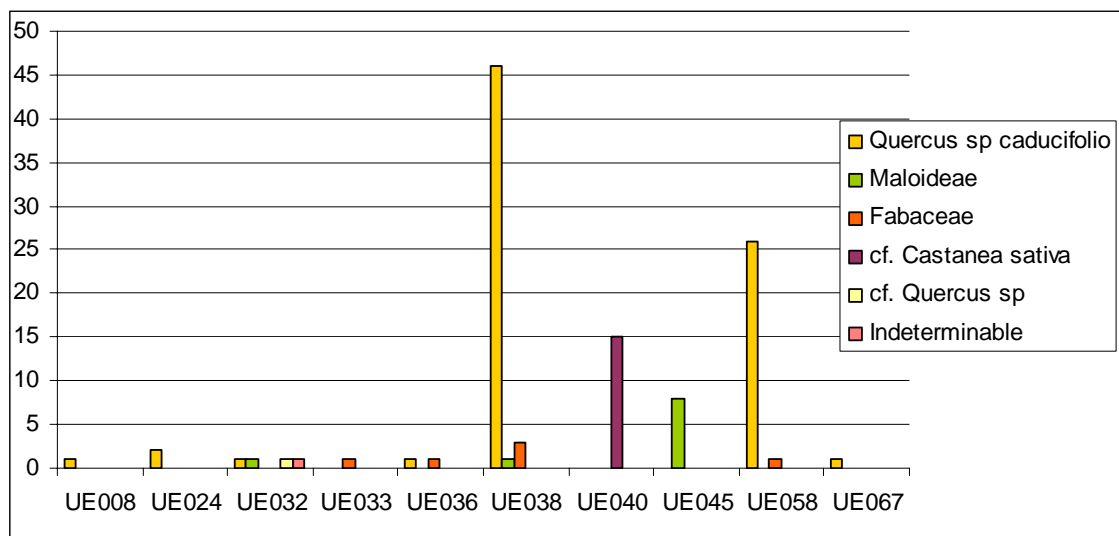

Gráfica 6. Distribución por especies dos fragmentos identificados

TAXÓN	F RAGS.
<i>Quercus</i> sp caducifolio	78
<i>Maloideae</i>	10
<i>Fabaceae</i>	6
<i>Cf. Castanea sativa</i>	15
cf. <i>Quercus</i> sp	1
Indeterminable	1
TOTAL	97

Táboa 3. Taxóns determinados e fragmentos totais analizados durante as campañas do 2005 e 2006.

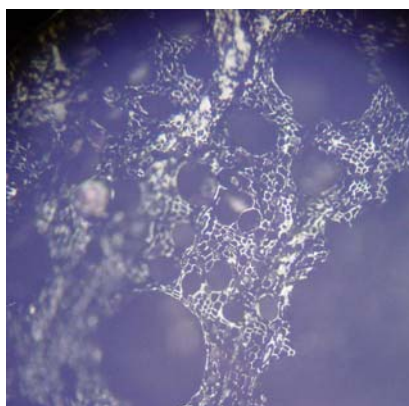
En xeral analizáronse entre 1 e 27 fragmentos por unidade estratigráfica, unicamente da UE038 puidéronse estudar unha cantidade representativa de fragmentos, 50 en total. A UE038 era un depósito de terra marrón escura, de compactación baixa, con cunchas de ameixa e navalla, pedras de xisto e abundantes carbóns que recheaba o Foxo01. A pesar da baixa cantidade de efectivos analizados son significativas as asociacións de especies como *Quercus* sp. caducifolio con *Fabaceae* e *Maloideae*, algo habitual en xacementos da Idade do Ferro nos que as secuencias antracolóxicas amosan a combinación recorrente entre madeiras de árbores e arbustos, unha tendencia que se repite especialmente en relación entre *Quercus* sp caducifolio e *Fabaceae*.

Gráfica 7. Distribución dos taxóns nas diferentes unidades estratigráficas.

A aparición conxunta de *Fabaceae* e *Quercus* sp. caducifolio ben sendo constatada en diversas análises antracolóxicas realizadas no Norte de Portugal e en Galicia, dende o Calcolítico á Idade do Ferro (Figueiral, Bettencourt, 2004). Esta combinación de especies ten sido relacionada coa importante presenza de *Quercus* sp. caducifolio, especie dominante nas secuencias polínicas da Prehistoria e Protohistoria do Noroeste, e cunha extensión das fabáceas que podería ser un efecto colateral da limpeza do bosque, xa que o terreo limpado e/ou abandonado é rapidamente colonizado por arbustos pioneiros, que protexen os solos da erosión, e fixan coas súas raíces o nitróxeno á terra favorecendo a recuperación do bosque.

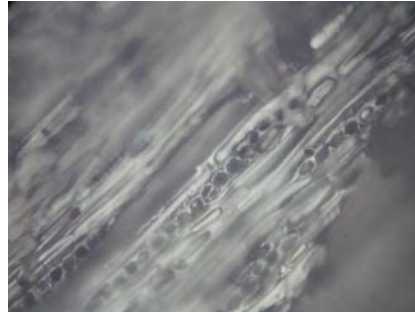
Un dos problemas no momento de abordar o estudo da extensión das fabáceas é que son especies entomófilas e non producen moito pole polo que están infrarrepresentadas na secuencia polínica. As fabáceas foron probablemente utilizadas como fonte de combustible, forraxe, cama para os animais e como fertilizante para a agricultura e incluso como material constructivo. Figueiral e Bettencourt (2004) sinalan que a importancia de *Quercus* sp. caducifolio e *Fabaceae* no rexistro antracolóxico está relacionado coa importante presenza desta especie nos arredores dos asentamentos e cunha xestión dos recursos leñosos comparable entre diferentes comunidades que utilizan unha variedade similar de combustibles.

Figura 4. Detalle do plano transversal de cf. *Castanea sativa* onde se observa a porosidade no anel, coa transición dentre os vasos do leño tardío de pequenas dimensións e os grandes correspondentes co leño xove.

A determinación antracolóxica de castiñeiro conleva certas dificultades xa que a estrutura anatómica de *Castanea sativa* e a de *Quercus* sp. caducifolio é totalmente similar, a excepción dos radios, mentres que *Quercus* presenta uns radios uniseriados e outros multiseriados que poden chegar a medir incluso varios milímetros de altura. No castiñeiro só aparecen radios uniseriados e ocasionalmente aparecen bi ou triseriados aínda que non é habitual. A determinación de *Castanea* é complicada no caso de que o fragmento analizado sexa de pequenas dimensións, xa que un fragmento interr radial de *Quercus* presentaría a súa mesma morfoloxía. No caso do Castro de Neixón analizáronse 15

fragmentos de entre 0'5 e 1 cm, con aristas vivas e fracturas recentes polo que probablemente todos formaran parte dun único fragmento, en tódolos casos analizados os radios son uniseriados polo que moi probablemente todos estes fragmentos se correspondan con *Castanea*.

Figura 5. Imaxe do corte lonxitudinal tanxencial de cf. *Castanea sativa* no que se observa a existencia de radios uniseriados, e os biseriados que aparecen ocasionalmente.

5. Paisaxe e xestión do entorno

A partir da análise antracolóxica podemos obter unha imaxe parcial da vexetación que rodeaba o asentamento do Castro Grande de Neixón, os restos antracolóxicos son restos antrópicos e non naturais, o que provoca a existencia dunha distorsión na imaxe que ofrecen da paisaxe no pasado, xa que aparecen só representadas as especies arbóreas e arbustivas que foron explotadas polos habitantes dos asentamentos para obter combustibles ou ben para confeccionar estruturas e artefactos en madeira, son froito polo tanto dunha selección previa das especies.

As análises polínicas para o período Subatlántico en Galicia sinalan como taxón arbóreo mellor representado o *Quercus*, e a relación entre pole arbóreo e non arbóreo presenta varias oscilacións ó longo deste período, determinadas pola caída do pole arbóreo, que se producen entre o 2685-2605 BP, o 2590-2450 BP e o 2380-2070 BP, tendo lugar un forte descenso cara o 1510 BP. Estas pulsacións non tiveron a mesma intensidade en todo o territorio (Aira, 1996). As modificacións na cuberta vexetal pódense deber en liñas xerais a dous tipos de factores: climáticos debidos a presións naturais, ou humanos provocadas pola acción do home sobre o medio. Precisamente as primeiras accións do home sobre o entorno vexetal estarían vinculadas directamente co uso do lume como deforestador e fertilizador de terras que posteriormente serían dedicadas a actividades agrícolas e gandeiras (Figueiral, 1994).

Os resultados da análise amosan unha clara preferencia pola madeira de carballo, sendo probablemente *Quercus* sp caducifolio tamén a especie máis abundante no entorno, aínda que ten unha importante representación o estrato arbustivo, coas fabáceas e as maloideas. A familia das *Maloideae* agrupa a varios taxóns que non poden ser diferenciados en base á súa estrutura anatómica, xeralmente no Noroeste correspóndense con *Sorbus-Crataegus*: o capudre (*Sorbus aucuparia*), a sorveira (*Sorbus torminalis*), a raña (*Sorbus aria*), ou o espiño

albar (*Crataegus monogyna*). Estos arbustos aparecen asociados a formacións degradadas de caducifolios, nas zonas marxinais ou nos claros. O uso deste taxón é determinado de forma recorrente nas análises antracolóxicas realizadas tanto en xacementos da Idade do Ferro como en períodos anteriores, asociado normalmente coas fabáceas e o carballo. A das fabáceas é unha das familias máis amplas do reino vexetal, aínda que os restos leñosos que habitualmente son determinados carbonizados nos xacementos do Noroeste peninsular correspóndense con xestas e piornos (*Cytisus* sp, *Genista* sp, *Osyris* sp.) e toxos (*Ulex* sp), plantas heliófilas e colonizadoras que ocupan principalmente zonas degradadas de bosque, ben afectadas pola existencia de incendios puntuais, ben pola degradación provocada pola actividade gandeira.

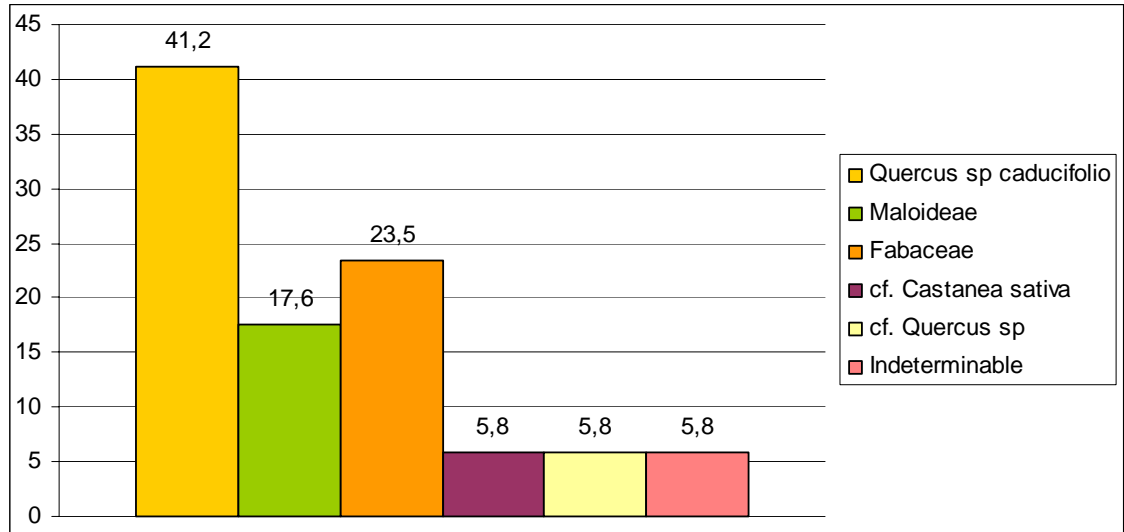
Figura 6. Detalle dunha ramiña de espiño albar (*Crataegus monogyna*) coas follas e o froito.

Castanea sativa é unha especie arbórea autóctona pero cunha presenza moi importante cara o cambio de era debido ás prácticas de silvicultura romana que favorecen a súa extensión mediante o cultivo desta árbore para a explotación do seu froito e da súa madeira. A presenza desta especie está constatada en xacementos da Idade do Ferro do Noroeste en diversas secuencias polínicas (Aira, Saá, 1989). O seu cultivo foi favorecido por gregos e romanos a escala europea e tivo un importante desenvolvemento durante a Idade Media cando o seu cultivo estaba dirixido á obtención do seu froito para o autoconsumo (Conedera et alii 2004). A presenza nas secuencias polínicas de pole de *Castanea*, xunto co de *Juglans* e *Olea*, ten sido interpretado como indicador de acción antrópica, sen embargo a súa identificación pode ser natural nos refuxios temperados naturais durante as glaciacións, o Noroeste da Península sería un destes lugares, nos que a presenza de *Castanea* sería natural, aínda que sí é certo que o aumento da súa representación nas secuencias polínicas está relacionado coa acción humana.

A análise antracolóxica indica polo tanto a existencia dun bosque de caducifolios no que a especie predominante sería o carballo (*Quercus* sp caducifolio) probablemente degradado pola acción antrópica como indican a presenza de maloideas e fabáceas, e coa presenza puntual de *Castanea sativa*.

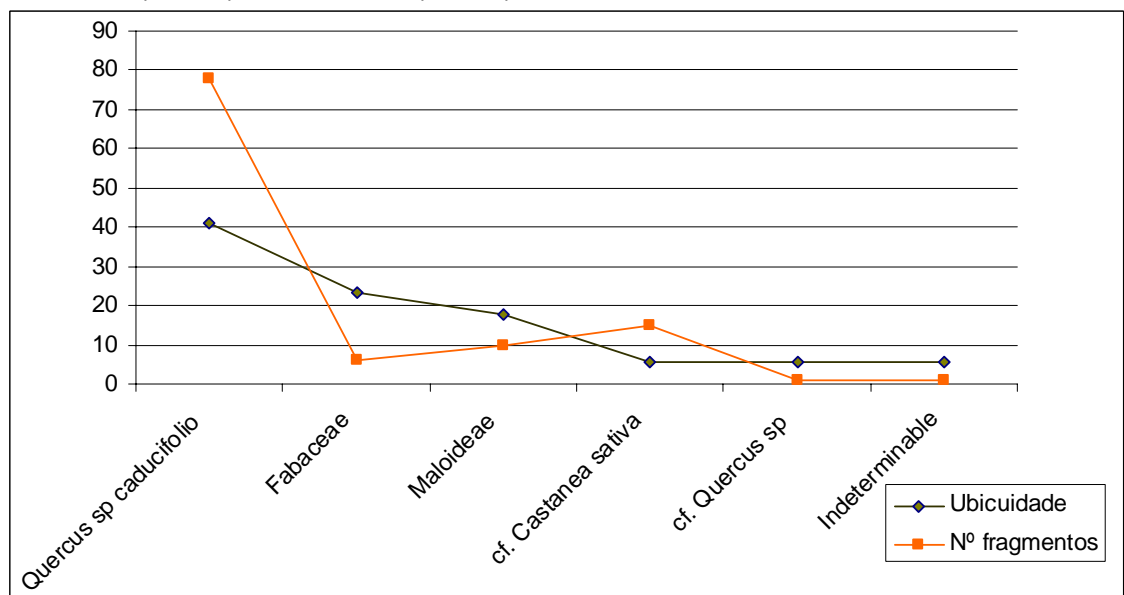
6. Prácticas de xestión forestal

O conxunto de carbóns estudados permite obter datos sobre as estratexias de xestión dos recursos forestais durante os períodos de ocupación do asentamento. Para analizar este aspecto observamos a recurrencia dos diferentes taxóns nas estruturas: a aparición recorrente dun taxón indica un uso preferente dunha determinada especie.

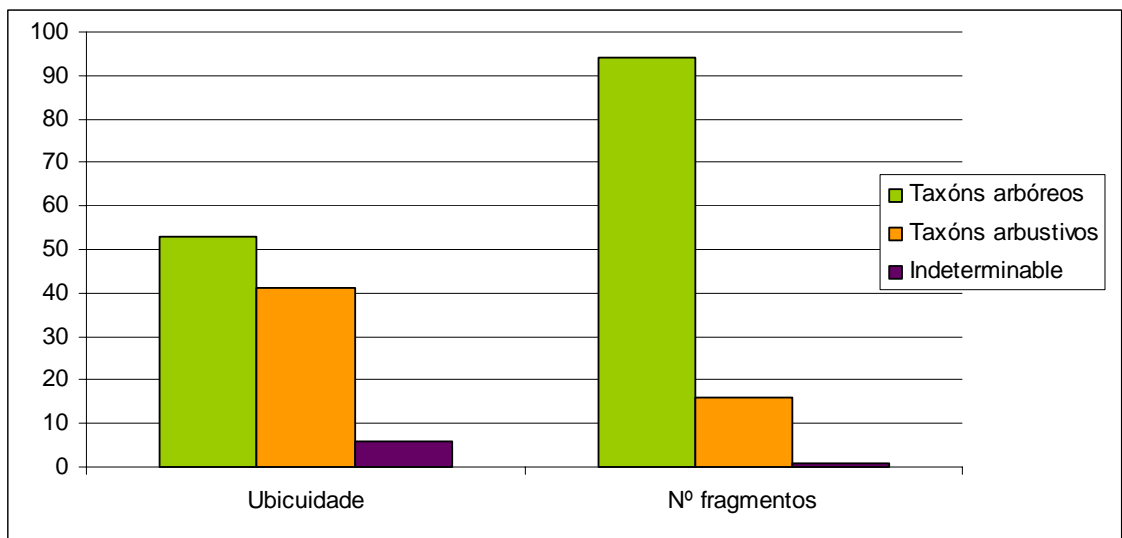
Gráfica 8. Ubicuidade dos diferentes taxóns nas unidades estratigráficas.

Esta forma de observar a recurrencia de maneira independente da cantidade de restos, permite minimizar a sobrerepresentación puntual destes taxóns en base á cuantificación do número de fragmentos. No caso do castro de Neixón a especie que aparece máis recorrentemente é *Quercus sp caducifolio* (41,2%), seguido de *Fabaceae* (23,5%) e *Maloideae* (17,6%).

Gráfica 9. Comparación entre a ubicuidade dos taxóns e o número de fragmentos.

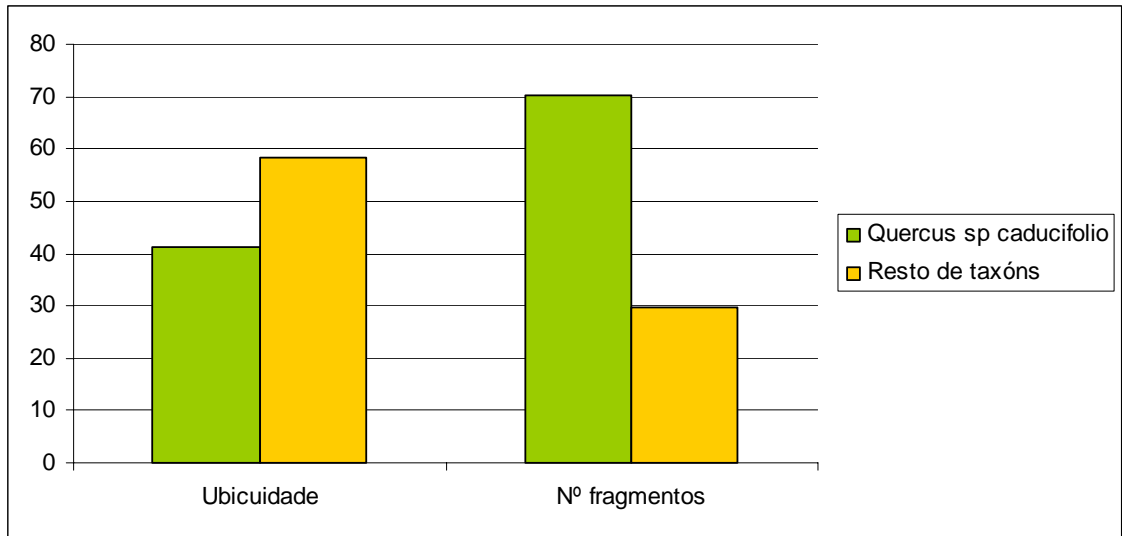
Analizando a ubicuidade dos taxóns arbóreos (*Quercus* sp caducifolio, cf. *Castanea sativa*) en comparación dos arbustivos (*Maloideae*, *Fabaceae*) observamos que as proporcións son moi similares, a pesar de que en número de fragmentos existe unha sobrerrepresentación das especies do estrato arbóreo. Como xa sinalamos anteriormente durante a ocupación do asentamento está explotándose tanto para a obtención de combustibles como para a confección de artefactos unha formación de caducifolios co carballo como árbore predominante, recorrendose á obtención de combustibles tamén ás zonas marxinais do mesmo ou ós claros existentes dentro deste bosque como indican as fabáceas e as maloideas, aparece puntualmente *Castanea* asociada a esa formación de caducifolios.

Gráfica 10. Ubicuidade e número de fragmentos de carbóns correspondentes a taxóns arbóreos e arbustivos.

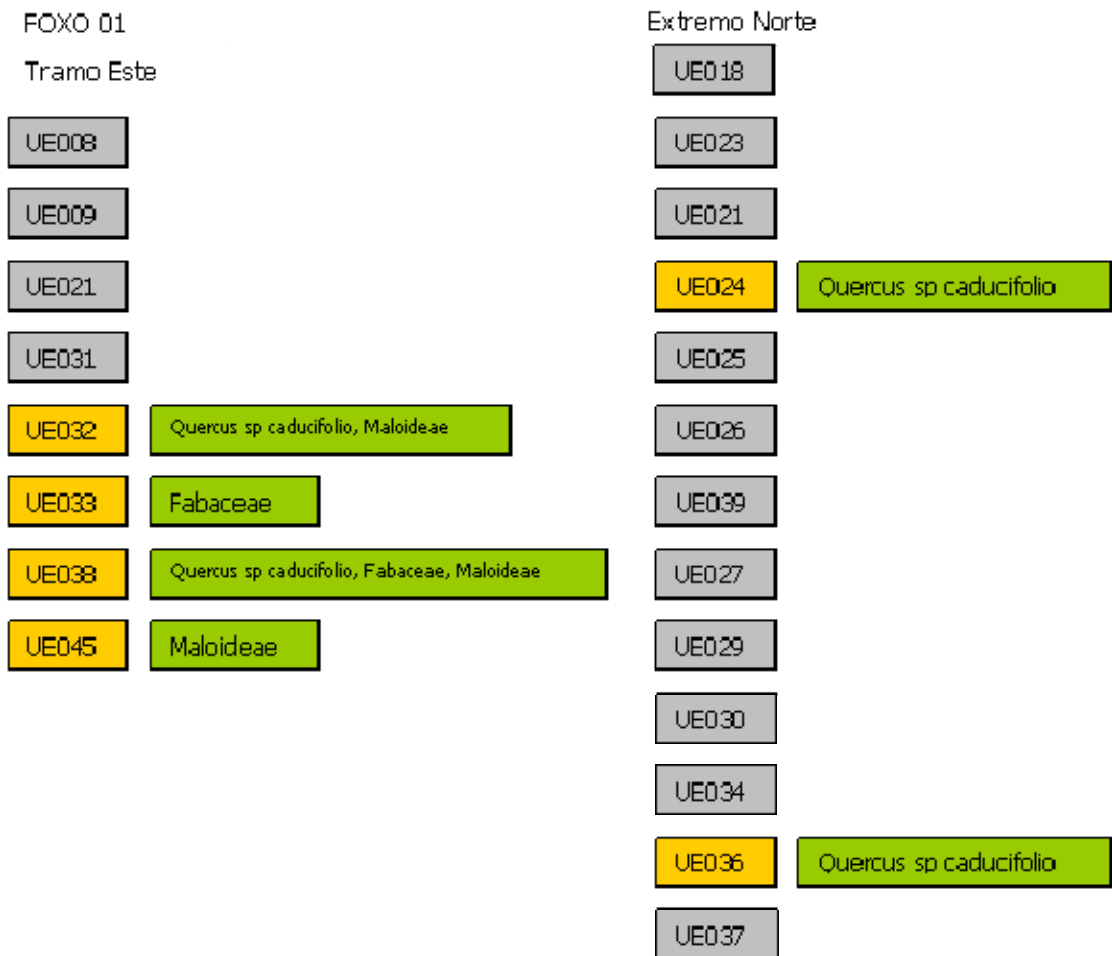
A madeira e o carbón analizados están indicando ademáis que o carballo é unha especie de valor fundamental para esta sociedade, xa que dela obtiñan madeira para a confección de elementos constructivos como os postes da empalizada de delimitación do Castro Grande (MU040825J02/campaña 2004), para a elaboración de artefactos (PZNEI04/J001) e como especie máis habitual e recurrentemente utilizada como combustible, soa ou combinada con especies arbustivas.

Gráfica 11. Comparación da ubicuidade e número de fragmentos entre *Quercus* sp. caducifolio e o resto de taxóns determinados na análise.

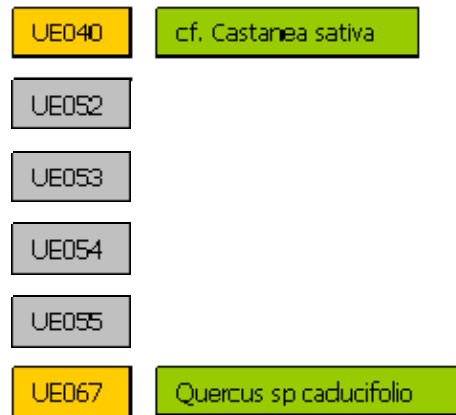
Analizando os contextos arqueolóxicos de procedencia dos diferentes fragmentos de carbón estudados o que observamos é unha certa continuidade nos depósitos dos foxos na explotación de *Quercus* sp. caducifolio, *Fabaceae* e *Maloideae*, e a explotación puntual dunha especie como cf. *Castanea sativa* que se documenta na zona superior do Foxo 02.

Gráfica 12. Secuencia estratigráfica do Foxo 01, dos depósitos máis recentes ós máis antigos, en cor amarela aqueles dos que se analizaron carbóns.

Dos diferentes depósitos que rechean o Foxo 01, foron analizados carbóns procedentes de oito unidades estratigráficas, cinco no tramo Este e tres do extremo Norte. Neste tipo de depósitos de recheo e deposición de residuos o que se documenta habitualmente é a sucesión de diferentes combustións, de maneira que queda reflexada un maior espectro florístico que noutras estruturas arqueolóxicas como as estruturas de combustión ou as foxas. Ademais nun 50% dos casos analizados os carbóns aparecen asociados nos depósitos con cunchas e ósos, polo que probablemente sexan os restos das combustións relacionadas coas actividades domésticas de transformación e consumo de alimentos no caso de que se atopen en contexto secundario, ou ben si se atopan en posición primaria dunha combustión intencional deste tipo de restos co fin de eliminar os restos orgánicos.

FOXO 02

Gráfica 13. Secuencia estratigráfica do Foxo 02, dos depósitos máis recentes ós máis antigos, en cor amarela aqueles dos que se analizaron carbóns.

Os carbóns analizados do Foxo 02 correspóndense unicamente con dúas unidades estratigráficas, a presenza de *Cf. Castanea sativa* está documentada na zona superior e polo tanto máis recente dos depósitos que colmatan o Foxo 02. Deste foxo recuperouse tamén o regatón de bronce que contiña no seu interior un fragmento de madeira de carballo. Ademais dos carbóns vinculados ás dúas foxas, no interior dunha foxa de almacenaxe determináronse un total de 27 fragmentos de carbón, correspondentes a *Quercus sp caducifolio* (96,2%) e a *Fabaceae* (3,8%).

A determinación de *Castanea* é interesante porque a súa extensión a partir da Idade do Ferro está ligada á acción antrópica, o home favorece a súa expansión co fin de explotar os recursos que ofrece: a súa madeira ten múltiples usos, como combustible dos fogares non é moi apreciada, sen embargo sí era utilizada para a fabricación de carbón, e para a realización de diferentes elementos constructivos tanto interiores como exteriores; Aproveitáanse tamén os seus froitos para a alimentación humana, con ou sen procesamento previo.

7. Síntese dos resultados

A información paleoambiental obtida a partir da análise antracolóxica permite documentar a existencia dun bosque de caducifolios, probablemente co carballo como especie dominante, e con presenza tamén de *Castanea sativa*. A presenza de *Fabaceae* indica a degradación do bosque e as *Maloideae* indican a existencia de claros na formación boscosa.

Os datos sobre a explotación das especies leñosas indican a importancia de *Quercus sp caducifolio* como combustible, e como madeira para a confección de artefactos e para a construción de elementos estruturais. Normalmente asociado a especies arbustivas como *Fabaceae* e *Maloideae*.

Os datos sobre a xestión do entorno sinalan a explotación do bosque de caducifolios e das zonas de claros asociadas a este bosque (*Maloideae*) e de zonas marxinais e degradadas (*Fabaceae*). Non hai evidencias da explotación do bosque de ribeira como adoita ser habitual noutros xacementos desta cronoloxía.

ACTUACIÓN 6: DATACIONES RADIOCARBÓNICAS E ANÁLISES ANTRACOLÓXICAS

No inventario de materiais recolleemos as mostras antracolóxicas seleccionadas nesta campaña de 2007 para levar a cabo análises antracolóxicas e radiométricas. Esta investigación non puido levarse a cabo pola falla de presuposto e os impagos do Excmo. Concello de Boiro.

ACTUACIÓN 9: ESCAVACIÓN ARQUEOLÓXICA

1. Escavación arqueolóxica: ampliación dos sectores 01 e 02

Como apuntabamos no proxecto arqueolóxico previo, nesta campaña de 2007, centramos a nosa intervención nos seguintes sectores, como traballo vencellado directamente aos labores de consolidación e posta en valor conseguintes:

3. **Ampliación cara ao W do sector 01:** coa finalidade de contextualizar mellor as construcións exhumadas en 2003 e 2004, para a súa posta en valor, escavamos 7 cuadrículas de 4 x 4 m, correspondentes ás UR2298, UR2299, UR2198, UR2199, UR2099, UR1902 e UR2002. En total a superficie da área intervida abrangue uns 112 m²
4. **Ampliación cara ao S do sector 02:** coa finalidade de exhuma-la continuación do tramo de foxo 02 con vistas á súa posta en valor, escavamos as seguintes UR, acadando unha superficie total de 368 m²: UR821, UR822, UR823, UR824, UR825, UR826, UR921, UR922, UR923, UR924, UR925, UR926, UR1021, UR1022, UR1023, UR1024, UR1025, UR1026, UR1122, UR1123, UR1124, UR1125 e UR1126.

1.1. Sector 01

As escavacións desenvoltas nesta zona do interior da croa nas campañas de 2003, 2004 e 2006 permiten caracterizar nidiamente a evolución deste espazo arqueolóxico, moi alterado por afecións recentes [**Lámina 11**]. Na metade S do sector conservamos restos do nivel prerromano de ocupación (2ª Idade do Ferro) sobre o que se ergueu o parapeto que cingue a croa, cun muro de contención de cachotería a base de blocos de xisto. Contra esta estrutura e sobre o nivel antigo dispóñense os restos duha construción oval de cachotería, cun muro anexo, que apareceu cuberto por un derrubo de considerable entidade. Este depósito está formado polos restos de estrutura arquitectónicas totalmente esborralladas pola acción de maquinaria moderna. Este nivel de uso se corresponde a época romana, con abundante material do cambio de era (ánfora *Haltern 70*, *Dressel 2-4*, cerámica común romana, sigillata de Tricio) e tamén restos significativos de época baixoimperial (sigillatas hispánicas tardías). Tamén se documentaon diferentes elementos do enxoval doméstico, como anacos de *catillus*, muíños circulares, material lítico, fusaiolas, etc...

Nesta campaña, ao longo do mes de xullo de 2007, procedeuse á limpeza do sector 01 e a escavación das UR sobre o parapeto. Como en anos anteriores, a eliminación da capa vexetal permitiu documentar abundante material contemporáneo adscribible aos depósitos de recheo que conforman o verquedoiro de lixo alí asentado nos anos 70 e 80. Por debaixo do horizonte vexetal aparece

directamente o parapeto defensivo e, contra el, cachotes que forman parte do grande depósito de pedras de xisto documentado en campañas precedentes, seguindo a liña da pendente, en dirección NE-SW. Neste depósito removido rexistramos un anaco de Cerámica Sigillata, unha meta de muíño circular, fragmentos de muíños barquiformes, abundante tégula e material anfórico.

Figura 7. Nova casa circular documentada no sector 01

Nas UR 2198, 2298, 2299 e 2199 documentamos os restos doutra estrutura de carácter doméstico correspondente a outra **vivienda circular (UENEI05026)**. Consérvanse dous tercios da pranta do edificio, moi alterado polas afeccións recentes. Non obstante, na súa cara W conserva até sete fiadas horizontais, realizadas con grandes blocos de xisto e pequeno cachote. Nesta zona apoíase no parapeto e os extremos afíncanse xa na rocha nai. O tramo de muro mellor conservado acada os 60 cm de alto, presentando unha anchura media de 40 cm. Consérvase o van da porta no que apareceu fincada unha pedra, correspondente á soleira da vivenda.

Figura 8. Detalle do muro W da casa circular

No interior desta construción documentamos restos do nivel de ocupación, correspondentes a un depósito de terra parduzca, de compactación media e gran fino, con pedras de xisto de mediano tamaño, cunhas dimensións de 5.70 m (eixo N-S) e 3.15 (eixo E-W). Asemade conserváronse anacos do pavimento da cabana (UENEI05032 e UENEI05033), de xabre apisonado de cor amarelenta. Por debaixo rexistramos un depósito de acondicionamento do terreo para asentar o pavimento antedito (UENEI05040).

Cortando a estrutura localizamos o enterramento dun animal (probablemente un pequeno porco). Trátase dun depósito intencional xa que o esqueleto aparece dentro dunha pequena foxa, selada por un conxunto de pedras entre as que destacan dous pelouros de granito pulido. A solería orixinal da vivenda foi reutilizada como estela sinalizadora da tumba. O esqueleto conservouse intacto e foi retirado compolto co gallo de abordar análises paleontolóxicas e radiocarbónicas. Como material asociado a esta vivenda aparece abundante tégula (algunha delas con decoración a abse de dixitacións) e ánfora *Haltern 70*, se ben tamén aparecen, remexidos, anacos de cerámicas da Fase III do castrexo (bordos gallonados, reforzados tipo Vigo).

Figura 9. Enterramento dun suído na casa circular.
A soleira da porta foi reaproveitada como estela.

No exterior da vivenda exhumamos en pranta un tramo de muro sobre o parapeto da 2ª Idade do Ferro que sería coetáneo daquela (UENEI05053). Este muro está realizado a base de rochas de xisto colocadas sobre o parapeto nas UR1197 e 1297. Cunha orientación N-S aparece bastante esborrallado de xeito que no extremo S só se conserva unha fiada, e nalgún tramo incluso esa fiada desaparece. No seu extremo N, coincidindo coa zona de maior potencia de solo se conservan até 3 fiadas. O tramo conservado ten unha lonxitude de 4.62 m e unha

anchura que devala entre os 43 e 45 cm. Aparecen tódalas pedras careadas polo lado E, e polo W aparece integrado no parapeto. Entre este muro e o muro da vivenda documentouse un depósito de queimado (UENEI05031) con abundantes carbóns, material anfórico e cerámica castrexa. Este depósito apoiase directamente sobre o xabre.

Figura 10. Muro sobre o parapeto (UE053) e exterior da vivenda circular (UE026)

No exterior da cara NW da vivenda documentouse unha interesante secuencia estratigráfica que semella amosar a posible existencia doutro acceso ao interior do recinto superior do Castro Grande:

- UENEI05029: depósito de pedras de xisto de mediano tamaño que aparece nas UR2198 e 2298. De forma alongada no eixo N-S ten unhas dimensións de 5.70 m e 1.60 m (eixo E-W).
- UENEI05037: ao carón do derrubo anterior, debaixo da capa vexetal, documentouse un depósito de terra parda, de compactación media con pedras de pequeno tamaño, cunhas dimensións de 5.70 m (eixo E-W) e 2.81 (eixo N-S). Recolléronse abundantes anacos de ánfora *Dressel 7-11* e *Haltern 70*.
- UENEI05042: debaixo da anterior UE dispónse este depósito de pedras de xisto de grande tamaño, con abundante material anfórico romano. Ten unhas dimensións en planta de 4.20 m (eixo N-S) e 3.30 m (eixo E-W).
- UENEI05044: debaixo da anterior UE localizouse este depósito de pedras de xisto vencelladas a un bloque de pegmatita ubicado na UR2297. Ten unhas dimensións de 1.43 m (eixo N-S) e 1.83 (eixo E-W).

Estes depósitos vencéllanse ao derrubo do muro de cachotería da vivenda circular, esprazado cara ao W e mailo parapeto pola afección sufrida nos anos 80 co emprego de maquinaria. Debaixo de todo este cascallo documéntase contra o perfil W da UR2297 un depósito de terra (UENEI05045) de cor clara de

compactación baixa cunhas dimensións de 1.73 m (eixo N-S) e 6.52 (eixo E-W). Entre o muro circular, o depósito antedito e o bloque de pegmatita dispónse un depósito de terra moi compactada, de cor amarelenta (UENEI05052), cunhas dimensións de 3.90 m (eixo N-S) e de 2.15 m (eixo E-W). Trátase dun pavimento vencellado cun posible acceso ao interior do recinto superior do Castro Grande, se ben esta hipótese non pode ser contrastada xa que cómpre ampliala escavación cara ao W. Por debaixo esténdese un pequeno depósito de terra amarelenta (UENEI05059) que cobre un grande depósito de terra marrón escura con pedras de xisto de mediano tamaño (UENEI05063).

Figura 11. Final de escavación na esquina NW do sector 01

A escavación desta zona puxo de manifesto a natureza antrópica do bloque de pegmatita, xa que non se trata dun afloramento senón dunha pedra tallada e fincada, documentándose na súa base unha foxa escavada no xabre (UENEI05078), de forma ovoide e unhas dimensións en pranta de 90 x 60 cm cm, rechea por unha terra de natureza arxilosa (UENEI05077).

Asemade, tamén se procedeu á finalización da escavación da **foxa UENEI04002** (UR 2301 e 2302) que quedara pendente do ano pasado. Presenta as mesmas características cás foxas do sector 02 e volve evidenciar un primeiro nivel de uso do recinto superior do Castro Grande como espazo de almacenaxe na 2ª idade do Ferro. A súa morfoloxía é moi semellante ás anteriores: de forma globular, aínda conserva algúns pegotes do revestimento interno de arxila; no seu interior documentamos cerámica íbero-púnica, destacando a ása dun askós ibicenco e o bordo enteiro dunha peza idéntica á xerra (PZNEI04/a001619) documentada nunca foxa do sector 02 na campaña 2006, con paralelos en Cerdeña, Córcega, sur peninsular e fachada atlántica (A Lanzada e Baroña).

Figura 12. Focha da 2ª Idade do Ferro con revestimento de arxila interior

Esta focha é coetánea a outras estruturas escavadas no xabre documentadas na metade S do sector 01, correspondéndose todas ao primeiro nivel de ocupación do recinto superior do Castro Grande. A este respecto documentáronse seis buratos de poste (UENEI05070, 71, 72, 73, 75 e 76), algún deles de considerables dimensións, pertencentes a unha estrutura ergueita con materiais perecedoiros que debe continuar por ebaixo do parapeto, cara ao W. Vencellada a estes buratos de poste escavouse unha pequena focha **de forma ovoide (UENEI05074)**, de 96 cm de ancho na boca (eixo E-W) e 88 cm (eixo N-S). As paredes son relativamente rectas e presenta un pequeno buzamento cara á base do corte. A parede máis alta é a E con 30 cm e a menos fonda ten 14 cm no lado W. O fondo é bastante plano, cun pequeno afundimento cara á parede W. En xeral presenta un leve buzamento cara ao E. O fondo ten un diám(eixo N-S) e 81 cm (eixo E-W). A focha estaba rechea por dous depósitos sucesivos. O primeiro (UENEI05068) é unha terra de cor marrón escura, de compactación media, granulometría fina con abundantes carbóns. Recolleuse un muiño barquiforme apoiado contara a parede N da focha e anacos de cerámica castrexa. Por debaixo rexistrouse outro depósito (UENEI05069) de natureza arxilosa, moi compactado e de grande plasticidade, no que se documentaron algúns anacos de cerámica lisa.

Figura 13. Fosa UE074 con muíño barquiforme no interior

Con esta intervención esgotamos os niveis arqueolóxicos do sector 01, chegando ao sustrato natural en todo o espazo intervído, polo que se abordou a continuación o proxecto de consolidación e posta en valor desta zona do xacemento do Castro Grande de Neixón.

Figura 14. Fosa e buratos de poste escavados no xabre. Sector 01.

1.1.1. Gabia valorativa

A escavación da ampliación do sector 01 permitiu completa-la secuencia estratigráfica da zona, definíndose perfectamente o primeiro nivel de ocupación do recinto superior do Castro Grande. A este respecto consideramos convinte practicar unha gabia valorativa en sentido E-W para aclarar-la conformación do sistema defensivo nesta zona do castro e contar cun perfil transversal no que se reflectise ben o depósito de cunchas que se estende por debaixo do parapeto [**Lámina 12**].

Neste senso, os perfís documentados amosan un primeiro nivel de ocupación do asentamento (UENEI05048) correspondente coa UENEI02032 de anos anteriores. Nesa etapa o recinto non estaba amurallado; por riba documéntase un concheiro (UENEI05050). Nun momento posterior á utilización deste verquedoiro (con abundante ostra) érguese o parapeto de cachote e xabre (UENEI02003).

Figura 15. Perfil N do foxo documentado na gabia valorativa. Sector 01

Pola súa vez, nesta gabia valorativa documentouse a existencia dun **novο tramo de foxo**, cinguindo esta zona do recinto superior do Castro Grande. O corte do foxo (UENEI05060) está escavado no sustrato rocoso e presenta unha sección en V, desvirtuada por un abombamento na base da parede W. Ten unha anchura na cota superior de 1.30 m e 10 cm na base. A parede W cae practicamente recta até chegar ao rechán antedito (aos 90 cm de profundidade) amosándose o xabre cun ton amarelento-verdoso. Na parede E a rocha está máis fragmentada. A profundidade máxima é de 1.10. No interior documentamos a seguinte secuencia estratigráfica:

- UENEI05047: depósito de bloques de xisto de pequeno e mediano tamaño. O depósito acada os 50 cm de profundidade, cunha anchura de 1.20 m na cota superior e de 90 cm na cota inferior. Recolléronse anacos de cerámica estampillada, ánfora Haltern 70 e un fragmento de cerámica púnica. Trátase dun claro recheo intencional do foxo.
- UENEI05056: depósito de terra de cor marrón escura, granulometría media e compactación baixa, cunha anchura de 90 cm na cota superior e unha potencia de 60 cm, amoldándose á forma do corte do foxo. Documentouse unha man de moer e cerámica castrexa.
- UENEI05057: pequeno depósito de terra negra moi orgánica que aparece contra a parede E do foxo, na base, e que se mete nos perfís da gabia. Presenta un buzamento cara ao W, identificándose un tramo de 20 cm de longo e 8 cm de potencia. Aparecen restos de cunchas

carbóns, cerámica de pastas negras, un borod recto tipo Neixón Pequeno e abundantes ósos, destacando a presenza devariso exemplares de molares, probablemente de herbívoro.

Figura 16. Detalle do tramo final da gabiá valorativa. Vista ao SW.

1.2. Sector 02

1.2.1. Remate da escavación das foxas da 2ª Idade do Ferro

Procedeuse á limpeza total do sector 02 e ao remate da escavación de dúas foxas que quedarán pendentes da campaña 2006 [**Lámina 4**]. Estas foxas comparten as mesmas características cás anteriores documentándose un anaco de ferro e cerámica da Fase II do castrexo (anacos de xerras Toralla, ólas Toralla e ólas de bordo arestado) destacando a presenza de pequenos anacos de cerámica íbero-púnica.

Figura 17. Foxas da 2ª Idade do Ferro. Vista ao S

Trala escavación destas dúas foxas elaborouse unha nova planimetría de todo o sector (en fase de sistematización) e tomáronse coa estación topográfica os contornos superiores e inferiores, así como as seccións e perfís de tódalas estruturas.

Figura 18. Vista cenital das foxas da 2ª idade do Ferro

Finalizadas estas tarefas de documentación porcedeuse ao rexistro gráfico con fotografía dixital dende unha grúa que acadaba o 12 m de altura. Estas fotografías empregaranse como material gráfico na sinalética que explicará a evolución desta zona do castro.

Figura 19. Vista cenital das foxas e do muro de contención do parapeto

Pola súa vez procedeuse á escavación do tramo de muro de contención do parapeto que quedara pendente do ano pasado, localizándose a fiada horixinal que conformaba o alicerce da estrutura, erguida sobre o nivel prerromano UENEI02032 que selaba o conxunto de foxas. Aquí foi localizado oa anco de aríbalos púnico.

Figura 20. Tramo orixinal do muro do muro de contención do parapeto

1.2.2. Escavación do novo tramo de foxo 01 cara ao SW

A campaña de 2006 permitu remata-la escavación do amplo espazo configurado polo acceso SE ao interior do recinto superior de O Castro Grande de Neixón. Este sector 02 abrangue un espazo de notable monumentalidade e conforma a área na que cómpre concentra-los esforzos para xerar un recurso visitable nesta zona da

Punta de Neixón. Neste senso, o obxectivo deste proxecto de 2007 céntrase na consolidación e posta en valor de todo este sistema de acceso, polo que unicamente se abordou unha ampliación cara ao S da escavación do sector 02. Así pois, plantexámo-la apertura das seguintes UR, acadando unha superficie total de 368 m²: UR821, UR822, UR823, UR824, UR825, UR826, UR921, UR922, UR923, UR924, UR925, UR926, UR1021, UR1022, UR1023, UR1024, UR1025, UR1026, UR1122, UR1123, UR1124, UR1125 e UR1126 [Lámina 5].

Figura 21. Ampliación cara ao S do tramo de foxo. Perfil da UR1224.

Esta intervención permitiu exhuma-la continuación cara ao SW do tramo de foxo 01. Malia a notable extensión deste área, este feito non condicionou o desenvolvemento dos traballos, xa que se efectuaron con rapidez, ao consistir no decapado do horizonte vexetal. A eliminación da capa vexetal permitu definir en pranta o trazado do foxo e clarificar o seu contorno inmediato, non documentándose máis estruturas en negativa nin outros elementos vencellados ao sistema defensivo.

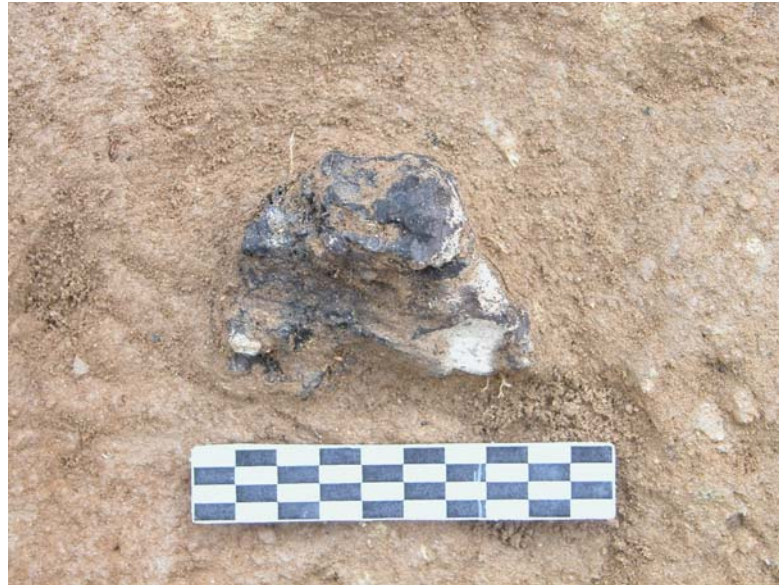
Tras esta primeira fase de decapado, definiuse en pranta o novo tramo de foxo nas UR 1125 e 1225 e deuse paso á escavación manual dos depósitos de recheo, ben caracterizados nesta zona pola escavación de 2004 e 2005. O primeiro depósito de recheo continúa sendo a UENI02040, depósito no que en anos precedentes se documentara un verquedoiro cerámico. Neste nivel de recheo puidemos documentar un cacharro cerámico enteiro e algunhas escouras de ferro como achado máis salientable.

Figura 22. Escavación do novo tramo de foxo.

Por debaixo da UENEI02040 esténdese a UENEI05011, un depósito de terra marrón escura con pedras. A terra é marrón escura, de granulometría media, medianamente compactada. No interior aparecen bastantes pedras de xisto de diverso tamaño. Ten un importante buzamento ao L e a súa forma é cóncava, adoptando a forma do foxo. Trala súa retirada documentamos outro depósito de terra (UENEI05019) de terra roxiza de compactación baixa, de aspecto areoso no que se recolleron escouras de forxa.

A partir desta cota os materiais arqueolóxicos deixan de aparecer, documentándose unicamente un conxunto de pequenos anacos de madeiras carbonizadas, que foron exhumados e gardados para enceta-las pertinentes análises antracolóxicas.

Figura 23. Detalle dunha das madeiras carbonizadas no interior do foxo

Por debaixo da UENEI05011 rexistramos a UENEI05020, un depósito de terra xabrenta de cora marelenta, bastante compactada, de granulometría mediae aspecto areoso. Presenta un buzamento moi acusado cara ao N. Non aparece material. Os seguintes depósitos de recheo non forneceron ningún tipo de material (UE021, UE022, UE023).

A escavación minuciosa deste tramo de foxo, que se corresponde coa curvatura da estrutura para congruir o paerapeto do Castro Grande, permitiu valorar a súa potencialidade arqueolóxica con vistas ao deseño dunha estratexia axeitada para a súa posta en valor. Agás a UENEI02040, na que se documentaba abundante material cerámico, os depósitos de recheo da base do foxo non aportaban materiais de natureza arqueolóxica, polo que decidimos continua-la ampliación cara o SW e exhumar en pranta a continuación do foxo até o camiño que cruza o Castro Grande de N a S.

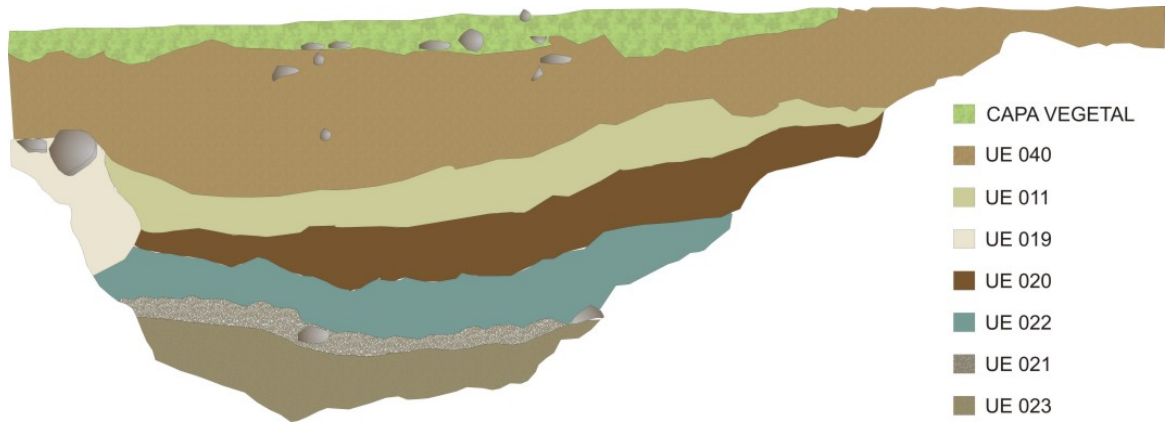
Figura 24. Traballos de escavación da ampliación cara ao S. Exhumación en pranta do novo tramo de foxo

A escavación neste novo tramo da UENEI02040 forneceu un novo verquedoiro cerámico formado fundamentalmente por xerras tipo Toralla, profusamente decoradas, ólas Toralla, ólas de bordo arestado e bordo marítimo tipo Cís e algúns anacos de cerámica púnica. Destaca a presenza dun tipo de cacharro, con pico verquedor e orellas, que semella fornecer unha nova tipoloxía paera a cerámica castrexa das Rías Baixas, xa que non se corresponde coa coñecida como peza singular tipo Recarea.

Figura 25. Detalle do verquedoiro cerámico da UENEI02040

Trala escavación da UENEI02040 non se documentaron máis achados de materiais arqueolóxicos, polo que aproveitamos a escava-lo interior do novo tramo de foxo seguindo o buzamento dos depósitos de recheo, conformando unha sorte de rampa que pode servir de base para poñer en práctica a nosa proposta de posta en valor deste tramo de sistema defensivo.

Figura 26. Perfil estratigráfico do recheo do foxo 01

Figura 27. Vista cara ao NE do novo tramo de foxo exhumado

Figura 28. Vista cara ao SW do novo tramo de foxo exhumado

2. Estudos e analíticas complementarias

A partir dos traballos de sistematización e procesado básico levados a cabo paralelamente ao desenvolvemento da escavación, estánse xa realizando os seguintes procesos de análises e estudos complementarios para conforma-la memoria definitiva do proxecto.

2.1.1. Mostras para C-14

Seleccionamos un conxunto amplo de mostras radiocarbónicas de entre aquelas que foron tomadas en contextos claros e con abondosa materia orgánica (véxase inventario de materiais). Neste senso, tentaremos definir, fundamentalmente, os períodos nos que tiveron lugar as actividades construtivas do sistema defensivo, os procesos de amortización dos foxos e o uso das estruturas en negativo documentadas tanto no sector 01 coma no sector 02. Deste xeito conseguiremos aborda-la cronoloxía da orixe e primeiras fases de ocupación do poboado ao longo da 2ª Idade do Ferro, e contrastar así a cronoloxía relativa fornecida polos materiais arqueolóxicos exhumados no contexto pechado do cuncheiro e mailo vertedoiro cerámico. As mostras seleccionadas, non puideron ser analizadas pola falla de presupostos e o impago do Excmo. Concello de Boiro.

2.1.2. Análise de restos malacolóxicos

O equipo dirixido por Carlos Fernández Rodríguez da Universidade de León continuará co estudo integral das mostras malacolóxicas do Castro Grande de Neixón procedentes das campañas de 2004, 2005 e 2006, incluíndo os rexistros novos documentados este ano (véxase inventario de materiais).

2.1.3. Análises faunísticas

O estudo dos restos óseos recuperados durante os traballos arqueolóxicos desenvolto durante o ano 2004 no seo do foxo 01 (Fernández Rodríguez 2005) permitiu documentar a presenza na parte de cuncheiro escavada de cinco especies de macromamíferos domésticos (considerando que tanto *Ovis* coma *Capra* poidan estaren presentes). Documentáronse dous exemplares de gando vacún (o grupo mellor representado na serie estudada, sendo tan só superado polos restos dun can), dúas pezas correspondentes a denticións de ovicápridos e restos dun suído macho, sen que se puidese identificar coa especie silvestre (*Sus scrofa*), e nove restos dun exemplar de *Canis Familiaris* que non parece ter sido consumido, como se constata de forma habitual con respecto a esta especie nos xacementos deste período do noroeste (Fernández Rodríguez 1996, 2003).

Esta mostra complétase cos restos óseos exhumados en 2005 (xa publicados), cos restos atopados na campaña de 2006 no interior do tramo de foxo 02 e nunha das foxas de almacenamento, e coas evidencias rexistradas nesta campaña de 2007, que foron estudadas baixo a dirección do Prof. Dr. Carlos Fernández Rodríguez da Universidade de León (véxase inventario de materiais).

2.1.4. Análises antracolóxicas e sedimentolóxicas

Aa primeiras estaba previsto que fosen realizadas por María Martín Seijo, especialista do Departamento de Historia I da Universidade de Santiago de Compostela, e as segundas (restos do revestimento interno das paredes dalgunhas das foxas documentadas, así coma o interior da cabana UENEI05026 e os recheos dos buratos de poste do sector 01) ían estudados polo equipo especialista en Edafoloxía dirixido polo Prof. Antonio Cortizas do Laboratorio de Paleoambiente, Paisaxe e Patrimonio da Universidade de Santiago de Compostela. A falla de presuposto e o impago do Excmo Concello de Boiro impediu realizar estas analíticas.

ANÁLISE PRELIMINAR DO MATERIAL ARQUEOLÓXICO RECUPERADO

A campaña arqueolóxica de 2007 deu como resultado a documentación de 2952 fragmentos cerámicos, 38 líticos, 1 doa de pasta vítrea, 1 agulla de bronce, 1 anaco de *aríbalos* púnico, 50 anacos de escoura, 54 mostras (entre ictiolóxicas, paleontolóxicas, malacolóxicas, antracolóxicas e sedimentolóxicas) e dous anacos de crisois cerámicos de fundición.

1. Síntese do material cerámico exhumado

Na liña das campañas precedentes contamos cunha cantidade pequena de materiais (con respecto ao que é a escavación dun poboado fortificado) pero de grande representatividade pola súa calidade, estado de conservación e contexto de aparición.

Até o momento temos documentados uns 2000 fragmentos cerámicos (todo sistematizado e siglado, traballo que foi realizado polos voluntarios do campo de traballo).

1.1. Cerámica castrexa

No sector 02 todo el é adscribible á fase II do castrexo (séculos IV-II a. C.) destacando o novo verquedoiro cerámico do tramo de foxo 01 [**Láminas 6-10**] e os materiais asoellados nas dúas foxas que quedaban pendentes de escavar.

Figura 29. Oliña de bordo arestado completa aparecida na UENEI02040, no foxo

Figura 30. Exemplares do novo tipo de cacharro castrexo documentados no verquedoiro da UENEI02040

Predominan os tipos da xerra Toralla, ólas de bordo arestado e un novo tipo de cacharro castrexo, con ás en forma de orella. Os motivos decorativos presentan unha grande variedade, na liña ornamental da tradición alafareira castrexa das Rías Baixas, cun predominio claro de decoración estampillada e incisa: zigue-zague, reticulados, rombos, ondas, representacións discoidais, liñas incisas combinadas con ungulados, etc... Destacan dous exemplares de xerras Tórala cunha profusa decoración, a base de ondas e motivos ornitomorfos (paxaros e patos) conformando unha das máis impresionantes composicións da arte e mailo estilo castrexo que se coñecen ate o momento.

Figura 31. Xerra Toralla da UENEI02040 do foxo

Figura 32. Diferentes exemplos de decoración de xerras Toralla da UENEI02040 do foxo

En liñas xerais, o grupo cerámico exhumado remarca as tendencias identificadas en campañas anteriores (González Rubial, 2005):

- Na cerámica indíxena, os tipos recoñecibles secundan os xa identificados por J. Rey, típicos das fases media da Idade do Ferro na zona das Rías Baixas (Rey Castiñeira 1992: 195-205).
- Asemade constatouse a presenza de máis fragmentos de cerámica púnica asociados á cerámica indíxena, cronoloxicamente adscritos a un período amplo entre os séculos IV a.C. ao II a.C. como acontece noutros castros costeiros das Rías Baixas¹⁴⁹. Estes fragmentos de cerámica púnica aparecen perfectamente contextualizados no foxo do sector 01, no que contamos con datacións radiométricas que confirman esa cronoloxía (séculos IV-III a.C.).

Destaca, pola súa vez, a documentación de douas anacos de cerámica castrexa estampillada con restos de pintura de cor vermella. Para esta zona coñecemos paralelos de cerámicas exhumadas no castro de Alobre (Vilagarcía de Arousa (Bouza Brey, 19).

Mención destacada merecen tamén unha peza de cerámica atopada no tramo de foxo 01, correspondente a un crisol de fundición de bronce de grande tamaño, practicamente enteiro.

¹⁴⁹ Neste marco xeográfico existen abundantes paralelos do material cerámico do Castro Grande do Neixón co material exhumado en xacementos como o Castro de Alobre (Vilagarcía de Arousa), o nivel de ocupación castrexo do xacemento de Torres do Oeste (Catoira); o xacemento de A Lanzada (Sanxenxo), A Peneda do Viso (Soutomaior), o castro de Vigo ou o Facho de Donón (Cangas) [Comentario persoal de Alfredo González Rubial e Rafael M^o Rodríguez Martínez a quen agradecemos os datos aportados procedentes dos fondos do Museo de Pontevedra e das súas Teses de Doutoramento].

Figura 33. Crisol de fundición de bronce documentado no foxo 01

Este tipo de artefactos vencellados á metalurxia do bronce teñen sido documentados en diferentes xacementos castrexos, pero case sempre carentes dunha correcta contextualización estratigráfica (Naveiro 1991: 80, fig. 16). Cómpre mencionalos crisóis hemiesférico e cilíndrico de Baroña, un deles cunha torta de cobre no seu interior (Luengo 1971: 260-1, fig. 11 e Lám. XVI-1), os exemplares fragmentados de Santa Trega (Carballo Arceo 1989: 60-3, fig. 36), os anacos de Troña (Hidalgo Cuñarro 1985: 22; fig. XXVIII, 5 e 6; e lám. XVIII, 2) ou os 5 crisóis fragmentados de forma hemisférica do castro de Torroso (Peña Santos 1988: 348-9, fig. 3). Malia o cativo da mostra, a peza do Castro Grande de Neixón constitúe unha notable mostra da existencia de obradoiros metalúrxicos no xacemento.

1.2. Material de importación púnico

Na campaña de 2004 documentáranse no verquedoiro cerámico fragmentos correspondentes a cerámicas púnicas de mesa, seguramente xerras, cuncas e fontes, e unha única peza reconstruible correspondente a un *olpe*, unha xerriña de orixe grega empregada para servir viño, primeiro exemplar documentado na metade N peninsular (González Ruibal 2005: 222).

Na campaña de 2005, a escavación total do cuncheiro e mailo verquedoiro cerámico forneceu máis restos de orixe púnica, entre os que destaca un bordo de ánfora Mañá A4 (séculos IV-II a. C.), dous anacos dun *kálathos*, fragmentos dunha urna íbero-púnica (séculos III-II a. C.), anacos dun prato con paralelos en *A Lanzada* (séculos III-II a. C.) e restos de dúas ólas íbero-púnicas (século III a. C.).

A mostra de material de orixe cartaxinesa complétase cos restos exhumados no interior do tramo meridional do foxo 02 (sondaxe 01), onde o predominio da cerámica púnica é absoluto, destacando dúas pezas excepcionais: os restos dun *askós* ebusitano (século III a. C.) e unha peza conservada completa, de base cóncava (apoiaríase nun pequeno trípode), panza globular e remate en forma de

botella, que semella ser de orixe fenicia ou unha imitación indíxena dun perfumario ou unguentario fenicio (circa ss. VII-IV a. C.).

Figura 34. Xerriña púnica da foxa do sector 01.

Esta peza singular (en fase de estudo) presenta unha notable semellanza formal coas *ampollas* da forma Bisi-3 do Puig Des Molins (Ibiza), de corpo globular ou ovoide, con base en mamelón, e colo ancho que se vai estreitando cara á boca circular, e que servían de contedor de aceites perfumados. Este tipo de unguentario acadou unha grande expansión no Mediterráneo central e occidental existindo producións por parte das comunidades locais, por exemplo, en Ibiza (Gómez Bellard 2000: 179). De tódolos xeitos, esta peza formalmente non semella corresponderse cun unguentario¹⁵⁰; non existen paralelos púnicos deica época bastante tardía (séculos III-I a.C.) e aínda así non son unha copia exacta. Os unguentarios púnicos acostuman ser alabastróns, xeralmente de vidro ata que comezan os fusiformes nos IV-III (pero a peza de Neixón non é fusiforme). Sen embargo, si é posible que resposte a unha influencia oriental, e poida estar vencellada a un depósito votivo no foxo.

Nesta campaña de 2007 continuou a mesma tónica, documentándose materiais púnicos nos recheos do foxo 01, no recheo das foxas do sector 02 e na foxa do sector 01, onde se recolleu o bordo e o pescozo completo dunha xerra idéntica á documentada o ano pasado nunha foxa do sector 02 (véxase inventario de materiais).

---

¹⁵⁰ Comentario persoal do Dr. Alfredo González Ruibal.

Figura 35. Anaco de aríbalos púnico

1.3. Cerámica romana

Na ampliación do sector 01 o material romano é totalmente predominante, recolléndose abundante tégula, fragmentos dunha tapa de dolia, abundantísima ánfora Haltern 70, e anacos de Terra Sigillata (véxase inventario de materiais).

Figura 36. Prato de Terra Sigillata *Drag 29*

Figura 37. Anaco de tegula, de terra sigillata e de ánfora *Haltern 70* recollidos no sector 01

Figura 38. Anacos de ánfora do sector 01 durante o proceso de siglado en laboratorio

2. Síntese do material lítico

A campaña deste ano forneceu unha mostra de úteis líticos (38 pezas) que permite coñecer mellor o instrumental empregado polos habitantes do Castro Grande para diferentes actividades. Neste senso, compróbase unha vez máis, a utilización sistemática das materias primas locais (xisto, seixo, cuarcita) propias do sustrato rochoso da Punta de Neixón, complementada coa amortización de cantos rodados procedentes das praias anexas. Só para a fabricación de determinados úteis, como poden ser os muíños, tanto barquiformes como circulares, empregouse granito, non presente na zona onde se empra o asentamento.

Non sector 01 cómpre sinala-la presenza de anacos muíños barquiformes e xiratorio, misturados nos depósitos de derrubo, así como a localización *in situ* dunha meta de muíño circular ao carón da vivenda UENEI05026 e dun muíño barquiforme no interior dunha foxa da 2ª Idade do Ferro (UENEI05074) (véxase inventario de materiais).

Figura 39. Meta de muíño circular e muíño barquiforme ao carón da nova vivenda circular documentada no sector 01.

No tocante ao sector 02 cómpre suliña-lo rexistro de anacos de muíños barquiformes no interior das foxas e nos depósitos de recheo máis antigos do interior do tramo de foxo 01. Táboa 13. Líticos documentados no sector 02.

Figura 40. Bloque de xisto con coviña no sector 01

Figura 41. Anaco de *catillus* no sector 01

3. Restos metálicos

Rexistramos novos materiais vencellados coa actividade metalúrxica local de Neixón, como por exemplo: un crisol cerámico con concrecións de bronce. Na limpeza do sector 02, baixo o muro romano UENEI01017 (PZNEI04/a000001), una escoura de fundición (PZNEI05/q000001) no depósito de recho do foxo UENEI02040, outra escoura de ferro no mesmo contexto pero na UENEI05019 (PZNEI05/q000002), unha agulla de bronce e unha escoura de bronce (PZNEI05/q000003) no recheo da foxa do sector 01 (PZNEI05/j000001).

Figura 42. Restos relacionados coa metalurgia local: agulla de bronce (foxa do sector 01), dous crisóis de fundición de bronce e escouras de ferro (foxa 01 do sector 02)

RESUMO E HIPÓTESE XERAL

Coa campaña 2007 acadamos o triple obxectivo plantexado en 2003 cando proxectamos unha intervención na longa duración no Castro Grande de Neixón:

- Procurar unha caracterización fundamentada cientificamente do xacemento e da súa relación diacrónica co Castro Pequeno.
- Consolidar o Castro Grande coma un recurso visitable que complementase a oferta patrimonial do Castro Pequeno de Neixón.
- Encher o Centro Arqueolóxico de Barbanza de contidos referidos aos propios Castros de Neixón.

A este respecto, as diferentes análises desenvoltas sustentan unha nova visión sobre o Castro Grande de Neixón que apoia a hipótese plantexada en función das campañas precedentes. Neste senso, o recinto superior do Castro Grande de Neixón fortificouse nun primeiro momento (séculos V-IV a. C.) mediante un foxo monumental e unha posible empalizada de madeira. No seu interior documentouse un conxunto de foxas de almacenaxe que inzan todo ese espazo (xa que foron documentadas nos sectores 01, 02 e 04) vencelladas nalgún caso a estruturas en negativo escavadas no xabre, como buratos de poste correspondentes a construcións erguidas con materiais perecedoiros. Nun segundo momento procedeuse á amortización como verquedoiros desas foxas, documentándose no seu interior muíños barquiformes, cerámica púnica, castrexa e pequenos restos de ósos e cunhas nalgunhas delas. Nesta mesma fase procésese á colmatación tencional e rápida dos foxos que cieguen a entrada SE a todo o recinto. Sobre estas estruturas documéntase outro nivel de ocupación no que se documentaron restos de metalurxia de bronce e un fragmento de *aríbalos* púnico (ss. IV-III a. C.) no sector 02, e un pequeno concheiro no sector 01.

Nunca terceira fase encétase a obra de construción do parapeto de terra, que completa o sistema defensivo do recinto superior do Castro Grande de Neixón. Pola súa vez, o impacto da romanización materialízase nun espazo doméstico ocupado entre os séculos I-II d. C. e conformado por cabanas circulares e/ou ovais con muros de cachotería de xisto e cuberta de tégula. Estas estruturas amortizan materiais precedentes e ocupan parte da caída interna do vello parapeto. Destaca a localización de grandes cantidades de materiais anfóricos (sobre todo *Haltern 70*) vencellados ao exterior destas estruturas.

Nesta última fase de ocupación probablemente se abrise un novo acceso ao recinto superior do Castro Grande. No extremo NW do mesmo, como así parece amosar a ampliación do sector 01. Esta hipótese será contrastada na campaña vindeira de 2008, na que tamén se procederá á ampliación do sector 02 e á sondaxe sistemática da terraza entre o Castro Grande e mailo Castro Pequeno.

BIBLIOGRAFÍA

- Abella, I. 2003. *La magia de los árboles. Simbolismo. Mitos y tradiciones. Plantación y cuidados*. Barcelona: Ed. Integral.
- Aboal Fernández, R., Ayán Vila, X. M. e Prieto Martínez, M^a. P. 2002. *Arqueología en la ACEGA 2: el área arqueológica de O Peto (Vedra, A Coruña)*. Cadernos de Arqueoloxía e Patrimonio 17. Santiago: IEGPS (CSIC-XuGa).
- Abuin Ces, D. e Losada Vicente, A. 1993. Cousas do Mar, da Terra e do Aire. Cousas de Rianxo (I). *Guadalupe 93*. Noia: Sementeira.
- Acuña Castroviejo, F. 1976. Excavaciones en el castro de O Neixón. Campaña de 1973. *Noticiario Arqueológico Hispánico. Prehistoria*, 5: 325-30. Madrid.
- Agrelo Hermo, X. 2007. *Catastro de Ensenada. Boiro e as súas freguesías*. Noia: Toxosoutos.
- Aira, M.J. e Saá, P. 1989. Contribución al conocimiento de la vegetación Holocena (3.000-2.210 BP) de la provincia de Pontevedra a través del análisis polínico. *Anales del Jardín Botánico de Madrid*, 45 (2): 461-474.
- Aira, M.J.; Saá, P. e Taboada, T. 1989. *Estudios Paleobotánicos y Edafológicos en Yacimientos Arqueológicos de Galicia. Arqueoloxía/Investigación*, 4. Santiago: Xunta de Galicia.
- Alcázar Molina, M. 2000. El catastro y su evolución hasta el siglo XVI. *Catastro*, 39: 51-63.
- Álvarez González, Y.; López González, F. e López Marcos, M. 2005. Recuperación e posta en valor do conxunto arqueolóxico dos Castros de Neixón. En Ayán Vila, X. M. (Coord.): *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña). A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 93-123. Serie Keltia, 30. Noia: Toxosoutos.
- Andrade Cernadas, J. M. 1996. Las villae en la Galicia de la mutación feudal: el caso de Celanova. En *A Guerra en Galicia. O rural e o urbano na historia de Galicia*: 277-90. Santiago: AHG
- Anónimo. 1999. Don Ramón Otero Pedrayo e A Casiña de Rianxo. *Guadalupe/99*: 112. Noia: Sementeira.
- Arias Vilas, F. 1987. Castros lucenses de época romana. *Memorias de Historia Antigua VIII*: 7-16. Oviedo.
- Armada Pita, X. 2003. O legado de Federico Maciñeira e o patrimonio prehistórico de As Pontes na xénese da Arqueoloxía galega. En Alonso Troncoso, V. (coord.): *Patrimonio histórico de As Pontes de García Rodríguez*: 27-122. A Coruña.
- Arnold, B. 1999. 'Drinking the Feast': Alcohol and the Legitimation of Power in Celtic Europe. *Cambridge Archaeological Journal*, 9:1: 71-93. Cambridge.
- Axeitos, X. L. 2000. Castelao na prensa local rianxeira. *El Barbero Municipal* (ed. facsímil). Vol. I: 5-9. Sada: Edicións do Castro.
- Ayán Vila, X. M. 2003. Arquitectura como tecnología de construcción de la realidad social. *Arqueología de la Arquitectura*, 2 : 17-24. Vitoria-Gasteiz: CSIC, UPV.
- Ayán Vila, X. M. 2005. Etnoarqueoloxía e Microhistoria dunha paisaxe cultural: a parroquia de San Pedro de Cereixa (Pobra de Brollón, Lugo). *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 118: 117-172. Santiago: IEGPS.

- Ayán Vila, X. M. 2005a. Os castros despois dos castros. Un espazo simbólico na paisaxe rural tradicional. En Ballesteros Arias, P. (coord.): *Encontros coa Etnografía*: 63-136. Noia: Toxosoutos.
- Ayán Vila, X. M. 2005b. Arqueoloxía de Os Castros de Neixón: revisión crítica dun mito historiográfico. En Ayán Vila, X. M. (coord.): *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña)*: 53-89. Serie Keltia 30. Noia: Toxosoutos.
- Ayán Vila, X. M. 2006. A citania de Montealegre na xénese da Arqueoloxía galeguista. En Aboal Fernández, R. e Castro Hierro, V. (coords.): *O castro de Montealegre (Moaña, Pontevedra)*. Serie Keltia, 36: 19-53. Noia: Toxosoutos.
- Ayán Vila, X. M. e Ameixeiras, F. 2002. Mámoas, castros e tesouros: A Mourindá nas terras de Cuntis. En Ayán Vila, X. M. (coord.): *Pasado e Futuro de Castrolandín (Cuntis, Pontevedra): unha proposta de recuperación e revalorización*. TAPA (*Traballos en Arqueoloxía da Paisaxe*) 29:143-168. Santiago: LAFC.
- Ayán Vila, X. M. e Arizaga Castro, Á. 2005. Os Castros de Neixón como espazo simbólico na paisaxe rural tradicional (notas etnográficas e reflexións sociais). En Ayán Vila, X. M. (Coord.): *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña). A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 291-327. Serie Keltia, 30. Noia: Toxosoutos.
- Ayán Vila, X. M.; Bóveda Fernández, M^a. M.; Criado Boado, F. e Otero Vilariño, C. 2002. A auga dos mouros: rexurdimento de Castrolandín. Programa de actividades para a posta en valor do xacemento prehistórico de Castrolandín. Santiago de Compostela: LAr, IEGPS (CSIC-XuGa) [Inédito].
- Ayán Vila, X. M. (dir.); Gianotti García, C.; Rodríguez Martínez, R. M.; González Pére, L. e Arizaga Castro, A. 2005. Avance de resultados da escavación arqueolóxica no Castro Grande de Neixón. Campaña de 2003. En Ayán Vila, X. M. (Coord.): *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña). A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 127-161. Serie Keltia, 30. Noia: Toxosoutos.
- Ayán Vila, X. M. (dir.); González Ruibal, A.; González Pérez, L. e Arizaga Castro, Á. 2005. Avance de resultados da escavación arqueolóxica no Castro Grande de Neixón. Campaña de 2004. En Ayán Vila, X. M. (Coord.): *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña). A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 165-229. Serie Keltia, 30. Noia: Toxosoutos.
- Balil Illana, A. 1971. Excavaciones en Torres de Oeste de Catoira (Pontevedra). *Noticiero Arqueológico Hispánico*, XIII-XIV (1969-1970): 300-3. Madrid.
- Balil Illana, A. 1977. Torres do Oeste, Catoira (Pontevedra), 1973. *Noticiero Arqueológico Hispánico*, Arqueología 5: 379-85. Madrid.
- Barbeito Pose, V. 2006. Nuevo Proyecto de Musealización: Centro Arqueológico del Barbanza. *Revista de Arqueología*, 302: 56-63.
- Bartu, A. 2000. Where is Çatalhöyük? Multiple Sites in the Construction of an Archaeological Site. En Hodder, I. (ed.): *Towards reflexive method in Archaeology: the example of Çatalhöyük*: 101-9. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research.
- Barreiro Fernández X. R. 1993. A historia da Historia. Aproximación a unha historiografía galega: De Murguía a Risco. En González Beramendi, J. (Coord.). 1993. *Galicia e a Historiografía. Semata. Ciencias Sociais e Humanidades*, 5: 183-209. Santiago: Tórculo Edicións.
- Barreiro Martínez, D. 2006. "La aureola perdida (Propuesta para una Arqueología Aplicada)". *Arqueoweb: Revista sobre Arqueología en Internet*, 8(1).

- Barros, C. 2006. Lo que sabemos de los Irmandiños. *Clio & Crimen*, 3: 36-48.
- Bellin, P.-G. e Lefebvre, C. 2002. *Bosques y florestas. Eco guía para descubrir la naturaleza*. Madrid: Ed. Blume.
- Blaizot, F.; Fabre, L.; Wattez, J.; Vital, J. e Combes, P. 2004. Un système énigmatique de combustion au Bronze moyen sur le plateau d'Espalem (canton de Blesle, Haute-Loire). *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, t.101, nº 2: 325-344.
- Bermejo Barrera, J.C. 2006. La ideología del patrimonio y el nacimiento de la historia basura. *Gallaecia*, 25: 289-304. Sada: Edición do Castro.
- Bernaldos Sánchez, J.U. 2003. La ganadería española durante la Edad Moderna. Propuestas de renovación a historiográfica de un sector oculto. *América Latina en la historia económica*, 20 (jul-dic. 2003): 39-69.
- Bettencourt, A. M.S. 2000. O Povoado de San Julião, Vila Verde, Norte de Portugal, nos finais da Idade do Bronze e na transição para a Idade do Ferro. *Cadernos de Arqueologia. Monografías*, 10. Braga.
- Bettencourt, A. M. S. 2003. Expressões simbólicas e rituais da Idade do Ferro do Noroeste de Portugal. En *Arquitectando Espaços: da natureza à metapolis*: 131-150. Porto-Coimbra.
- Borrego Martínez, F. 2004. Nota descriptiva sobre algúns fragmentos de crisois atopados no castro de Viladonga. *Croa*, 14: 9-12. Viladonga.
- Bouza Álvarez, J. L. 1990. *Religiosidad contrareformista y cultura simbólica del Barroco*, Madrid, C.S.I.C.
- Bóveda López, M^a. M. (Coord.) 2000. Gestión Patrimonial y Desarrollo Social. CAPA (Criterios e Convencións en Arqueoloxía da Paisaxe) 12. Santiago de Compostela: LAFC, USC.
- Bóveda López, M^a. M. 2005. Arqueoloxía e Xuventude. A experiencia do campo de traballo do Castro Grande de Neixón. En Ayán Vila, X. M. (Coord.): *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña). A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 331-50. Serie Keltia, 30. Noia: Toxosoutos.
- Bravo Cores, D. 2006. *As xoias barrocas de Boiro. Cadernos culturais*, VI. Boiro: Concello de Boiro.
- Brea Rei, R. 1999. A presenza de Rianxo na creación de Brea Segade. *Guadalupe/99*: xlii-xlvii. Noia: Sementeira.
- Buxó, R. 1997. *Arqueología de las plantas*. Barcelona: Crítica.
- Cabana Outeiro A. 2001. Documentos do Arcebispo Xoán García Manrique no tombo H da Catedral de Santiago. *A Trabe de ouro*, 46, abr.-xuño 2001: 241-257.
- Cabana Outeiro A. 2003. Santiago de Compostela do século XIV ó XV, o Tombo H da Catedral de Santiago: edición e estudio histórico. Tese de Doutoramento inédita.
- Cabana Outeiro A. 2003a. Documentos arcebispais no tombo H da Catedral de Santiago: Gómez Manrique e Lope de Mendoza. *Cuaderno de Estudios Gallegos*, 116: 80-89. Santiago: IEGPS.
- Calo Lourido, F. e Sierra Rodríguez, X. C. 1983. As orixenes do castrexo no Bronce Final. En Pereira Menaut, G. (ed.) 1983. *Estudos de Cultura Castrexa e de Historia Antiga de Galicia*: 19-85. Santiago: USC, IEGPS.
- Calvo Ces, X. A. 2001. Anotacións sobre *Buenas Noches*. *Guadalupe 2001*: 79-83. Noia: Sementeira.

- Camarero Bullón, C. 2002. Vasallos y pueblos castellanos ante una averiguación más allá de los fiscal: el Catastro de Ensenada, 1749-1756. En *El Catastro de Ensenada: magna averiguación para alivio de los vasallos y mejor conocimiento de los reinos: 1749-1756*: 113-388. Madrid.
- Carballo Arceo, L. X. 1989. Catálogo dos materiais arqueolóxicos do museo do Castro de Santa Trega: Idade do Ferro. Pontevedra: Excm. Deputación de Pontevedra.
- Carre Aldao, E. 1980. *Geografía General del Reino de Galicia*. Vol. VII. Bilbao : La Gran Enciclopedia Vasca [Ed.. facsímil].
- Carré Aldao, E. 1980a. *Geografía General del Reino de Galicia*. Vol. VIII. Bilbao : La Gran Enciclopedia Vasca [Ed.. facsímil].
- Carrión, Y. 2003. *Afinidades y diferencias de las secuencias antracológicas en las vertientes mediterránea y atlántica de la Península Ibérica*. Tese de Doutoramento, Universidad de Valencia, inédita.
- Castellanos Ávila, C. 1999. Conservación de arquitectura de tierra. En *Antropológicas*, nº 16: 3-20. México: UNAM.
- Castro Castaño, J. A. e Fernández de la Cigoña Núñez, E. 2001. *Vidas labradas en pedra. Os santeiros de Chave (Lousame)*. Noia: Edicións do Concello de Lousame.
- Chadwick, A. 2003. Post-processualism, professionalization and archaeological methodologies: Towards reflective and radical practice. *Archaeological Dialogues*, 10(1): 97-117.
- Champion, T., Gamble, C., Shennan, S. e Whittle, A. 1991. *Prehistoria de Europa*. Barcelona: Crítica.
- Chinchón Yepes, S. Morteros y hormigones antiguos y de reparación. En *Conservación Arqueológica: reflexión y debate sobre teoría y práctica. Cuaderno III*: 106-112. Sevilla: IAPH, Consejería de Cultura y Medio Ambiente, Junta de Andalucía.
- Cobas Fernández, I. e Prieto Matínez, M^a. P. 1998. *Criterios y convenciones para la gestión y el tratamiento de la cultura material mueble*. CAPA 7. Santiago de Compostela: LAFC, USC.
- Conedera, M.; Krebs, P.; Tinner, W.; Pradella, M.; Torriani, D. 2004. The cultivation of *Castanea sativa* (Mill.) in Europe, from its origin to its diffusion on a continental scale. *Vegetation History and Archaeobotany*, 13: 161-179.
- Cortadella Morral, J. 1997. La investigación arqueológica en las asociaciones excursionistas catalanas. En Mora, G. y Díaz-Andreu, M. (Eds.). 1997. *La cristalización del pasado: génesis y desarrollo del marco institucional de la Arqueología en España*: 273-85. Málaga: Universidad de Málaga, CSIC.
- Costa Rodil, X. 2003. Concello de Rianxo e acontecementos: 1868-1936 (II). *Guadalupe 2003*: 39-47. Noia: Sementeira.
- Costa, M., Morla, C. e Sáinz, H. (eds.). 2001. *Los bosques ibéricos. Una interpretación geobotánica*. Barcelona: Planeta.
- Criado Boado, F. 1993. Espacio monumental y paisajes prehistóricos en Galicia. En *Concepcións espaciais e estratexias territoriais na historia de Galicia*: 23-54. Santiago de Compostela. Asociación Galega de Historiadores.
- Criado Boado, F. 1996. La Arqueología del futuro, ¿el Futuro de la Arqueología?. *Trabajos de Prehistoria* 53 (1): 15-35. Madrid: CSIC.
- Criado Boado, F. 1996a. La arqueología del paisaje como programa de gestión integral del patrimonio arqueológico. *Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico*, 14: 15-9. Sevilla.

- Criado Boado, F. 2001. La Memoria y su huella. Sobre Arqueología, patrimonio e identidade. *Claves de Razón Práctica*, 115: 36-43. Madrid.
- Criado Boado, F. 2002. *Arqueológicas. La razón perdida*. Madrid: Akal
- Criado Boado, F. e González Méndez, M. 1994. La puesta en valor del patrimonio arqueológico desde la perspectiva de la arqueología del paisaje. En VV.AA.: *Conservación arqueológica. Reflexión y debate sobre teoría y práctica*. Cuadernos del Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico, III: 58-75. Sevilla: Junta de Andalucía.
- Cunliffe, B. 2004. *Iron Age Britain*. London: English Heritage
- Desprat, S.; Sánchez-Goñi, M.F. e Loutre, M.F. 2003. Revealing climatic variability of the last three millennia in northwestern Iberia using pollen influx data. *Earth and Planetary Science Letters*, 213: 63-78.
- Domínguez, J. A. 1750. *Crónica Seráfica y prosecución de el Arbol Chronológico de esta esclarecida, santa y apostólica Provincia de Santiago*, Santiago, Imprenta de D. Andrés Frayz.
- Domínguez, S. e Martínez, E. 2003. *Os segredos das árbores*, Ed. Consellería de Medio Ambiente. Unión Fenosa.
- Dourado Deira, M. 2001. El Barbero Municipal: memorial anticaciquil de Rianxo. *Guadalupe 2001*: 73-8. Noia: Sementeira.
- Dourado Deira, M. 2002. Buenas Noches: memorial caciquil de Rianxo. *Guadalupe 2002*: 29-34. Noia: Sementeira.
- Dozy, Reinhardt P.A. 1987. *Los Viquingos en España*. Madrid.
- Dubert García, I. 1994. A Cultura popular na Galicia rural do Antigo Réxime, 1500-1830: Ofensivas e resistencias. *Grial*, t. 32, n. 122 (abr.-xuño 1994): 235-54.
- Fábrega Álvarez, P., Parcero Oubiña, C. e Méndez Santiago, P. 2005. Alén dos castros de Neixón. Análise dixital dunha paisaxe arqueolóxica. En Ayán Vila, X. M. (coord.): *Os Castros de Neixón, II. A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 249-87. Serie Keltia, 30. Noia: Toxosoutos.
- Falque Rey, E. 1988. *Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis. Historia Compostellana*, nº LXX. Brepols.
- Fariña Busto, F. 1975. Excavación de A Lanzada (Sanxenxo-Pontevedra). Informe preliminar de la Campaña 1974. *El Museo de Pontevedra*, XXIX: 165-73. Pontevedra: El Museo de Pontevedra.
- Fariña Busto, F. 1979. As fíbulas de longo travessão sem espira” nos castros do N-W peninsular. *Boletín Auriense*, ano IX: 27-49. Ourense.
- Fariña Busto, F. e Arias Vilas, F. 1980. Aportazón ao estudo das fíbulas atopadas nos castros galegos. En *I Seminario de Arqueoloxía do Noroeste Peninsular*: 183-96.
- Fariña Jamardo, X. 1975. *A parroquia rural en Galicia*, Madrid, Instituto de Administración Local.
- Fernández Cortizo, C. 1998. La Galicia rural en tiempos de Felipe II. En A. Eiras Roel (coord.): *El reino de Galicia en la monarquía de Felipe II*: 345-78. Santiago de Compostela: USC.
- Fernández de La Rota, J. A. 1987. *Gallegos ante un espejo. Imaginación antropológica en la Historia*. Sada: Edicións do Castro.
- Fernández Martínez, V. 2006. *Una Arqueología crítica. Ciencia, ética y política en la construcción del pasado*. Barcelona: Crítica Arqueología.

- Fernández Oxea, X. R. 1968. *Santa Marta de Moreiras: monografía dunha parroquia ourensán*. Vigo: Castrelos.
- Fernández Pintos, M^a. P. 2001. As relacións marítimas en época romana: a cerámica do fondo da ría de Arousa como exemplo. En *VIII Semana Galega de Historia. Galicia Mare Nostrum: a importancia do mar en Galicia*: 11-25. Santiago: AGH.
- Fernández Rodríguez, C. 1996. La ganadería y la caza desde la Edad del Hierro hasta los inicios de la Edad Media en el Noroeste. En P. Ramil e C. Fernández (Coord.). *Arqueometría y Paleoecología del NW de la Península Ibérica. Cambios naturales y perturbaciones antrópicas. Férvedes*, 3: 201-216. Vilalba: Museo de Prehistoria e Arqueoloxía de Vilalba.
- Fernández Rodríguez, C. 2003. Ganadería, caza y animales de compañía en la Galicia romana: estudio arqueozoológico. *Brigantium*, 15. A Coruña: Museo Arqueolóxico San Antón, A Coruña.
- Fernández Rodríguez, C. 2005. Estudo dos restos faunísticos exhumados no Castro Grande. Campaña de 2005. En Ayán Vila, X. M. (Coord.): *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña). A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 233-246. Serie Keltia, 30. Noia: Toxosoutos.
- Figueiral, I. 1993. Charcoal analysis and the vegetational evolution of North-West Portugal. *Oxford Journal of Archaeology*, 12 (2): 209-222
- Figueiral, I. 2001. Recursos vegetais do Crastoeiro: os resultados da Antracología”, in Dinis, A. Pereira: *O povoado da Idade do Ferro do Crastoeiro (Mondim de Basto, Norte de Portugal)*. Braga: Univ. Do Minho, Instituto de Ciências Sociais.
- Figueiral, I. e Betencourt, A.M.S. 2004. Middle/Latte Bronze Age plant communities and their exploitation in the Cávado Basin (NW Portugal) as shown by charcoal analysis: the significance and co-occurrence of *Quercus* (deciduous)-*Fabaceae*. *Vegetation History and Archaeobotany*, 13: 219-232.
- Fortes, J. 1905. As fíbulas do Noroeste da Península. *Portugália*, vol. II. 1905-8: 15-33.
- García Rodríguez, R. *Borobó*. 2001. Anacos soltos: Fermín Bouza Brey, de Neixón a Rianxo. *Guadalupe 2001*: 100-102. Noia: Sementeira.
- García Valdeiras, M. 2003. Xuventude e Patrimonio. O exemplo do Campo Internacional de Traballo das Illas Cíes. *Cuadernos de Estudios Gallegos* 117: 115-32. Santiago: IEGPS (CSIC-XuGa).
- García, L., Guindeo, A., Peraza, C. e de Palacios, P. 2003. *La madera y su anatomía. Anomalías y defectos, estructura microscópica de coníferas y frondosas, identificación de maderas, descripción de especies y pared celular*. Ed. Mundi-Prensa.
- Ginzburg, C. 1981. *El queso y los gusanos. El Cosmos según un molinero del siglo XVI*. Barcelona: Muchnik. [ed. or. italiana de 1976].
- Gómez Filgueiras, F. 2002. Paleometalurgia del yacimiento de la isla de Santa Comba. Cobas-Ferrol. En VV.AA.: *Santa Comba, un referente arqueológico de la costa ferrolana*: 67- 157. Serie *Ferrol en Tempo de Historia*, 17. Ferrol: Concellería de Cultura, Concello de Ferrol.
- Gómez Ramos, P. 1996. Hornos de reducción de cobre y bronce en la Pre y protohistoria de la península Ibérica. *Trabajos de Prehistoria*, 53 (1): 127-43. Madrid: CSIC.
- Gómez Ramos, P. 1996a. Análisis de escorias férreas: nuevas aportaciones al conocimiento de la siderurgia prerromana en España. *Trabajos de Prehistoria*, 53 (2): 145-55. Madrid: CSIC.

- Gómez Ramos, P. 1999. *Obtención de metales en la prehistoria de la Península Ibérica*. British Archaeological Reports. International, 753. Oxford: BAR.
- González, T. 1829. *Censo de población de las provincias y partidos de la Corona de Castilla en el siglo XVI*. Madrid.
- González García-Paz, S. 1993. *O colexio de San Clemente de Pasantes de Compostela*. Santiago: USC.
- González Lopo, D. L. 1996a. La evolución del asociacionismo religioso gallego entre 1547 y 1740: El Arzobispado de Santiago, en *Obradoiro de Historia Moderna*, nº5, 157-182, Santiago.
- González Lopo, D. L. 1996b. Aspectos de la vida religiosa barroca: las visitas pastorales. En *Las religiones en la Historia de Galicia*: 413-450. Santiago: Universidade de Santiago de Compostela.
- González Lopo, D. L. 1997. As devocións relixiosas da Galicia moderna (séculos XVI-XVIII). En *Galicia terra única. Galicia renace*: 290-303. Santiago: Xunta de Galicia, Deputación de A Coruña.
- González Lopo, D. L. 2002. Mentalidad religiosa y comportamientos sociales en la Galicia Atlántica (1550-1850). *Obradoiro de Historia Moderna*, 11: 221-246. Santiago: USC.
- González Lopo, D. L. 2004. A relixiosidade barroca en Galicia. Reliquias e relicarios. En *En olor de santidad: relicarios de Galicia*: 539-552.
- González Méndez, M. 2000. *Investigación y Puesta en Valor del Patrimonio Histórico: Planteamientos y Propuestas desde la Arqueología del Paisaje*. (Tesis doctoral). [Edición en CD]. Departamento de Historia I, Facultade de Xeografía e Historia, USC. Santiago de Compostela.
- González Méndez, M. 2000a. La revalorización del Patrimonio Arqueológico. La definición de un programa para el Ayuntamiento de Toques (A Coruña). *Arqueoloxía/ Investigación*, 8. Santiago: Xunta de Galicia.
- González Pérez, C. 1997. *SIA +: Manual de Usuario*. Colección CAPA, 3. Santiago de Compostela: LAFC, USC.
- González Pérez, César. 1998. Os cruceiros de capela: V. Concello de Rianxo. *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 110: 287-321. Santiago: IEGPS.
- González Pérez, Clodio. 2000. Libro de Notas de Álvaro Peres, notario da terra de Rianxo e Postmarcos (1457). *Guadalupe 2000*: 40-43. Noia: Sementeira.
- González Pérez, Clodio. 2001. Un percorrido por Rianxo con *As Cruces de Pedra na Galiza* de Castela na man. *Guadalupe 2001*: 91-9. Noia: Sementeira.
- González Pérez, C. 2003. Rianxo na obra de Cornide Saavedra. *Guadalupe 2003*: 62-4. Noia: Sementeira.
- González Ruibal, G. 2004. Facing two seas: Mediterranean and Atlantic contacts in the North-West of Iberia in the first millenium BC. *Oxford Journal of Archaeology*. Volume 23 (3). August 2004: 287-317. Oxford: Blackwell Publishing.
- González Ruibal, G. 2005. Análise do material cerámico exhumado. En Ayán Vila, X. M. (dir.) et al.: Avance de resultados da escavación arqueolóxica no Castro Grande de Neixón. Campaña de 2004. En Ayán Vila, X. M. (coord) (2005): 165-229.
- González Ruibal, A. 2006. Past the Last Outpost: Punic Merchants in the Atlantic Ocean (5th-1st centuries BC). *Journal of Mediterranean Archaeology*, 19(1): 121-150.

- González Ruibal, A. 2006a. El giro poscolonial: hacia una Etnoarqueología crítica. *Etnoarqueología de la Prehistoria: más allá de la analogía. Treballs d'Etnoarqueologia*, 6: 41-59. Barcelona: CSIC.
- Hather, J.G. 1991. The identification of Charred Archaeological Remains of Vegetative Parenchymous Tissue. *Journal of Archaeological Science*, 18: 661-675.
- Hather, J.G. 2000. *The identification of the Northern European Woods. A guide for archaeologists and conservators*. London: Archetype.
- Hernández Sandoica, E. 2004. *Tendencias historiográficas actuais. Escribir historia hoy*. Madrid: Akal.
- Hodder, I. 2000. Developing a Reflexive Method in Archaeology. En Hodder, I. (ed.): *Towards reflexive method in Archaeology: the example of Çatalhöyük*: 3-14. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research.
- Hoyo, J. 1607. *Memorias del Arzobispado de Santiago*, Santiago de Compostela, edición preparada por Angel Rodríguez González y Benito Varela Jácome, Porto y Cía. Editores.
- Jorge, V. O. 1988. Campo Arqueológico da Serra de Aboboreira. Arqueologia do Concelho de Baião. Resultados de 10 anos de trabalho. *Arqueologia*, 17: 5-26.
- González Ruibal, A. 2006-2007. Galaicos: Poder y Comunidad en el Noroeste de la Península Ibérica. *Brigantium*, 18-19. A Coruña: Museo Arqueológico de San Antón.
- González Ruibal, A. e Rodríguez Martínez, R. M^a. 2006. Cerámica indíxena e de importación. En R. Aboal Fernández e V. Castro Hierro (coords.): *O castro de Montealegre (Moaña, Pontevedra)*: 145-187. Serie Keltia, 36. Noia: Toxosoutos.
- Guitián Rivera, F e Vázquez Varela, J. M. 1975. Contribución al estudio de la metalurgia del Bronce en la cultura castreña. *Gallaecia*, 1. Sada: Edición do Castro.
- Hather, J. G. 2000. The identification of the Northern European Woods. A guide for archaeologists and conservators. London: Archetype.
- Hill, J. D. 1996. Hill-forts and the Iron Age of Wessex. En T. C. Champion y J. R. Collis (eds.): *The Iron Age in Britain and Ireland: recent trends*: 95-116. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Hingley, R. 1990. Boundaries surrounding Iron Age and Romano-British settlements. *Scottish Archaeological Review*, 7: 96-113.
- Jacquot, C., Trenard, Y. e Dirol, D. 1973. *Atlas d'anatomie des bois des Angiospermes*. Paris: Centre Technique du Bois.
- Jorge, S. O. 1988. O povoado de Bouça do Frade (Baião) no quadro do Bronze Final do Norte de Portugal. G.E.A.P. Porto.
- Lema Suárez, X. M. 1993. *A arte relixiosa na Terra de Soneira*. Santiago de Compostela: Ed. Fundación Universitaria de Cultura / Ed. Coordenadas.
- Le Roy Ladurie, E. 1981. *Montaillou aldea occitana de 1294-1324*. Taurus. [ed. or. francesa de 1975]
- Levi, G. 2003. Sobre Microhistoria. En P. Burke (ed.): *Formas de Hacer Historia*: 119-43. Madrid: Alianza. 2^a ed.
- Lévi-Strauss, C. 1987. *Antropología estructural*. Barcelona: Paidós. [ed. or. francesa de 1958].
- Lima Olivera, E. y Prieto Martínez, M^a. P. 2002. La Arqueología en la Gasificación de Galicia 16: Excavación del yacimiento de Monte Buxel. TAPA (Traballos en Arqueoloxía e Patrimonio), 27. Santiago de Compostela: LAFC.

- Liñares Giraut, X. A. 2007. *Ramón Martínez López*. Santiago: TresCtres Editores.
- Lomba Fernández, P. 2005. Arqueoloxía e Sociedade. A experiencia do Centro Arqueolóxico de Barbanza. En Ayán Vila, X. M. (coord.). *Os Castros de Neixón (Boiro, A Coruña). A recuperación dende a Arqueoloxía dun espazo social e patrimonial*: 353-67. Noia: Toxosoutos.
- López, G. 2002. *Guía de los árboles y arbustos de la Península Ibérica y Baleares*. Madrid: Mundi-Prensa.
- López Carreira, A. 2006. Movements sociais na Galicia do século XV. *Murguía. Revista Galega de Historia*, nº 9 (xan.-abr. 2006): 25-32. Santiago.
- López Cuevillas, F. e Bouza Brey, F. 1926-1927. Prehistoria galega: O Neixón. *Boletín de la Real Academia Gallega*, T.16. nº 181: 1-11. T. 16, nº 182: 32-38. -- T. 16, n. 183: 56-61. -- T. 16, nº. 184: 76-83. -- T. 16, nº 185: 103-108.
- López Cuevillas, F., Fernández Hermida, V. e Lorenzo Fernández, X. 1936. *Parroquia de Velle*. Santiago: Seminario de Estudios Galegos.
- López Ferreiro, A. 1898. *Historia de la Santa A. M. Iglesia de Santiago de Compostela*, t. II. Santiago de Compostela.
- López García, J. C. 2003. José Villa-amil y Castro: pioneiro da arqueoloxía prehistórica en Galicia. *Brigantium*, 14: 89-96. A Coruña: Museu Arqueolóxico.
- López Gómez, F. S. 1994. El castro de Elviña, olvidado patrimonio de futuro. *Coruña, paraíso del turismo*: 72-81. A Coruña.
- López González, L., López Marcos, A. e Álvarez González, Y. 2004. Definición y recuperación de estruturas en el castro de San Cibrán de Lás. *Cuadernos de Estudios Galegos* 117: 79-113. Santiago: IEGPS (CSIC-XuGa).
- López González, L. F., López Marcos, M. Á. e Álvarez González, Y. (e.p.): A secuencia cultural no castro de Vilela (Taboada, Lugo). *Cuadernos de Estudios Gallegos* 118. Santiago: IEGPS (CSIC-XuGa).
- López López, R. J. 1990. Las cofradías gallegas en el Antiguo Régimen. En *Homenaje a Eiras Roel, Obradoiro de Historia Moderna*: 181-200. Santiago: USC.
- López Otero, M^a. L. (Coord.): *Os muíños dos ríos de Boiro. Cadernos Culturais*, 8. Boiro: Concello de Boiro.
- Losada Vicente, A. e Miguéns Cristobo, O. 1993. Os cruceiros en Galicia e nas parroquias de Rianxo. *Guadalupe 93*. Noia: Sementeira.
- Lucas Álvarez, M. 1999. *El archivo del monasterio de San Martiño de Fóra o Pinario de Santiago de Compostela*. A Coruña. 2 vol.
- Llinares García, M^a. M. 1992. ¡Donde van esos tempos!. *Rianxo. Festas Guadalupe 92*. Noia: Gráficas Sementeira.
- Madoz, P. 1986. Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de ultramar. Galicia. Tomo II. [ed.. facsímil]. [ed. or. 1845].
- Máiz Vázquez, B. 2000. *As embarcacións de pasaxe das rías galegas (1572-2000)*. Vigo: Xerais.
- Mandianes Castro, M. 1984. *Loureses. Antropoloxía dunha parroquia galega*. Vigo: Galaxia.
- Marchesini, M. e Arobba, D. 2003. Analisi di legni e carboni nei siti archeologici. En Caramiello, R. e Arobba, D. (coord.): *Manuale di archeobotanica. Metodiche di recupero e studio*: 115-46. Milano: Franco Angeli.
- Martín Ruiz, L. 1999. *Cruceiros na provincia da Coruña*. Vol. I. A Coruña: Excma. Deputación Provincial.

- Martínez Cortizas, A.; Mighall, T.; Pontevedra, X.; Nóvoa, J.C.; Peiteado, E. e PIÑEIRO, R. 2005. Linking changes in atmospheric dust deposition, vegetation change and human activities in northwestern Spain during the last 5300 years. *The Holocene*
- Martínez Rodríguez, E. 1998. La población en la Galicia de Felipe II. En Eiras Roel, A. (coord.), *El reino de Galicia en la monarquía de Felipe II*: 441-472. Santiago de Compostela.
- Marcus, G. 1995. Ethnography in/of the world system: the emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24: 95-117.
- Tilley, C. 1994. *A Phenomenology of Landscape: Places, Paths, and Monuments*. Oxford: Berg.
- Martín Ruiz, L. 1999. *Cruceiros na provincia da Coruña*. Vol. I. A Coruña: Excma. Deputación Provincial.
- McFadyen, L. 2006. Building technologies, quick architecture and early Neolithic long barrow sites in southern Britain. *Archaeological Review from Cambridge*, 21.1: 117-134. Cambridge.
- Meijide Pardo, A. 1969. Notas históricas sobre ostricultura en la ría de Arosa. *Cuadernos de Estudios Gallegos*. Tomo XXIV (72-73-74): 463-88. Santiago: IEGS, CSIC.
- Naveiro López, J. 1985. *Las ánforas de Galicia en la época romana*. Memoria de licenciatura inédita. Universidade de Santiago de Compostela.
- Naveiro López, J. 1986. El comercio marítimo en el N.O. durante época romana, a través de las ánforas. *Revista de Arqueología* 57: 40-5. Madrid: Zugarto Ediciones.
- Naveiro López, J. L. 1991. *El comercio antiguo en el NW. Peninsular. Lectura Histórica del Registro Arqueológico*. Monografías Urxentes do Museu, nº 5. Sada: Edición do Castro.
- Naveiro López, J. L. 1996. Registro cerámico e intercambios en el Noroeste en la época romana. En Fernández Ochoa, C. (coord.): *Los Finisterres atlánticos en la Antigüedad: época prerromana y romana: (coloquio internacional)*: 201-4. Madrid: Electa.
- Naveiro López, J. L. 2004. *Torres de Oeste. Monumento Histórico e Xacemento Arqueolóxico*. Pontevedra: Servicio de Publicacións da Deputación de Pontevedra.
- Naveiro López, J. L. e Caamaño, J. M. 1992. El Depósito subacuático del río Ulla: el material romano. En Acuña Castroviejo, F. (coord.): *Finis Terrae : estudios en lembranza do Prof. Dr. Alberto Balil*: 257-95. Santiago de Compostela: Universidade, Servicio de Publicacións e Intercambio Científico.
- Ontiveros Ortega, E. 2001. Programa de normalización de estudios previos y control de calidad en las intervenciones: morteros empleados en construcciones históricas. Metodología de estudio. Fundamento. 1ª parte. En *Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio*, 35: 84-96. Sevilla. IAPH. Consejería de Cultura y Medio Ambiente, Junta de Andalucía.
- Ontiveros Ortega, E. 2001. Programa de normalización de estudios previos y control de calidad en las intervenciones: morteros empleados en construcciones históricas. Metodología de estudio. Fundamento. 2ª parte. En *Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio*, 35: 84-96. Sevilla. IAPH. Consejería de Cultura y Medio Ambiente, Junta de Andalucía.
- Owok, M. A. 2005. From the Ground Up: Agency, Practice, and Community in the Southwestern British Bronze Age. *Journal of Archaeological Method and Theory*, 12 (4): 257-281. New York.

- Parcerro, C.; Méndez, F. e Blanco, R. 1999. *El registro de la información en intervenciones arqueológicas*. CAPA 9. Santiago de Compostela: LAFC, Universidade de Santiago.
- Parker Pearson, M. 1999. Food, Sex and Death: Cosmologies in the British Iron Age with Particular Reference to East Yorkshire. *Cambridge Archaeological Journal*, 9:1: 43-69. Cambridge.
- Pazzis Pi Corrales, M. de. 2003. La armada de los Austrias. *Anales 2001-2002*: 140-69. Valencia: Real Sociedad Económica de Amigos del País de Valencia.
- Peña Santos, A. de la. 1986. *Yacimiento galaico-romano de Santa Trega. Campaña de 1983*. Arqueoloxía / Memorias, 5. Santiago: Xunta de Galicia.
- Peña Santos, A. de la. 1988. Metalurgia galaica de la transición Bronce-Hierro: el Castro de Torroso. *Espacio, Tiempo y Forma*. Tomo I: 339-60. Madrid: UNED.
- Pérez Piñeiro, M. I. 2000. Aportación documental al estudio histórico-artístico del arciprestazgo de Ponte Beluso. *Cuadernos de estudios gallegos*, 113: 263-304. Santiago: IEGPS.
- Pérez Rodríguez, F. J. 1996. *La Iglesia de Santiago de Compostela en la Edad Media: El Cabildo Catedralicio (1110-1400)*. A Coruña.
- Pérez Rodríguez, F. J. 2002. *O mosteiro dos santos Xusto e Pastor de Toxosoutos na Edade Media (séculos XII-XIII)*. A Coruña.
- Pérez Rodríguez, F. J. 2004. *Os documentos do Tombo de Toxosoutos*. Santiago de Compostela.
- Pericot García, L. e López Cuevillas, F. 1931. Excavaciones en la citania de Troña. Memoria de las excavaciones realizadas en 1929-1930. *Memorias de la Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades*, 115. Madrid: Tipografía de Archivos.
- Piqué, R. 1999. Producción y uso del combustible vegetal: una evaluación arqueológica. *Treballs d'Etnoarqueologia*, 3. Barcelona: UAB/CSIC.
- Piqué, R., Barceló, J.A. e Noguera, M. 2000. Transformaciones en el paisaje durante el Pleistoceno y el Holoceno en el Nordeste de la Península Ibérica. *Actas do 3º Congreso de Arqueología Peninsular*: 33-50. Porto: ADECAP.
- Piqué, R.; Ros, M.T. 2002. La gestió dels recursos llenyosos entre els segles VI-II AC. En Pons, E. (dir.): *Mas Castellar de Pontós (Alt Empordà) un complex arqueològic d'època ibèrica (Excavacions 1990-1998)*: 427-39. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya.
- Portela Pazos, S. 1957. *Galicia en tiempo de los Fonseca*s. Madrid.
- Portela Silva, E. 1976. *La región del obispado de Tuy en los siglos XII a XV. Una sociedad en la expansión y en la crisis*. Madrid.
- Portela, E., Pallares, M. C. e Sánchez, X. 2004. *Rocha Forte. El castillo y su historia*. Santiago de Compostela.
- Pounds, N. J. G. 1992. *La Vida cotidiana. Historia de la Cultura material*. Crítica: Barcelona.
- Pousa Antelo, A. 2002. Vellas notas rianxeiras. *Guadalupe 2002*. Noia: Sementeira.
- Ramón, J. 1981. *Ibiza y la circulación de ánforas fenicias y púnicas en el Mediterráneo occidental*. Trabajos del Museo Arqueológico de Ibiza, 5. Ministerio de Cultura. Dirección General de Bellas Artes, Archivos y Bibliotecas.
- Rey Castelao, O. 1996. Edad Moderna: Iglesia y Religión. En *Las religiones en la Historia de Galicia*: 141-80. Santiago: USC.

- Rey Castiñeira, J. 1990-1991. Cerámica indígena de los castros costeros de la Galicia occidental: Rías Bajas. Valoración del contexto general de la cultura castreña. *Castrelos* 3/4: 141-63. Vigo.
- Rey Castiñeira, J. 1992. *Yacimientos castreños de la Vertiente Atlántica: análisis de la cerámica indígena*. Tese de Doutoramento publicada en microficha (nº 185). Servicio de Publicacións e Intercambio Científico, Universidade de Santiago de Compostela.
- Rey Castiñeira, J. 1996. Referencias de tiempo en la cultura material de los castros gallegos. En J. M. Hidalgo Cuñarro (1996): *A Cultura Castrexa a debate*: 157-206.
- Rey Castiñeira, J. e Soto Arias, P. 2002. Estudio preliminar del análisis físico-químico aplicado a la cerámica castreña: vertiente atlántica gallega. *Gallaecia*, 21: 159-76. Sada: Edición do Castro.
- Ríos Rodríguez, M^a. L. 1993. *As orixes do foro na Galicia medieval*. Santiago de Compostela.
- Riveiro Coello, R. 2002. *Cartafol do Barbanza: viaxe polo cuadrante das sereas*. Vigo: A Nosa Terra.
- Riveiro Coello, R. 2002. *Cartafol do Barbanza: viaxe polo cuadrante das sereas*. Vigo: A Nosa Terra.
- Rodríguez González, Á. 1984. *Las fortalezas de la mitra compostelana y los 'irmandiños'*. Pontevedra. 2 vol.
- Rodríguez González, A. 1995. *O Tumbo Vermello de Don Lope de Mendoza*. Santiago de Compostela.
- Rodríguez González, A. e Rey Caíña, J.A. 1992. El Tumbo de Lorenzana. *Estudios Mindonienses*, 8. Mondoñedo.
- Romaní Martínez, M. 1974. Las ánforas romanas de Isorna (Rianxo, La Coruña). *Cuadernos de Estudios Gallegos*, XXIX: 318-27. Santiago: IEGPS.
- Romero Masiá, A. M^a. 1984-85. Os castros: recoñecemento e catalogación. *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 35 (fasc. 100): 31-61. Santiago: IEGPS.
- Romero Masiá, A. M^a. 1987. *Castro de Borneiro. Campañas 1983-84*. Arqueoloxía/Memorias 7. Santiago: Xunta de Galicia.
- Romero Masiá, A. M^a. 1992. Obxectos metálicos do castro de Borneiro. En Acuña Castroviejo, F. (Coord.): *Finis Terrae. Estudos en lembranza do Prof. Dr. Alberto Balil*: 131-95. Santiago de Compostela: USC.
- Romero Mensaque, C. J. 2000. La conformación de la religiosidad popular sevillana en el Barroco y la Ilustración: la importancia del vecindario. *Espacio, tiempo y forma*, Serie IV, H^a Moderna: 113-131. Madrid: UNED.
- Romo, A.M. 1997. *Árboles de la Península Ibérica y Baleares*. Barcelona: Ed. Planeta.
- Rubinos Pérez, A.; Fábregas Valcarce, R.; Alonso Mathías, F. e Concheiro Coello, A. 1999. Las fechas C-14 del Castro de O Achadizo (Boiro, A Coruña): problemática de la calibración de conchas marinas. *Trabajos de Prehistoria*, Vol. 56, N. 1: 147-55. Madrid: CSIC.
- Saavedra Fernández, P. 1994. *La vida cotidiana en la Galicia del Antiguo Régimen*. Barcelona: Crítica.
- Saavedra Fernández, P. 1992. *A vida cotiá en Galicia de 1550-1850*. Santiago de Compostela: USC.

- Saavedra Vázquez, M^a. C. 1998. Corsarismo en Galicia. En A. Eiras Roel (coord.): *El reino de Galicia en la monarquía de Felipe II*. Santiago de Compostela: USC.
- Saavedra Vázquez, M^a. C. 2000. Galicia al servicio de la política imperial. *Semata*, 11: 115-134. Santiago: USC.
- Sánchez Sánchez, X. M. 2000. Estudio histórico y transcripción de la carpeta nº 13 (Documentos particulares) del Archivo Capitular de la Catedral de Santiago de Compostela. Tese de licenciatura inédita. Santiago de Compostela: USC.
- Sánchez Sánchez, X. M. 2002. Unha primeira pedra: documentación inédita de San Xusto de Toxosoutos. *Compostellanum*, vol. LXVII: 413-437. Santiago.
- Santolalla, F. 2003. *Guía de los árboles de la Península Ibérica y Baleares*. Barcelona: Ed. Blume.
- Santos, X. e Comoxo, X. 1994. Biografía de Arcos Moldes (Rianxo: apuntes dunha vila mariñeira) 1865-1944. Rianxo: Concello de Rianxo.
- Schöch, W.; Heller, I.; Schweingruber, F.H. e Kienast, F. 2004. *Wood Anatomy of Central European Species*. Online version, [www.woodanatomy.ch]
- Schweingruber, F. H. 1978. *Mikroskopische Holz Anatomie*. Zurcher a.g. Zug.
- Schweingruber, F. H. 1990. *Anatomie Europäischer Hölzer*. Bern und Stuttgart.
- Serma, J. e Pons, A. 2000. *Cómo se escribe la Microhistoria. Ensayo sobre Carlo Ginzburg*. Madrid: Cátedra.
- Souto Cabo, J. A. (ed.). 2001. *Rui Vasques. Crónica de Santa María de Iria*. Santiago de Compostela.
- Stanley-Price, N. (ed.) 2004. Conservation and Management of Archaeological Sites. Vol.6, nº 3 y 4. ICCROM and James & James: London.
- Stuiver, M., Reimer, P.J., Bard, E., Beck, J.W., Burr, G.S., Hughen, K.A., Kromer, B., Mc Cormac, F.G., Plicht, J. e Sprak. 1998: int. *Cal98 Radiocarbon Age Calibration. Radiocarbon*, 40 (3): XII-XIII: 1041-83.
- Tato Plaza, I. F. R. 1999. *Libro de notas de Álvaro Pérez, notario da terra de Rianxo e Postmarcos (1457)*, Santiago de Compostela.
- Teira Brión, A. M. 2003. Os traballos agrarios e as ferramentas empregadas na cultura castrexa. *Gallaecia* 22: 157-92. Sada: Edición do Castro.
- Tylecote, R. F. 1992. *A History of metallurgy*. London: the Institute of materials (2^a ed.).
- Vargas, I. 1990. *Arqueología, Ciencia y Sociedad*. Caracas: Ed. Abre Brecha, Caracas.
- Vázquez Bertomeu, M. 2003. *A Igrexa de Santiago contra 1500 (o Libro do Subsidio)*. Santiago de Compostela.
- Vázquez Lijó, J. M. 1997. El mundo de las devociones, las cofradías de mareantes en el Barbanza del Antiguo Régimen. *Compostellanum*, 42 (1-2): 211-226. Santiago.
- Vázquez Lijó, J. M. 1999. Aproximación a la fiscalidad sobre la pesca en el Barbanza del Antiguo Régimen. El Diezmo de Mar y otras cargas. *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 111: 59-91. Santiago: IEGPS.
- Vernet, J.-I. e Figueiral, I. 1993. The Highlands of Aboboreira (North-West Portugal): ecological conditions from Middle/Late Neolithic to Early Bronze Age. Evidence from Charcoal Analysis. *Oxford Journal of Archaeology*, 12 (1): 19-28.
- Vernet, J. L., Ogereau, P., Figueiral, I., Machado, C e Uzquiano, P. 2001. Guide d'identification des charbons de bois préhistoriques et récents. Sud-Ouest de l'Europe: France, Peninsule Ibérique et îles Canaries. Paris: CNRS.
- Vilar Alvarez, M. 1995. Festa e identidade nunha parroquia de Nemancos. *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 107: 445-466.

- Villa Valdés, A. e Cabo Pérez, L. 2003. Depósito funerario y recinto fortificado de la Edad del Bronce en el castro del Chao Sanmartín. *Trabajos de Prehistoria*, 60 (2): 143-51. Madrid: CSIC.
- Villa-amil y Castro, J. 1887. La Edad prehistórica en Galicia según Mr. Cartailhac. *Galicia. Revista Regional*, 2 (feb. 1887): 75-83. Coruña.
- Vorágine, J. de la. 1987. *La leyenda dorada*, Trad. del Latín de Fray José Manuel Macías, Madrid.
- VV.AA. 1982. Mortars, cement and grouts used in the conservation of historical buildings. *Symposium 3* (6 november 1981). Rome: ICCROM.
- VV. AA. 1995. *La Chaux et les Mortiers: natures, propriétés, traitements*. Paris: ICOMOS.
- VV.A.A. 2006. *Guía de castros de Galicia e NW de Portugal*. Santiago: Xunta de Galicia.
- Whitridge, P. 2004. Landscapes, Houses, Bodies, Things: "Place" and the Archaeology of Inuit Imaginaries. *Journal of Archaeological Method and Theory*, 11(2): 213-49.

LÁMINAS

Lámina 1. Ubicación e emprazamento dos Castros de Neixón.

Lámina 2. Ubicación e emprazamento dos Castros de Neixón.

Lámina 3. Modelo dixital do terreo do Castro Grande e ubicación dos sectores de excavación.

Lámina 4. Pranta das estruturas documentadas no sector 02.

Lámina 5. Ampliación do tramo escaavdo de foxo cara ao S. Perfil estratigráfico.

Lámina 6. Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo.

Lámina 7. Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo.

Lámina 8. Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo.

Lámina 9. Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo.

Lámina 10. Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo.

Lámina 11. Pranta das estruturas asoelladas no sector 01.

Lámina 12: Perfil estratigráfico da gabiá valorativa practicada no sector 01.

Lámina 13: Distribución de materiais no interior da cabana UENEI05026. Sector 01.

Lámina 14: Debuxo e fotografía de detalle do anaco de aríbalos púnico.

Lámina 15: Xerra Toralla exhumada no foxo: debuxo arqueolóxico e modelo con escáner 3D.

INVENTARIO DE MATERIAIS ARQUEOLÓXICOS

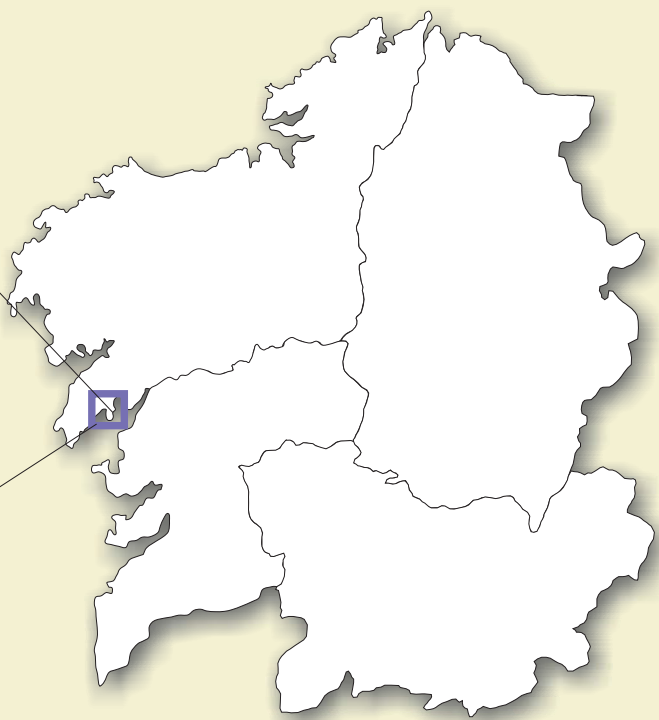

Lámina 1

Ubicación e emprazamento da Punta de Neixón (Boiro, A Coruña)

Foto aérea da Punta de Neixón do voo americano

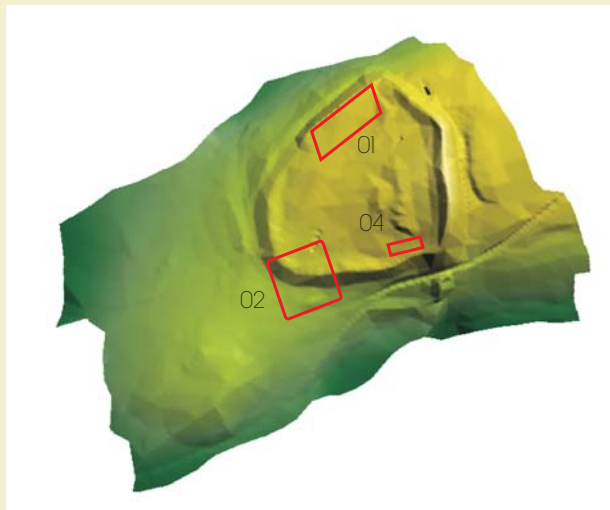

Vista tridimensional do emprazamento dos dous castros. Montaxe dunha imaxe do satélite SPOT do ano 2003 sobre un Modelo Dixital de Elevacións de 5 m de resolución.

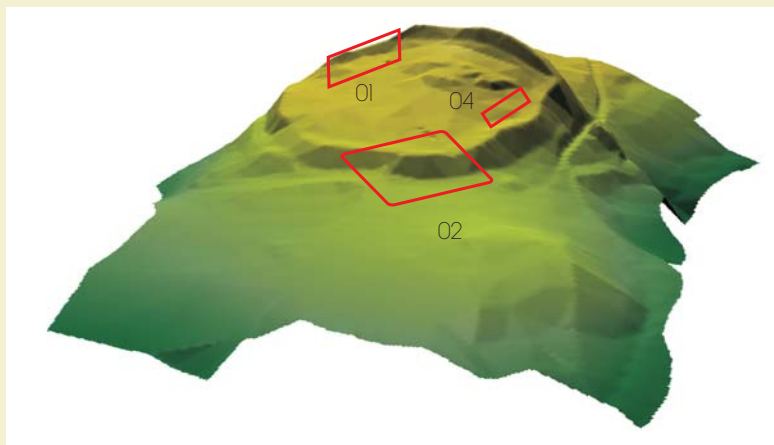
Lámina 2

Ubicación e emprazamento da Punta de Neixón (Boiro, A Coruña)

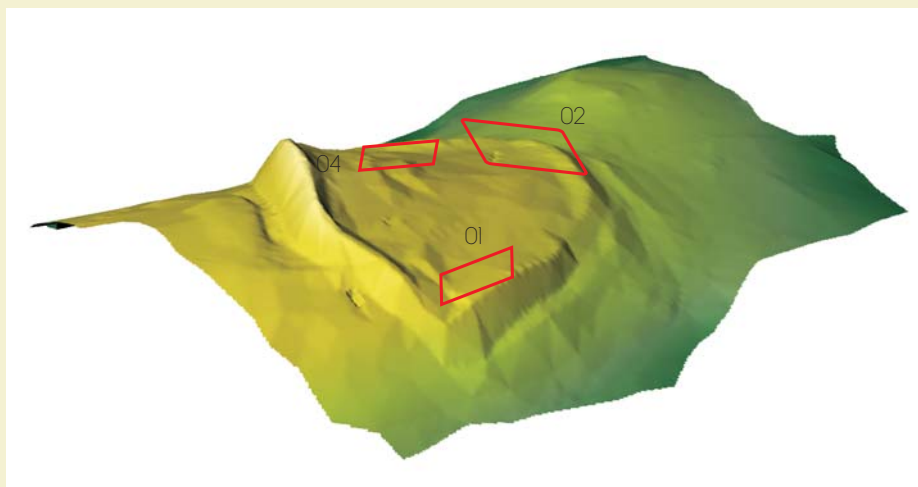

Vista cara o E

Vista cara o NW

Vista cara o SE

Lámina 3

Modelo dixital do terreo do Castro Grande e ubicación dos sectores de escavación da campaña 2006

Lámina 4

Pranta das estruturas documentadas no sector 02

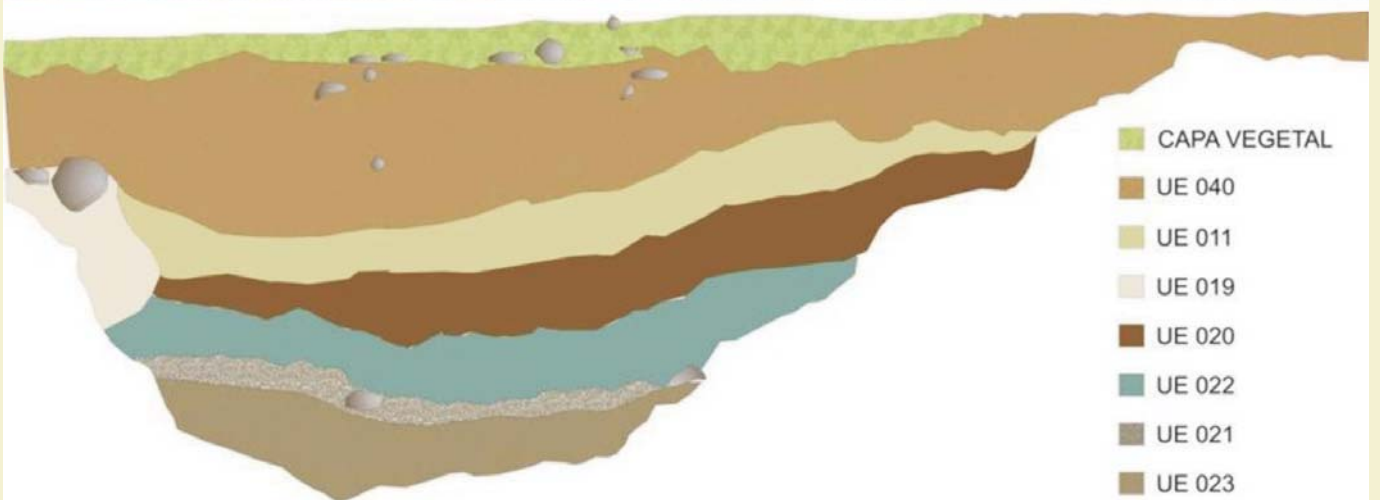

Lámina 5

Ampliación do tramo escavado de foxo cara ao S. Perfil estratigráfico.

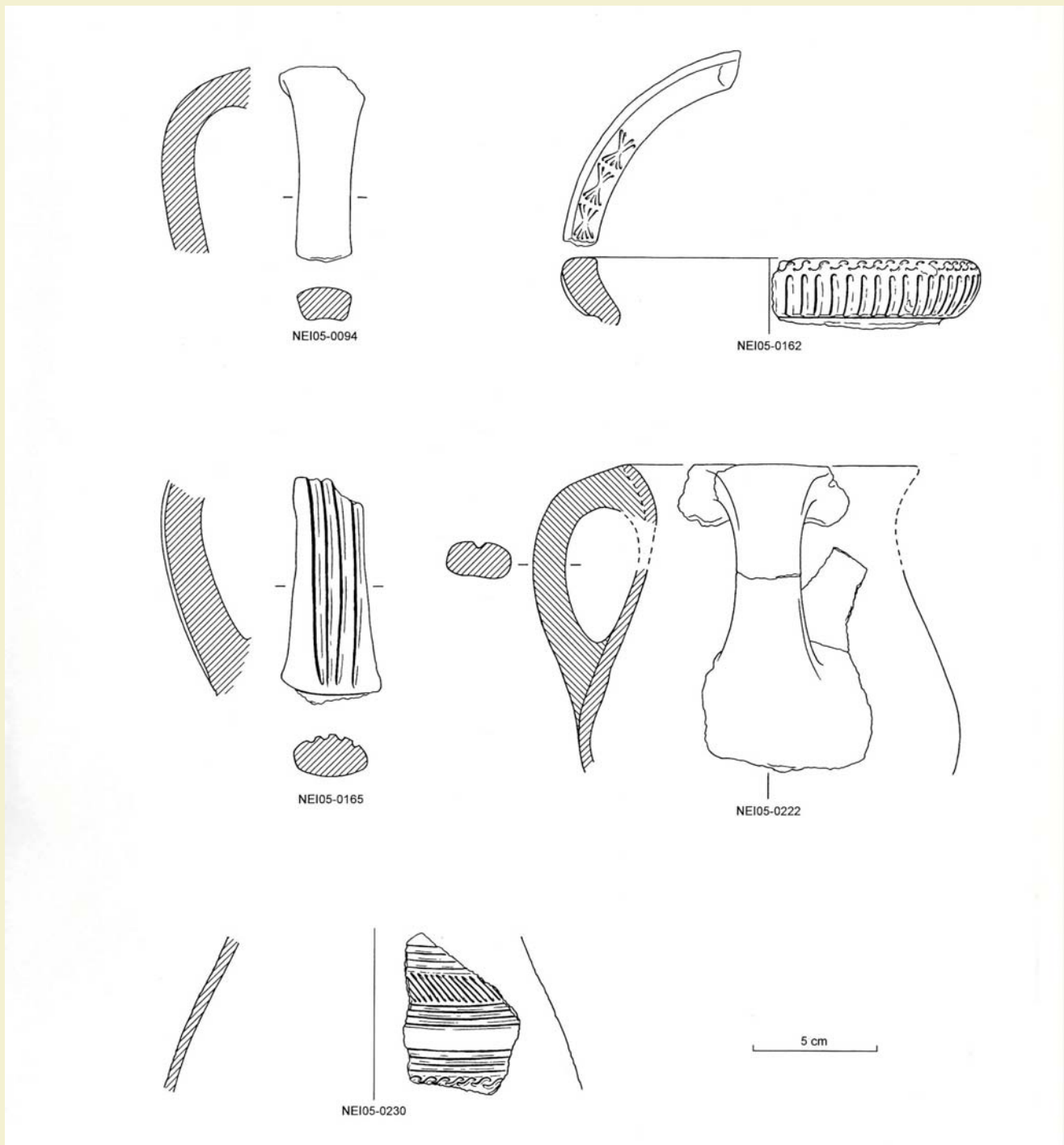
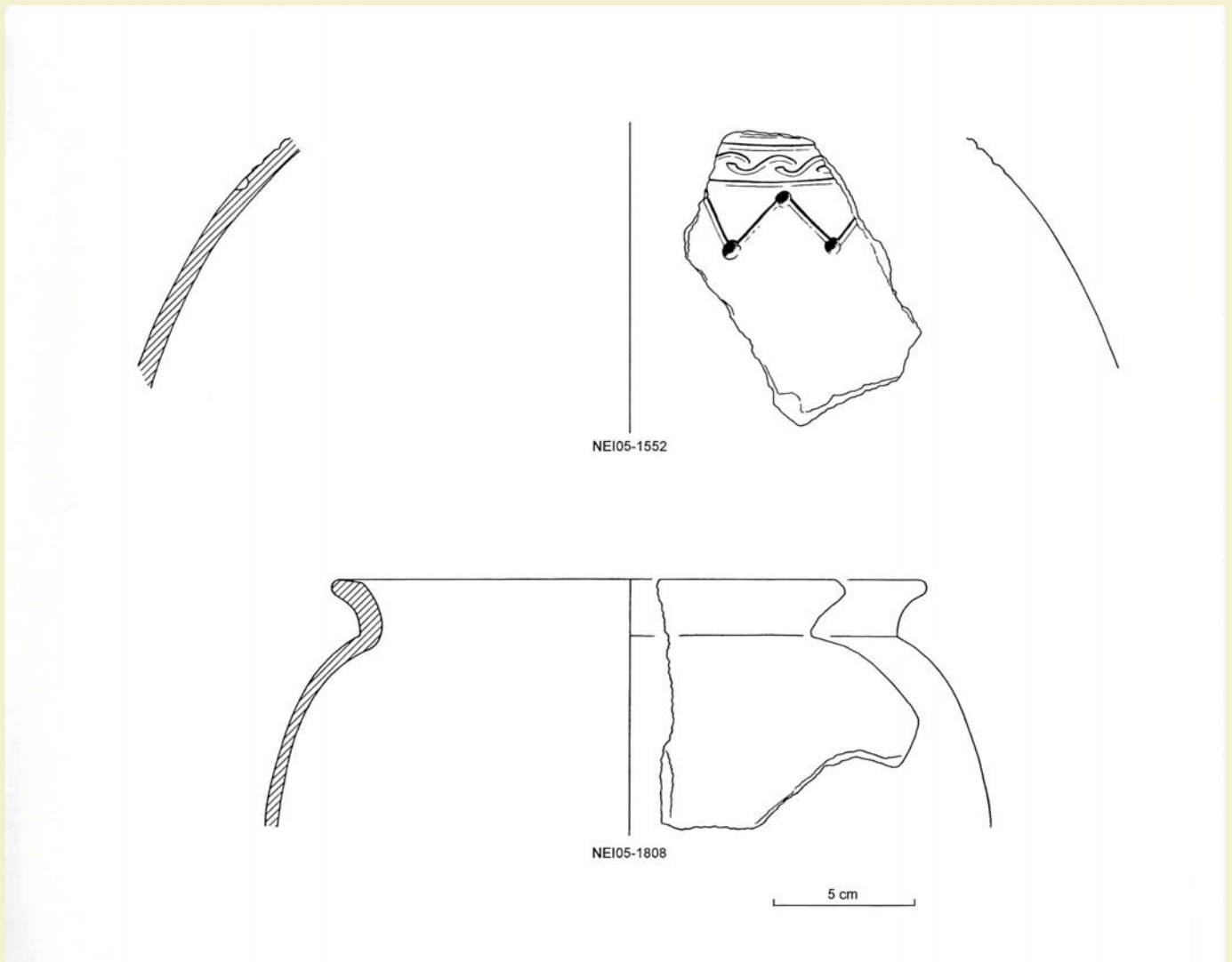

Lámina 6

Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo

Lámina 7

Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo

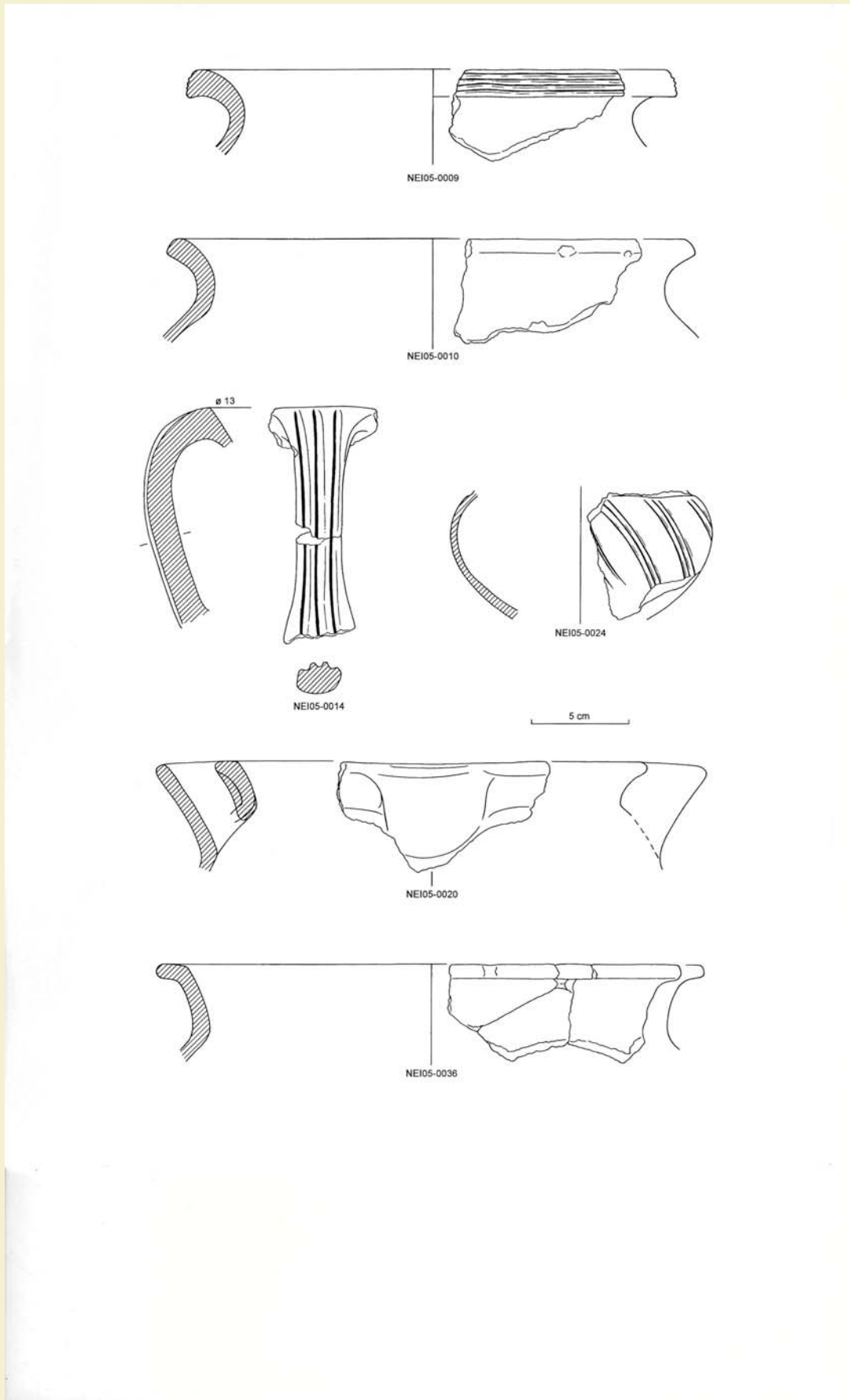

Lámina 8

Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo

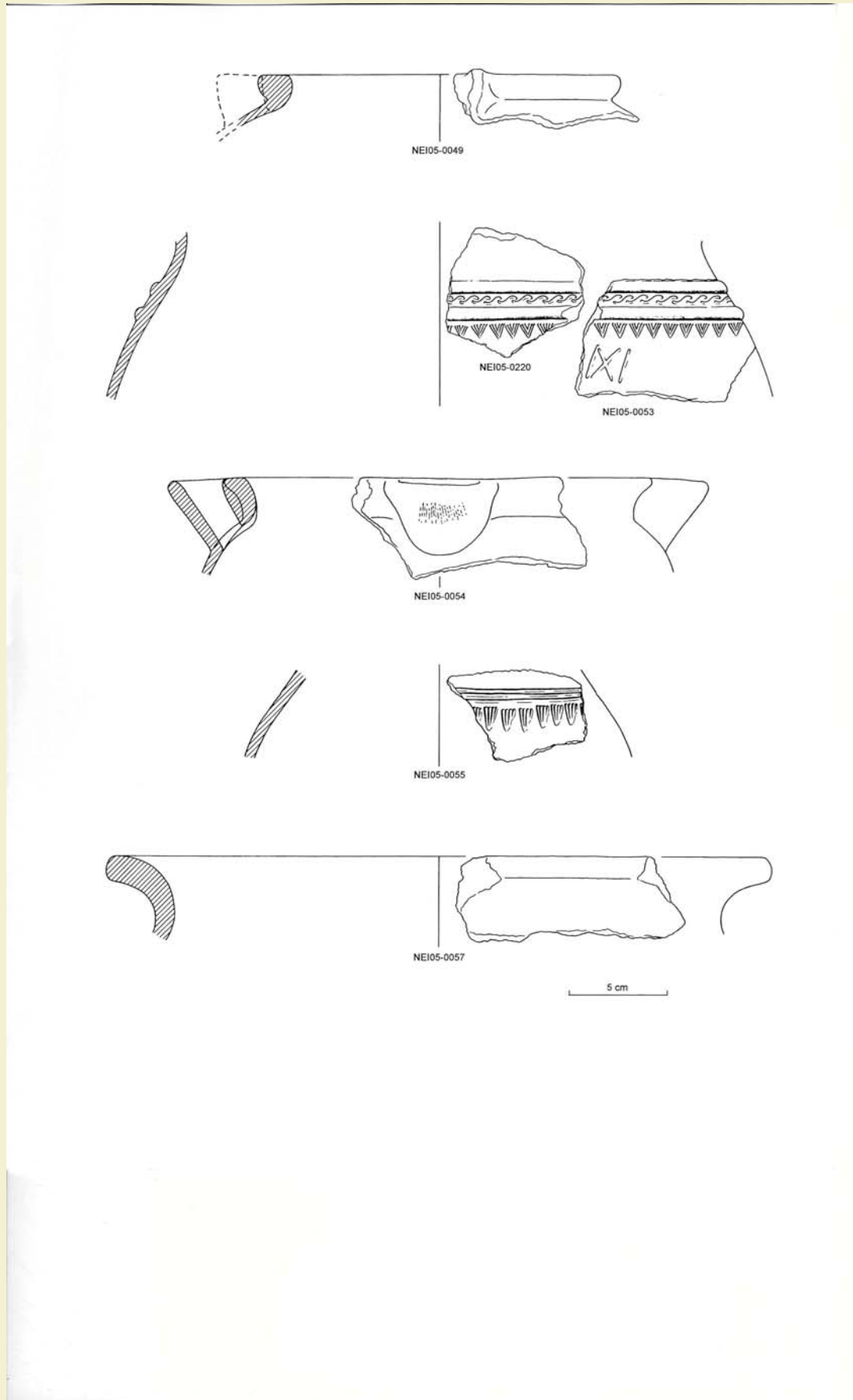

Lámina 9

Materiais cerámicos significativos do depósito cerámico da 2ª Idade do Ferro no foxo

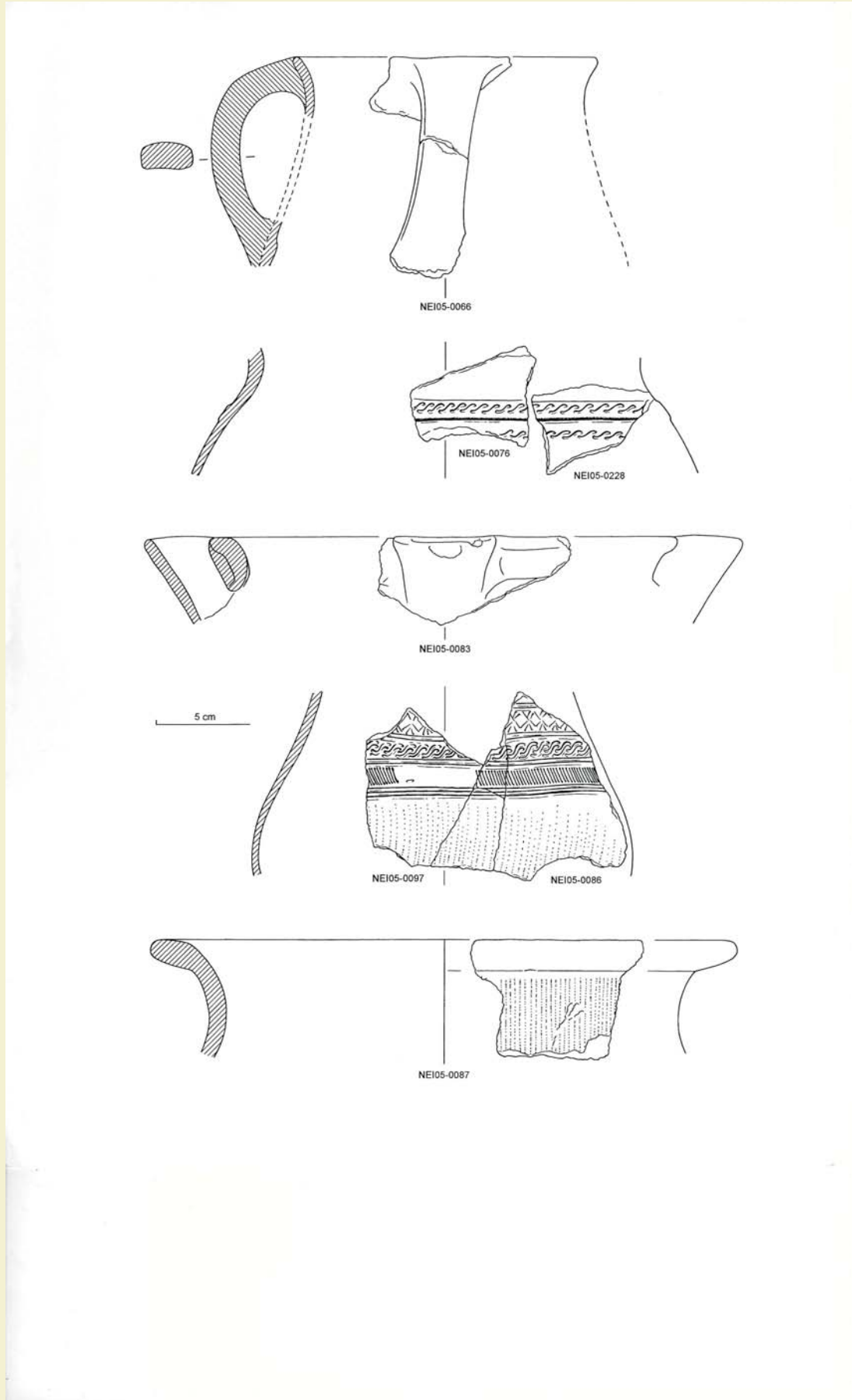
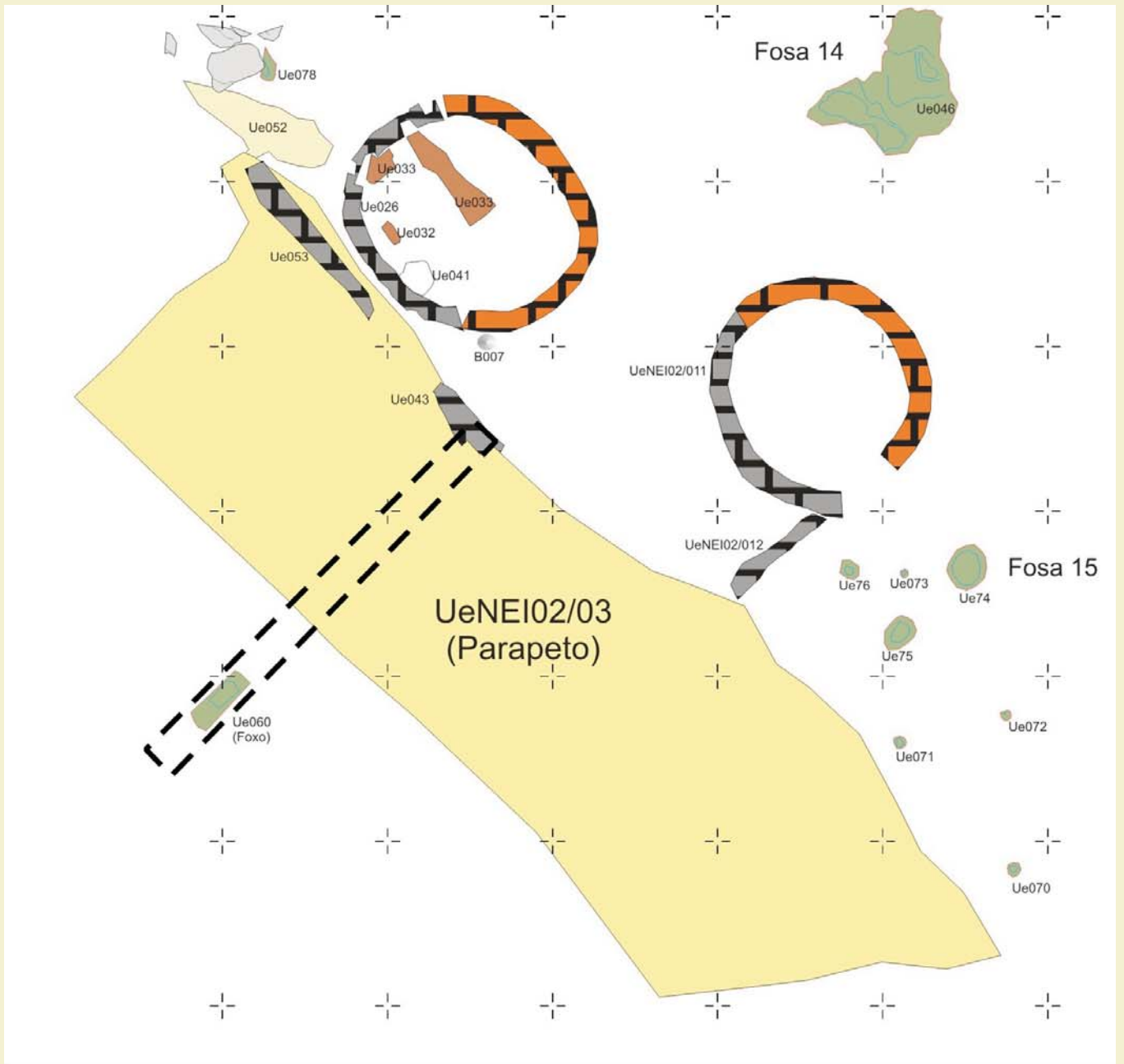

Lámina 10

	Muro original		Pavimento interior cabaña
	Muro reconstruido		Pavimento exterior cabaña
	Cortes		Zanja seccionando el parapeto
	Contorno superior		Rocas / afloramientos
	Contorno inferior		Molino circular

Lámina 11

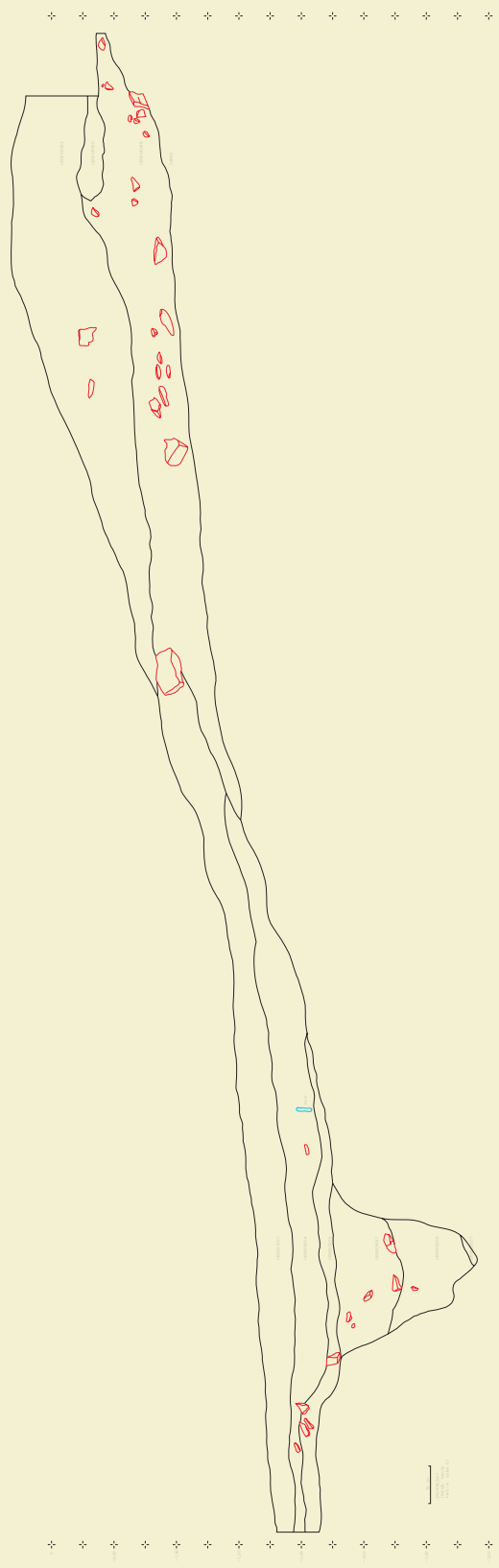

Lámina 12

Perfil estratigráfico da gabiá valorativa practicada no sector 01

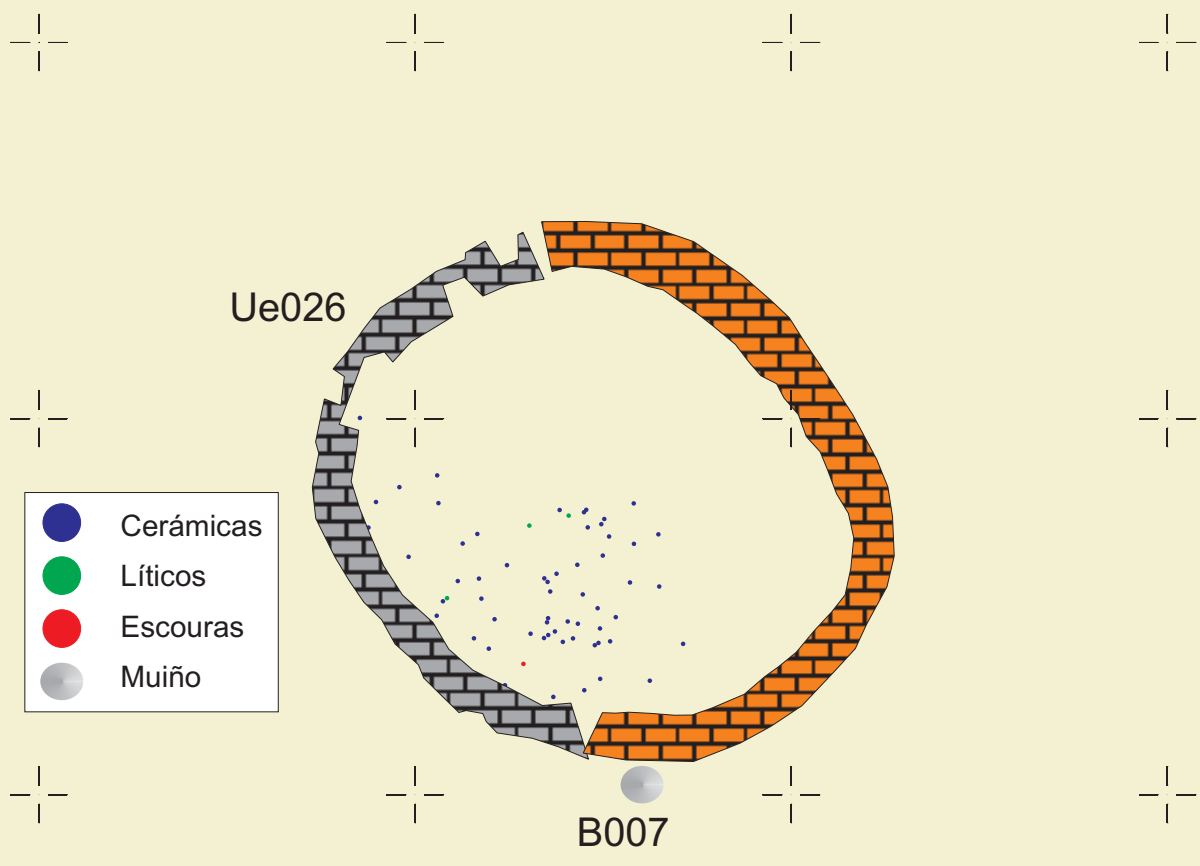

Lámina 13

Distribución de materiais no interior da cabana UENEI05026. Sector 01

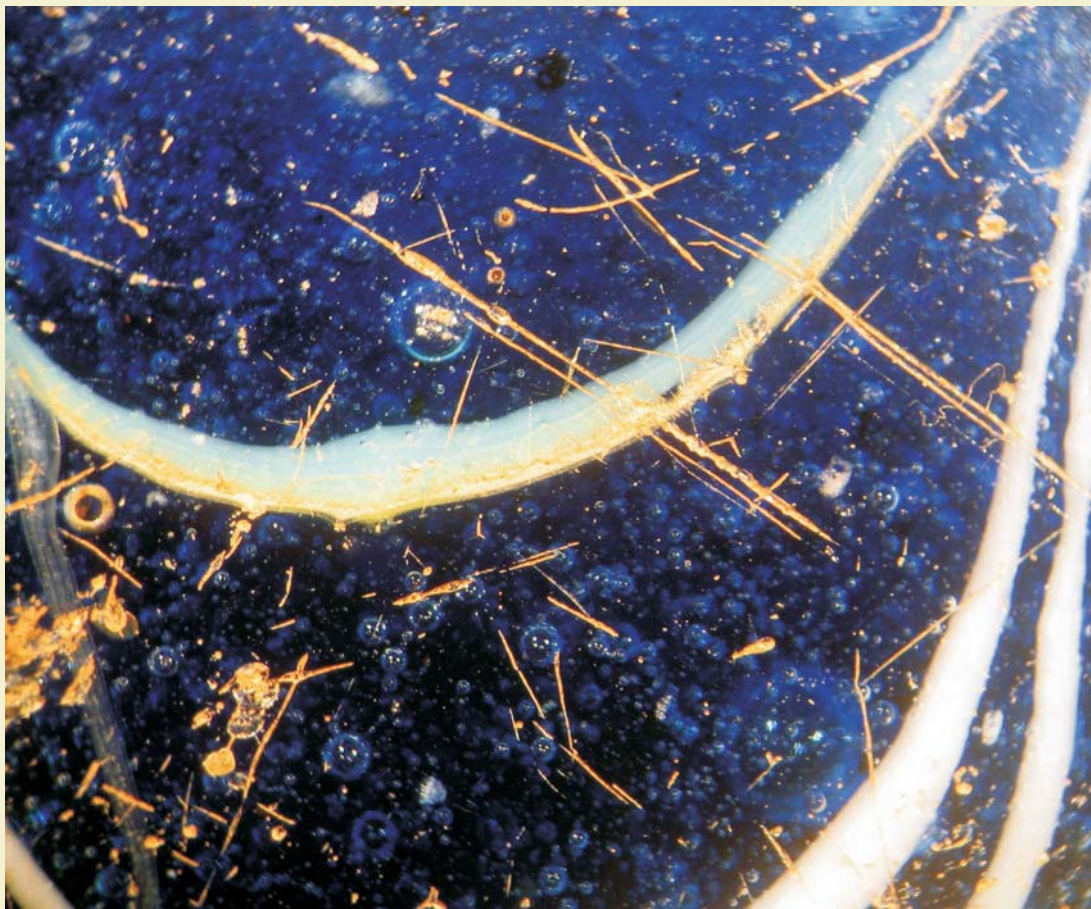
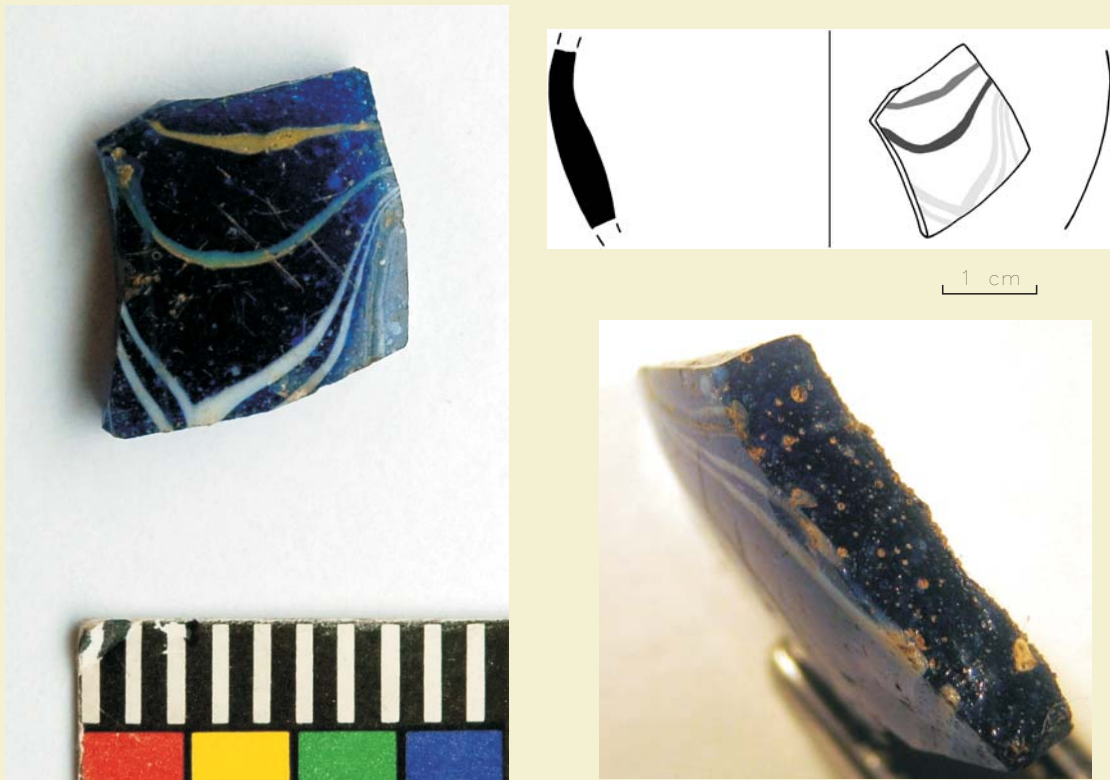

Lámina 14

Debuxo e fotografías de detalle do anaco de aríbalos púnico

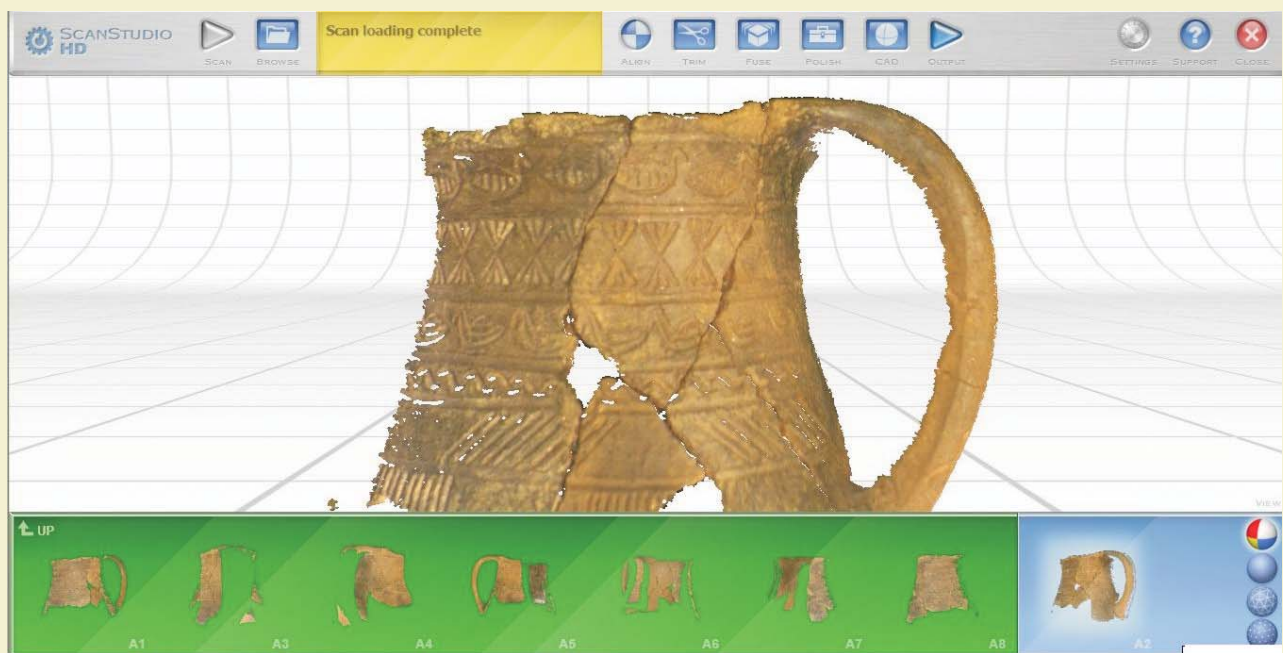
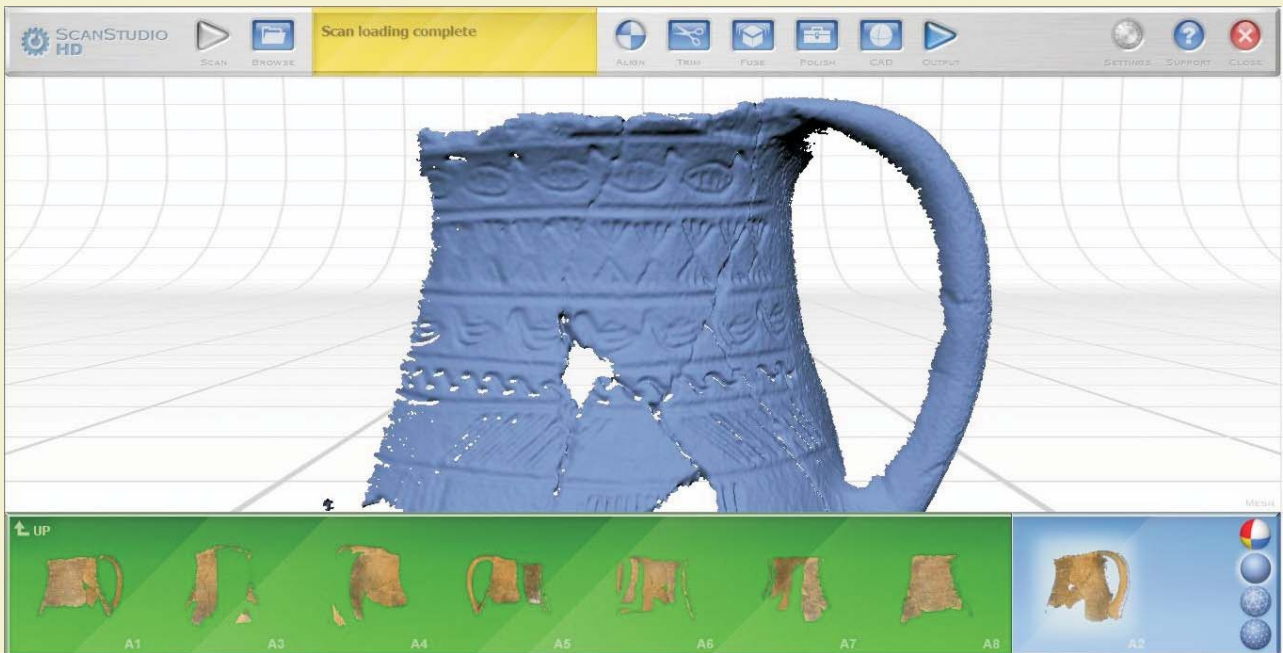
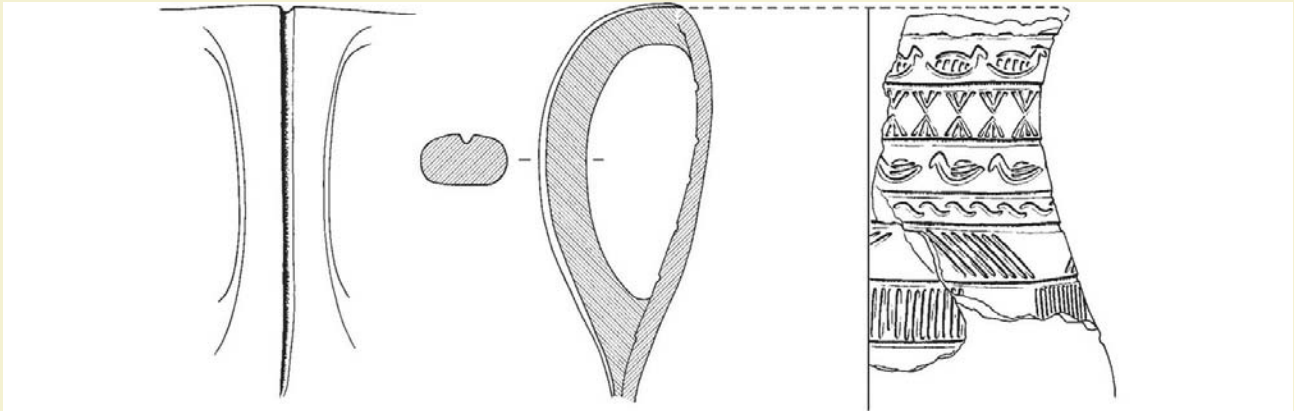

Lámina 15

Xerra Toralla exhumada no foxo: debuxo arqueolóxico e modelo con escáner 3D

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01Rexistrador XURXO AYÁNCAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002625	027	Galbo
A	002626	027	Galbo
A	002627	027	Galbo con decoración cepillada
A	002628	027	Bordo esvasado
A	002629	027	Galbo
A	002630	027	Fondo
A	002617	042	Galbo
A	002618	042	Galbo
A	002619	042	Galbo
A	002620	042	Galbo con decoración plástica (mamelóns)
A	002621	042	Galbo con decoración espatulada
A	002622	042	Galbo
A	002623	042	Galbo
A	002750	048	Galbo con decoración cepillada
A	002751	048	Fondo
A	002754	048	Galbo
A	002755	048	Galbo
A	002829	042	Bordo esvasado
A	002848	042	Galbo con decoración cepillada

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002849	042	Galbo
A	002828	042	Fondo
A	002853	042	Bordo arestado marítimo
A	002859	042	Arrinque de asa con decoración incisa (tres liñas paralelas)
A	002867	042	Galbo con decoración cepillada
A	002864	042	Galbo
A	002852	042	Galbo
A	002857	042	Galbo
A	002854	042	Galbo
A	002868	042	Galbo
A	002864	042	Pequeno bordo moi rodado
A	002865	042	Galbo
A	002859	042	Galbo
A	002863	042	Galbo
A	002851	042	Galbo
A	002855	042	Colo
A	002861	042	Galbo
A	002866	042	Galbo
A	002860	042	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002856	042	Galbo
A	002862	042	Arrinque de asa
A	002858	042	Galbo
A	002646	042	Bordo arestdo
A	002647	042	Galbo con decoración cepillada
A	002651	042	Pequeno galbo moi rodado con acanaladura
A	002652	042	Colo
A	002650	042	Colo
A	002649	042	Galbo
A	002648	042	Pequeno anaco de galbo de cerámica púnica, moi rodado
A	002906	042	Galbo con decoración cepillada
A	002912	042	Fondo
A	002902	042	Colo
A	002905	042	Bordo arestado marítimo
A	002913	042	Galbo con decoración cepillada
A	002901	042	Galbo con decoración cepillada
A	002898	042	Galbo
A	002909	042	Galbo
A	002903	042	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITENI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002914	042	Galbo
A	002899	042	Fondo
A	002910	042	Galbo con decoración cepillada
A	002907	042	Galbo
A	002908	042	Galbo
A	002911	042	Galbo
A	002904	042	Pequeno anaco informe de tégula
A	002551	029	Bordo arestado con decoración incia no labio (banda de ondas)
A	002579	029	Galbo
A	002572	029	Colo con restos de fulixe
A	002578	029	Galbo
A	002559	029	Galbo
A	002557	029	Galbo con decoración cepillada
A	002556	029	Galbo
A	002565	029	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002561	029	Galbo
A	002553	029	Bordo esvasado
A	002563	029	Galbo
A	002558	029	Galbo
A	002560	029	Galbo
A	002571	029	Galbo
A	002552	029	Bordo arestado engrosado
A	002576	029	Galbo
A	002577	029	Galbo con decoración espatulada
A	002566	029	Galbo
A	002575	029	Galbo
A	002574	029	Galbo
A	002562	029	Galbo
A	002568	029	Galbo
A	002554	029	Bordo recto
A	002570	029	Galbo
A	002573	029	Galbo
A	002569	029	Galbo
A	002564	029	Anaco informe de tégula

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002567	029	Galbo
A	002555	029	Colo
A	002724	040	Fondo con restos de fulixe
A	002722	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002721	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002719	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002718	040	Galbo e arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002723	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002720	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002717	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002615	042	Anaco moi rodado de bordo de tégula
A	002612	042	Anaco moi rodado de galbo
A	002614	042	Anaco informe de arxila
A	002613	042	Pequeno anaco de galbo moi rodado
A	002611	042	Anaco moi rodado de bordo esvasado
A	002702	042	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002699	042	Colo
A	002696	042	Galbo
A	002701	042	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002700	042	Pequeno bordo moi rodado
A	002697	042	Colo
A	002695	042	Bordo esvasado
A	002698	042	Colo
A	002624	029	Fondo
A	002893	029	Fondo
A	002896	029	Fondo
A	002897	029	Anaco informe de arxila
A	002894	029	Galbo
A	002892	029	Galbo
A	002895	029	Pequeno bordo moi rodado
A	002656	042	Bordo retraído de cunco castrexo, con decoración cepillada
A	002659	042	Bordo arestado marítimo
A	002658	042	Galbo
A	002654	042	Galbo
A	002655	042	Fondo

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002657	042	Fondo
A	002660	042	Pequeno bordo con acanaladura
A	002662	042	Fondo
A	002661	042	Colo
A	002653	042	Galbo
A	002783	042	Bordo esvasado
A	002785	042	Colo
A	002782	042	Colo moi rodado
A	002779	042	Bordo de tégula
A	002781	042	Bordo esvasado (pega con A002783)
A	002784	042	Bordo esvasado, da mesma peza que A002781 e A002783
A	002780	042	Bordo esvasado, da mesma peza que A002784, A002781 e A002783
A	002632	042	Bordo esvasado engrosado
A	002631	042	Galbo
A	002636	042	Galbo
A	002644	042	Fondo
A	002635	042	Galbo
A	002639	042	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002645	042	Fondo
A	002633	042	Galbo
A	002641	042	Galbo
A	002640	042	Colo
A	002634	042	Galbo
A	002638	042	Galbo
A	002642	042	Galbo
A	002637	042	Galbo
A	002643	042	Anaco moi rodado de cerámica, posible bordo esvasado
A	002756	029	Galbo
A	002757	029	Galbo con decoración acanalada
A	002818	029	Galbo con decoración espatulada
A	002821	029	Galbo con decoración espatulada
A	002814	029	Galbo con decoración brunida
A	002827	029	Bordo esvasado
A	002817	029	Fondo
A	002823	029	Bordo esvasado
A	002822	029	Fondo
A	002815	029	Galbo

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002826	029	Galbo
A	002825	029	Anaco informe de arxila
A	002819	029	Fondo
A	002826	029	Anaco informe de arxila
A	002816	029	Fondo
A	002824	029	Galbo
A	002616	029	Anaco informe de cerámica
A	002870	029	Anaco de galbo con decoración cepillada
A	002880	029	Fondo
A	002881	029	Galbo
A	002882	029	Galbo
A	002794	024	Bordo esvasado
A	002791	024	Bordo arestado marítimo
A	002786	024	Pequeno anaco de bordo
A	002788	024	Arrinque de asa
A	002801	024	Bordo recto
A	002793	024	Bordo esvasado
A	002792	024	Bordo arestado marítimo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002787	024	Colo
A	002795	024	Galbo con decoración brunida
A	002799	024	Asa
A	002798	024	Galbo
A	002796	024	Galbo
A	002797	024	Galbo
A	002800	024	Anaco informe de arxila
A	002789	024	Anaco informe de arxila
A	002790	024	Galbo
A	002847	024	Galbo con decoración brunida
A	002834	024	Fondo
A	002835	024	Bordo recto
A	002832	024	Pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	002833	024	Fondo
A	002831	024	Bordo retraído con decoración cepillada
A	002843	024	Galbo con decoración cepillada
A	002844	024	Galbo
A	002830	024	Bordo reforzado tipo Vigo con decoración gallonada
A	002758	024	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 1

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002838	024	Galbo
A	002840	024	Galbo con decoración brunida
A	002760	024	Galbo con decoración brunida
A	002836	024	Galbo con decoración brunida
A	002845	024	Galbo con decoración espatulada
A	002841	024	Galbo con decoración espatulada
A	002842	024	Galbo
A	002839	024	Galbo
A	002759	024	Galbo
A	002846	024	Galbo
A	002837	024	Galbo
A	002753	048	Anaco de bordo de cunco castrexo
A	002713	029	Anaco de galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002706	029	Anaco de galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002703	029	Anaco de colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002708	029	Fondo
A	002704	029	Anaco moi rodado de tégula
A	002709	029	Galbo
A	002711	029	Galbo

Observacións

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 2

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001914	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001915	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001916	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001917	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001919	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001922	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001923	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001926	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002362	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002363	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002364	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002365	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002366	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002367	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002368	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002369	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002370	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002200	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002201	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 2

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002202	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002203	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002204	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002205	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002206	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002207	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002208	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002008	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002009	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002010	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002011	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002012	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002013	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002014	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002015	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002016	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002017	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002018	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002019	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 2

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002020	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002443	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002444	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002445	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002446	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002447	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002448	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002449	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002450	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002134	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002135	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002136	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002137	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002138	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002139	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002140	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002141	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002143	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002144	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 2

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002145	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002146	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002148	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002151	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001918	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001920	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001921	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001924	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001925	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002127	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002130	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002131	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002515	029	Tres anacos de galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002516	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002517	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002513	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002519	029	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002514	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002150	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 2

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002151	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002152	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002153	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002154	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002155	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002156	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002157	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002158	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002159	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002160	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002161	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002162	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002163	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002164	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002165	029	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002149	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002210	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002211	029	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002213	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 2

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002214	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002215	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002216	029	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002217	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002218	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002521	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002522	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002523	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002524	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002525	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002526	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002527	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002021	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002022	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002023	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002024	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002025	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002026	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002027	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 2

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002028	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002029	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002030	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002031	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002032	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002033	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002034	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002035	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002036	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002037	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002038	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002039	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002040	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002041	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002042	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002043	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002044	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002045	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 3

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002133	029	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002329	042	Dous anacos de colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002270	042	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002520	029	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002406	042	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002116	042	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002353	042	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002225	042	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002371	042	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002511	042	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002512	042	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002179	042	Bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002338	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002339	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002489	042	Bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002502	042	Anaco de bordo de de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002235	042	Anaco de bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002501	042	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 3

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002132	029	Bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002209	029	Pivote de ánfora romana <i>Haltern 70</i> con <i>graffiti</i>
A	002166	042	Galbo e arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002486	042	Pivote de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002510	042	Pivote de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002487	042	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002407	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002298	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002299	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002300	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002301	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002302	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002303	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002304	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002305	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002220	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002221	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002222	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002223	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002224	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002225	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002226	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002227	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002228	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002229	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002230	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002231	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002232	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002233	042	Coloo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002234	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002235	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002236	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002237	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002238	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002239	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002240	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002241	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002242	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002243	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002244	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002245	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002246	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002484	042	Galbo e arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002488	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002490	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002491	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002492	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002493	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002494	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002495	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002496	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002497	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002498	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002499	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002500	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002479	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002480	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002481	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002482	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002483	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002484	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002168	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002169	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002170	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002171	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002190	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002191	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002192	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002193	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002194	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002195	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002196	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002197	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002198	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002199	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002288	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002289	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002290	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002291	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002292	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002293	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002294	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002295	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002296	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002297	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001927	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001928	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001929	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001930	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001931	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001932	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001933	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001934	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001935	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001936	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001937	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001938	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001939	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001940	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002391	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002392	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002393	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	002394	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002395	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002396	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002397	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002398	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002399	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002400	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002401	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002402	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002403	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	002358	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002342	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002343	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002346	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002328	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002330	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002331	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002335	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002360	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002350	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002408	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002409	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002410	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002411	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002412	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002413	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002414	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002415	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002416	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002417	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002418	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002419	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002420	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002421	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002422	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002404	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002405	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001980	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001981	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 4

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001982	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001983	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001984	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001985	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001986	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001987	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001988	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001989	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001990	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001991	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001992	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001993	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001994	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001995	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001996	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001997	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001998	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001999	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002000	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002001	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002002	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002003	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002004	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002005	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002006	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002007	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002430	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002431	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002432	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002433	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002434	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002435	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002436	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002437	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002438	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002439	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002440	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002441	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001940	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001941	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001942	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001943	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001944	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001945	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001946	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001947	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001948	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001949	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001950	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001951	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001952	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001953	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001954	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001955	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001956	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001957	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001958	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001959	042	Coloo de ánfora romana Haltern 70
A	001960	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	001961	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001962	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001963	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001964	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001965	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001966	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001967	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001968	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001969	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	001970	042	Coloo de ánfora romana Haltern 70
A	001971	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	001972	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	001973	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001974	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001975	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001976	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001977	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001978	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002503	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002504	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002505	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	002506	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002507	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002508	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002509	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002105	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002106	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002107	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002108	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002109	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002110	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002111	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002112	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002113	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002114	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002115	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002423	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002424	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002425	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002426	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002427	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002428	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002429	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002431	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001550	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002340	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002341	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002344	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002345	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002348	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002349	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002528	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002529	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002530	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002531	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002532	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002533	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002534	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002535	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002536	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002537	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002538	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002539	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002540	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002541	042	Colo de cerámica lisa
A	002542	042	Bordo flexionado
A	002543	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	002544	042	Bordo recto
A	002545	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	002546	042	Pequeno anaco de tégula moi rodado
A	002547	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002354	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002355	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002356	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002357	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002359	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 5

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002333	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002334	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002336	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002337	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002174	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002175	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002176	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002177	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A			
A			
A			
A			
A			
A			
A			
A			
A			
A			
A			

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002070	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002021	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002072	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002073	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002074	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002075	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002076	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002077	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002078	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002079	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002080	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002081	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002082	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002083	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002373	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002374	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002375	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002376	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002377	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002378	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002379	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002380	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002381	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002382	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002383	043	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	002384	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002385	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002386	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002387	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002388	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002389	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002390	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001899	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001900	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001901	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001902	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001908	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001909	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001910	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001911	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002084	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002085	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002086	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002087	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002088	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002089	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002090	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002084	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002085	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002086	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002087	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002088	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002089	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002090	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002091	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002092	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002093	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002094	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002095	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002096	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002097	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002098	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002099	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002100	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002101	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002102	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002103	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002104	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002474	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002475	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002476	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002477	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002478	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001895	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001896	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001897	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001898	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001903	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002128	044	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002129	044	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002318	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002319	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002320	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002321	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002322	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002323	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002324	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002325	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002326	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002327	025	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002245	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002246	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002247	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002248	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002249	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002250	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002251	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002252	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002253	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002254	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002255	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002256	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002257	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002258	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002259	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002260	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002261	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002262	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002263	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002264	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002265	037	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001904	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001905	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001906	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001907	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001910	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001912	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	001913	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002061	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002062	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002063	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002064	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002065	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002066	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002067	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002068	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002069	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002117	001	Pequeño anaco de asa de ánfora romana Haltern 70
A	002124	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002125	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002126	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002048	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002049	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002050	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002051	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002052	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002053	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002306	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002308	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002309	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002310	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002311	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002312	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002313	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002314	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002315	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002316	031	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002047	024	Tres anacos de colo de ánfora romana Haltern 70
A	002118	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002119	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002120	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002121	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002122	001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002123	001	Bordo de ánfora romana Haltern 70
A	002468	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002469	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002470	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002471	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002472	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002473	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002464	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002465	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002466	043	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002382	043	Tres anacos de galbo e arrinque de pivote de ánfora romana Haltern 70
A	002244	037	Galbo e arrinque de asa de ánfora romana Haltern 70
A	002442	027	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002046	024	Arrinque de asa de ánfora romana Haltern 70
A	002307	031	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	002317	017	Arrinque de asa de ánfora romana Haltern 70
A	002093	043	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	002267	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002268	024	Bordo de ánfora romana Haltern 70
A	002269	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002271	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002272	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002273	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002274	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002275	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002276	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002277	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 6

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002278	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002279	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002280	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002281	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002282	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002283	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002284	024	Galbo e arrinque de asa de ánfora romana Haltern 70
A	002285	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002054	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002055	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002056	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002057	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002058	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002059	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	002060	024	Galbo de ánfora romana Haltern 70

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003186	042	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	003209	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003211	042	Bordo arestado de grande vasilla de almacenamento castrexa
A	003218	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003217	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003212	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003176	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003205	042	Colo de grande vasilla de almacenamento castrexa
A	003213	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003208	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003217	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003219	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003210	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003219	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003185	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003189	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003182	042	Galbo de cerámica castrexa
A	003201	042	Bordo esvasado castrexo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003195	042	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003214	042	Bordo esvasado castrexo con decoración espatulada
A	003180	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003197	042	Bordo esvasado castrexo
A	003212	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003192	042	Bordo flexionado castrexo
A	003175	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003178	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003179	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003207	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003193	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003183	042	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003198	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003191	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003216	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003190	042	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003177	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003204	042	Galbo de cerámica castrexa lisa

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003206	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003205	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003204	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003181	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003203	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003199	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003187	042	Galbo e arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003188	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003184	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003200	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003313	040	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada no interior e exterior da peza
A	003315	040	Bordo esvasado castrexo
A	003316	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003314	040	Galbo
A	003318	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003273	042	Colo de cerámica castrexa
A	003270	042	Bordo recto
A	003268	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003265	042	Galbo de cerámica castrexa
A	003272	042	Colo de cerámica castrexa lisa
A	003266	042	Galbo de cerámica castrexa
A	003271	042	Galbo de cerámica castrexa
A	003264	042	Galbo de cerámica castrexa
A	003269	042	Galbo de cerámica castrexa
A	003267	042	Galbo de cerámica castrexa
A	003258	045	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003262	045	Bordo esvasdo castrexo
A	003263	045	Colo de cerámica castrexa lisa
A	003259	045	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003260	045	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003261	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	002296	044	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003295	044	Colo con decoración incisa (dúas bandas de triángulos)
A	003305	040	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003302	040	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003300	040	Bordo reforzado tipo Vigo con decoración gallonada e incisa no labio (triángulos recheos de liñas)

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003303	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003301	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003298	042	Bordo retraído castrexo
A	003299	042	Galbo con decoración cepillada
A	003304	042	Anaco moi rodado de tégula
A	003297	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003274	009	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003280	009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003281	009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003275	009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003279	009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003276	009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003282	009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003283	009	Bordo de tégula
A	003295	040	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003237	040	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003284	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003290	040	Fondo de cerámica castrexa

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003285	040	Bordo arestado marítimo
A	003286	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003289	040	Bordo recto castrexo
A	003292	040	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003288	040	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003294	040	Fondo de cerámica castrexa lisa
A	003291	040	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003293	040	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003312	009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003309	009	Bordo esvasado castrexo con decoración cepillada
A	003306	009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003310	009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003307	009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003308	009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003311	009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003155	NEI02001	Anaco informe de tégula romana
A	003154	NEI02001	Bordo de tégula romana
A	002156	NEI02001	Tégula romana

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003153	NEI02001	Tégula romana
A	003141	NEI02001	Tégula romana
A	003148	NEI02001	Bordo de tégula romana
A	003147	NEI02001	Tégula romana
A	003143	NEI02001	Tégula romana
A	003152	NEI02001	Tégula romana
A	003151	NEI02001	Tégula romana
A	003146	NEI02001	Bordo esvasado
A	003145	NEI02001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003142	NEI02001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003140	NEI02001	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003144	NEI02001	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003141	NEI02001	Colo de cerámica castrexa lisa
A	003087	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003083	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003084	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003094	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003089	NEI04009	Anaco informe de tégula romana

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003097	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003085	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003104	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003093	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003092	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003101	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003103	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003102	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003099	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003082	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003100	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003091	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003095	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003086	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003090	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003098	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003063	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003070	NEI04009	Anaco informe de tégula romana

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003075	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003070	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003076	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003078	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003077	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003072	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003077	NEI04009	Anaco informe de tégula romana
A	003066	NEI04009	Bordo esvasado de grande óla de almacenamento castrexa
A	003069	NEI04009	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003065	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003071	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003073	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003062	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003060	NEI04009	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003069	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003070	NEI04009	Galbo cerámica castrexa lisa
A	003068	NEI04009	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003061	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003110	042	Bordo de ánfora romana Haltern 70
A	003107	NEI04009	Bordo esvasado de grande vasilla de almacenamento castrexa con arrinque de asa
A	003120	042	Colo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003119	042	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003113	042	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003115	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003121	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003116	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003111	042	Bordo de cerámica castrexa lisa
A	003118	042	Galbo de cerámica castrexa con decoración cepillada
A	003124	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003122	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003114	042	Bordo esvasado de cerámica castrexa lisa
A	003112	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003125	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003117	042	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003109	042	Tégula romana
A	003108	042	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003157	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003161	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003168	NEI04009	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	003173	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003164	NEI04009	Asa de ánfora romana Haltern 70
A	003167	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003160	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003165	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003150	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003158	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003174	NEI04009	Anaco de tégula romana informe
A	003162	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003163	NEI04009	Bordo de tégula
A	003166	NEI04009	Colo de ánfora romana Haltern 70
A	003159	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003170	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	003172	NEI04009	Bordo esvasado de cerámica castrexa
A	003171	NEI04009	Galbo de cerámica castrexa lisa

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003228	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003230	NEI04009	Pivote de ánfora romana Haltern 70
A	003290	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003232	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003233	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003227	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003249	NEI04009	Galbo de ánfora romana Haltern 70
A	003238	NEI04009	Bordo de tégula romana
A	003246	NEI04009	Tégula
A	003242	NEI04009	Tégula
A	003257	NEI04009	Tégula
A	003226	NEI04009	Tégula
A	003245	NEI04009	Tégula
A	003243	NEI04009	Tégula
A	003257	NEI04009	Tégula
A	003242	NEI04009	Tégula
A	003241	NEI04009	Tégula
A	003239	NEI04009	Tégula

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 7

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003236	NEI04009	Tégula
A	003255	NEI04009	Bordo de tégula romana
A	003244	NEI04009	Galbo de cerámica lisa castrexa
A	003243	NEI04009	Tégula
A	003237	NEI04009	Bordo de tégula
A	003252	NEI04009	Tégula
A	003254	NEI04009	Tégula
A	003255	NEI04009	Bordo de tégula
A	003229	NEI04009	Tégula
A	003247	NEI04009	Tixolo romano
A	002548	042	Pivote de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002549	042	Colo e arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002547	042	Bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002452-002460	042	Ánfora romana <i>Haltern 70</i> restituída en parte

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001655	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001656	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa
A	001657	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001658	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001659	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001660	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001544	NEI02040	Galbo con decoración cepillada e restos de fulixe
A	001545	NEI02040	Galbo con decoración cepillada e restos de fulixe
A	001546	NEI02040	Galbo con restos de fulixe
A	001547	NEI02040	Galbo
A	001548	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001549	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001550	NEI02040	Colo con decoración cepillada
A	001551	NEI02040	Galbo con decoración brunida e restos de fulixe
A	001552	NEI02040	Eliminado
A	001553	NEI02040	Colo con de coración cepillada e restos de fulixe
A	001554	NEI02040	Colo
A	001848	NEI02040	Bordo e arriquite de colo de xerra tipo Toralla

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001849	NEI02040	Bordo engrosado
A	001850	NEI02040	Bordo esvasado
A	001851	NEI02040	Bordo engrosado
A	001852	NEI02040	Eliminado
A	001853	NEI02040	Bordo esvasado con restos de fulixe
A	001854	NEI02040	Bordo esvasado
A	001855	NEI02040	Bordo esvasado
A	001856	NEI02040	Arrinque de sa
A	001857	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001858	NEI02040	Bordo esvasado
A	001859	NEI02040	Bordo esvasado
A	001860	NEI02040	Eliminado
A	001886	NEI02040	Bordo flexionado
A	001887	NEI02040	Galbo con decoración brunida e restos de fulixe
A	001888	NEI02040	Galbo con decoración brunida e restos de fulixe
A	001889	NEI02040	Galbo con decoración cepillada e restos de fulixe
A	001890	NEI02040	Galbo con decoración brunida e restos de fulixe
A	001891	NEI02040	Bordo engrosado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001837	NEI02040	Galbo
A	001838	NEI02040	Galbo
A	001839	NEI02040	Colo
A	001840	NEI02040	Galbo
A	001841	NEI02040	Galbo
A	001842	NEI02040	Galbo
A	001843	NEI02040	Galbo
A	001844	NEI02040	Bordo retraído de cunco
A	001845	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla
A	001846	NEI02040	Colo
A	001847	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001848	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001653	NEI02040	Galbo con restos de fulixe
A	001654	NEI02040	Galbo con restos de fulixe
A	001591	NEI02040	Asa de óla tipo Toralla
A	001592	NEI02040	Galbo con restos de fulixe
A	001593	NEI02040	Galbo con decoración estampillada e incisa
A	001594	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001595	NEI02040	Colo
A	001596	NEI02040	Colo
A	001597	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001598	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001599	NEI02040	Galbo
A	001600	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001601	NEI02040	Colo
A	001602	NEI02040	Galbo
A	001603	NEI02040	Galbo
A	001604	NEI02040	Galbo
A	001605	NEI02040	Galbo
A	001606	NEI02040	Galbo
A	001607	NEI02040	Galbo
A	001608	NEI02040	Galbo
A	001609	NEI02040	Galbo
A	001610	NEI02040	Galbo
A	001611	NEI02040	Galbo
A	001612	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001613	NEI02040	Galbo
A	001614	NEI02040	Galbo
A	001615	NEI02040	Eliminado
A	001616	NEI02040	Eliminado
A	001622	NEI02040	Bordo de óla de bordo arestado marítimo
A	001623	NEI02040	Galbo
A	001624	NEI02040	Galbo
A	001625	NEI02040	Galbo
A	000978	NEI02040	Bordo retraído
A	000979	NEI02040	Eliminado
A	000980	NEI02040	Galbo
A	000981	NEI02040	Galbo
A	000982	NEI02040	Bordo engrosado
A	000983	NEI02040	Galbo
A	000984	NEI02040	Galbo
A	000985	NEI02040	Galbo
A	000986	NEI02040	Colo
A	000987	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000988	NEI02040	Colo
A	000989	NEI02040	Bordo engrosado
A	000990	NEI02040	Galbo
A	000991	NEI02040	Galbo
A	000992	NEI02040	Galbo
A	000993	NEI02040	Bordo esvasado
A	000994	NEI02040	Galbo
A	000995	NEI02040	Galbo
A	000996	NEI02040	Bordo arestado
A	000997	NEI02040	Galbo
A	000998	NEI02040	Bordo esvasado
A	000999	NEI02040	Eliminado
A	001000	NEI02040	Colo
A	001001	NEI02040	Bordo esvasado
A	001002	NEI02040	Galbo
A	001003	NEI02040	Galbo
A	001004	NEI02040	Galbo
A	001005	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001006	NEI02040	Galbo
A	001007	NEI02040	Bordo engrosado
A	001008	NEI02040	Asa
A	001009	NEI02040	Bordo esvasado
A	001010	NEI02040	Galbo
A	001011	NEI02040	Galbo
A	001012	NEI02040	Bordo de peza tipo Corredoiras
A	001013	NEI02040	Galbo
A	001014	NEI02040	Galbo
A	001617	NEI02040	Bordo esvasado con restos de fulixe
A	001618	NEI02040	Galbo
A	001619	NEI02040	Galbo
A	001620	NEI02040	Eliminado
A	001621	NEI02040	Eliminado
A	001515	NEI02040	Galbo
A	001516	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla
A	001517	NEI02040	Arrinque de colo con decoración cepillada
A	001518	NEI02040	Fondo de xerra tipo Toralla

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001519	NEI02040	Galbo
A	001520	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001521	NEI02040	Galbo
A	001522	NEI02040	Galbo
A	001523	NEI02040	Galbo
A	001524	NEI02040	Galbo con decoración incisa e estampillada
A	001525	NEI02040	Galbo
A	001526	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla
A	001527	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla
A	001528	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla
A	001529	NEI02040	Eliminado
A	001530	NEI02040	Galbo
A	001531	NEI02040	Galbo
A	001532	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001533	NEI02040	Galbo
A	001534	NEI02040	Galbo
A	001535	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001536	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001537	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001538	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla
A	001539	NEI02040	Fondo de xerra tipo Toralla
A	001540	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla
A	001541	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001542	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001543	NEI02040	Galbo
A	001555	NEI02040	Colo
A	001556	NEI02040	Galbo
A	001557	NEI02040	Galbo
A	001558	NEI02040	Galbo
A	001559	NEI02040	Galbo
A	001560	NEI02040	Bordo retraído
A	001561	NEI02040	Colo
A	001562	NEI02040	Galbo con decoración incisa (tres liñas paralelas) de xerra tipo Toralla
A	001563	NEI02040	Galbo
A	001564	NEI02040	Galbo
A	001565	NEI02040	Colo con decoración cepillada

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001566	NEI02040	Galbo
A	001567	NEI02040	Galbo
A	001568	NEI02040	Colo con decoración cepillada
A	001569	NEI02040	Galbo con decoración incisa (rombos e liñas)
A	001570	NEI02040	Galbo
A	001571	NEI02040	Galbo
A	001572	NEI02040	Eliminado
A	001573	NEI02040	Eliminado
A	001574	NEI02040	Eliminado
A	001575	NEI02040	Galbo
A	001576	NEI02040	Galbo
A	001577	NEI02040	Galbo
A	001578	NEI02040	Galbo
A	001579	NEI02040	Galbo
A	001580	NEI02040	Galbo
A	001581	NEI02040	Galbo
A	001582	NEI02040	Galbo
A	001583	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001584	NEI02040	Bordo esvasado
A	001585	NEI02040	Galbo con decoración incisa (liña de ondas)
A	001586	NEI02040	Eliminado
A	001587	NEI02040	Galbo
A	001588	NEI02040	Galbo con restos de fulixe
A	001589	NEI02040	Galbo con decoración brunida
A	001590	NEI02040	Fondo
A	001289	NEI02040	Galbo
A	001290	NEI02040	Galbo
A	001291	NEI02040	Galbo
A	001292	NEI02040	Galbo
A	001293	NEI02040	Colo
A	001294	NEI02040	Galbo
A	001295	NEI02040	Galbo
A	001296	NEI02040	Galbo
A	001297	NEI02040	Colo
A	001298	NEI02040	Galbo
A	001299	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001300	NEI02040	Galbo
A	001301	NEI02040	Galbo
A	001302	NEI02040	Galbo
A	001303	NEI02040	Colo
A	001304	NEI02040	Galbo
A	001305	NEI02040	Galbo
A	001306	NEI02040	Galbo
A	001307	NEI02040	Galbo
A	001308	NEI02040	Galbo
A	001309	NEI02040	Galbo
A	001310	NEI02040	Galbo
A	001311	NEI02040	Galbo
A	001312	NEI02040	Galbo
A	001313	NEI02040	Galbo
A	001314	NEI02040	Galbo
A	001315	NEI02040	Galbo
A	001316	NEI02040	Galbo
A	001317	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001318	NEI02040	Galbo
A	001319	NEI02040	Galbo
A	001320	NEI02040	Galbo
A	001321	NEI02040	Galbo
A	001322	NEI02040	Galbo
A	001323	NEI02040	Galbo
A	001324	NEI02040	Galbo
A	001325	NEI02040	Galbo
A	001326	NEI02040	Galbo
A	001327	NEI02040	Galbo
A	001328	NEI02040	Colo
A	001329	NEI02040	Galbo
A	001330	NEI02040	Colo
A	001331	NEI02040	Galbo
A	001332	NEI02040	Fondo
A	001333	NEI02040	Colo
A	001334	NEI02040	Galbo
A	001335	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001336	NEI02040	Galbo
A	001337	NEI02040	Galbo
A	001338	NEI02040	Galbo
A	001339	NEI02040	Galbo
A	001340	NEI02040	Galbo
A	001341	NEI02040	Galbo
A	001342	NEI02040	Galbo
A	001343	NEI02040	Galbo
A	001344	NEI02040	Galbo
A	001345	NEI02040	Galbo
A	001346	NEI02040	Galbo
A	001347	NEI02040	Galbo
A	001348	NEI02040	Galbo
A	001349	NEI02040	Galbo
A	001350	NEI02040	Galbo
A	001790	NEI02040	Bordo arestado
A	001791	NEI02040	Galbo
A	001792	NEI02040	Bordo aresatdo marítimo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001793	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001794	NEI02040	Bordo arestado
A	001795	NEI02040	Bordo esvasado
A	001796	NEI02040	Bordo esvasado
A	001797	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001798	NEI02040	Bordo arestado
A	001799	NEI02040	Galbo
A	001800	NEI02040	Galbo
A	001801	NEI02040	Galbo
A	001802	NEI02040	Bordo esvasado
A	001803	NEI02040	Galbo
A	001804	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001805	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001806	NEI02040	Bordo esvasado
A	001807	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001808	NEI02040	Galbo
A	001809	NEI02040	Galbo
A	001810	NEI02040	Colo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001811	NEI02040	Galbo
A	001812	NEI02040	Galbo
A	001813	NEI02040	Galbo
A	001814	NEI02040	Bordo esvasado
A	001815	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001816	NEI02040	Bordo esvasado
A	001817	NEI02040	Galbo
A	001818	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001819	NEI02040	Galbo
A	001820	NEI02040	Galbo
A	001821	NEI02040	Galbo
A	001822	NEI02040	Galbo
A	001823	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001824	NEI02040	Galbo
A	001825	NEI02040	Galbo
A	001826	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001827	NEI02040	Galbo
A	001828	NEI02040	Bordo arestado marítimo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001829	NEI02040	Bordo esvasado
A	001830	NEI02040	Galbo
A	001831	NEI02040	Galbo
A	001832	NEI02040	Galbo
A	001833	NEI02040	Galbo
A	001834	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001835	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001836	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001681	NEI02040	Bordo e arrinque de colo con decoración brunida dunha xerra tipo Toralla
A	001682	NEI02040	Galbo
A	001683	NEI02040	Galbo
A	001684	NEI02040	Galbo
A	001685	NEI02040	Galbo
A	001686	NEI02040	Bordo esvasado
A	001687	NEI02040	Bordo retraído
A	001688	NEI02040	Galbo
A	001689	NEI02040	Galbo
A	001690	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001691	NEI02040	Galbo
A	001692	NEI02040	Colo
A	001693	NEI02040	Galbo
A	001694	NEI02040	Galbo
A	001695	NEI02040	Galbo
A	001696	NEI02040	Galbo
A	001697	NEI02040	Galbo
A	001698	NEI02040	Galbo
A	001699	NEI02040	Galbo
A	001700	NEI02040	Galbo
A	001701	NEI02040	Colo
A	001702	NEI02040	Galbo
A	001703	NEI02040	Galbo
A	001704	NEI02040	Galbo
A	001705	NEI02040	Galbo
A	001706	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (tres liñas paralelas)
A	001707	NEI02040	Fondo
A	001708	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001708	NEI02040	Galbo
A	001710	NEI02040	Galbo
A	001711	NEI02040	Galbo
A	001712	NEI02040	Colo
A	001626	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001627	NEI02040	Colo
A	001628	NEI02040	Fondo
A	001661	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001662	NEI02040	Bordo esvasado engrosado
A	001663	NEI02040	Galbo
A	001664	NEI02040	Bordo retraído con decoración gallonada e incisa (liña de ondas).
A	001665	NEI02040	Galbo
A	001666	NEI02040	Galbo
A	001667	NEI02040	Colo
A	001668	NEI02040	Galbo
A	001669	NEI02040	Bordo arestado engrosado
A	001670	NEI02040	Bordo arestado
A	001671	NEI02040	Colo con decoración cepillada

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001672	NEI02040	Galbo
A	001673	NEI02040	Colo
A	001674	NEI02040	Galbo
A	001675	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración brunida
A	001676	NEI02040	Galbo
A	001677	NEI02040	Galbo
A	001678	NEI02040	Galbo
A	001679	NEI02040	Galbo
A	001680	NEI02040	Colo
A	001743	NEI02040	Galbo
A	001744	NEI02040	Galbo
A	001745	NEI02040	Galbo
A	001746	NEI02040	Galbo
A	001747	NEI02040	Galbo
A	001748	NEI02040	Galbo
A	001749	NEI02040	Galbo
A	001750	NEI02040	Galbo
A	001751	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001752	NEI02040	Galbo
A	001753	NEI02040	Galbo
A	001754	NEI02040	Galbo
A	001755	NEI02040	Galbo con decoración estampillada (triángulos recheos)
A	001756	NEI02040	Galbo
A	001757	NEI02040	Colo
A	001758	NEI02040	Galbo
A	001759	NEI02040	Galbo
A	001760	NEI02040	Galbo
A	001761	NEI02040	Galbo
A	001762	NEI02040	Fondo
A	001763	NEI02040	Galbo
A	001764	NEI02040	Colo
A	001765	NEI02040	Galbo
A	001766	NEI02040	Galbo
A	001767	NEI02040	Galbo
A	001768	NEI02040	Galbo
A	001769	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001770	NEI02040	Galbo
A	001771	NEI02040	Galbo
A	001772	NEI02040	Galbo
A	001773	NEI02040	Galbo
A	001774	NEI02040	Galbo
A	001775	NEI02040	Galbo
A	001776	NEI02040	Galbo
A	001777	NEI02040	Galbo
A	001778	NEI02040	Galbo
A	001779	NEI02040	Galbo
A	001780	NEI02040	Galbo
A	001781	NEI02040	Galbo
A	001782	NEI02040	Galbo
A	001783	NEI02040	Colo
A	001784	NEI02040	Galbo
A	001785	NEI02040	Bordo esvasado
A	001786	NEI02040	Galbo
A	001787	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001788	NEI02040	Galbo
A	001789	NEI02040	Galbo
A	001713	NEI02040	Galbo
A	001714	NEI02040	Galbo
A	001715	NEI02040	Galbo
A	001716	NEI02040	Bordo esvasado
A	001717	NEI02040	Galbo
A	001718	NEI02040	Galbo
A	001719	NEI02040	Galbo
A	001720	NEI02040	Bordo arestado
A	001721	NEI02040	Bordo esvasado
A	001722	NEI02040	Bordo arestado engrosado
A	001723	NEI02040	Galbo
A	001724	NEI02040	Galbo
A	001725	NEI02040	Galbo
A	001726	NEI02040	Galbo
A	001727	NEI02040	Bordo esvasado
A	001728	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001729	NEI02040	Galbo
A	001730	NEI02040	Galbo
A	001731	NEI02040	Galbo
A	001732	NEI02040	Colo
A	001733	NEI02040	Galbo
A	001734	NEI02040	Galbo
A	001735	NEI02040	Galbo
A	001736	NEI02040	Galbo
A	001737	NEI02040	Galbo
A	001738	NEI02040	Galbo
A	001739	NEI02040	Bordo retraído
A	001740	NEI02040	Galbo
A	001741	NEI02040	Galbo
A	001742	NEI02040	Galbo
A	001865	NEI02040	Galbo con decoración cepillada
A	001866	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001867	NEI02040	Galbo e arrinque de colo con decoración cepillada
A	001868	NEI02040	Bordo arestado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001869	NEI02040	Bordo esvasado engrosado
A	001870	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001871	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001872	NEI02040	Bordo arestado engrosado
A	001873	NEI02040	Bordo arestado
A	001874	NEI02040	Bordo arestado
A	001875	NEI02040	Bordo retraído de pequeno cunco
A	001876	NEI02040	Eliminado
A	001877	NEI02040	Asa de óla tipo Toralla
A	001878	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001879	NEI02040	Bordo arestado
A	001880	NEI02040	Eliminado
A	001881	NEI02040	Bordo esvasado
A	001882	NEI02040	Colo
A	001883	NEI02040	Bordo arestado
A	001884	NEI02040	Eliminado
A	001885	NEI02040	Óla de bordo arestado
A	001629	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001630	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001419	NEI02040	Galbo con acanaladura
A	001420	NEI02040	Galbo
A	001421	NEI02040	Galbo
A	001422	NEI02040	Galbo
A	001423	NEI02040	Galbo
A	001424	NEI02040	Galbo
A	001425	NEI02040	Colo con decoración cepillada
A	001426	NEI02040	Bordo esvasado engrosado
A	001427	NEI02040	Galbo
A	001428	NEI02040	Galbo
A	001429	NEI02040	Galbo
A	001430	NEI02040	Colo
A	001431	NEI02040	Galbo
A	001432	NEI02040	Galbo
A	001433	NEI02040	Galbo
A	001434	NEI02040	Galbo
A	001435	NEI02040	Galbo
A	001436	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001437	NEI02040	Galbo
A	001438	NEI02040	Galbo
A	001439	NEI02040	Galbo
A	001440	NEI02040	Colo
A	001441	NEI02040	Galbo
A	001442	NEI02040	Galbo
A	001443	NEI02040	Galbo
A	001444	NEI02040	Galbo
A	001445	NEI02040	Galbo
A	001446	NEI02040	Galbo
A	001447	NEI02040	Arrinque de colo con decoración cepillada
A	001448	NEI02040	Colo con decoración cepillada
A	001449	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001450	NEI02040	Galbo
A	001451	NEI02040	Galbo
A	001452	NEI02040	Galbo
A	001453	NEI02040	Galbo
A	001454	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001455	NEI02040	Galbo
A	001456	NEI02040	Colo con decoración cepillada
A	001457	NEI02040	Arrinque de asa
A	001458	NEI02040	Bordo esvasado
A	001459	NEI02040	Galbo
A	001460	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001461	NEI02040	Galbo
A	001462	NEI02040	Galbo
A	001463	NEI02040	Galbo
A	001464	NEI02040	Fondo
A	001465	NEI02040	Galbo
A	001466	NEI02040	Galbo
A	001467	NEI02040	Galbo
A	001468	NEI02040	Galbo
A	001469	NEI02040	Galbo con decoración estampillada (banda de círculos concéntricos)
A	001470	NEI02040	Galbo
A	001471	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (tres liñas paralelas)
A	001472	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001473	NEI02040	Fondo
A	001474	NEI02040	Galbo con acanaladura
A	001351	NEI02040	Galbo
A	001352	NEI02040	Galbo
A	001353	NEI02040	Galbo
A	001354	NEI02040	Galbo
A	001355	NEI02040	Galbo
A	001356	NEI02040	Galbo
A	001357	NEI02040	Galbo
A	001358	NEI02040	Galbo
A	001359	NEI02040	Galbo
A	001360	NEI02040	Galbo
A	001361	NEI02040	Galbo
A	001362	NEI02040	Galbo
A	001363	NEI02040	Galbo
A	001364	NEI02040	Galbo
A	001365	NEI02040	Galbo
A	001366	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001367	NEI02040	Galbo
A	001368	NEI02040	Galbo
A	001369	NEI02040	Galbo
A	001370	NEI02040	Galbo
A	001371	NEI02040	Galbo
A	001372	NEI02040	Galbo
A	001373	NEI02040	Galbo
A	001374	NEI02040	Galbo
A	001375	NEI02040	Galbo
A	001376	NEI02040	Galbo
A	001377	NEI02040	Galbo
A	001378	NEI02040	Galbo
A	001379	NEI02040	Galbo
A	001380	NEI02040	Galbo
A	001381	NEI02040	Galbo
A	001382	NEI02040	Galbo
A	001383	NEI02040	Galbo
A	001384	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001385	NEI02040	Galbo
A	001386	NEI02040	Galbo
A	001387	NEI02040	Galbo
A	001388	NEI02040	Galbo
A	001389	NEI02040	Galbo
A	001390	NEI02040	Galbo
A	001391	NEI02040	Galbo
A	001392	NEI02040	Galbo
A	001393	NEI02040	Galbo
A	001394	NEI02040	Galbo
A	001395	NEI02040	Galbo
A	001396	NEI02040	Colo
A	001397	NEI02040	Galbo
A	001398	NEI02040	Fondo
A	001399	NEI02040	Galbo
A	001400	NEI02040	Galbo
A	001401	NEI02040	Galbo
A	001402	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001403	NEI02040	Galbo
A	001404	NEI02040	Galbo
A	001405	NEI02040	Galbo
A	001406	NEI02040	Galbo
A	001407	NEI02040	Galbo
A	001408	NEI02040	Galbo
A	001409	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (liñas paralelas) e bandas de ondas
A	001410	NEI02040	Galbo
A	001411	NEI02040	Galbo
A	001412	NEI02040	Galbo
A	001413	NEI02040	Galbo
A	001414	NEI02040	Galbo
A	001415	NEI02040	Galbo
A	001416	NEI02040	Galbo
A	001417	NEI02040	Galbo
A	001418	NEI02040	Galbo
A	001648	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración brunida
A	001649	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001650	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración brunida e restos de fulixe
A	001651	NEI02040	Colo
A	001652	NEI02040	Galbo
A	000904	NEI02040	Colo
A	000905	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	000906	NEI02040	Bordo esvasado
A	000907	NEI02040	Galbo
A	000908	NEI02040	Bordo esvasado
A	000909	NEI02040	Bordo esvasado
A	000910	NEI02040	Bordo esvasado
A	000911	NEI02040	Galbo
A	000912	NEI02040	Bordo esvasado
A	000913	NEI02040	Galbo
A	000914	NEI02040	Galbo
A	000915	NEI02040	Galbo
A	000916	NEI02040	Eliminado
A	000917	NEI02040	Galbo con acanaladura
A	000918	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000919	NEI02040	Colo
A	000920	NEI02040	Bordo arestado engrosado
A	000921	NEI02040	Colo
A	000922	NEI02040	Galbo
A	000923	NEI02040	Galbo
A	000924	NEI02040	Bordo arestado engrosado
A	000925	NEI02040	Galbo
A	000926	NEI02040	Galbo
A	000927	NEI02040	Bordo arestado engrosado de grande vasilla de almacenamento
A	000928	NEI02040	Bordo esvasado
A	000929	NEI02040	Galbo
A	000930	NEI02040	Galbo
A	000931	NEI02040	Arrinque de colo
A	000932	NEI02040	Bordo esvasado
A	000933	NEI02040	Galbo
A	000934	NEI02040	Colo
A	000935	NEI02040	Bordo esvasado
A	000936	NEI02040	Fondo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000937	NEI02040	Galbo
A	000938	NEI02040	Galbo
A	000939	NEI02040	Galbo
A	000940	NEI02040	Galbo
A	000941	NEI02040	Galbo
A	000942	NEI02040	Galbo
A	000943	NEI02040	Galbo
A	000944	NEI02040	Galbo
A	000945	NEI02040	Bordo esvasado
A	000946	NEI02040	Galbo
A	000947	NEI02040	Galbo
A	000948	NEI02040	Bordo recto
A	000949	NEI02040	Galbo
A	000950	NEI02040	Galbo
A	000951	NEI02040	Galbo
A	000952	NEI02040	Galbo
A	000953	NEI02040	Galbo
A	000954	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000955	NEI02040	Galbo
A	000956	NEI02040	Galbo
A	000957	NEI02040	Galbo
A	000958	NEI02040	Galbo
A	000959	NEI02040	Galbo
A	000960	NEI02040	Galbo
A	000961	NEI02040	Colo
A	000962	NEI02040	Galbo
A	000963	NEI02040	Galbo
A	000964	NEI02040	Galbo
A	000965	NEI02040	Galbo
A	000966	NEI02040	Galbo
A	000967	NEI02040	Galbo
A	000968	NEI02040	Galbo
A	000969	NEI02040	Bordo arestado con labio retraído e restos de fulixe
A	000970	NEI02040	Galbo
A	000971	NEI02040	Galbo
A	000972	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000973	NEI02040	Galbo
A	000974	NEI02040	Fondo
A	000975	NEI02040	Fondo
A	000976	NEI02040	Bordo esvasado
A	000977	NEI02040	Colo
A	001496	NEI02040	Galbo
A	001497	NEI02040	Galbo
A	001498	NEI02040	Galbo
A	001499	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001500	NEI02040	Galbo
A	001501	NEI02040	Colo
A	001502	NEI02040	Galbo
A	001503	NEI02040	Galbo
A	001504	NEI02040	Galbo
A	001505	NEI02040	Galbo
A	001506	NEI02040	Galbo
A	001507	NEI02040	Galbo
A	001508	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 8

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001509	NEI02040	Galbo
A	001510	NEI02040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	001511	NEI02040	Galbo
A	001512	NEI02040	Bordo esvasado
A	001513	NEI02040	Bordo arestado
A	001514	NEI02040	Bordo arestado marítimo
A	001631	NEI02040	Bordo e arrinque de colo de xerra tipo Toralla
A	001632	NEI02040	Galbo
A	001633	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (dúas bandas de liñas paralelas)
A	001634	NEI02040	Galbo
A	001635	NEI02040	Colo
A	001636	NEI02040	Colo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (banda de tres liñas paralelas)
A	001637	NEI02040	Galbo
A	001638	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001639	NEI02040	Galbo
A	001640	NEI02040	Bordo retraído
A	001641	NEI02040	Galbo
A	001642	NEI02040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 9

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000089	NEI02040	Asa
A	000095	NEI02040	Bordo arestado con decoración incisa no labio e no arrinque do colo
A	001784	NEI02040	Galbo dunha xerra tipo Toralla con decoración incisa a base de rombos e liñas diagonais
A	000240	NEI02040	Galbo dunha xerra tipo Toralla con decoración espatulada e incisa (bandas de ondas)
A	000239	NEI02040	Colo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (bandas de X e liñas diagonais)
A	000078	NEI02040	Galbo dunha xerra tipo Toralla con decoración incisa (banda de ondas e liñas paralelas)
A	000038	NEI02040	Asa de óla tipo Toralla con decoracion incisa
A	000081	NEI02040	Galbo dunha xerra tipo Toralla con decoración incisa (banda de ondas e liñas paralelas)
A	000090	NEI02040	Asa con decoración incisa (rombos)
A	000025	NEI02040	Bordo de xerra tipo Toralla con decoración cepillada
A	000895	NEI02040	Asa
A	000077	NEI02040	Galbo dunha xerra tipo Toralla con decoración incisa (banda de ondas e liñas paralelas)
A	000075	NEI02040	Asa
A	000226	NEI02040	Bordo arestado
A	000169	NEI02040	Bordo arestado
A	000039	NEI02040	Galbo e arrinque de colo con decoración incisa (banda de ziguezagues)
A	000084	NEI02040	Asa
A	000096	NEI02040	Colo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 9

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000091	NEI02040	Óla de bordo arestado con decoración incisa no labio (banda de ondas) e no colo (liñas paralelas e banda de ondas)
A	000048	NEI02040	Galbo e arrinque de colo con decoración incisa (liñas e bandas de ondas) e plástica (acanaladura)
A	000025	NEI02040	Colo con decoración plástica (acanaladura) e estampillada
A	000050	NEI02040	Galbo con decoración incisa (rombos)
A	000224	NEI02040	Fondo
A	000072	NEI02040	Pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	000051	NEI02040	Asa
A	000031	NEI02040	Pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	000028	NEI02040	Bordo arestado
A	000082	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (liñas paralelas)
A	000079	NEI02040	Colo con decoración incisa
A	000233	NEI02040	Fondo
A	000067	NEI02040	Bordo e arrinque de colo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (bandas de liñas paralelas)
A	000166	NEI02040	Fragmento de pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	000059	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (banda de ondas e liñas paralelas)
A	000085	NEI02040	Arrinque de asa con decoración incisa
A	001725	NEI02040	Galbo con decoración acanalada e estampillada
A	001124	NEI02040	Galbo con decoración incisa (banda de ondas) e círculos concéntricos

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 9

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000088	NEI02040	Bordo retraído
A	000073	NEI02040	Colo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (banda de ondas e liñas paralelas)
A	000237	NEI02040	Colo con decoración acanalada, estampillada e incisa
A	000034	NEI02040	Bordo arestado engrosado de grande vasilla de almacenamento
A	000068	NEI02040	Dous anacos de bordo de peza singular tipo Recarea con arrinque de pico verquedor
A	000035	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa
A	000170	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con restos de fulixe e decoración estampillada
A	000744	NEI02032	Fondo de vaso
A	000006	007	Bordo retraído
A	000016	007	Bordo arestado engrosado de grande vasilla de almacenamento
A	000748	NEI02032	Bordo tipo Corredoiras
A	000011	007	Bordo arestado engrosado
A	000013	007	Fondo
A	000008	007	Arrinque de asa
A	000007	007	Bordo arestado engrosado con decoración espatulada e restos de fulixe
A	000015	007	Asa
A	000012	007	Bordo arestado
A	000027	011	Bordo e arrinque de colo de xerra tipo Toralla con decoración incisa

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 9

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001478	007	Galbo
A	001479	007	Galbo
A	001480	007	Fondo moi rodado
A	001481	007	Colo con decoración espatulada
A	001482	007	Bordo arestado
A	001483	007	Galbo
A	001484	007	Galbo
A	001485	007	Galbo
A	001486	007	Galbo
A	001487	007	Galbo
A	001488	007	Galbo
A	001489	007	Galbo
A	001490	007	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001491	007	Colo
A	001492	007	Galbo
A	001493	007	Galbo
A	001494	007	Fondo
A	001495	007	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000611	NEI02032	Galbo
A	000612	NEI02032	Galbo
A	000613	NEI02032	Galbo
A	000614	NEI02032	Galbo
A	000615	NEI02032	Galbo
A	000616	NEI02032	Galbo
A	000617	NEI02032	Galbo
A	000618	NEI02032	Fondo
A	000619	NEI02032	Galbo
A	000620	NEI02032	Fondo
A	000621	NEI02032	Galbo
A	000622	NEI02032	Galbo
A	000623	NEI02032	Fondo
A	000624	NEI02032	Tégula moi rodada
A	000625	NEI02032	Galbo
A	000626	NEI02032	Galbo
A	000627	NEI02032	Galbo
A	000628	NEI02032	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000629	NEI02032	Galbo
A	000630	NEI02032	Eliminado
A	000631	NEI02032	Galbo
A	000632	NEI02032	Colo
A	000633	NEI02032	Galbo
A	000634	NEI02032	Colo
A	000635	NEI02032	Galbo
A	000636	NEI02032	Bordo
A	000637	NEI02032	Fondo
A	000638	NEI02032	Galbo
A	000639	NEI02032	Galbo
A	000640	NEI02032	Galbo
A	000641	NEI02032	Galbo
A	000642	NEI02032	Anaco moi rodado de tégula
A	000643	NEI02032	Galbo
A	000644	NEI02032	Galbo
A	000645	NEI02032	Galbo
A	000646	NEI02032	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000676	NEI02032	Bordo esvasado engrosado
A	000677	NEI02032	Galbo
A	000678	NEI02032	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000679	NEI02032	Bordo arestado
A	000680	NEI02032	Galbo
A	000681	NEI02032	Galbo
A	000682	NEI02032	Bordo arestado engrosado
A	000683	NEI02032	Galbo
A	000684	NEI02032	Bordo arestado
A	000685	NEI02032	Galbo
A	000686	NEI02032	Galbo
A	000687	NEI02032	Galbo
A	000688	NEI02032	Arrinque de asa
A	000689	NEI02032	Bordo arestado con decoración no labio (liñas incisas)
A	000690	NEI02032	Fondo
A	000691	NEI02032	Galbo
A	000692	NEI02032	Colo
A	000693	NEI02032	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000694	NEI02032	Fondo
A	000695	NEI02032	Galbo
A	000696	NEI02032	Galbo con decoración espatulada
A	000697	NEI02032	Galbo
A	000698	NEI02032	Galbo
A	000699	NEI02032	Galbo
A	000700	NEI02032	Colo
A	000701	NEI02032	Asa
A	000702	NEI02032	Eliminado
A	000703	NEI02032	Bordo esvasado
A	000704	NEI02032	Colo
A	000705	NEI02032	Galbo
A	000706	NEI02032	Galbo
A	000707	NEI02032	Fondo
A	000708	NEI02032	Galbo
A	000709	NEI02032	Galbo
A	000710	NEI02032	Galbo
A	000711	NEI02032	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000712	NEI02032	Bordo arestado con restos de fulixe
A	000713	NEI02032	Galbo
A	000714	NEI02032	Galbo
A	000715	NEI02032	Galbo
A	000716	NEI02032	Galbo
A	000717	NEI02032	Fragmento informe de arxila
A	000718	NEI02032	Galbo
A	000719	NEI02032	Galbo
A	000720	NEI02032	Galbo
A	000721	NEI02032	Galbo
A	000722	NEI02032	Galbo
A	000723	NEI02032	Bordo esvasado
A	000724	NEI02032	Galbo
A	000725	NEI02032	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (liñas paralelas e banda de ondas)
A	000726	NEI02032	Bordo arestado
A	000727	NEI02032	Galbo
A	000728	NEI02032	Bordo retraído
A	000729	NEI02032	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000730	NEI02032	Galbo
A	000731	NEI02032	Galbo
A	000732	NEI02032	Galbo con decoración cepillada
A	000733	NEI02032	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000734	NEI02032	Bordo arestado marítimo
A	000735	NEI02032	Galbo
A	000736	NEI02032	Eliminado
A	000737	NEI02032	Galbo
A	000738	NEI02032	Galbo
A	000739	NEI02032	Galbo
A	000740	NEI02032	Galbo
A	000741	NEI02032	Galbo
A	000742	NEI02032	Bordo arestado engrosado
A	000743	NEI02032	Galbo
A	000744	NEI02032	Galbo
A	000745	NEI02032	Galbo
A	000746	NEI02032	Bordo arestado
A	000747	NEI02032	Colo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000748	NEI02032	Galbo
A	000749	NEI02032	Galbo
A	000750	NEI02032	Galbo
A	000751	NEI02032	Galbo
A	000752	NEI02032	Galbo
A	000896	NEI04040	Galbo con decoración cepillada
A	000897	NEI04040	Galbo con decoración cepillada
A	000898	NEI04040	Fondo e arrinque de galbo con decoración cepillada
A	000899	NEI04040	Bordo retraído con decoración cepillada
A	000900	NEI04040	Eliminado
A	000831	NEI04040	Bordo arestado marítimo engrosado
A	000832	NEI04040	Bordo engrosado
A	000833	NEI04040	Galbo con decoración acanalada
A	000834	NEI04040	Colo
A	000835	NEI04040	Colo
A	000836	NEI04040	Bordo de xerra tipo Toralla
A	000837	NEI04040	Bordo engrosado
A	000838	NEI04040	Óla de bordo arestado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000839	NEI04040	Bordo retraído
A	000840	NEI04040	Óla de bordo arestado
A	000841	NEI04040	Galbo
A	000842	NEI04040	Bordo esvasado
A	000843	NEI04040	Colo
A	000844	NEI04040	Galbo
A	000845	NEI04040	Fragmento informe de arxila
A	000846	NEI04040	Galbo
A	000847	NEI04040	Galbo
A	000848	NEI04040	Galbo
A	000849	NEI04040	Galbo
A	000850	NEI04040	Galbo
A	000851	NEI04040	Galbo
A	000852	NEI04040	Galbo
A	000853	NEI04040	Galbo
A	000854	NEI04040	Galbo
A	000855	NEI04040	Galbo
A	000856	NEI04040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000857	NEI02032	Galbo
A	000858	NEI02032	Galbo
A	000859	NEI02032	Galbo
A	000860	NEI02032	Galbo
A	000861	NEI02032	Galbo
A	000862	NEI04040	Galbo
A	000863	NEI04040	Galbo
A	000864	NEI04040	Galbo
A	000865	NEI04040	Galbo
A	000866	NEI04040	Galbo
A	000867	NEI04040	Galbo
A	000868	NEI04040	Galbo
A	000869	NEI04040	Galbo
A	000870	NEI04040	Galbo
A	000871	NEI04040	Galbo
A	000872	NEI04040	Galbo
A	000873	NEI04040	Galbo
A	000874	NEI04040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000875	NEI02032	Galbo
A	000876	NEI02032	Galbo
A	000877	NEI02032	Galbo
A	000878	NEI02032	Galbo
A	000879	NEI02032	Galbo
A	000880	NEI04040	Galbo
A	000881	NEI04040	Galbo
A	000882	NEI04040	Galbo
A	000883	NEI04040	Galbo
A	000884	NEI04040	Galbo
A	000885	NEI04040	Galbo
A	000886	NEI04040	Galbo
A	000887	NEI04040	Galbo
A	000888	NEI04040	Colo
A	000889	NEI04040	Galbo
A	000809	NEI04040	Colo
A	000810	NEI04040	Óla de bordo arestado
A	000811	NEI04040	Bordo arestado engrosado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000812	NEI04040	Arrinque de asa
A	000813	NEI04040	Bordo arestado engrosado
A	000814	NEI04040	Bordo esvasado
A	000815	NEI04040	Bordo esvasado
A	000816	NEI04040	Bordo esvasado
A	000817	NEI04040	Bordo esvasado
A	000818	NEI04040	Colo
A	000819	NEI04040	Colo
A	000820	NEI04040	Colo
A	000821	NEI04040	Eliminado
A	000822	NEI04040	Eliminado
A	000823	NEI04040	Asa
A	000824	NEI04040	Bordo arestado engrosado
A	000825	NEI04040	Colo
A	000826	NEI04040	Bordo retraído
A	000827	NEI04040	Óla de bordo arestado
A	000828	NEI04040	Óla de bordo arestado
A	000829	NEI04040	Bordo arestado engrosado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000830	NEI04040	Óla de bordo arestado
A	001141	NEI04040	Fondo
A	001142	NEI04040	Galbo
A	001143	NEI04040	Bordo esvasado
A	001144	NEI04040	Galbo
A	001145	NEI04040	Galbo
A	001146	NEI04040	Galbo
A	001147	NEI04040	Galbo
A	001148	NEI04040	Galbo
A	001149	NEI04040	Colo
A	001151	NEI04040	Galbo
A	001152	NEI04040	Galbo
A	001154	NEI04040	Galbo
A	001155	NEI04040	Galbo
A	001156	NEI04040	Fondo
A	001157	NEI04040	Galbo
A	001158	NEI04040	Colo
A	001159	NEI04040	Bordo esvasado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001161	NEI04040	Galbo
A	001162	NEI04040	Bordo retraído
A	001163	NEI04040	Galbo
A	001164	NEI04040	Galbo
A	001165	NEI04040	Galbo
A	001166	NEI04040	Galbo con decoración incisa e ungulada
A	001168	NEI04040	Galbo
A	001169	NEI04040	Galbo
A	001170	NEI04040	Fondo
A	001171	NEI04040	Galbo
A	001172	NEI04040	Galbo
A	001173	NEI04040	Galbo
A	001174	NEI04040	Bordo arestado
A	001175	NEI04040	Bordo arestado
A	001176	NEI04040	Colo
A	001177	NEI04040	Colo
A	001178	NEI04040	Bordo arestado
A	001181	NEI04040	Galbo con decoración incisa (banda de rombos)

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001182	NEI04040	Galbo
A	001183	NEI04040	Bordo retraído
A	001185	NEI04040	Galbo
A	001186	NEI04040	Bordo arestado
A	001187	NEI04040	Galbo
A	001188	NEI04040	Galbo
A	001189	NEI04040	Galbo
A	001190	NEI04040	Fragmento informe de arxila
A	001191	NEI04040	Galbo
A	001192	NEI04040	Galbo
A	001193	NEI04040	Fondo
A	001194	NEI04040	Colo
A	001195	NEI04040	Colo
A	001196	NEI04040	Fondo de galbo de xerra tipo Toralla
A	001197	NEI04040	Eliminado
A	001198	NEI04040	Bordo esvasado
A	001199	NEI04040	Galbo
A	001200	NEI04040	Galbo
A	001201	NEI04040	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001202	NEI04040	Galbo
A	001203	NEI04040	Colo
A	001204	NEI04040	Galbo
A	001205	NEI04040	Galbo
A	001206	NEI04040	Colo
A	001207	NEI04040	Bordo arestado
A	001208	NEI04040	Galbo
A	001209	NEI04040	Asa
A	001210	NEI04040	Fondo
A	001211	NEI04040	Galbo
A	001180	NEI04040	Bordo arestado
A	001212	NEI04040	Bordo arestado
A	001184	NEI04040	Galbo
A	001218	011	Galbo
A	001219	011	Galbo
A	001220	011	Galbo con decoración acnalada e incisa (banda de ondas)
A	001221	011	Galbo
A	001222	011	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001223	011	Bordo de xerra tipo Toralla
A	001224	011	Galbo
A	001225	011	Galbo
A	001226	011	Galbo
A	001227	011	Galbo
A	001228	011	Bordo esvasado
A	001229	011	Galbo
A	001230	011	Galbo
A	001231	011	Galbo
A	001232	011	Galbo
A	001233	011	Galbo
A	001234	011	Galbo
A	001235	011	Colo
A	001236	011	Galbo
A	001237	011	Galbo
A	001238	011	Galbo
A	001239	011	Galbo
A	001240	011	Arrinque de asa

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001241	011	Bordo arestado
A	001242	011	Galbo
A	001243	011	Galbo
A	001244	011	Galbo
A	001245	011	Galbo
A	001246	011	Galbo
A	001247	011	Galbo
A	001248	011	Galbo
A	001249	011	Bordo arestado marítimo
A	001250	011	Colo
A	001251	011	Bordo esvasado
A	001252	011	Galbo
A	001253	011	Galbo
A	001254	011	Bordo arestado
A	001255	011	Galbo
A	001256	011	Galbo
A	001257	011	Galbo
A	001258	011	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001259	011	Bordo arestado marítimo
A	001260	011	Galbo
A	001261	011	Galbo
A	001262	011	Galbo
A	001263	011	Galbo
A	001264	011	Galbo
A	001265	011	Galbo
A	001266	011	Galbo con decoración acanalada
A	001267	011	Galbo
A	001268	011	Bordo esvasado
A	001269	011	Galbo
A	001270	011	Bordo arestadio
A	001271	011	Galbo
A	001272	011	Galbo con decoración acanalada
A	001273	011	Galbo
A	001274	011	Galbo
A	001275	011	Galbo
A	001276	011	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001277	011	Galbo
A	001278	011	Galbo con decoración acanalada
A	001279	011	Galbo
A	001280	011	Galbo
A	001281	011	Galbo
A	001282	011	Bordo arestado con restos de fulixe
A	001283	011	Bordo arestado marítimo
A	001284	011	Galbo
A	001285	011	Asa de óla tipo Toralla con decoración incisa
A	001286	011	Bordo arestado
A	001287	011	Bordo arestado marítimo
A	001288	011	Óla de bordo arestado
A	001086	011	Galbo
A	001087	011	Galbo
A	001088	011	Galbo
A	001089	011	Colo
A	001090	011	Galbo
A	001091	011	Bordo esvasado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001092	011	Fondo
A	001093	011	Galbo
A	001094	011	Galbo
A	001095	011	Galbo
A	001096	011	Galbo
A	001097	011	Galbo
A	001098	011	Galbo
A	001099	011	Galbo
A	001100	011	Galbo
A	001101	011	Galbo
A	001102	011	Galbo
A	001103	011	Bordo arestado
A	001104	011	Galbo
A	001105	011	Galbo
A	001106	011	Galbo
A	001107	011	Galbo
A	001108	011	Galbo
A	001109	011	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001110	011	Galbo
A	001111	011	Galbo
A	001112	011	Galbo
A	001113	011	Bordo retraído
A	001114	011	Galbo
A	001115	011	Galbo
A	001116	011	Fondo
A	001117	011	Galbo
A	001118	011	Galbo
A	001119	011	Galbo
A	001120	011	Galbo
A	001121	011	Galbo
A	001122	011	Galbo
A	001123	011	Galbo
A	001124	011	Galbo
A	001125	011	Galbo
A	001126	011	Asa
A	001127	011	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001128	011	Galbo
A	001129	011	Galbo
A	001130	011	Galbo
A	001131	011	Bordo arestado engrosado
A	001132	011	Anaco informe de arxila
A	001133	011	Galbo
A	001134	011	Galbo
A	001135	011	Galbo
A	001136	011	Galbo
A	001137	011	Galbo
A	001138	011	Galbo con decoración incisa (banda de ziguezagues)
A	001139	011	Galbo
A	001140	011	Bordo arestado
A	000649	011	Bordo arestado
A	000650	006	Colo
A	000651	006	Galbo
A	000652	006	Galbo
A	000653	006	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000654	006	Bordo arestado
A	000655	006	Galbo
A	000656	006	Bordo retraído
A	000657	006	Galbo
A	000658	006	Galbo
A	000659	006	Fondo
A	000660	006	Bordo
A	000661	006	Galbo
A	000662	006	Galbo
A	000663	006	Galbo
A	000664	006	Bordo retraído
A	000665	006	Galbo
A	000666	006	Galbo
A	000667	006	Galbo
A	000668	006	Bordo esvasado
A	000669	006	Galbo
A	000670	006	Galbo
A	000671	006	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000795	006	Bordo esvasado
A	000796	006	Galbo
A	000797	006	Galbo
A	000798	006	Galbo
A	000799	006	Galbo
A	000800	006	Galbo
A	000801	006	Galbo
A	000802	006	Galbo
A	000803	006	Galbo
A	000804	006	Galbo
A	000805	006	Galbo
A	000806	006	Galbo
A	000807	006	Galbo
A	000808	006	Galbo
A	000789	006	Galbo
A	000790	006	Galbo
A	000791	006	Galbo
A	000792	006	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000793	006	Galbo
A	000794	006	Galbo
A	000780	006	Bordo esvasado
A	000781	006	Bordo esvasado
A	000782	006	Galbo
A	000783	006	Galbo
A	000784	006	Galbo
A	000785	006	Galbo
A	000786	006	Galbo
A	000787	006	Galbo
A	000788	006	Galbo
A	000753	007	Galbo
A	000754	007	Bordo esvasado
A	000755	007	Bordo engrosado
A	000756	007	Galbo
A	000757	007	Galbo
A	000758	007	Galbo
A	000759	007	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000760	007	Galbo
A	000761	007	Galbo
A	000762	007	Galbo
A	000763	007	Galbo
A	000764	007	Galbo
A	000765	007	Galbo
A	000766	007	Colo con decoración espatulada
A	000767	007	Galbo
A	000768	007	Galbo
A	000769	007	Colo
A	000770	007	Galbo
A	000771	007	Galbo
A	000772	007	Galbo
A	000773	007	Galbo
A	000774	007	Galbo
A	000775	007	Galbo
A	000776	007	Galbo
A	000777	007	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000778	007	Galbo
A	000779	007	Galbo
A	000587	007	Galbo
A	000588	007	Galbo
A	000589	007	Galbo
A	000590	007	Galbo
A	000591	007	Galbo de cerámica púnica
A	000592	007	Galbo
A	000593	007	Galbo
A	000594	007	Galbo
A	000595	007	Galbo de cerámica púnica
A	000596	007	Galbo
A	000597	007	Galbo
A	000598	007	Galbo
A	000599	007	Galbo
A	000600	007	Galbo
A	000601	007	Galbo
A	000602	007	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 10

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000603	007	Galbo
A	000604	007	Galbo
A	000605	007	Galbo
A	000606	007	Galbo
A	000607	007	Galbo
A	000608	007	Galbo
A	000609	007	Galbo
A	000610	007	Galbo
A	000587	007	Bordo arestado
A	000588	007	Bordo esvasado
A	000590	007	Fondo
A	000592	007	Bordo arestado
A	000596	007	Fondo
A	000593	007	Bordo arestado
A	000594	007	Bordo esvasado
A	000597	007	Bordo retraído

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 11

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000105	029	Metade dunha fusaiola cerámica que reutiliza un anaco de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000172	NEI04009	Fusaiola cerámica con decoración cepillada
A	000214	059	Galbo con decoración estampillada
A	000138	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000213	059	Galbo de cerámica púnica
A	000137	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000151	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000243	040	Bordo tipo Corredoiras con decoración incisa no labio (espigado)
A	000145	027	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	000150	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000153	027	Galbo de cerámica castrexa lisa
A	000139	027	Bordo de tégula romana
A	000142	027	Bordo esvasado
A	000147	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000144	027	Anaco informe de tégula romana
A	000158	027	Asa
A	000149	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000154	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 11

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000155	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000160	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000157	027	Galbo con decoración acanalada
A	000146	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000156	027	Colo
A	000152	027	Fragmento informe de tégula romana
A	000159	027	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000143	027	Fondo
A	000177	NEI04009	Asa
A	000188	NEI04009	Bordo gallonado
A	000185	NEI04009	Pivote de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000186	NEI04009	Bordo arestado
A	000187	NEI04009	Colo con decoración acanalada
A	000180	040	Galbo con decoración cepillada
A	000178	040	Galbo
A	000181	040	Bordo retraído
A	000176	040	Galbo
A	000183	040	Galbo con decoración plástica

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 11

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000182	040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000174	NEI04009	Bordo esvasado
A	000162	NEI04009	Arrinque de asa moi rodado
A	000100	NEI04009	Bordo esvasado de grande óla de almacenamento
A	000175	NEI04009	Bordo arestado engrosado
A	000103	NEI04009	Galbo
A	000179	NEI04009	Bordo arestado
A	000173	NEI04009	Tixolo romano
A	000218	061	Fondo
A	000217	061	Bodo esvasado
A	000216	061	Galbo con decoración acanalada
A	000106	061	Bordo retraído
A	000114	061	Arrinque de asa
A	000109	061	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000110	061	Fondo
A	000111	061	Galbo
A	000112	061	Colo
A	000113	061	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 11

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000108	061	Bordo esvasado
A	000107	061	Galbo
A	000136	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000120	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000115	059	Galbo
A	000128	059	Galbo
A	000122	059	Galbo
A	000117	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000125	059	Colo
A	000129	059	Anaco de tégula romana
A	000116	059	Colo
A	000135	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000118	059	Asa de ánfora
A	000126	059	Galbo
A	000123	059	Galbo
A	000132	059	Bordo esvasado
A	000133	059	Fondo con decoración cepillada
A	000124	059	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 11

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000134	059	Galbo
A	000121	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000131	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000119	059	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000127	059	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000130	059	Anaco informe de tégula romana
A	000195	047	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000208	057	Galbo
A	000212	057	Arrinque de asa
A	000200	047	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000210	057	Bordo esvasado engrosado
A	000198	047	Bordo aresatdo con decoración cepillada
A	000201	047	Galbo con decoración cepillada
A	000209	057	Colo con decoración cepillada
A	000197	047	Galbo con decoración estampillada, incisa e acanalada
A	000206	056	Galbo
A	000211	057	Colo
A	000204	056	Bordo esvasado

Observacións

Pezas líticas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02/

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 12

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
B	000001	006	Muíño barquiforme de granito. Sector 02.
B	000002	023	Fragmento de durminte de muíño barquiforme. Sector 02.
B	000003	027	Lítico puído de granito. Sector 01.
B	000004	027	Lítico de granito traballado. Sector 01.
B	000005	027	Lítico puído de granito. Sector 01.
B	000008	NEI04009	Muíño barquiforme de granito. Sector 01.
B	000009	NEI04009	Man de moer de granito. Sector 01.
B	000010	047	Man de moer de granito. Sector 01.
B	000011	068	Muíño barquiforme de granito. Sector 01.
B	000012	NEI02032	Man de moer de xisto puído. Sector 02.
B	000013	NEI02032	Fragmento de <i>catillus</i> . Sector 02.
B	000015	NEI04009	Afiador de xisto. Sector 01.
B	000016	NEI04009	Fragmento de <i>catillus</i> . Sector 02.
B	000017	048	Fragmento de durminte de muíño barquiforme. Sector 02.
B	000019	048	Lítico puído de granito. Sector 01.
B	000020	FOXO	Muíño barquiforme de granito. Sector 02.
B	000022	FOXO	Fragmento de durminte de muíño barquiforme. Sector 02.

Observacións

Pezas líticas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 12

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
B	000024	NEI04009	Lítico puído de granito. Sector 01.
B	000025	NEI01001	Lítico puído de cuarcita. Posible alisador. Sector 02.
B	000026	NEI01001	Lítico tallado de cuarcita
B	000027	NEI02040	Fragmento de durminte de muño barquiforme
B	000028	048	Lítico de cuarcita tallado. Sector 01.
B	000029	048	Fragmento de durminte de muño barquiforme. Sector 01.
B	000030	048	Fragmento de durminte de muño barquiforme. Sector 01.
B	000031	NEI02010	Muño barquiforme de granito. Sector 02.
B	000032	024	Lítico puído de granito. Sector 01.
B	000033	024	Fragmento de muño barquiforme de granito. Sector 01.
B	000034	028	Bloco de xisto con coviña gravada. Sector 01.
B	000036	028	Fragmento de <i>catillus</i> . Sector 01.
B	000037	028	Man de moer de granito. Sector 01.
B	000040	029	Man de moer de granito
B	000041	024	Percutor de xisto
B	000042	024	Lítico de seixo puído
B	000043	042	Lítico puído de granito

Observacións

Pezas de importación

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 13

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000184	NEI04009	Galbo de <i>Terra Sigillata</i>
A	000043	NEI04009	Bordo de cunco de <i>Terra Sigillata</i>
A	000148	NEI04009	Bordo de <i>Terra Sigillata</i>
A	000140	NEI04009	Galbo de <i>Terra Sigillata</i> con decoración espigada
A	000104	027	Colo <i>Terra Sigillata</i>
A	000099	NEI04009	Bordo de cunco de <i>Terra Sigillata</i>
A	000194	061	Fondo e parte de galbo de cunco de <i>Terra Sigillata</i> . Pega con A000141 e PZNEI02/a002248
A	000141	NEI04009	Fondo e parte de galbo de cunco de <i>Terra Sigillata Drag. 29</i> . Pega con A000194a, A000194b e PZNEI02/a002248
V	000001	NEI02032	Anaco de galbo de aryballos púnico (séculos IV-III a. C.)
V	000002	042	Doa de colar de pasta vítrea de cor azul
A	000196	047	Anaco de galbo de cerámica púnica. Gabia valorativa. Sector 01.

Observacións

Mostras

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 14

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
MU	070713J01	020	Pezas de madeira carbonizadas no interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070712J01	011	Pequenos carbóns do interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070716J01	020	Peza de madeira carbonizada no interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070717J004	023	Carbóns do interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070713J01	020	Peza de madeira carbonizada no interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070717J03	023	Carbóns do interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070717J01	020	Pezas de madeira carbonizadas no interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070712J02	020	Pequenos carbóns do interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070717J02	020	Pequenos carbóns do interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070713J02	020	Pezas de madeira carbonizadas no interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070713J03	020	Pezas de madeira carbonizadas no interior do foxo SW da entrada SE. Sector 02.
MU	070827J06	068	Pequenos carbóns. Sector 01.
MU	070801J01	NEI04002	Pequenos carbóns. Interior foxa. Sector 01.
MU	070829J01	NEI02040	Pequenos carbóns. Sector 02.
MU	070710J01	010	Pequenos carbóns. Sector 02.
MU	070802J01	031	Pequenos carbóns. Sector 01.
MU	070822J01	048	Pequenos carbóns. Sector 01.
MU	070707J01	020	Pequeno anaco de madeira carbonizada. Sector 02.

Observacións

Mostras

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 14

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
MU	070820J01	049	Pequenos carbóns. Sector 01.
MU	070828J04	063	Pequenos carbóns. Sector 01.
MU	070828J02	069	Pequenos carbóns. Sector 01.
MU	070730J01	NEI04002	Sedimento con carbóns. Foga. Sector 01.
MU	070727J01	NEI04009	Carbóns. Sector 01.
MU	070706J01	007	Carbóns. Sector 02.
MU	070704J03	007	Carbóns. Sector 02.
MU	070704J02	007	Carbóns. Sector 02.
MU	070704J01	002	Carbóns. Sector 02.
MU	070830J01	079	Carbóns. Gabia valorativa. Sector 01.

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000647	NEI01001	Bordo arestado engrosado
A	002871	NEI01001	Bordo de grande vasilla de almacenamento
A	002878	NEI01001	Bordo esvasado
A	002879	NEI01001	Bordo esvasado
A	002077	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002876	NEI01001	Fragmento informe de arxila
A	002874	NEI01001	Fondo
A	002872	NEI01001	Galbo
A	002875	NEI01001	Galbo
A	002873	NEI01001	Fragmento informe de arxila
A	000648	NEI01001	Galbo con decoración plástica
A	002730	063	Galbo
A	002731	063	Galbo
A	002732	063	Galbo
A	002733	063	Bordo esvasado
A	002734	063	Colo
A	002735	063	Fondo
A	002736	063	Colo con decoración cepillada

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002737	063	Galbo con decoración cepillada
A	002738	063	Colo
A	002739	063	Galbo
A	002740	063	Fondo
A	002741	063	Galbo
A	002742	063	Galbo
A	002743	063	Bordo esvasado
A	002744	063	Galbo
A	002745	063	Fondo
A	002746	063	Galbo
A	002747	063	Galbo con decoración espatulada
A	002748	063	Bordo arestado
A	002670	NEI01001	Galbo
A	002671	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002673	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002674	NEI01001	Galbo
A	002675	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002676	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002677	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002678	NEI01001	Galbo
A	002679	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002680	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002681	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002682	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002683	NEI01001	Bordo esvasado
A	002684	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002685	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002686	NEI01001	Galbo
A	002687	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002688	NEI01001	Bordo arestado marítimo
A	002689	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002690	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002691	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002692	NEI01001	Anaco de ímbrice
A	002693	NEI01001	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002694	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002663	063	Galbo
A	002664	063	Galbo
A	002665	063	Galbo
A	002666	063	Galbo
A	002802	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado
A	002803	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado
A	002804	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado
A	002805	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado
A	002806	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado
A	002807	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002808	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado
A	002809	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado
A	002810	NEI01001	Colo
A	002811	NEI01001	Galbo
A	002812	NEI01001	Galbo
A	002813	NEI01001	Anaco de tégula romana moi rodado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002550	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002463	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002467	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002471	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002187	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002182	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002462	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002167	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002145	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002183	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002171	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002186	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002372	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002361	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002347	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002590	059	Bordo arestado
A	002591	059	Bodo con decoración cepillada
A	002592	059	Galbo con decoración cepillada
A	002593	059	Galbo
A	002594	059	Bordo resto

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002595	059	Galbo
A	002596	059	Galbo
A	002597	059	Galbo
A	002598	059	Galbo
A	002599	059	Galbo
A	002600	059	Galbo
A	002601	059	Galbo
A	002602	059	Galbo
A	002603	059	Galbo
A	002589	059	Fondo
A	002769	063	Vinte e catro anacos dun mesmo cacharro cerámico
A	002585	063	Galbo con decoración incisa (espigado)
A	002586	063	Colo con decoración incisa (espigado)
A	002587	063	Bordo esvasado
A	002588	063	Galbo
A	002604	037	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002605	037	Galbo
A	002606	037	Galbo
A	002607	037	Peza informe de arxila

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002608	037	Galbo con decoración plástica
A	002609	037	Bordo esvasado
A	002610	037	Bordo esvasado
A	002883	029	Galbo
A	002884	029	Galbo
A	002885	029	Colo
A	002886	029	Galbo
A	002887	029	Bordo arestado
A	002888	029	Galbo
A	002889	029	Galbo con decoración brunida
A	002890	029	Galbo con decoración brunida e cepillada
A	002729	063	Galbo con decoración incisa (espigado)
A	002728	050	Fragmento cerámico informe
A	002726	050	Fragmento cerámico informe
A	002725	050	Galbo con decoración incisa
A	002727	050	Galbo con decoración incisa (banda de rombos)
A	002761	053	Colo
A	002762	053	Bordo arestado engrosado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	002764	053	Bordo tipo Corredoiras con decoración incisa no labio (espigado)
A	002765	053	Bordo esvasado engrosado
A	002766	053	Galbo
A	002767	053	Bordo gallonado tipo Vigo
A	002768	053	Colo
A	002769	053	Fondo
A	002770	053	Galbo
A	002771	053	Galbo
A	002772	053	Bordo esvasado
A	002773	053	Bordo de xerra tipo Toralla con decoración incisa (tres liñas paralelas)
A	002774	053	Colo
A	002775	053	Colo
A	002776	053	Galbo
A	002777	053	Fondo
A	002778	053	Bordo arestado
A	000501	NEI01001	Colo con decoración cepillada
A	000502	NEI01001	Bordo arestado de grande vasilla con decoración incisa (triángulos) e plástica (mamelón) no colo
A	000503	NEI01001	Bordo arestado marítimo
A	000504	NEI01001	Bordo arestado engrosado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000505	NEI01001	Bordo esvasado
A	000506	NEI01001	Bordo arestado engrosado
A	000507	NEI01001	Bordo esvasado
A	000508	NEI01001	Bordo esvasado
A	000509	NEI01001	Bordo arestado
A	000510	NEI01001	Bordo esvasado
A	000511	NEI01001	Asa
A	000512	NEI01001	Asa de xerra tipo Toralla con decoración incisa
A	000513	NEI01001	Bordo arestado
A	000514	NEI01001	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000515	NEI01001	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000516	NEI01001	Asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000517	NEI01001	Bordo arestado
A	000518	NEI01001	Colo
A	000519	NEI01001	Colo
A	000520	NEI01001	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000521	NEI01001	Arrinque de pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	000522	NEI01001	Bordo arestado
A	000523	NEI01001	Bordo esvasado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000524	NEI01001	Bordo esvasado
A	000525	NEI01001	Galbo
A	000526	NEI01001	Galbo
A	000527	NEI01001	Galbo
A	000528	NEI01001	Galbo
A	000529	NEI01001	Bordo engrosado moi rodado
A	000530	NEI01001	Bordo esvasdo
A	000531	NEI01001	Galbo
A	000532	NEI01001	Galbo
A	000533	NEI01001	Galbo
A	000534	NEI01001	Galbo
A	000535	NEI01001	Galbo
A	000536	NEI01001	Fragmento informe de arxila
A	000537	NEI01001	Galbo
A	000538	NEI01001	Galbo
A	000539	NEI01001	Galbo
A	000540	NEI01001	Galbo
A	000541	NEI01001	Galbo
A	000542	NEI01001	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000543	NEI01001	Galbo
A	000544	NEI01001	Galbo
A	000545	NEI01001	Galbo
A	000546	NEI01001	Galbo
A	000547	NEI01001	Galbo
A	000548	NEI01001	Galbo
A	000549	NEI01001	Galbo
A	000550	NEI01001	Galbo
A	000551	NEI01001	Colo
A	000552	NEI01001	Galbo
A	000553	NEI01001	Colo
A	000554	NEI01001	Colo
A	000555	NEI01001	Galbo
A	000556	NEI01001	Galbo
A	000557	NEI01001	Bordo esvasado
A	000558	NEI01001	Galbo
A	000559	NEI01001	Galbo
A	000560	NEI01001	Galbo
A	000561	NEI01001	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 18

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000562	NEI01001	Galbo
A	000563	NEI01001	Galbo
A	000564	NEI01001	Galbo
A	000565	NEI01001	Galbo
A	000566	NEI01001	Galbo
A	000567	NEI01001	Galbo
A	000568	NEI01001	Bordo esvasado
A	000569	NEI01001	Galbo
A	000570	NEI01001	Galbo
A	000571	NEI01001	Bordo esvasado
A	000572	NEI01001	Galbo
A	000573	NEI01001	Galbo
A	000574	NEI01001	Bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	000575	NEI01001	Galbo
A	000576	NEI01001	Galbo
A	000577	NEI01001	Galbo
A	000578	NEI01001	Galbo
A	000579	NEI01001	Galbo
A	000580	NEI01001	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 19

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003000	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula con dixitacións
A	003001	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003002	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003003	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003004	Sondaxe terraza E	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003005	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003006	Sondaxe terraza E	Tégula con dixitacións
A	003007	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003008	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003009	Sondaxe terraza E	Bordo de tégula
A	003010	Sondaxe terraza E	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003011	Sondaxe terraza E	Bordo de tégula
A	003050	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de tégula
A	003051	Sondaxe terraza E	Galbo de cerámica fina romana
A	003052	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de tégula
A	003053	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003054	Sondaxe terraza E	Bordo de tégula
A	003055	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de cerámica
A	003056	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de tégula

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 19

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003000	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula con dixitacións
A	003001	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003002	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003003	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003004	Sondaxe terraza E	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003005	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003006	Sondaxe terraza E	Tégula con dixitacións
A	003007	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003008	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003009	Sondaxe terraza E	Bordo de téguls
A	003010	Sondaxe terraza E	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003011	Sondaxe terraza E	Bordo de tégula
A	003050	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de tégula
A	003051	Sondaxe terraza E	Galbo de cerámica fina romana
A	003052	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de tégula
A	003053	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003054	Sondaxe terraza E	Bordo de tégula
A	003055	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de cerámica
A	003056	Sondaxe terraza E	Anaco moi rodado de tégula

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 19

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003013	Sondaxe terraza E	Galbo
A	003014	Sondaxe terraza E	Galbo
A	003015	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003016	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003017	Sondaxe terraza E	Arrinque de asa
A	003018	Sondaxe terraza E	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003019	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003020	Sondaxe terraza E	Galbo
A	003021	Sondaxe terraza E	Galbo de cerámica cincenta fina
A	003022	Sondaxe terraza E	Galbo
A	003023	Sondaxe terraza E	Anaco informe de arxila
A	003024	Sondaxe terraza E	Bordo esvasado moi rodado de grande vasilla de almacenamento
A	003012	Sondaxe terraza E	Bordo de tégula
A	003057	Sondaxe terraza E	Bordo de dolia
A	003058	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula
A	003025	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003026	Sondaxe terraza E	Anaco de tixolo romano
A	003027	Sondaxe terraza E	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003028	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 19

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003029	Sondaxe terraza E	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003030	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003031	Sondaxe terraza E	Tixolo romano
A	003032	Sondaxe terraza E	Tixolo romano
A	003033	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003034	Sondaxe terraza E	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003035	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003036	Sondaxe terraza E	Bordo de tégula
A	003037	Sondaxe terraza E	Eliminado
A	003038	Sondaxe terraza E	Galbo
A	003039	Sondaxe terraza E	
A	003040	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003041	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003042	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003043	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003045	Sondaxe terraza E	Galbo
A	003046	Sondaxe terraza E	Anaco de tégula moi rodado
A	003047	Sondaxe terraza E	Galbo

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01-02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 20

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003350	NEI02040	Bordo esvasado
A	003351	NEI02040	Bordo esvasado
A	003352	NEI02040	Bordo arestado
A	003353	NEI02040	Bordo esvasado
A	003354	NEI02040	Bordo arestado
A	003355	NEI02040	Bordo arestado
A	003356	NEI02040	Bordo arestado con decoración ungulada no labio
A	003357	NEI02040	Bordo arestado
A	003358	NEI02040	Bordo arestado
A	003359	NEI02040	Asa con decoración incisa
A	003375	NEI04009	Galbo con decoración acanalada
A	003376	NEI04009	Colo de ánfora romana <i>Lomba do Canho</i>
A	003377	NEI04009	Bordo esvasado
A	003378	NEI04009	Bordo esvasado
A	003379	NEI04009	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003380	NEI04009	Bordo esvasado
A	003381	NEI04009	Bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003382	NEI04009	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003383	NEI04009	Bordo engrosado de grande vasilla de almacenamento

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01-02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 20

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003384	NEI04009	Arrinque de pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	003385	NEI04009	Bordo esvasado de grande vasilla de almacenamento
A	003386	NEI04009	Fondo de posible morteiro
A	003387	NEI04009	Fondo de cunco feito a torno
A	003388	NEI04009	Bordo arestado
A	003389	NEI04009	Bordo arestado
A	003390	NEI04009	Bordo esvasado
A	003391	NEI04009	Arrinque de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003392	NEI04009	Bordo esvasado con decoración espigada no labio
A	003393	NEI04009	Bordo gallonado tipo Vigo
A	003395	NEI04009	Colo con decoración incisa
A	003396	NEI04009	Bordo gallonado tipo Vigo
A	003366	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003370	NEI04009	Bordo esvasado con decoración espigada no labio
A	003367	NEI04009	Bordo esvasado
A	003368	NEI04009	Bordo esvasado
A	003369	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003372	NEI04009	Asa con decoración incisa

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01-02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 20

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003371	NEI04009	Bordo esvasado
A	003361	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003364	NEI04009	Arrinque de asa con decoración incisa
A	003365	NEI04009	Bordo arestado
A	003373	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003374	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003360	NEI04009	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003363	NEI04009	Bordo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003362	NEI04009	Bordo arestado
A	003400	NEI02040	Bordo arestado
A	003401	NEI02040	Bordo esvasado
A	003402	NEI02040	Bordo esvasado engrosado
A	003403	NEI02040	Arrinque de pivo verquedor de pez singular tipo Recarea
A	003404	NEI02040	Bordo esvasado
A	003405	NEI02040	Bordo arestado
A	003406	NEI02040	Pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	003407	NEI02040	Bordo arestado con decoración cepillada
A	003408	NEI02040	Asa

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01-02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 20

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003409	NEI02040	Bordo esvasado
A	003410	NEI02040	Bordo engrosado
A	003411	NEI02040	Bordo retraído
A	003412	NEI02040	Asa
A	003413	NEI02040	Bordo arestado
A	003414	NEI02040	Bordo arestado
A	003415	NEI02040	Galbo
A	003416	NEI02040	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003417	NEI02040	Bordo engrosado
A	003418	NEI02040	Bordo esvasado
A	003419	NEI02040	Bordo esvasado
A	003420	NEI02040	Galbo con decoración incisa (rombos)
A	003421	NEI02040	Galbo con decoración incisa (rombos)
A	003422	NEI02040	Galbo con decoración incisa
A	003423	NEI02040	Bordo engrosado
A	003424	NEI02040	Bordo esvasado
A	003425	NEI02040	Pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	003426	NEI02040	Bordo arestado

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01-02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 20

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003427	NEI02040	Asa con decoración incisa
A	003428	NEI02040	Bordo arestado
A	003429	NEI02040	Bordo arestado
A	003430	NEI02040	Bordo esvasado engrosado
A	003431	NEI02040	Fondo de xerra tipo Toralla
A	003432	NEI02040	Bordo esvasado engrosado
A	003433	NEI02040	Bordo esvasado
A	003434	NEI02040	Bordo arestado
A	003435	NEI02040	Bordo esvasado
A	003436	NEI02040	Pico verquedor de peza singular tipo Recarea
A	003437	NEI02040	Bordo esvasado
A	000161	NEI02040	Xerra tipo Toralla practicamente enteira, con decoración ornitomorfa

Observacións

Mostras sedimentolóxicas

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01-02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 22

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
MU	070802J02	028	Sedimento de interior de foxa. Sector 01.
MU	070803J02	033	Restos de pavimento-solo de ocupación. Sector 01.
MU	070803J01	032	Restos de pavimento-solo de ocupación. Sector 01.
MU	070803J02	033	Restos de pavimento-solo de ocupación. Sector 01.
MU	070801J03	030	Sedimento de interior de foxa. Sector 01.
MU	070827J02	065	Sedimento de recheo de burato de poste. Sector 01.
MU	070827J05	068	Sedimento de recheo de burato de poste. Sector 01.
MU	070827J01	064	Sedimento de recheo de burato de poste. Sector 01.
MU	070827J04	067	Sedimento de recheo de burato de poste. Sector 01.

Observacións

Mostras

Intervención

ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05

Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector _____

Registrador **XURXO AYÁN**

CAIXA 23

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
MOSTRA	M000002	050	Mostra ósea
MOSTRA	MU070823J04	048	Mostra malacolóxica. Depósito pequeno de cunchas debaixo da porta de acceso, entrada SE
MOSTRA	MU070823J02	Gabia 01. Sector01	Mostra malacolóxica. Gabia 01. Sector 01.
MOSTRA	MU070706J02	007	Mostra ósea
MOSTRA	MU070828J03	063	Mostra ósea
MOSTRA	M000001	050	Mostra ósea
MOSTRA	MU070705J002	007	Mostra ósea
MOSTRA	MU070705J01	007	Mostra ósea
MOSTRA	MU070823J01	057	Gabia 1. Sector 01. Base do foxo.
MOSTRA	M0000003	024	Mostra ósea
MOSTRA	MU070823J05	Gabia 01. Sector 01.	Mostra ósea. Gabia 1. Sector 01. Base do foxo. Ósos formando parte de pequeno depósito de cunchas (MU070823J02)
MOSTRA	MU070823J04	Gabia 01. Sector01	Mostra ictiolóxica.

Observacións

Varia

Intervención

ITNEI05
CAMPAÑA 2007

Proxecto

Código: ITNEI05
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector _____

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 24

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
J	000001	NEI04002	Agulla de bronce
A	000001	NEI02032	Fragmento de crisol cerámico de fundición de bronce
A	C.G. 01	001	Fragmento de cerámica ática de engobe negó (séculos IV-III a. C.)
A	000235	NEI02040	Galbo de cerámica castrexa con decoracioón plástica (mamelóns), incisa e pintada vermella
A	000236	NEI02040	Dous anacos de galbo de cerámica castrexa con decoración pintada vermella
A	000230	NEI02040	Galbo de xerra tipo Toralla con decoración incisa
A	000232	NEI02040	Crisol de fundición con concrecións de bronce e de ferro
A	C.G.02	NEI04002	Bordo, colo e arrinque de asa de xerriña púnica de posible orixe ebusitana. Tres anacos que pegan.

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

CAMPAÑA 2007
ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA 24

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000101	NEI04009	Galbo de cerámica púnica
A	000189	040	Galbo de cerámica púnica
A	000190	NEI04009	Galbo de cerámica púnica
A	000017	NEI02040	Galbo de cerámica púnica
A	000021	NEI02040	Galbo de cerámica púnica
A	000004	006	Galbo de cerámica púnica
A	000193	049	Galbo de cerámica púnica pintada (bandas vermellas)
A	000241	042	Galbo de cerámica púnica pintada (banda vermella)
A	000191	NEI04009	Galbo de cerámica púnica
A	000242	040	Tres anacos de bordo de cerámica púnica cun pequeno buratiño
A	000137	026	Arrinque de asa de cerámica púnica
A	000215	061	Tres anacos de galbo de cerámica púnica.
A	000018	NEI01001	Bordo de cerámica púnica
A	000138	027	Galbo de cerámica púnica
A	000162	NEI03052	Colo de cerámica púnica

Observacións

Pezas cerámicas

Intervención

CAMPAÑA 2007
ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Registrador XURXO AYÁN

CAIXA 24

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000030	011	Galbo de cerámica púnica
A	000005	006	Posible arrinque de asa de cerámica púnica
A	000192	044	Bordo de cerámica púnica
A	000002	003	Peza tardopúnica. Bordo.
A	003440	NEI04002	Colo de cerámica púnica gaditana, ss. IV-III a. C. Restos de decoración pintada vermella.
A	003441	029	Galbo de cerámica púnica.
A	003442	NEI04002	Galbo de cerámica tardopúnica. Producción gaditana, ss. II-I a. C.
A	003443	029	Arrinque de asa. Producción gaditana tardopúnica, ss. II-I a. C.
A	003444	NEI04002	Dous anacos de colo de posible askós ebusitano. Cerámica ritual, ss. IV-III a. C.
A	003445	NEI04002	Anaco de galbo de cerámica púnica pintada con bandas vermellas, ss. IV-II a. C.
A	003446	002	Anaco de galbo de produción gaditana tardopúnica, s. II a. C.
A	C.G.01	001	Anaco de cerámica grega pintada con engobe negro. Cerámica ática, ss. IV-III a. C.

Observacións

Pezas líticas

Intervención

CAMPAÑA 2007
ITNEI04

Proxecto

Código: ITNEI04
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01

Rexistrador XURXO AYÁN

CAIXA

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
B	000006	027	Lítico pulimentado. Sector 01.
B	000007	NEI04009	Meta de muño circular. Sector 01.
B	000038	027	Lítico reutilizado, posible meta de muño circular de granito. Sector 01.

Observacións PEZAS LÍTICAS ENTREGADAS PERO NON INCLUÍDAS NO INVENTARIO

Pezas cerámicas

Intervención

CAMPAÑA 2007
ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000026	NEI02040	Galbo con decoración estampillada (ondas)
A	000032	NEI02040	Catro anacos dun bordo tipo Cíes
A	000033	NEI02040	Xerra tipo Toralla con decoración excisa
A	000037	NEI02040	Bordo arestado
A	000040	NEI02040	Xerra tipo Toralla con decoración incisa (bandas con triángulos)
A	000046	NEI02040	Metade de cacharro castrexo
A	000047	NEI02040	Bordo decorado
A	000052	NEI02040	Bordo e arrinque de galbo con decoración incisa
A	000056	NEI02040	Asa de xerra tipo Toralla
A	000058	NEI02040	Bordo de cacharro tipo Recarea
A	000062	NEI02040	Bordo
A	000064	NEI02040	Fondo de prato cerámico
A	000071	NEI02040	Tres anacos de galbo con decoración incisa
A	000092	NEI02040	Bordo e arrinque de galbo de xerra tipo Toralla
A	000102	NEI04009	Anaco de cerámica romana Terra Sigillata

Observacións PEZAS CERÁMICAS ENTREGADAS XA PERO QUE NON FORAN ICLUÍDAS NO INVENTARIO

Pezas cerámicas

Intervención

CAMPAÑA 2007
ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector 01/02

Rexistrador XURXO AYÁN

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	000137	027	Galbo
A	000163	NEI02040	Bordoe arrinque de galbo
A	000164	NEI02040	Bordoe asa de xerra Toralla con decoración incisa e estampillada
A	000167	NEI02040	Asa e galbo de xerra tipo Toralla
A	000168	NEI02040	Asa e bordo de óla tipo toralla con decoración incisa
A	000171	NEI02040	Asa e galbo de xerra tipo Toralla
A	000221	NEI02040	Bordo
A	000223	NEI02040	Bordo
A	000225	NEI02040	Bordo de cacharro tipo Recarea
A	000227	NEI02040	Bordo de cacharro tipo Recarea
A	000229	NEI02040	Galbo con decoración incisa e estampillada
A	000231	NEI02040	Dous anacos de galbo de xerra tipo Toralla con decoración estampillada
A	000234	NEI02040	Bordo e arrinque de galbo e asa de cacharro tipo Recarea
A	001475	NEI02040	Galbo
A	001647	NEI02040	Galbo

Observacións PEZAS CERÁMICAS ENTREGADAS XA PERO QUE NON FORAN ICLUÍDAS NO INVENTARIO

Pezas cerámicas

Intervención

CAMPAÑA 2007
ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector _____

Rexistrador **XURXO AYÁN**

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	001709	NEI05002	Galbo
A	002172	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002178	042	Anaco de asa de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002185	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002212	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002219	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002332	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002850	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002869	042	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002877	029	Galbo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	002900	042	Colo de ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003044		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003064		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003067		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003079		ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións PEZAS CERÁMICAS ENTREGADAS XA PERO QUE NON FORAN ICLUÍDAS NO INVENTARIO

Pezas cerámicas

Intervención

CAMPAÑA 2007
ITNEI05

Proxecto

Código: ITNEI05
Nome: Esc. Castro Grande

Informatizado data:

Revisado data:

Sector _____

Rexistrador **XURXO AYÁN**

TIPO	SIGLA	UE	DESCRITIVA
A	003080		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003156		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003215		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003222		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003234		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003248		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003253		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003278		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003287		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003296		ánfora romana <i>Haltern 70</i>
A	003317		ánfora romana <i>Haltern 70</i>

Observacións PEZAS CERÁMICAS ENTREGADAS XA PERO QUE NON FORAN ICLUÍDAS NO INVENTARIO